

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Видається з 1997 р.
Виходить 4 рази на рік*

ВІСНИК

АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК 3(42)

**Міжнародна
науково–практична конференція
“УКРАЇНА – СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО –
СОТ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА”**

26-28 вересня 2007 року

*Конференція зареєстрована в УкрІНТЕІ
(свідоцтво №600 від 18.12.2006 р.)*

Миколаїв – 2007

Науково-теоретичний фаховий журнал “**Вісник аграрної науки Причорномор’я**” Миколаївського державного аграрного університету.

Редкол.: В.С.Шебанін (гол. ред.) та ін. - Миколаїв, 2007.

Спеціальний випуск 3(42), том 1. – 2007. – 286 с.

Міжнародна науково-практична конференція “**Україна – сільське господарство – СОТ: теорія і практика**”.

До збірника входять матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Україна – сільське господарство – СОТ: теорія і практика”, де розглядались проблеми адаптації та розвитку аграрного сектора економіки до єдиного європейського агропродовольчого ринку, дано критичні оцінки економічним та соціальним перетворенням в аграрній сфері України.

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського державного аграрного університету.

Протокол № 10 від 26.06.2007 р.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

д.т.н., проф. В.С.ШЕБАНИН.

ЗАСТУПНИК

ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

д.е.н, проф. І.І.ЧЕРВЕН.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР:

к.е.н., доц. Н.М.СІРЕНКО.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ВИПУСКУ:

Члени редакційної колегії спеціального випуску: д.е.н., проф. Червен І.І., д.е.н., проф. Топіха І.Н., д.е.н., проф. Куліш М.Ю., д.е.н.проф. Топіха В.І., к.т.н, проф. Бабенко Д.В., к.т.н, доц. Бурковський І.Д., к.т.н, проф. Бабенко Д.В., к.с-г.н, доц. Ганганов В.М., к.е.н., доц. Клочан В.П., к.е.н., доц. Клочан В.Ф., к.п.н., доц. Каращук Л.М., к.е.н., доц. Потриваєва Н.М., к.е.н., доц. Іваненко Г.М., к.е.н., доц. Вершиніна Л.М., к.е.н, доц. Вишневецька Н.М., к.е.н., доц. Самойлик К.Д., к.е.н., доц. Дубініна М.В., к.е.н., доц. Стройко Т.В.

Адреса редколегії:

**54010, Миколаїв, вул. Паризької комуні, 9,
Миколаївський державний аграрний університет, тел. 34-41-72
www.mdau.mk.ua**

Свідцтво про державну реєстрацію
КВ №6785 від 17.12.2002.

© **Миколаївський державний
аграрний університет**

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
<u>СЕКЦІЯ</u> “АГРАРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ, ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ”	4
<i>І.Н.Топіха.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО СОТ	4
<i>Л.О.Мармуть.</i> ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКИМ ГОСПОДАРСТВОМ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ	10
<i>М.Д.Балджи.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО–ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКІВ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	17
<i>Н.А.Клименко.</i> УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ	23
<i>О.І.Котикова.</i> ПЕРЕХІД СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ–РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	28
<i>І.Г.Крилова.</i> АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІДНОСНО СВІТОВИХ СТАНДАРТІВ	34
<i>О.А.Мамалюк.</i> ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	39
<i>Н.В.Прижигалінська.</i> ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРА РЕГІОНУ	43
<i>О.М.Замора.</i> ЄВРОРЕГІОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗБУДОВИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІРОБІТНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СОТ	49
<i>А.В.Кравченко.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ	54
<i>Л.М.Малюга.</i> ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	59
<i>І.Б.Манзій.</i> ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВІДЧИЗНЯНОГО ВИРОБНИЦТВА	64

<i>Т.В.Порудєєва.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	70
<i>А.М.Собченко.</i> СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ТОВАРІВ ПРИ ВСТУПІ УКРАЇНИ ДО СОТ	76
<i>Т.П.Шаповал.</i> МАТЕРІАЛЬНО–ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КООПЕРАТИВНИХ СТРУКТУР	82
<i>М.М.Бабич.</i> СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	87
<i>В.С.Кушнірук.</i> ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ САДІВНИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	93
СЕКЦІЯ “ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ РИНКУ І МЕХАНІЗМІВ ЕФЕКТИВНОГО ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ”	100
<i>О.Д.Гудзинський.</i> РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ АПК	100
<i>І.Д.Бурковський, А.В.Бурковська.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНО–ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ	105
<i>Ф.В.Горбонос, Н.Ф.Павленчик, А.О.Павленчик, І.О.Корчинський.</i> РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО РИНКУ	111
<i>О.В.Калюжна.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР	117
<i>О.О.Красноруцький.</i> РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО АГРАРНОГО РИНКУ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	123
<i>О.В.Рудницька.</i> ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ	130
<i>І.В.Лазєбна.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ	135
<i>О.В.Майорова.</i> ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ РЕФОРМ	141
<i>Т.Г.Олійник.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	

ІНТЕГРОВАНІХ АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАНЬ	147
<i>О.М.Потишняк. ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ</i>	<i>151</i>
<u>СЕКЦІЯ</u> “ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ТА ЙОГО ФІНАНСОВО–КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”	156
<i>О.Ю.Єрмаков, В.О.Герасіна. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ</i>	<i>156</i>
<i>М.П.Сахацький, Г.М.Запша, О.А.Белевят. МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....</i>	<i>162</i>
<i>В.В.Лагодієнко. ЩОДО НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ПРИ ВСТУПІ УКРАЇНИ ДО СОТ</i>	<i>168</i>
<i>А.П.Макаренко. МЕНЕДЖМЕНТ В ГОСПОДАРСЬКОМУ МЕХАНІЗМІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА</i>	<i>180</i>
<i>М.В.Дубініна, М.Д.Бабенко. НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА</i>	<i>186</i>
<i>Н.М.Сіренко, В.А.Дубінін. СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ В УКРАЇНІ</i>	<i>190</i>
<i>І.О.Іртішцева. ІНВЕСТИЦІЙНО–ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ</i>	<i>195</i>
<i>А.В.Ключник. ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	<i>201</i>
<i>О.В.Макушок. ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА</i>	<i>207</i>
<i>Н.В.Потривасєва. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРА</i>	

ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ	211
<i>В.Л.Ціпура. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКУ НА</i> ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ ОЗНАК КЛАСИФІКАЦІЇ ПОДАТКІВ	217
<i>О.М.Федорчук. РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ</i> ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ	223
<i>Є.І.Войнова. РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ДОСВІДУ</i> ПРОМИСЛОВО РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	229
<i>С.Г.Жушков. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО</i> КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	235
<i>О.В.Захарченко. ІНФОРМАЦІЙНО–КОНСУЛЬТАЦІЙНЕ</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	240
<i>М.І.Карєба. СІЛЬГОСПТОВАРОВИРОБНИКАМ БЕЗ</i> ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ НИНІ НЕ ОБІЙТИСЯ	245
<i>О.А.Костецька. РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В</i> АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ	251
<i>П.П.Муравка. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ</i> ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ	256
<i>О.Б.Філімонова. ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ</i> ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВ	262
<i>С.М.Судомир. ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ</i> УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ	266
ABSTRACTS	270

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ “СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА”	3
<i>І.І.Червен, О.В.Шебаніна. ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ КРАЇНИ – НАЛЕЖНИЙ РОЗВИТОК</i>	3
<i>А.С.Лисецький, І.І.Думич, М.І.Соломко. КОНКУРЕНТО- СПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ</i>	10
<i>О.Л.Бурляй, Л.А.Пархоменко. ГАРМОНІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ ОВОЧІВ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ ДО ВИМОГ ЄС</i>	17
<i>О.М.Вишневецька. РИНКОВІ МОЖЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СОТ</i>	23
<i>І.В.Гончаренко. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ</i>	29
<i>Л.А.Євчук. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТВАРИННИЦТВА М'ЯСНОГО НАПРЯМКУ ЯК ДИВЕРСИФІКОВАНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ</i>	35
<i>Л.М.Карашук. МОНІТОРИНГ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ, ЯК ПОТУЖНОГО ІНСТРУМЕНТУ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ</i>	42
<i>Ю.Є.Кирилов. СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ</i>	51
<i>Г.М.Кулешова. ПРОБЛЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ВИНОГРАДАРСЬКО–ВИНОРОБНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СОТ</i>	56
<i>І.В.Кушнір. ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ</i>	61
<i>Т.В.Стройко. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ</i>	
Вісник аграрної науки Причорномор'я,	
Випуск 3, т.2, 2007	217

В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ	67
<i>Т.Я.Іваненко. ВІДНОВЛЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛЬОВОГО КОРМОВИРОБНИЦТВА – ВАЖЛИВИЙ ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ СКОТАРСТВА ЯКІСНИМИ КОРМАМИ</i>	72
<i>О.М.Ковбаса, І.М.Пономаренко, С.К.Полтавський. ТРАНСФОРМАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ВЕЛИКИХ (СЕРЕДНІХ) АГРОПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГОРИЗОНТАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ З ФОРМУВАННЯМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ</i>	79
<i>Н.О.Аверчева. СТРАТЕГІЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПТАХІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ</i>	88
<i>Д.О.Грабовський. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ</i>	94
<i>Ю.М.Дзинюк. ЕФЕКТИВНІСТЬ ГОДІВЛІ В ПЛЕМІННОМУ МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ</i>	100
<i>Д.О.Завтур. ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ</i>	105
<i>А.О.Касьяновська. НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМ ВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА З МЕТОЮ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ</i>	110
<i>Г.М.Рябенко. РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОВОЧЕКОНСЕРВНОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК</i>	114
<i>В.В.Сальдо. ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ ДО СОТ</i>	119
<i>О.В.Дяченко. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА У КОНТЕКСТІ ПРИЄДНАННЯ ДО СОТ</i>	125
<i>Л.С.Кравчук. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СОТ</i>	130
<i>Н.М.Куцмус. ДО ПИТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ</i>	134

<i>А.Ф.Борисова.</i> СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ГАЛУЗИ СВИНАРСТВА В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ	140
<i>В.М.Коленко.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ЛОХВИЦЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	146
<i>Н.З.Мерза.</i> МІСЦЕ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УГОДІ ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	152
<i>О.І.Мищенко.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	157
<i>Р.В.Моторна.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЗАКРИТОМУ ҐРУНТІ У РЕГІОНІ	163
<i>Л.Ф.Пилипчинець.</i> КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САДІВНИЦТВА РЕГІОНУ	169
<i>О.А.Поліщук.</i> СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СОТ	175
<i>О.С.Пристемський.</i> СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА	180
<i>І.Ю.Рудь.</i> АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	183
<i>О.А.Христенко.</i> ВПЛИВ КОНЦЕНТРАЦІЇ ГАЛУЗІ БДЖІЛЬНИЦТВА НА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ	189
<i>А.М.Ужва.</i> ЦУКРОБУРЯКОВИЙ ПІДКОМПЛЕКС НА ПОРОЗІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СОТ	194
<i>Т.О.Фурман.</i> РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕФОРМОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	199
<i>В.М.Ганганов.</i> ДОСВІД МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	204
ABSTRACTS	211

ПЕРЕДМОВА

Сучасна аграрна політика в Україні спрямована на створення необхідних передумов для подальшої трансформації та розвитку ринкової економіки. У процесі вступу України до СОТ важливого значення набуває створення та розвиток організованого аграрного ринку.

Нині в сільському господарстві України продовжує здійснюватися глобальна реформа, що спрямована на інтеграцію аграрного сектору економіки до світового економічного простору. Вона потребує не тільки досконалих економічних відносин, а і нових підходів до організації виробництва та реалізації продукції. Вироблені в аграрному секторі країни продукти повинні бути конкурентоспроможними, бо без цього їх вихід на зовнішній ринок є практично неможливим. На жаль, в цьому напрямку ще багато невирішених проблем.

Саме вирішенню цих проблем присвячено основні положення даного спеціального випуску наукових праць. Їх авторами є наукові співробітники, викладачі вищих навчальних закладів, аспіранти, студенти.

У спеціальному випуску висвітлено такі основні проблеми:

- аграрний потенціал країни, його відтворення та використання в контексті вступу до міжнародних економічних організацій;*
- формування структури ринку і механізмів ефективного його функціонування в міжнародній економіці;*
- стратегії забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах інтеграції до світового співтовариства;*
- інноваційно-інвестиційний розвиток аграрного сектору економіки та його фінансово-кредитне забезпечення.*

Редакційна колегія дякує авторам за представлені наукові висновки та пропозиції.

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вісник аграрної науки Причорномор'я

Науково-теоретичний фаховий журнал

Видається Миколаївським державним аграрним університетом

Спеціальний Випуск № 3 (42), том 1

2007 р.

**СЕКЦІЯ "АГРАРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ, ЙОГО
ВІДТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ В
КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ"**

УДК 331.5:631.15

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО
НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО СОТ**

***І.Н.Топіха, доктор економічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет***

У статті викладено результати аналізу зайнятості населення в Березанському районі Миколаївської області та деякі заходи щодо її забезпечення при вступі України до СОТ.

В статье изложены результаты анализа занятости населения в Березанском районе Николаевской области и некоторые меры по его обеспечению при входе Украины в МОТ.

Політика зайнятості — це сукупність заходів прямого і опосередкованого впливу на соціально-економічний розвиток суспільства загалом і кожного з його членів зокрема. Як відомо, вона має декілька рівнів: загальнодержавний (макрорівень), регіональний і локальний (мікрорівень). Політика зайнятості на макрорівні є визначальною і тому повинна мати комплексний характер і спрямовуватися на досягнення поставлених перспективних цілей в цій сфері:

забезпечення повної і раціональної зайнятості як необхідної передумови реалізації права громадян на працю та досягнення високого рівня життя населення.

Дослідження проблеми формування зайнятості сільського населення обумовлюється ще й тим, що держава і місцеві органи в умовах тривалої економічної кризи і перебудови всієї економічної системи недостатньо приділяли уваги регулюванню цих процесів.

Проблема зайнятості посідає одне з провідних місць у наукових працях вітчизняних вчених: Д.П.Богині, О.А.Бугуцького, В.С.Дієсперова, М.І.Долішного, Л.О.Мармуль, В.М.Петюх, К.І.Якуби та ін.

Але економічна наука та практика України сьогодні ще не мають моделі дієвого механізму впливу на формування зайнятості на селі, адекватного сучасному стану ринкових перетворень. Комплексний та системний підхід до цієї проблеми майже відсутній. Невирішеність проблеми та відсутність належних умов ефективного формування зайнятості зумовили вибір теми наукового дослідження.

У вивченні явища і проблем безробіття велика увага приділяється аналізу його видів. Критеріями вирізнення видів безробіття є причини його виникнення та тривалість, а основними видами безробіття вважають структурне, фрикційне та циклічне безробіття. Виділяють також такі види безробіття як кон'юнктурне, сезонне, приховане, добровільне, вимушене, нормальне, оптимальне, сільське, постійне (тривале) та тимчасове.

Ми провели дослідження основних показників ринку праці господарств Бережанського району Миколаївської області (табл. 1).

З таблиці 1 ми бачимо, що протягом 2004-2006 років кількість громадян, які перебували на обліку в районному центрі зайнятості на початок року, постійно зростала, але на кінець року їх кількість зменшувалася. Також ми бачимо, що в 2006 році зросла потреба в робочій силі, що, звичайно, зменшило навантаження безробітних на одне вільне робоче місце. Такий факт не можна не відзначити як позитивний. Але, зрозуміло, що цих зусиль недостатньо, адже рівень безробіття хоч і зменшується з кожним роком, проте залишається досить високим.

Таблиця 1

**Динаміка основних показників ринку праці
Березанського району Миколаївської області**

Показники	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2006 рік у % до 2004 року
Кількість громадян, які перебували на обліку на початок року, осіб	2260	2602	2818	124,7
Кількість громадян, які перебували на обліку на кінець року, осіб	1136	1177	1117	98,3
в т.ч. безробітні	1134	1165	1099	96,9
Рівень безробіття станом на кінець року, %	7,8	8,0	7,5	96,1
Вивільнення працівників, осіб:				
- передбачалось вивільнити	122	85	52	42,6
- фактично вивільнено	62	41	42	67,7
Знято з обліку всього, осіб	1008	1282	1473	146,1
з них:				
- працевлаштовано	509	660	797	156,6
- оформлено дострокову пенсію	25	10	15	60,0
- пройшли професійне навчання	111	122	113	101,8
- брали участь у громадських роботах	363	490	548	151,0
Потреба у робочій силі на кінець року, осіб	36	27	42	116,7
Навантаження безробітних на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) на кінець року, осіб	32	44	27	84,4

А саме соціальні групи, які складали категорію безробітних, показано в таблиці 2.

На основі даних таблиці 2 ми робимо висновок, що в Березанському районі найвищий рівень безробіття на селі.

Найкращим шляхом розв'язання проблеми зайнятості на селі є інтенсифікація виробництва із збереженням порівняно високої кількості зайнятих у сільському господарстві. Відомо, що однією із найбільш трудомістких галузей сільського господарства є тваринництво. До того ж, переважний розвиток тваринництва сприятиме послабленню характерного для аграрного сектору сезонного безробіття і створить передумови для відтворення робочих місць, а це, в свою чергу, підвищить зайнятість сільського населення.

Ми в ПСП “Дмитрівка” провели кореляційний аналіз залеж-

ності чисельності працюючих від поголів'я великої рогатої худоби (далі — ВРХ). Найпростішою формою кореляційного зв'язку є зв'язок між двома факторами — один з них результативний, а другий — факторний. Такий зв'язок, як відомо, називається парною кореляцією.

Таблиця 2

**Безробіття за окремими соціальними групами
в Березанському районі Миколаївської області**

	Чисельність зареєстрованих безробітних в 2006 р.		2006 рік у % до 2005 року	Одержують допомогу по безробіттю, осіб
	осіб	у % до загальної чисельності безробітних		
Безробітні, всього	1099	100,0	94,3	711
з них:				
- жінки	589	53,6	92,6	382
- молодь у віці до 28 років	256	23,3	97,3	165
- особи, які мають особливі труднощі в працевлаштуванні	188	21,1	98,9	144
- вивільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва	42	2,0	102,4	20
Безробітні особи, які проживають в сільській місцевості	914	83,2	94,7	566

Рівняння кореляції має такий вигляд: $Y = a_0 + a_1 \cdot X$

де Y — залежна змінна (результативна ознака);

X — незалежна змінна (факторна ознака);

a_0 , a_1 — параметри рівняння, причому: a_0 — вільний член; a_1 — коефіцієнт регресії, який показує як змінюється результативна ознака, якщо факторна ознака змінюється на 1.

Якщо вирішити це рівняння, то воно буде мати наступний вигляд:

$$Y_x = 8,245 + 0,249 \cdot X.$$

Абстрагуючись від впливу всіх інших факторів, ми можемо сказати, що коефіцієнт регресії при $X = 0,249$ показує, що із

збільшенням поголів'я ВРХ на 10 голів чисельність працівників зростає на 2 особи.

Тіснота кореляційного зв'язку складає 0,998.

Розрахований коефіцієнт кореляції свідчить про те, що між чисельністю працюючих та чисельністю поголів'я існує дуже тісний зв'язок (за шкалою Чеддока).

$$r_2 = 0,9982 = 0,996 \text{ або } 99,6\%.$$

Розрахований коефіцієнт детермінації показує, що чисельність працюючих в ПСП "Дмитрівка" на 99,6% залежить від чисельності поголів'я ВРХ, а на 0,4% — від інших не врахованих нами факторів.

Також в світлі сучасних подій доцільно було б розглянути вплив соціально-економічних наслідків вступу України до Світової Організації Торгівлі (далі — СОТ) на стан ринку праці України та проблеми, які можуть виникнути в разі вступу. Вимоги до функціонування ринку праці України в умовах вступу до СОТ будуть пов'язані також із вирішенням питання якості робочої сили. Насамперед — це удосконалення механізму професійної підготовки кадрів та підвищення відповідальності роботодавця за належний рівень кваліфікації найманої робочої сили.

Безробіття — це не тільки економічне явище, як може здаватися на перший погляд, а своєрідний синтез економіки, політики, ідеології, моралі даного суспільства.

По суті безробіття є наслідком функціонування господарського механізму, який має внутрішні протиріччя ринкової економіки.

В економічному плані безробіття віддзеркалює невідповідність на ринку праці між відносно великою пропозицією робочої сили і попиту на неї, причому ця невідповідність може бути як у кількісному, так і в якісному відношенні.

Конкретизуючи поняття "безробіття", слід підкреслити, що воно належить до категорії економічно активного населення, тобто безробітні — це особи, які активно пропонують свої послуги на ринку праці, шукають роботу, а не імітують пошук, і це має враховуватися державою при регулюванні економічних відносин зайнятості.

Згідно зі стандартам МОП, до безробітного населення належать всі особи, які досягли певного віку і протягом звітного періоду були без роботи, готові негайно приступити до роботи і активно її шукали. Таким чином, ті, хто хоче одержати статус безробітного в країні з ринковою економікою, повинні відповідати певним критеріям.

Зайнятість населення — наявність оплачуваної роботи. Зайнятість розрізняється за кількома ознаками: тривалістю робочого періоду та рівнем оплати (повна та неповна); кількістю робочих місць, що займає конкретна особа (первинна та вторинна, повна та неповна); реєстрацією (zareєстрована та nezareєстрована).

До населення, зайнятого у всіх сферах економічної діяльності, віднесено осіб працездатного віку і старших; підлітків, які протягом року постійно зайняті економічною діяльністю: працювали за наймом на умовах повного (неповного) робочого дня (тижня); роботодавців, що самостійно забезпечували себе роботою, включаючи підприємців; безкоштовно працюючих членів їх сімей; служителів релігійних культів та інших.

До населення, зайнятого в галузі економіки, віднесені робітники та службовці державних, кооперативних і громадських підприємств, установ і організацій; працівники та члени їх сімей і службовці у працездатному віці, зайняті в особистому підсобному господарстві; особи, зайняті у спільних, приватних підприємствах; міжнародних організаціях; фермерських господарствах.

Короткий висновок з проведеного дослідження такий: напругу на ринку праці на селі частково можна зняти за рахунок створення нових робочих місць у тваринництві та удосконалення механізму підготовки кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Г.І. Купалова, В.М. Скупий. Зайнятість на селі. - К. : ІАЕ, 1999. – 44 с.
2. І.Г. Крилова. Економічні засади забезпечення зайнятості сільського населення в регіоні. Автореф. канд. екон.наук.- Миколаїв, 2006. - 18 с.
3. І.Н. Топіха. Економіка аграрних підприємств. - Миколаїв, 2005. - 317 с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКИМ ГОСПОДАРСТВОМ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

*Л.О.Мармуль, д.е.н., професор
Херсонський державний аграрний університет*

Досліджено основні пріоритети аграрної політики державного управління сільським господарством та визначення продовольчої безпеки країни при вступі України до СОТ. Проаналізовано розвиток державної стратегії на основі державних програм регулювання сільського господарства.

Исследованы основные приоритеты аграрной политики государственного управления сельским хозяйством и определение продовольственной безопасности страны при вступлении Украины в СОТ. Проанализировано развитие государственной стратегии на основе государственных программ регулирования сельского хозяйства.

Постановка проблеми. Україна, як і інші країни, що стали на шлях розбудови соціальноорієнтованої ринкової економіки, в останні роки все більше усвідомлюють необхідність вступу до Світової Організації Торгівлі як передумову входження в когорту високорозвинутих країн світу, досягнення високого рівня життя свого народу, що повинно сприяти підвищенню ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, створення для цього сприятливих умов у середині країни та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Стан вивчення проблеми. Проблеми теорії і практики державного управління сільським господарством в умовах вступу України до СОТ знайшли відображення в працях вітчизняних науковців: І.А.Бланка, М.С.Герасимчука, О.В.Мертенса, О.М.Полякова, В.П.Савчука, П.Т.Саблука, М.І.Кисіля, А.С.Філіпченка та інших. Отримано вагомі наукові й практичні результати. Тому питання державного управління сільським господарством в умовах вступу України до СОТ потребує особливої уваги з боку науковців.

Завдання та методика досліджень. Метою нашої роботи є розроблення науково-методологічних основ державного управління

сільським господарством в умовах вступу України до СОТ, а також обґрунтування перспективних напрямів державної політики в аграрній сфері.

Досягнення визначеної мети зумовило розв'язання таких завдань: вивчення основних пріоритетів державної аграрної політики, забезпечення продовольчої безпеки країни, розгляд державних програм регулювання сільського господарства.

Результати досліджень. Ефективна та стабільна робота аграрної галузі є гарантією продовольчої безпеки країни та політичної стабільності у суспільстві. Останній фактор є особливо важливим для України на поточному етапі розвитку економіки, оскільки у країнах Європейського Союзу на продукти харчування витрачається в середньому до 15% сімейного бюджету, а в нашій державі цей показник сягає близько 45%. За таких умов будь-яке підвищення цін на сільськогосподарську продукцію автоматично збільшуватиме соціальну напругу у суспільстві, що є вкрай небажаним для уряду. Крім того, це єдина галузь, що залежить від дії природно-економічних факторів, які дуже важко спрогнозувати та виробити адекватні стратегії щодо нейтралізації їх негативного впливу.

Поряд з цим, на сільськогосподарських виробників значно впливають сезонні коливання цін на сільськогосподарську продукцію (значне зниження на період збору врожаю) та матеріально-технічні ресурси (значне підвищення на періоди проведення сільськогосподарських робіт), що викликає істотну нестачу обігових коштів та внаслідок цього не дає їм змогу використовувати комплексні страхові схеми, укладати ф'ючерсні контракти на постачання матеріально-технічних ресурсів тощо. В результаті сільськогосподарським виробникам недоступні найбільш ефективні інструменти щодо зниження ризиків, що створює тим самим "замкнене коло", з якого практично неможливо вибратися самостійно.

Таким чином, основним пріоритетом аграрної політики на першому етапі повинна стати стабілізація галузі (компонент "стабільність"). Цього можна досягти шляхом розроблення Державної стратегії розвитку аграрного сектора. Основним її принципом має стати формування ефективного конкурентоспроможного агропроми-

слового виробництва, здатного забезпечувати продовольчу безпеку країни та сприяти експорту окремих видів сільськогосподарської та харчової продукції, що позитивно вплине на розвиток економіки держави, якими Україна керуватиметься щодо регулювання аграрного ринку. Крім того, в рамках державної стратегії слід врахувати ті розбіжності, що існують між різними секторами сільськогосподарського виробництва. Наприклад, окремі сектори мають потужний експортний потенціал (зокрема рослинництво), а деякі (такі як тваринництво) поки що потребують захисту з боку держави та проведення структурної перебудови, для того щоб стати конкурентоспроможними відносно іноземних виробників. Таким чином, секторальний підхід дозволить уникнути уніфікації підходів та призведе до запровадження двох основних груп пріоритетів: “розвиток” та “захист/трансформація”. При цьому усі заінтересовані сторони будуть поінформовані про довгострокові перспективи державної політики залежно від того сектора, в якому вони діють та відповідно до цього розробляти власні довгострокові плани.

На підставі державної стратегії регулювання сільського господарства повинні формуватися щорічні програми з надання підтримки сільськогосподарським виробникам та здійснення державних інтервенцій на ринках сільськогосподарської продукції. Ці програми є дуже важливими саме під час діяльності на зовнішніх ринках. Адже грамотно розроблена програма надання державної підтримки допоможе уникнути більшості суперечок в рамках СОТ та уникнути введення санкцій проти нашої країни. Програма здійснення державних інтервенцій сприятиме пом'якшенню надмірних коливань ринкової кон'юнктури та створенню більш передбачуваних умов для сільськогосподарських виробників. На більш практичному рівні кожна з цих програм повинна розставити пріоритети відповідно до тих цілей та завдань, які стоять перед державою на поточному етапі. Одночасно вони повинні містити детальний перелік ресурсів (бюджет), які можуть бути використані на ці цілі, а також включати плани дій щодо реалізації визначених пріоритетних цілей та завдань, за допомогою яких забезпечуватиметься раціональне використання наявних ресурсів у такий спосіб, щоб забезпечити максимально повне їх виконання.

Головним результатом реалізації вищезазначеної стратегії має стати скорочення амплітуди річних коливань внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, матеріально-технічні ресурси та суттєве здешевлення кредитних ресурсів для села. Останній фактор є дуже важливим для села, бо кредити зазвичай беруть у двох випадках: для започаткування або розширення власного виробництва та коли виникає брак власних ресурсів внаслідок виникнення непередбачуваної ситуації. Саме тому дорогі кредити закривають нашим виробникам шлях до швидкого розвитку бізнесу або до його ефективної підтримки у кризових ситуаціях. Наприклад, у разі наявності більш дешевих кредитів сільгоспвиробникам не доводилося б реалізовувати врожай одразу після його збирання, “збиваючи” тим самим внутрішні ціни, надаючи більше часу для вибору найбільш вигідних варіантів його продажу, що спрощує уряду завдання щодо підтримки стабільних цін на ринку.

Після стабілізації внутрішнього ринку уряду слід зробити відповідні кроки щодо підвищення доходів сільськогосподарських виробників (компонент “добробут”). Враховуючи низьку купівельну спроможність населення на внутрішньому ринку найбільш ефективним шляхом є стимулювання експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки. Майбутнє членство України в СОТ є дуже важливим фактором, адже для наших виробників відкриваються можливості щодо більш вільного доступу до ринків інших країн.

Грунтуючись на конкурентних перевагах окремих видів вітчизняної сільськогосподарської продукції на світових ринках, сільське господарство слід умовно поділити на дві основні категорії: “зелена” — напрями, які мають експортний потенціал та держава здійснює їх активне просування на зовнішні ринки із застосуванням субсидій з “зеленого кошика” СОТ; “жовта” — напрями, які важливі для забезпечення харчової безпеки країни та зайнятості сільського населення та будуть підтримуватися за рахунок “жовтого кошика” СОТ. Такий розподіл відповідатиме принципам СОТ щодо надання підтримки сільськогосподарським виробникам та сприятиме підвищенню ефективності аграрного сектора, враховуючи наступні передумови.

Застосування “зелених субсидій” саме для експортоорієнтованих галузей є цілком виправданим, тому що відповідно до норм СОТ: “...вони не повинні справляти спотворюючого впливу на торгівлю чи на виробництво...”, що й потрібно для підвищення конкурентоспроможності цих галузей, які здатні стати локомотивом для розвитку аграрного сектора. До переліку таких субсидій можна віднести фінансування за рахунок коштів Державного бюджету наступних напрямів: поширення сільськогосподарських знань та статистичної інформації по аграрному сектору; вплив на попит на внутрішньому ринку за допомогою здійснення державних інтервенцій: просування експорту сільськогосподарської продукції шляхом пошуку зовнішніх ринків збуту для власної продукції; субсидування кредитів для створення та розвитку комерційних та сімейних ферм; стимулювання та розвиток інфраструктури; охорона навколишнього середовища. Однак будь-яка підтримка експорту повинна ґрунтуватися на одному єдиному принципі: “державна надає лише інформаційну та організаційну підтримку експортерам”. Такий підхід може виражатися у наданні державними установами наступного переліку послуг: підготовка аналітичних матеріалів по ринках сільськогосподарської продукції окремих країн; оброблення запитів споживачів у інших країнах по окремих видах продукції; періодичні публікації пропозицій українських виробників у інформаційних джерелах, до яких мають доступ імпортери з інших країн: створення баз даних вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та надання до них доступу заінтересованим особам; створення баз даних споживачів/імпортерів у інших країнах по окремих видах продукції; координація участі вітчизняних виробників у міжнародних виставках за кордоном тощо.

Ці послуги дозволяють вітчизняним виробникам впевнено орієнтуватись на світових ринках, скоротити час на пошук іноземних контрагентів і зменшити їхню залежність від великих компаній-експортерів. Крім того, така підтримка дає відповідний поштовх до розвитку підприємств та їх виходу на той рівень, коли вони зможуть самостійно отримувати прибуток, не спираючись на допомогу держави. Враховуючи той факт, що прибуткові сільськогосподарські підприємства є постачальниками коштів до Державного бюджету України, це вивільнить додаткові ресурси для надання

державної підтримки там, де вона більш за все потрібна, а саме у галузях, які належать до “жовтої категорії”.

Яскравим прикладом галузі, яку можна віднести до “жовтої категорії”, є тваринництво. Ця галузь є дуже важливою для забезпечення продовольчої безпеки та зайнятості сільського населення. Крім того, її відродження “з нуля” вимагатиме значних коштів на відбудову інфраструктури та часу на відновлення поголів’я і основного стада. У цій ситуації найбільш раціональною політикою уряду буде забезпечення захисту цього сектора, але, на той момент коли Україна вступить до СОТ, в уряді залишиться надто обмежена кількість тарифних та нетарифних інструментів, які дозволені ГАТТ, щоб адекватно захистити цей сектор від дешевого імпорту. Тому у таких умовах у Держави залишається лише один вихід для захисту виробників — надання прямої підтримки галузі. Це дозволить зберегти галузь від знищення, надасть виробникам час та кошти на проведення трансформації та, за умов сприятливої цінової кон’юнктури на внутрішньому й зовнішніх ринках та ефективних дій уряду — врешті-решт виведе цей сектор з кризи.

Таким чином, внаслідок реалізації другого етапу програми (компонент “добробут”), коли сільське господарство стане більш прибутковою галуззю, необхідно розпочинати програму зміни менталітету сільського населення (компонент “екологія”). Як показує досвід багатьох розвинених країн світу, збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва неминуче призводить до збільшення навантаження на навколишнє середовище та негативного впливу на місцеві екосистеми (деградація ґрунтів, зменшення біологічного різноманіття, забруднення хімічними речовинами джерел водопостачання тощо). Тому необхідно проводити на державному рівні політику щодо відповідального ставлення до природних ресурсів. Цього можна досягти шляхом комбінування інформаційних фінансових інструментів (проведенням роз’яснювальної роботи у сільських громадах щодо негативного екологічного впливу інтенсивного сільськогосподарського виробництва на їх життя та наданням бюджетних виплат, метою яких є стимулювання впровадження “екологічно безпечних” технологій у сільському господарстві). Головною метою цього компоненту є формування у сільських мешканців та сільськогосподарських виробників психологічних

установок, орієнтованих на раціональне й економне використання природних ресурсів та недопустимість руйнування навколишнього середовища заради отримання короткострокових вигод.

Головною особливістю наведених даних є взаємне проникнення однієї активної фази в іншу та їх послідовне впровадження після завершення активної стадії (внесення змін у законодавство, їх впровадження тощо). Після цього продовжується робота по кожному з цих напрямів з метою досягнення повного контролю над ситуацією та періодичного отримання оперативної інформації щодо ефективності їх функціонування.

Висновок. Якщо Україна зможе досягти більш стабільного та результативного функціонування власного аграрного сектора шляхом застосування більш ефективних інструментів державного управління, то це сприятиме не тільки підвищенню його прибутковості для вітчизняних виробників, але й зростанню довіри з боку іноземних країн, у тому числі з боку держав-членів ЄС. Тому, як показує досвід нових держав-членів ЄС, така довіра може значно активізувати притік інвестицій з ЄС до нашої країни та, зрештою, дасть Україні можливість стати членом-європейської спільноти.

Таким чином, у результаті вступу України до СОТ мають відбутися трансформаційні зміни у політиці державної підтримки сільського господарства та регулювання продовольчих ринків у напрямі створення умов для посилення конкурентних переваг сільськогосподарської продукції вітчизняного виробництва як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпова Н., Кобута И., Прокопьев М. и др. Агропродовольственная политика и международная торговля: российский аспект. – М.: Институт экономики переходного периода, 2001. – 162 с.
2. Осташко Т.О. Сільське господарство в умовах СОТ і ЄС. – К.: Інститут сільського розвитку, 2005. – 72 с.
3. Драга Т.В. Про вступ України до СОТ: перспективи і проблеми адаптації аграрної сфери // Економіка АПК. – 2001. – № 11. – С. 125-128.
4. Осташко Т.О. Очікування українського села від СОТ. – К.: Інститут сільського розвитку, 2005. – 40 с.
5. Світова організація торгівлі: перспективи та виклики для України. – К.: Український центр міжнародної інтеграції, 2005. – 108 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО–ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКІВ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

М.Д.Балджи, кандидат географічних наук

Одеський державний економічний університет

У статті розглянуто теоретичні аспекти дослідження інституціональної структури регіональних ринків земельних ресурсів, діючих в межах регіонів. Запропоновано перенесення акцентів з державного управління і регулювання цих ринків на місцеве з метою вдосконалення системи раціонального використання природно-ресурсного потенціалу.

В статье рассмотрены теоретические аспекты исследования институциональной структуры региональных рынков земель, существующих в пределах регионов. Предложен перенос акцентов с государственного управления и регулирования этих рынков на местное с целью усовершенствования системы рационального использования природно-ресурсного потенциала.

Ринок землі є невід'ємним сектором ринкової економіки. Його становлення пов'язане з розвитком різних форм власності на землю, перетворенням землі на товар, її капіталізацією. В останні роки на ринках природних ресурсів світу йдуть процеси істотної зміни внутрішньої структури, особливо це стосується інституціональної структури. Поняття “інституціоналізм” в даному аспекті полягає у закріпленні норм, звичаїв у вигляді законів, створенні організацій, установ, тобто інститутів. Інституціональна структура регіональних ринків містить в собі сукупність суб'єктів — підприємств і організацій різних видів власності, що конкурують один з одним за індивідуального споживача, прагнучих до максимального прибутку. Актуальність дослідження регіональних ринків полягає у аналізі не тільки економічних категорій і процесів у чистому вигляді, а й інститутів, які значною мірою визначають ефективність реалізації економічних підходів.

На розвиток нової інституціональної теорії вплинули роботи як закордонних, так і вітчизняних вчених (Р.Коуза, Д.Норта, О.Уільямсона, Т.Еггертсона, В.Гребенникова, О.Іншакова, Р.Капелюшнікова, Г.Клейнера, Д.Львова, В.Макарова,

В.Маєвського, О.Олійника та інших).

Визначаючи роль і місце інституціонального підходу в дослідженні регіональної економіки, О. Іншаков підкреслює, що “основне призначення і зміст економічних інститутів не в тім, щоб бути просто “правилами гри”, а у функціональній організації суспільних взаємодій людей, їх груп і співтовариств. Інститути створюють правила, визначаючи одночасно можливості й обмеження, права й обов’язки, ролі і статуси. Будь-яке ігнорування ролі і значення актуальних інституціональних змін, їхня несумісність зі структурними й організаційними заходами для реформування економіки споконвічно прирікає останню на невдачу” [1].

Функціонування регіональних ринків визначається не тільки попитом та пропозицією, їхньою структурою, але й інституціональною, організаційною структурою, характером взаємин контрагентів. Інституціональна структура ринків, тобто сукупність суб’єктів, що хазяюють, має галузевий, розмірний і соціальний аспекти. Найбільше значення має розмірна структура, що формується в результаті концентрації і спеціалізації виробництва. Вона характеризується визначеним співвідношенням підприємств різних розмірів. Тип розмірної структури визначається в основному ступенем диференціації галузевої продукції і розміром її ринку.

Інституціональною основою становлення ринкових відносин служить перетворення відносин власності. Оскільки основні виробничі фонди ґрунтовно зношені, найбільш важливу роль як об’єкт власності здобувають ресурси, що виснажуються. Власник джерел сировини може бути упевнений у міцності свого положення не тільки усередині країни, але й на світовому ринку. Справа в тім, що все інше потрібно відтворювати практично заново, і природні ресурси, що тільки виснажуються, можна реально пустити в діло вже зараз. А потім, вичавляючи з природних ресурсів усе, що можна, нагромадити необхідні ресурси для реконструкції виробничого потенціалу. Тому винакає необхідність у вдосконаленні платності за користування природними ресурсами. В основі системи платежів за користування природними ресурсами повинні лежати відносини власності і владно-господарські відносини з приводу

використання природних ресурсів. Перш ніж розвивати податкову систему, необхідно домогтися однозначного трактування питань власності на природні ресурси. Відносини власності — базові для будь-якої системи розподілу доходів, що є вторинними відносно перших. Плата, що вводиться без прив'язки до відносин чи власності на ґрунті розмитих відносин власності, не має під собою достатньої аргументації.

Формування ринків земель є актуальним шляхом в умовах значних природничих багатств країни і дефіциту засобів для їх раціонального використання й охорони. В зв'язку з цим важливе значення має удосконалення інституціональних змін в структурі регіональних ринків. Проте, процеси формування і специфіка функціонування ринку ще недостатньо вивчені. У теоретичних дослідженнях недостатньо уваги приділено характеристиці ринку як особливої сукупності інститутів, особливостям розвитку ринку у сучасній економіці України, а також оцінці сучасних економічних змін.

Мета даної роботи полягає в дослідженні інституціональної структури ринку землі і виявленні тенденцій його розвитку в Україні. У відповідності з метою в дослідженні ставилися і зважувалися такі завдання:

- дати змістовну характеристику ринку земель;
- уточнити поняття інституту в контексті дослідження ринку;
- виявити загальні й особливі функції ринку;
- створити модель розвитку ринку земельних ресурсів;
- проаналізувати інституціональну структуру ринку і принципи взаємозв'язку його елементів;
- розглянути специфіку розвитку ринку у сучасній економіці України.

Сутність ринку земель знаходить своє відображення в його економічних функціях. Загальними функціями будь-якого ринку виступають: регулююча, інтегруюча, стимулююча, посередницька, інформаційна, ціноутворююча, соціальна. Вони спрямовані на те, щоб направити діяльність інституціональних суб'єктів у русло, найбільш корисне економічній системі в цілому, полегшити налаго-

дження економічних зв'язків і сприяти реалізації цілей суб'єктів ринку.

Ринку земель, як сукупності формальних і неформальних інститутів, притаманні особливі функції, а саме:

- 1) інституційно-координаційна функція, яка полягає в координації діяльності інституціональних суб'єктів ринку, тобто виробників і споживачів, шляхом використання норм і “правил гри”;
- 2) інституційно-розподільча функція регулює асиметричний розподіл інформації, розподіл ресурсів, витрат і вигід від виробництва через обмеження можливих дій і координацію діяльності виробника і споживача;
- 3) інституційно-обмежувальна функція визначає наявність формальних і неформальних інститутів, що приводить до визначеної передбачуваності результатів діяльності інституціональних суб'єктів ринку і обмеженню їх можливих дій, зміні стереотипів поведінки;
- 4) функція специфікації прав власності полягає у дотриманні правил і норм, оформленні контрактів і необхідної документації, що є особливо важливим, оскільки ринок природних ресурсів з'єднує виробників і споживачів до виробництва;
- 5) функція спадкування інституціональних правил і норм шляхом процесу передачі інформації;
- 6) функція соціалізації полягає в засвоєнні культурних норм, в освоєнні ролей, закріпленні традицій і ціннісних орієнтирів;
- 7) функція соціального контролю змушує інституціональні суб'єкти підкорятися прийнятим нормам.

Вивчення особливих функцій ринку природних ресурсів як сукупності дій основних його суб'єктів дозволяє розглянути інституціональну структуру ринку і виявити прямі і зворотні зв'язки між його окремими елементами. До головних компонентів організаційно-економічної структури ринку належать:

- безпосередньо інституціональні суб'єкти (організація як інститут і окремі індивіди) і об'єкти ринкових відносин;
- формальні і неформальні інститути: норми, цінності, ідеї, традиції, звички, принципи і правила, на яких будуються відносини між суб'єктами;
- відносини, у які вступають інституціональні суб'єкти з метою реалізації своїх інтересів на ринку.

Зміни інституційної структури ринку земель можна пояснити, використавши так звану модель еволюційного розвитку, яка виділяє чотири етапи в розвитку організаційної структури видобуваючої промисловості — “зародження — ріст — розвиток — конкурентний ринок”. У рамках даної моделі передбачається, що в міру розвитку ресурсоспоживання і розширення інфраструктури йде поступовий розвиток організації певних галузей від монополій до конкурентних форм, завдяки чому відбувається ланцюгова дезінтеграція в постачаннях і зменшення ролі державного регулювання. Цей процес супроводжується переходом від довгострокових контрактних відносин на незрілих ринках до більш гнучких короткострокових контрактів, і, у кінцевому рахунку, за прикладом нафтової галузі, до прив'язки цін до біржових котирувань. Узагалі, ця модель багато в чому побудована на передумові про те, що ринки земель повинні розвиватися за аналогією з ринками інших природних ресурсів.

Найбільше природне багатство України — земельні ресурси, які складають 45% її загального природно-ресурсного потенціалу. Потенціал земельних ресурсів Миколаївської області складає 19,47% від загальнодержавного значення, Одеської області — 26,64%, Херсонської — 19,63% [2]. Згідно з бальною оцінкою, цей показник відповідно складає 87, 97 і 92, причому загальне значення по Україні складає 100 балів. Аналізуючи складну ситуацію на ринку земельних ресурсів, враховуючи статистичні дані, можна впевнено стверджувати, що території південних областей мають достатній потенціал для розвитку ринку земель.

Таким чином, в результаті дослідження були зроблені такі висновки:

- уточнено поняття інституту в контексті дослідження ринку земель;
- виявлено особливі функції ринку земель;
- визначено роль інституціональних суб'єктів;
- виявлено особливості розвитку ринку земель півдня України;
- виділено тенденції розвитку ринку земель в умовах глобалізації економіки і гуманізації економічних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уильямсон О. Введение. Природа фирмы. – М.:ДЕЛО, 2001.- 325 с.
2. Статистичний щорічник України. – К.: Консультант, 2006.-575 с.
3. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком. – К.: Вища шк., 2000. – 223 с.
4. Україна. Погляд у XXI століття. – К.: Комп'ютерні системи, 1998.-543 с.

УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

*Н.А.Клименко, кандидат економічних наук, доцент
Національний аграрний університет*

Роботу присвячено теоретичними і практичним питанням управління експортним потенціалом галузей АПК України. Запропоновано новий концептуальний підхід до формування системи експортного потенціалу аграрного комплексу, на його основі розроблено схему взаємозв'язків сукупності потенціалів для підприємств АПК.

Статья посвящена теоретическим и практическим вопросам управления экспортным потенциалом отраслей АПК Украины. Разработана концептуальная модель управления экспортной системой АПК Украины и обоснована структура формирования и оценки экспортного потенциала.

Ступінь розвиненості національної економіки будь-якої країни світу та її місце в світовій економічній системі визначається здатністю до максимального використання внутрішнього потенціалу окремих галузей АПК і створення на його основі маркетингових переваг із ведення економічних операцій за межами країни.

Постановка проблеми. Український сектор сільськогосподарської продукції слабо інтегрований у систему міжнародної торгівлі. Відповідно до дослідження Світового банку, частка експорту сільськогосподарської і харчової продукції у загальному обсязі сільськогосподарського виробництва за останні роки не перевищувала 14% в Україні у порівнянні з 25% в Польщі та 53% в Німеччині та Франції. Інтеграція України до системи СОТ є істотною передумовою для прискорення торговельних та структурних реформ в країні та повного розкриття її власного потенціалу на міжнародних ринках. Проблема стійкого нарощування обсягів виробництва і експортного потенціалу галузей АПК України характеризується підвищеним рівнем складності, тому що вона охоплює агропромислове виробництво, його ефективність, державну політику в цій сфері, демографічні умови, соціально-економічні умови формування ринків агропродовольчої продукції та експорт-

ного потенціалу, тенденції зовнішньоекономічної діяльності тощо [1, 2].

Проблемі формування і практичної реалізації експортного потенціалу України присвячено праці вчених економістів-аграрників. Зокрема, питання оптимізації експортного виробництва в аграрній сфері та удосконалення аграрного менеджменту знайшли своє відображення в наукових публікаціях відомих вчених-економістів В.Г.Андрійчука, В.І.Бойка, П.І.Гайдуцького, В.П.Галушка, Й.С.Завадського, С.М.Кваші, І.І.Лукінова, Б.Й.Пасхавера, М.І.Скрипніченко, С.І.Соколенка, А.Е.Юзефовича, О.М.Шпичака, В.В.Юрчишина та інших.

Актуальність теми дослідження формування та менеджменту експортного потенціалу підтверджується аналізом та висновками узагальнення праць інших вітчизняних і зарубіжних теоретиків з вивчення впливу нових умов господарювання на структуру формування внутрішніх і зовнішніх ринків продовольства в Україні.

У той же час багато сторін її залишаються нерозкритими і потребують вивчення. Це пов'язано з тим, що в нових умовах господарювання створюються принципово інші передумови формування внутрішнього ринку та реалізації експортних можливостей, потребують розробки нові механізми організаційно-економічного супроводження зовнішньоекономічної діяльності в аграрній сфері.

Тому метою статті є висвітлення методологічного ланцюга, що супроводжує оптимізацію експортного потенціалу окремих галузей АПК.

Результати досліджень та їх обґрунтування. Пропонується методика програмування експортного потенціалу АПК регіону, що включає ряд етапів.

На першому — здійснюється програмування урожайності на основі оптимізації ґрунтового живлення та внесення оптимальних норм мінеральних добрив, що забезпечують необхідні прибавки до врожаю. На другому — територіальна обмеженість сільськогосподарських земель вимагає, щоб кожний гектар угідь при відповідній

технології давав максимальну кількість продукції для внутрішнього споживання та експорту за межі регіону, тому тут виходимо на можливі валові збори продукції. На третьому — розподіл валового збору по каналам споживання. Ємність внутрішнього ринку характеризується інтегрованою величиною фонду споживання за раціональними нормами, величиною витрат у сільськогосподарському виробництві, природними втратами та резервними фондами, обсягом промислового споживання та переробкою на нехарчові цілі.

На основі розробленої імітаційної моделі визначається характеристика регіону — самозабезпечуючий, схильний до ввозу-вивозу продукції.

Вивчення умов функціонування системи експортного потенціалу та можливостей його управління дало можливість розробити його концептуальну модель. На основі теоретичних положень системного підходу представимо експортний потенціал як складну економічну систему з множиною складових елементів та зв'язків, які в процесі взаємодії забезпечують функціонування системи в цілому.

При цьому менеджмент експортного потенціалу передбачає управління не самим потенційним експортом сільгосппродукції, тобто не станом експортної системи, а змінами цього стану, що передбачає механізм управління, починаючи від організації виробництва, тобто з мікрорівня до оптимізації реалізації товарного потенціалу, тобто до вивчення вимог ринку. Відповідно до цієї концепції була розроблена модель формування експортного потенціалу у середовищі експортера (рис.), що в основі має оптимізацію структури виробництва при обмежених ресурсах (матеріальних та нематеріальних) і відповідно до факторів зовнішнього середовища.

Розроблена в такий спосіб концептуальна модель управління експортною системою АПК України дає можливість обґрунтувати структуру формування експортного потенціалу по окремих видах сільськогосподарської продукції і ефективно управляти нею.

У ринкових умовах нарощування експортного потенціалу рослинництва можливе за умови підвищення ефективності ведення

сільського господарства, а це можливо лише на основі введення в аграрний сектор біологічних, технічних, технологічних та управлінських інновацій і оптимізації інвестиційного процесу в галузях.

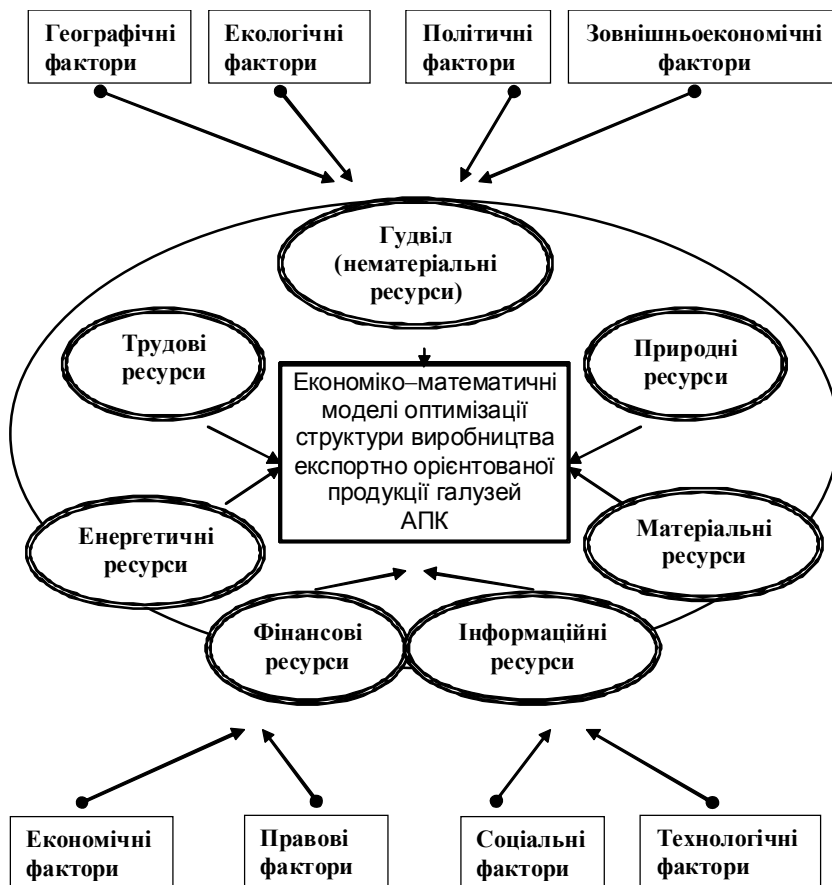

Рис. Модель формування експортного потенціалу у середовищі експортера

Висновок. Проведений аналіз підтверджує, що визнання пріоритетності експортної орієнтації АПК вимагає визначення і розро-

блення перспективних шляхів та засобів практичної реалізації оптимальних агропрограм, які передбачають вдосконалення структури виробництва, матеріально-технічного оновлення сільського господарства, поживлення інвестиційної діяльності в АПК, роздержавлення та приватизації власності, створення нових ефективних форм господарювання й забезпечення їм однакових умов функціонування, вироблення і проведення єдиної державної політики довгострокового розвитку та інтеграції в світове товариство цієї життєво важливої галузі [3].

Наявний агропотенціал надає можливість запровадити інновації в сферах виробництва, а також нарощувати виробництво продукції сільського господарства з орієнтацією на експорт, враховуючи конкурентоздатність, вимоги до якості та екологічної чистоти, рівень світових цін тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик Ю.Д. Проблеми інтеграції економіки України у світове господарство. – К.: Урожай, 2004. – 18с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрного підприємництва: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: КНЕУ, 2000. – 355 с.
3. Мельничук Д.О., Галушко В.П., Кваша С.М. Основні напрямки агрополітичної інтеграції України до світової організації торгівлі//Аграрна наука і освіта.- 2003.-Том 4.- №1-2.- С.123-130с.

ПЕРЕХІД СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ – РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

О.І.Котикова, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

У статті визначено особливості позитивного та негативного характеру переходу до моделі сталого розвитку сільськогосподарського землекористування в Україні, що враховує існуючі передумови та такі, що потрібно створити.

В статье определены особенности позитивного и негативного характера перехода к модели устойчивого развития сельскохозяйственного землепользования в Украине, с учетом существующих предпосылок и таких, которые нужно создать.

Зростаючі потреби суспільства в життєвих засобах і ресурсах та одночасно в чистому й екологічно безпечному довкіллі, з одного боку, і обмеженість земельних ресурсів, з другого — висувають на перший план проблеми раціонального використання природно-ресурсного потенціалу землі. В цих умовах важливим завданням науки та практики є дослідження передумов і особливостей переходу сучасного землекористування до моделі сталого розвитку.

Теоретичні основи сталого розвитку суспільства в своїх працях досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, а саме: Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С., Шостак Л.Б., Шевчук В.Я., Герасимчук З.В., Прадун В.П., Мельник Л.Г., Шапочка М.К., Тихонов А.Г., Гребенюк Н.В., Грянник О.В., Феденко В.П., Трегобчук В.М., Винокурова Н.Ф., Акімова Т.А., Каринцева А.І., Олдак П.Г., Моріс С., Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л., Замятіна М.Ф., Гузєв М.М., Малявіна А.В., Ісаченко А.Г. та ін.

Однак слід зазначити, що багатовекторність проблеми, загострення екологічної кризи у вітчизняному землекористуванні зумовлюють необхідність подальшого поглиблення досліджень.

Вивчення досвіду світової економіки формування та реалізації

моделі сталого розвитку з метою використання його в Україні набуває особливої актуальності в період соціальної та екологічної кризи в державі і потребує глибоких досліджень теоретичних та прикладних аспектів цієї проблеми. Досягнути сталого розвитку можна лише спільними зусиллями усіх держав, проте реалізувати концепцію сталого розвитку повинна кожна окрема країна, з урахуванням специфіки та можливостей переходу до зазначеної моделі.

Визначення особливостей та передумов переходу до моделі сталого розвитку землекористування в Україні, на нашу думку, є доцільним за такими ознаками: ґрунтово-кліматичні, соціальні, економічні, екологічні та політичні умови.

В даній роботі ми зупинимось детально на визначенні особливостей та передумов переходу до моделі сталого розвитку землекористування в Україні в еколого-економічному аспекті.

Значення земельних ресурсів в житті суспільства визначається тим, що на їх використанні формується майже 95-97% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання. Частка земельних ресурсів у складі продуктивних сил України становить понад 40%. У ресурсній забезпеченості соціально-економічного розвитку нашої держави земля складає 40-44%, виробничих фондів та оборотних засобів — 20-21%, трудових ресурсів — 38-39% [1].

Земельний фонд України характеризується надзвичайно високою його господарською освоєністю. Частка земель у природному стані становить близько 8% від загальної, що не відповідає світовим стандартам. Перш за все, Південне узбережжя Криму та Гірський Крим, Українські Карпати тощо. До господарського використання залучено більш як 92% її території. За щільністю населення Україна наблизилася до середньоевропейського рівня [2].

Розораність земельного фонду в Україні значно перевищує аналогічний показник у переважній більшості країн світу. Питома вага ріллі в сучасній структурі земельного фонду України досягає 54,4%, а в 1994 році цей показник становив 59,6%. Для порів-

няння в США цей показник в 1994 році становив 19,8%, у Франції – 32,1%, у Великобританії – 24,8%, Польщі – 44,2% (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Характеристика сільськогосподарського використання
земельного фонду в Україні та деяких країнах світу

Країна	Загальна площа земель, млн. га	Площа сільгоспуд., млн. га	Сільськогоспо- дарська освоєність території, %	Пілля, млн. га	Розораність території, %	Розораність сільгоспуд., %	Сінокосяні пасовища	
							площа, млн. га	у % до загальної площі сільгоспуд.
Україна	60,4	41,9	69,4	33,3	59,6	85,9	7,5	17,9
Китай	959,7	495,8	52,4	92,5	9,6	18,7	400,0	80,7
Австралія	771,3	461,7	59,7	47,0	6,1	10,2	414,5	90,0
США	936,4	426,9	45,6	185,7	19,8	43,5	239,2	56,0
Росія	1707,5	219,6	12,9	130,3	7,8	60,6	75,0	34,2
Канада	997,1	73,4	7,4	45,4	4,6	61,9	27,9	38,0
Франція	55,2	30,2	53,0	18,3	32,1	60,6	10,6	35,1
Польща	32,3	18,7	57,9	14,3	44,3	76,5	4,1	21,9
Великобританія	24,5	17,1	69,8	5,9	24,1	34,5	11,1	64,9
Німеччина	35,7	17,3	48,5	11,8	33,1	68,2	5,3	30,6
У світі, разом	13381,6	4846,1	36,2	1345,3	10,1	27,8	3395,3	70,1

Примітка. Складено за даними ФАО (1994)

Якісний стан земель залежить від механічного складу ґрунту (глинисті, суглинисті, супіщані), еродованості (слабо, середньо, сильно еродовані), кислотності, скелетності тощо (табл. 2).

Слід мати на увазі, що, як показують дослідження, щорічне зростання площ еродованої ріллі досягає в цілому по Україні 60-80 тис. га. Екстраполяція на аналогічні за морфометрією поверхні території із застарілими матеріалами обстежень ґрунтів дозволяє скорегувати показники, що характеризують площі земель де проявляється водна ерозія.

Таблиця 2

Розподіл земель України за якісним станом ґрунтового покриву, у % до загальної площі (станом на 1 січня 1996р.)

Ознака або показник стану	Сільськогосподарські угіддя	в т.ч. рілля
Механічний склад ґрунтів		
Глинисті	18,1	15,7
Суглинисті	40,1	32,6
Супіщані	6,5	4,6
Засолені ґрунти	3,0	1,5
Кислі ґрунти	18,5	15,7
Перезволожені ґрунти	3,2	2,8
Заболочені ґрунти	3,1	1,3
Кам'янисті ґрунти	1,0	0,4
Дефляційно небезпечні ґрунти	33,4	28,5
Піддані водній ерозії	3,5	2,8
Піддані разом вітровій і водній ерозії	22,9	18,3
Групи ґрунтів без ознак погіршення	10,8	9,4

Примітка. Складено за даними Держкомзему України

Дослідження показують, що еродовані ґрунти в складі орних земель становлять 36% (проти 32% за офіційним обліком), або 1 1,7 млн. га [3].

Україна характеризується високородючими ґрунтами. Як видно з таблиці 3, середньозважений вміст гумусу в орних ґрунтах України істотно відрізняється порівняно з усіма суміжними країнами і складає 3,25% (табл. 3) [4].

Україна за показником середньозваженого вмісту гумусу знаходиться на 4 місці. Саме в Україні зосереджена лівова частка чорноземів світу. В складі ріллі України чорноземи складають 60% площі. Серед інших переважають ґрунти темного кольору, що характеризує їх значну родючість (сірі лісові і каштанові), і лише 15% ріллі приходить на дерново-підзолисті ґрунти. Останні відносно малогумусні, хоча це аж ніяк не виключає можливості їхнього високоефективного використання.

Таблиця 3

Середньозважений вміст гумусу в орних ґрунтах

Країни	Середньозважений вміст гумусу, %	Вміст гумусу менше 2%, % до обстеженої площі	Країни	Середньозважений вміст гумусу, %	Вміст гумусу менше 2%, % до обстеженої площі
Азербайджан	1,93	63,4	Латвія	2,06	6,1
Білорусія	2,01	50,2	Молдова	3,27	81,0
Вірменія	3,92	10,6	Росія	4,18	17,4
Грузія	3,08	28,9	Таджикистан	1,00	100,0
Естонія	3,25	19,7	Туркменія	0,56	100,0
Казахстан	3,22	22,8	Узбекистан	1,08	90,7
Киргизія	1,96	58,4	Україна	3,25	14,7

* по зменшенню значення показника

** по збільшенню значення показника

При застосуванні високих технологій використання таких ґрунтів дозволяє одержувати врожай зернових 100-120 ц/га і більше [4].

Проведені дослідження показали:

1) Україна, порівняно з іншими державами, має ряд особливостей, які мають негативний вплив:

- переважне застосування екстенсивних методів економічного розвитку;
- найвищий в світі рівень господарського освоєння території;
- відсутність належної екологічної інфраструктури;
- технічна відсталість очисних споруд;

- науково-технологічна відсталість;
- висока частка земельних ресурсів у складі продуктивних сил країни;
- неможливість подальшого розширення площ сільгоспугідь;
- низький рівень продуктивності використання землі;
- стала тенденція до погіршення якості ґрунтів в результаті дії антропогенних факторів (деградація земель);
- високий рівень забруднення ґрунтів;

2) в Україні ще не створено необхідні передумови переходу до моделі сталого розвитку землекористування, з цією метою необхідно вирішити проблеми:

- науково-технічне та технологічне забезпечення сучасного землеробства;
- формування ефективної системи впровадження досягнень НТП;
- зниження ресурсоспоживання сучасного технострою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорогунцов С.І., Новотворов О.С., Ніколаєнко Т.С. Оцінка земельно-ресурсного потенціалу України і проблеми забезпечення його ефективного використання. – К.: РВПС України НАН України, 1999. – 82с.
2. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Ліанова Е.М., Шевчук В.Я. Україна: проблеми сталого розвитку. – К.: РВПС України НАН України, 1997. – 148с.
3. Моніторинг природних комплексів. С.І.Кукурудза, Н.О.Гумницька, М.С.Нижник та ін. // Вид-во Львівського університету, 1995. – 142 с.
4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні. – К.: Видавництво Раєвського, 1997. – 178с.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІДНОСНО СВІТОВИХ СТАНДАРТІВ

І.Г.Крилова, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський державний аграрний університет

Висвітлено сутність поняття "рівень життя", визначено основні показники для його характеристики. Проведено аналіз сучасного стану рівня життя населення України.

Освещена сущность понятия "уровень жизни", определены основные показатели для его характеристики. Проведен анализ современного уровня жизни населения Украины.

Постановка проблеми. Ринкові перетворення в Україні призвели до погіршення рівня життя переважної частини населення. В сучасних економічних умовах зайнятість ще не гарантує захист від бідності. Відмітимо, що за рівнем бідності Україна випереджає країни Європейського Союзу майже в 3 рази. Вступ України до ЄС вимагає поліпшення якості соціальних стандартів до рівня економічно розвинутих країн, зокрема рівня добробуту населення.

Вивченням даної проблеми займаються відомі вчені-економісти: І.Бондар, Є.Бугаєнко, І.Гнибіденко, П. Левін, Е.Лібанова, В.Мандибура, Л. Ткаченко, Г.Філюк та багато інших. Проте на сьогоднішній день залишаються дискусійними і актуальними питання соціально-економічних наслідків вступу України до СОТ на рівень життя населення, а також наближення його до світових стандартів.

Цілі статті. Визначити основні показники рівня життя населення та порівняти їх із світовими стандартами.

Результати дослідження. Для оцінки рівня життя населення статистичною комісією ООН рекомендовано такі групи показників: демографічні характеристики населення; показники доходів населення; показники витрат і заощадження; показники споживання населенням матеріальних благ та послуг; показники забезпеченості населення житлом і предметами довготривалого користування; показники зайнятості і безробіття; показники умов праці населення; показники вільного часу; показники освіти, охорони здоров'я,

культури, спорту, туризму і відпочинку.

Доход є одним з основних показників, що характеризують рівень життя населення. Україна в порівнянні зі світовими, у тому числі європейськими стандартами, відстає за показником середньорічного доходу на душу населення. Так, якщо у країнах ЄС цей показник становить в середньому 20 тис. дол., то в Україні (2005 рік) лише 6076,7 грн. (близько 1203 дол.), тобто 100 дол. на місяць, або 3,3 дол. на день. Асоційоване членство в ЄС передбачає середньорічний дохід на душу населення на рівні 10 тис. дол.

У більшості країн на основі розподілу населення за рівнем середньодушових грошових доходів і зіставлення його з величиною прожиткового мінімуму визначають коефіцієнт бідності. Характерною ознакою бідності є те, що мінімальний грошовий дохід не досягає прожиткового мінімуму. У 2006 році рівень бідності залишався достатньо високим і охоплював 28,4% загальної чисельності населення. За межею бідності перебувало близько 11,3 млн. осіб з 46,9 млн. осіб, майже 24% працюючих одержували заробітну плату нижчу за прожитковий мінімум [1]. Частка населення із середньодушовими грошовими витратами на місяць нижчими прожиткового мінімуму (423 грн. в 2005 році) становить 64,0%.

За світовою практикою і логікою трудових відносин працюючі громадяни об'єктивно не можуть бути бідними, а їх заробітна плата має забезпечувати поточні соціальні виплати, надходження коштів до місцевих бюджетів та створювати запас коштів для майбутніх пенсій. Необхідно звернути увагу на те, що заробітна плата в Україні на сьогодні не виконує своєї основної відтворювальної функції, існує значна її галузева диференціація, особливо в бюджетній сфері. В 2006 році найвищі розміри заробітної плати мають працівники фінансової сфери, державного управління, авіаційного транспорту, промисловості, будівництва (від 2131 грн. до 1273 грн.), тоді як у грудні 2006 року більш ніж третині штатних працівників сільського господарства було нараховано заробітну плату в розмірі, не вищому за мінімальний рівень (400 грн.).

Близько 20% працівникам освіти, охорони здоров'я та соціальної допомоги — в межах прожиткового мінімуму для працездатних осіб (505 грн.) [2]. Дослідження, які проводились у країнах-кандидатах у члени ЄС показали, що економічне зростання в них почалося, коли рівень середньомісячної заробітної плати перевищив 300 дол. До того ж, питома вага витрат на оплату праці у собівартості продукції в Україні на сьогодні становить близько 14%, тоді як, згідно з європейськими нормами, має бути на рівні 30-35%. Принципово важливо, щоб розмір мінімальної заробітної плати було встановлено на рівні, не нижчому від базового соціального стандарту — прожиткового мінімуму для працездатних осіб (у квітні 2007 року різниця між ними становить 141 грн.). За прогнозними оцінками, мінімальна заробітна плата може досягти 90% установленого прожиткового мінімуму для працездатних осіб у 2008 р., а повністю ці показники зрівняються у 2009 р. За експертними оцінками, мінімальна заробітна плата повинна становити 2-2,5 прожиткового мінімуму, а співвідношення між розмірами мінімальної та середньої заробітної плати має бути 1:3. Отже, низькі стандарти оплати праці були і залишаються однією з головних проблем неякісного рівня життя населення для більшості працівників України.

Перевищення одержаного мінімального грошового доходу над величиною прожиткового мінімуму дає можливість накопичувати (заощаджувати) кошти. Заощадження є важливим показником добробуту і як інвестиційний ресурс займає проміжне місце між сукупними доходами та витратами (споживанням). В умовах низьких середніх доходів на одного мешканця основна їх частина витрачається на споживання. Витрати на придбання продовольчих товарів в структурі сукупних витрат домогосподарств України в 2005 р. становлять 61%, що згідно з теорією Енгеля (закон розподілу доходів, за яким чим бідніша сім'я, тим більша частка витрат на їжу) є показником бідності, а витрати на оплату житла та комунальних послуг — 6,4%. Тоді як у Великій Британії витрати на продовольчі товари становлять до 30% усіх споживчих витрат сімей, у Франції й США 20-22%.

Особливу увагу треба приділити соціально-економічним наслідкам вступу України до СОТ на стан ринку праці. За період 2001-2005 рр. зростання чисельності зайнятих відбувалося в основному за рахунок таких видів діяльності: торгівлі та сфери послуг, операцій з нерухомістю. При цьому зростали в першу чергу обсяги самозайнятості, а не праці за наймом. У промисловості в 2005 р. було зайнято близько 30% від середньорічної кількості найманих працівників (як практично і в усіх європейських країнах від 16-30%), а в сільському господарстві — 10%. Тоді як у країнах ЄС частка зайнятих в цій галузі становить 2-5%. Серед позитивних сторін щодо зайнятості при входженні України до СОТ можна виділити підвищення попиту на робочу силу на окремих підприємствах за умови випуску конкурентоспроможної продукції та розширення обсягів виробництва. У виграші будуть галузі і виробництва, що орієнтовані на зовнішній ринок, іноземні компанії, а найбільше відчують негативну сторону підприємства, що орієнтовані на внутрішній ринок. Дослідження, проведені Мінпраці стосовно вивчення думки роботодавців щодо можливостей вступу до СОТ, показали, що 62% опитаних керівників вважають, що існує великий ризик вивільнення працівників. Особливо це стосується підприємств сільського господарства, обробної промисловості, машинобудування, легкої промисловості, виробництва електроенергії, газу і води.

Програма розвитку ООН аналізує статистику у країнах-членах ООН та оцінює стан людського розвитку за тривалістю життя, рівнем освіти та прибутками. При цьому розраховується індекс людського розвитку, який дає змогу порівняти можливості рівня життя у різних країнах світу. Так, у 2006 році Україна посідає 77 місце, тоді як Норвегія — перше, США — 8, Франція — 16, Польща — 37, Росія — 65. За тривалістю життя Україна посідає 113 місце (середня тривалість — 66 р., тоді як у Франції близько 82 р.), за рівнем освіти — 11, за рівнем ВВП на одиницю населення — 85 серед 177 країн. Це свідчить про те, що рівень сучасного життя більшої частини населення України не відповідає світовим стандартам, а досягнення такої відповідності в

найближчу перспективу є проблематичним.

Висновки. В ході проведеного дослідження встановлено, що сучасний стан рівня життя населення України не відповідає в повному обсязі світовим стандартам, а входження України до СОТ у короткостроковий період не покращить цей показник, так як існує можливість зростання безробіття. Для підвищення рівня життя населення необхідно вдосконалювати структуру вітчизняного виробництва, яка буде орієнтована на використання висококваліфікованої і якісної робочої сили, підвищення продуктивності праці, внаслідок чого є можливість досягти європейського рівня заробітної плати і доходів населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнібіденко І. Соціальному діалогу – сучасне наповнення // Праця і зарплата. – 2007. – № 3. – С. 4.
2. Ткаченко Л. Заробітна плата на тлі соціальних стандартів // Праця і зарплата. – 2007. – № 21. – С. 4.
3. Статистичний щорічник України за 2005 рік / Державний комітет статистики України; за редакцією О.Г. Осауленка- К.: Консультант, 2006.

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

О.А.Мамалюк, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. В статті розглянуто основні проблеми раціонального використання земельних ресурсів Миколаївської області.

Современное использование земельных ресурсов Украины не отвечает требованиям рационального природоиспользования. В статье рассматриваются основные проблемы рационального использования земельных ресурсов Николаевской области.

На значній частині регіонів України особливої гостроти набули проблеми забруднення та порушення земель, які призводять до деградації ландшафтів і неправильного проведення гідротехнічної меліорації (осушення і зрошення).

Проблеми раціонального використання, охорони і відтворення земельних ресурсів на даний час набули особливої актуальності і стали предметом поглиблених досліджень. Цій проблемі присвятили свої роботи ряд вчених, серед яких слід відмітити: В.В.Докучаєва, І.М.Горбача, М.А.Хвесика, Л.Г.Мельника, О.П.Кулаковського, А.С.Лисенького, В.Русана, С.Осипчука, В.М.Ганганова, О.І.Котикову, В.Кривова та ін. Проте в їх наукових працях немає чіткого визначення проблем раціонального землекористування на рівні певного регіону.

За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Миколаївська область є однією з провідних областей України. Станом на 1 січня 2006 року земельний фонд області становить 2458,5 тис. га, з них землі сільськогосподарського призначення — 2060,1 тис. га. Наші землі є одними з найкращих у Європі. За землезабезпеченістю населення серед розвинених країн світу Україна посідає третє місце. В середині 60-х років землезабезпеченість становила понад гектар, нині — лише 0,8 га, у тому числі ріллі — 0,65 га. По області на одного жителя припадає 1,65 га сільськогосподарських угідь, з них ріллі — 1,35 га [1].

Україна утримує 2,4% світової площі орних земель. Рівень розораності території України становить 55,6% (для порівняння у Німеччині, Франції, Великобританії цей показник не перевищує 32%) [2].

Внаслідок екстенсивного землеробства сільськогосподарська освоєність території області становить 83,8%, що на 13 відсоткових пунктів більше, ніж в Україні, розораність території — понад 69%, а лісистість — трохи більше однієї чверті лісистості України, що у порівнянні із земельними фондами провідних держав світу є надзвичайно високою. Розораність сільськогосподарських угідь в розрізі районів Миколаївської області коливається від 60 до 85 відсотків [3].

На початок 2002 р. площа порушених земель України складала 161,3 тис. га, відпрацьованих — 43,5 тис. га. По Миколаївській області у 2005 році площа порушених земель складала 2976 га, а площа відпрацьованих земель — 1529 га, що відповідно на 1,5% і 3,6% менше, ніж у 2003 році. Україна має значні резерви чорноземів, які складають основу сільськогосподарського виробництва [1].

Починаючи з 1993 року, у ґрунтах України на 75% площі сільськогосподарських угідь склався негативний баланс гумусу, який у 2-3 рази перевищує допустиму норму. Як і в інших областях України, у Миколаївській області процес втрати гумусності прогресує. У 80 роки XIX століття, за дослідженнями професора-ґрунтознавця В.В. Докучаєва, на території, де знаходиться Миколаївська область, ґрунти мали 8-10% гумусу. У 1915 році ґрунти півдня Херсонської губернії (куди входила Миколаївська область) мали 5,7% гумусу, в 1934 році досліді Українського інституту агроґрунтознавства показали 5% наявності гумусу в ґрунтах півдня України. Найбільший вміст гумусу у ґрунтах Врадіївського (5,3%), Кривоозерського (4,9%), Доманівського (4,6%), Первомайського (4,5%), Арбузинського (4,5%) районів, найменший - у ґрунтах Очаківського (2,6%), Жовтневого (2,8%), Березанського (3,1%), Снігурівського (3,2%) районів [3].

Антропогенно-техногенний вплив на навколишнє середовище постійно збільшується, що призводить до деградації ґрунтового покриву. Однією з ознак деградації земель є ерозія ґрунтів. Протягом останніх 25 років площа еродованої ріллі України розширилась на третину і щорічно зростає на 90-100 тис. га. Внаслідок цього з ґрунтів щорічно виноситься величезна кількість поживних речовин (11 млн. т гумусу, 0,5 млн. т азоту, 0,4 млн. т фосфору, 1,7 млн. т калію) [4].

Через ерозійні процеси площа ярів області перевищує 7,1 тис. га, а площа деградованих та малопродуктивних земель становить 295,5 тис. га.

В області на схилах в 1-2⁰ розміщено 25,4% орних земель, на схилах в 2-3⁰ — 9,9%, на схилах в 3-5⁰ — 5,5% і на схилах більше 5⁰ — 1,3%. Як свідчать наведені дані, майже половина (42,1%) орних земель знаходяться на ерозійно небезпечних площах. У зв'язку з цим середньорічний змив в області становить 13,3 т/га [3].

Згідно з прогнозом Інституту спостережень за станом світу (Нью-Йорк), при існуючих темпах ерозії та знеліснення до 2030 р. родючої землі на планеті стане менше на 960 млрд. т, а лісів — на 440 млн. га. Нині на кожного жителя планети припадає в середньому по 0,28 га родючої землі, а до 2030 р. площа зменшиться до 0,19 га [4].

Небезпечною проблемою залишається забруднення ґрунтів викидами автомобільного транспорту, до складу яких входять такі шкідливі сполуки, як бенз(а)пірен — сильний канцероген та токсичний свинець. Вміст цих сполук у ґрунтах примігстральних зон у 2,5-3 рази перевищує гранично допустимий рівень.

Наслідком високої господарської освоєності земельного фонду без належних заходів щодо його охорони і відтворення як виробничого ресурсу є порушення екологічно допустимого співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту, призводить до прогресуючої деградації земель, створює загрозу екологічній безпеці області.

Отже, всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення і погіршення екологічного стану. Виникає необхідність у підвищенні ефективності раціонального використання та охорони земельних ресурсів зумовленої, по-перше, скороченням площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на одного жителя України. По-друге, значну шкоду землі завдає водна та вітрова ерозія. По-третє, інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, необґрунтоване та некваліфіковане застосування засобів хімізації, меліорації та механізації призводить до погіршення агрономічних якостей ґрунту через знищення гумусу в ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сільське господарство Миколаївщини. Статистичний збірник. – Миколаїв, 2005. – 261 с.
2. Хвесик М.А. Економіко-правове регулювання природокористування. – К.: Вища школа, 2004. – 364 с.
3. Рішення Миколаївської обласної ради від 16 березня 2007 року № 4 Програма розвитку земельних відносин у Миколаївській області на 2007 – 2010 роки// Рідне Прибужжя.- 2007. – 14 квітня.
4. Осипчук С. Про охорону земель в Україні // Землепорядковий вісник. – 2006. – № 2.

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРА РЕГІОНУ

Н.В.Прижигалінська, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглядаються проблеми формування кадрового потенціалу аграрних формувань Миколаївської області. Обґрунтовано низку шляхів вирішення проблем, яка сприятиме належному формуванню та розвитку кадрового потенціалу аграрного сектора.

В статье рассматриваются проблемы формирования кадрового потенциала аграрных формирований Николаевской области. Обоснован ряд путей решения проблем, внедрение которых будет оказывать содействие надлежащему формированию и развитию кадрового потенциала аграрного сектора.

Реалізація стратегії аграрної політики щодо забезпечення достатньої безпеки країни, нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції, створення селянам умов для вільного вибору видів виробничої діяльності, оздоровлення економічного стану сільськогосподарських підприємств, активізації інвестиційної діяльності та розв'язання соціальних проблем села значною мірою залежить від ефективності використання кадрового потенціалу сільського господарства. З огляду на викладене, а також на ситуацію, що склалася в системі управління персоналом новостворених аграрних підприємств, дослідження формування кадрового потенціалу аграрного сектора конкретного регіону є надзвичайно актуальною науковою прикладною проблемою.

Мета даної статті полягає у визначенні шляхів розв'язання проблем формування та розвитку кадрового потенціалу сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах розвитку Миколаївської області.

Теоретико-методологічні аспекти кадрового забезпечення аграрного виробництва висвітлювали Д.П.Богиня, О.М.Бородіна, С.О.Гудзинський, Є.В.Маслов, П.Т.Саблук, В.В.Юрчишин, К.І.Якуба і ін. Проте їх праці, розкриваючи загальні наукові положення проблеми, залишають поза увагою питання розвитку

кадрового потенціалу аграрних підприємств конкретних регіонів України у контексті подовження системної кризи аграрної політики та поглиблення процесів депопуляції села.

Одним із вирішальних факторів підвищення ефективності сучасного вітчизняного сільськогосподарського виробництва є покращення забезпеченості аграрної сфери ресурсами живої праці. Фізичні та інтелектуальні здібності людини виступають основною рушійною силою виробництва, незалежно від організаційно-правової форми його здійснення.

Кадрова політика підприємства, формуючи вихідні положення розвитку його кадрового потенціалу, являє собою генеральний напрям роботи з кадрами, і включає сукупність принципів, методів, форм, цілей і завдань, спрямованих на збереження та зміцнення високопродуктивного колективу, здатного своєчасно реагувати на вимоги ринку, виходячи зі стратегічної місії організації [1].

Кадрова політика учасників аграрного ринку на сучасному етапі знаходиться під значним впливом існуючих негативних суспільно-політичних та соціально-економічних процесів. Скорочення виробництва, стрімке зниження рівня добробуту сільських жителів, складний фінансовий стан аграрних формувань створили умови, за яких потенційні роботодавці в переважній більшості не можуть розраховувати на залучення високопрофесійних спеціалістів, особливо молодих. Характерною рисою розвитку кадрового потенціалу є скорочення чисельності зайнятих та висока плінність кадрів.

Станом на 1 січня 2006 року в сільській місцевості Миколаївської області проживало 409836 чоловік (у тому числі в працездатному віці 229664 осіб або 56,0% від загальної чисельності), середньорічна чисельність зайнятих у сільському господарстві становила 168 тис. осіб. До виробничого процесу було залучено лише 40,9% від загальної чисельності осіб, які проживають в сільській місцевості.

Незайнятість великої кількості сільського населення, нераціональна політика держави, що по своїй суті заохочує безробіття субсидіями, призводить до деградації робочої сили та деформації моральних засад існування сільської громади та селянської сім'ї.

Для оцінки вікових груп населення використовується декілька шкал і одна з них, яка притаманна для населення з високим ступенем постаріння — шкала Россета. Згідно з цією шкалою населення, в якому частка осіб віком 60 років і старші складає 18% і більше — це дуже високий рівень демографічної старості [3].

Привертає увагу аналіз статеві-вікового складу сільських жителів (табл.).

Таблиця

**Структура кількості населення Миколаївської області
за статтю та віковими групами на початок 2006 року, %**

Вікові групи	Обидві статті	Чоловіки	Жінки
Міські поселення та сільська місцевість	100,0	100,0	100,0
0-15	16,7	18,5	15,2
16-59	63,7	66,3	61,4
60 і старші	19,6	15,2	23,4
Міські поселення	100,0	100,0	100,0
0-15	15,3	17,1	13,7
16-59	66,1	68,1	64,4
60 і старші	18,6	14,8	21,9
Сільська місцевість	100,0	100,0	100,0
0-15	19,7	21,4	18,2
16-59	58,7	62,5	55,2
60 і старші	21,6	16,1	26,6

Аналіз статичних даних таблиці 1 показує, що рівень демографічного постаріння в сільській місцевості (21,6% осіб віком 60 років і старші) значно вищий за міські поселення (18,6%). Разом з цим середній вік населення у міських поселеннях на початок 2005 року становив 39,1 року (36,7 — у чоловіків та 41,1 — у жінок) і був вище, ніж у сільській місцевості — 38,8 року (відповідно 36,0 та 41,3).

Суттєвим чинником пореформеного розвитку аграрного сектора є те, що освітньо-кваліфікаційний рівень працівників сільського господарства найнижчий в порівнянні з іншими галузями народного господарства.

Проблемний характер забезпеченості сільськогосподарського виробництва кваліфікованими кадрами значною мірою зумовлений їх плінністю і відсутністю ефективних механізмів закріплення молодих спеціалістів на виробництві. При цьому саме молодіжний сектор в сучасних умовах господарювання виступає одним із головних факторів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Основними причинами такого стану є негативні соціально-економічні чинники: незадовільні житлові та культурно-побутові умови проживання в сільській місцевості, недостатня забезпеченість населення села дошкільними дитячими закладами; сезонність праці; низький рівень механізації, електрифікації та автоматизації виробничих процесів. Слід зазначити, що найбільш занедбаним питанням кадрової політики на селі є матеріальне стимулювання високопродуктивної праці людей (рис.).

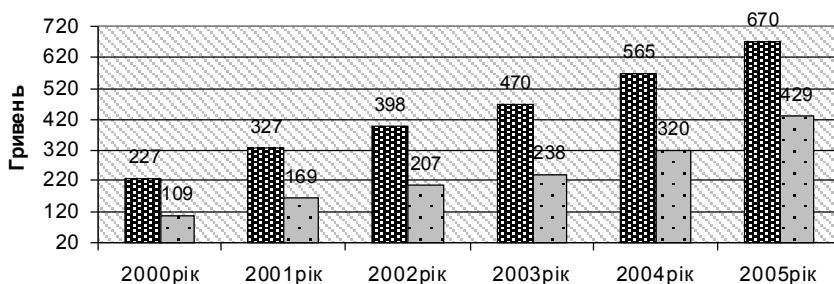

Рис. Рівень заробітної плати працівників сільського господарства Миколаївської області

Так, середньомісячна заробітна плата зайнятих у сільському господарстві майже вдвічі нижча її середнього рівня в господарському комплексі (320 гривень проти 565 гривень). До того ж виплачують гроші нерегулярно або видають виробленою продукцією. Низький рівень оплати праці в сільському господарстві призводить до відтоку кваліфікованої робочої сили з сільської місцевості.

Кадровий потенціал аграрного сектора Миколаївської області

досить потужний. Чисельність працівників, які займали посади керівників і спеціалістів сільськогосподарських формувань Миколаївщини, у 2005 році становила 7006 чоловік, із них 42% (2927 осіб) мали вищу освіту, середню спеціальну — 47% (3311 осіб), практиків — 285.

Згідно зі штатним розписом в 2005 році із сільськогосподарських підприємств Миколаївської області вибуло 711 спеціалістів, з них 20 керівників, 97 головних спеціалістів, 348 спеціалістів, 145 — інших працівників.

Станом на 01.01.2006 року кількість вакантних місць безпосередньо в сільськогосподарському виробництві Миколаївщини становила: головних спеціалістів — 48, спеціалістів — 65, всього — 113 чоловік, в тому числі: агрономів — 15; зоотехніків — 17; ветспеціалістів — 10; інженерів-техніків — 28; економістів — 18; бухгалтерів — 21; працівників кадрових служб — 4.

Дані наведеного моніторингу складових кадрового потенціалу в сільському господарстві вимагають здійснення, як на рівні держави, так і на рівні підприємств невідкладних заходів щодо підготовки висококваліфікованих фахівців і закріплення їх на селі. Для цього необхідно вирішення низки досить складних проблем.

Перш за все потрібно концептуально визначитись щодо шляхів реалізації стратегічних напрямів роботи з персоналом у сільському господарстві, і окремим блоком опрацювати державну програму роботи з кадрами на селі на період до 2010 року, де передбачити комплекс організаційних заходів, щоб об'єднати зусилля центральних державних і органів місцевого самоуправління, а також аграрних підприємств різних форм власності господарювання.

Другим кроком у відродженні і розбудові села є подолання кризової демографічної ситуації та розширення природної основи відтворення сільського кадрового потенціалу, щоб поліпшити статевовікову та професійно-кваліфікаційну структуру сільського населення, оптимізувати рівень забезпечення аграрного сектора економіки кваліфікованою робочою силою [2].

Третьою необхідною умовою формування раціонального складу спеціалістів, які відповідають потребам сьогодення, є удосконалення профорієнтаційної роботи при підготовці сільської молоді до навчання у вищих навчальних закладах; реформування системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації сільських кадрів, у тому числі масових професій; створення сприятливих умов для працевлаштування молодих спеціалістів в аграрному виробництві; професійне зростання та виховання сучасної управлінської еліти тощо.

Особливе місце мають посісти заходи щодо створення умов для закріплення молоді в сільськогосподарському виробництві. Серед них необхідним є істотне підвищення рівня заробітної плати, розширення державної підтримки аграрних галузей, запровадження формування державного замовлення від обласних, районних і сільських адміністрацій, безвідсоткові кредити на придбання житла, участь роботодавців у підготовці фахівців, державні інвестиції щодо створення відповідної соціально-побутової сфери села

Вирішення зазначених макроекономічних і галузевих проблем сприятиме формуванню кадрового потенціалу аграрного сектора економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Управление персоналом: Энциклопедический словарь/ Под. Ред. А.Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – VIII. – с. 110.
2. Богуцький О.А. Демографічна ситуація на селі// Економіка АПК.-1997. -№11.
3. Праця Миколаївщини 2005: Статистичний збірник //Головне управління статистики у Миколаївській області; стор. 392; Вих. №14/2-450.
4. Статистичний щорічник Миколаївської області, 2005 рік.
5. Дані відділу кадрів Головного управління сільського господарства і промисловості Миколаївської області.

ЄВРОРЕГІОНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗБУДОВИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІРОБІТНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СОТ

О.М.Замора, аспірант

Науковий керівник: **Л.І.Михайлова**, доктор економічних наук, професор
Сумський національний аграрний університет

У статті робиться акцент на потенціалі розвитку транскордонної співпраці в рамках євро регіонів в сфері підвищення конкурентоспроможності економіки прикордонних областей межуючих країн в контексті інтеграції України до СОТ.

В статье делается акцент на потенциале трансграничного сотрудничества в рамках евро регионов в сфере повышения конкурентоспособности экономики приграничных областей соседствующих стран в контексте интеграции Украины в ВТО.

Постановка проблеми. Глобалізація стала невід'ємним фактором всіх сфер сучасного життя, який викликає реакцію не лише на національному, але і на регіональному рівнях. Міжнародна співпраця, торгівля зокрема, позитивно впливає на стан тих регіонів, які беруть в ній участь, створює умови для їх прискореного розвитку.

Сучасна Україна неухильно рухається курсом приєднання до СОТ, як гаранта та головного координатора правил та принципів міжнародної торгівлі. Підвищення ефективності діяльності підприємств окремого регіону, що займаються зовнішньою торгівлею та іншими формами міжнародної співпраці, є першочерговою задачею як самих господарських одиниць, так і відповідних органів місцевої влади. Це особливо актуально в контексті вступу України до СОТ. Адже після цього підприємствам потрібно буде не стільки завойовувати нові ринки, скільки намагатися утриматися на вітчизняному, що з огляду на цілий перелік ще пострадянських проблем буде збитковим процесом без розробленої заздалегідь стратегії та заходів функціонування в нових конкурентних умовах. Особливо хвилюючою очікується ситуація в агропромисловому комплексі країни, який історично є важливим для України, проте знаходиться в занепаді на теперішній день.

Як інструмент розвитку зовнішньоекономічних зв'язків в усіх потенційно перспективних та проблемних для межуючих областей сферах можна розглядати розбудову транскордонного співробітництва, особливо у формі створення єврорегіонів. Це дозволить скоординувати взаємні зусилля, досвід та спільні заходи в цих галузях для розв'язання спільних для територій проблем по обидва боки кордону.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній науковій літературі широко прогнозуються наслідки вступу України до СОТ. Проте ці дослідження в основному робляться або для економіки країни в цілому або для її окремих галузей. Дуже мало публікацій про окремі регіони країни, які є унікальними за своїм виробничим потенціалом та пов'язаними з цим специфічними проблемами. Так же широко вивчаються питання розвитку транскордонного співробітництва (Кирюхін А., Будкін В., Студенніков І., Демченко В.) та особливої форми цього розвитку — єврорегіонів (Мікула Н., Гакман С., Дубовик Б., Долішній М., Демченко В.), проте особливим поглядом на ці питання буде їх накладення на контекст інтеграційних спрямувань України до СОТ.

Цілі статті. Таким чином, основним завданням автора стане виявлення можливостей використання потенціалу єврорегіону в якості інструменту розбудови транскордонного співробітництва в найбільш проблематичних економічних сферах в контексті інтеграції країни до СОТ. Так, за прогнозами науковців, від наслідків приєднання до СОТ найбільше постраждають такі галузі, як виробництво хімічної продукції, легка промисловість, сільське господарство, виробництво цукру, а також насосне та енергетичне обладнання. Відтак, зробимо акцент на необхідності використання можливостей співпраці в рамках єврорегіонів у підготовці слабких галузей економіки до нових умов функціонування та полегшенні їх подальшого розвитку після приєднання до СОТ.

Основний матеріал. За нормами Ради Європи, єврорегіон є юридично оформленою територією здійснення активного транскор-

донного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів певних держав, які мають спільний кордон. У результаті відбувається координація взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права з метою розв'язання спільних проблем по обидва боки кордону, прискорення соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів, реалізації потенціалу формування експортної спеціалізації регіонів тощо.

Україна володіє значним геополітичним потенціалом для розвитку ефективного транскордонного співробітництва. Вона не лише має спільні кордони з основними новими членами і кандидатами на вступ до ЄС, але і межує з усіма прикордонними державами на східному кордоні ЄС — Росією, Білоруссю, Молдовою та Туреччиною. Також на сьогодні в російсько-українському приграничному просторі активно впроваджуються елементи європейської регіональної політики, що дають позитивні результати у вирішенні проблем приграничних територій у країнах ЄС.

25 квітня 2007 року між Сумською та Курською областями (РФ) було підписано угоду про створення на їх території єврорегіону “Ярославна”. Так був закріплений багаторічний досвід співпраці цих двох прикордонних областей. “Ярославна” стала сьомим єврорегіоном, створеним за участю областей України, і третім саме на українсько-російському напрямку. В Європі тепер функціонує всього близько 120 єврорегіонів. Україна в рамках єврорегіону “Ярославна” визначила проекти, рекомендовані для включення до Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки, оскільки вже в 2006 році на розгляд конкурсних комісій областей почали подаватися проекти на екологічну та фольклорну тематики, програми у сфері туризму, екології, молоді.

Директор Департаменту Європейського Союзу МЗС України Ігор Дір зазначає, що єврорегіон є базовою платформою євроінтеграції і сприяє просуванню до Європи як України, так і

Росії, оскільки може компенсувати невідповідність законодавчих баз двох держав і дати додатковий імпульс для транскордонного співробітництва.

Отже, єврорегіони, як форма прикордонного співробітництва, сприяють не лише посиленню та поглибленню добросусідських відносин між державами, а і виступають своєрідним інструментом для інтеграції країн до європейських структур. Це особливо важливо для України в зв'язку з просуванням кордонів ЄС та її рухом до СОТ [1]. Таким чином, ми можемо відмітити ще один потенціал транскордонної співпраці в рамках єврорегіону: створення умов для наближення співпрацюючих країн до євростандартів роботи.

Досвід Європи, яка розширюється, свідчить про конструктивну роль єврорегіонів в процесах соціально-економічного розвитку прикордонних територій. Ми ж повинні відмітити особливі можливості системи єврорегіонів в процесі розвитку економік, АПК зокрема, сусідніх регіонів за допомогою реалізації спільних програм та заходів. Як зазначають науковці, необхідною умовою ефективного функціонування єврорегіонів є наявність чітко визначених спільних інтересів їх членів [2]. Спільність невирішених аграрних проблем сусідніх областей, на основі яких створюються єврорегіони, підтверджується історично, а отже і певною економічною схожістю. Таким чином, співпраця по вирішенню схожих проблем є закономірною і, слід визнати, вже існуючою на рівні зв'язків як між приватними підприємцями, так і цілими бізнес-утвореннями. При чому такі зв'язки розвиваються значно швидше та ефективніше. Необхідна лише законодавча основа та підтримка місцевих органів влади.

Спільні заходи сусідніх регіонів мають успіх у вирішенні проблем раціонального використання природних і трудових ресурсів, прискореного освоєння новітніх виробництв і технологій, поліпшення якості продукції, розширення можливостей оновлення основних фондів і асортименту продукції, у вирішенні екологічних питань

тощо. Як бачимо, сфер для співпраці по взаємовигідному підвищенню конкурентоспроможності економіки (та сільського господарства зокрема) на прикордонних територіях чимало, необхідні лише ініціативи.

Висновки. Для України, особливо для її регіонів, процеси міжрегіональної інтеграції нові, і потрібен певний час, щоб і на державному, і на регіональному рівнях була усвідомлена їх важливість, а отже, забезпечені організаційно-правові, фінансові та кадрові умови для активізації участі регіонів у міжрегіональному та транскордонному співробітництві з метою стимулювання економічної співпраці [3]. На сьогодні Україна створює єврорегіони з прикордонними областями сусідніх країн, вона також спрямовує всі зусилля на скоріше приєднання до СОТ, отже, раціональним висновком стало б поєднання цих двох точок прикладення зусиль в одну стратегічну систему наближення до європейських стандартів роботи та життя.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Дубовик Б., заступник Голови Правління ВГО “Успішна Україна”: <http://www.uspishnaukraina.com.ua/ru/analytics/4/31.html>
- 2.Студенніков І. Транскордонне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики //На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. /За ред. Максименка С. -К.: Логос. -С. 94-95
- 3.Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ

А.В.Кравченко, аспірант

Науковий керівник: **О.Ю.Єрмаков**, доктор економічних наук, професор
Національний аграрний університет

*Досліджено ефективність використання та напрями збереження
й відтворення земельних ресурсів.*

*Исследованы эффективность использования и пути сохранения
и восстановления земельных ресурсов.*

Організаційно-економічним проблемам використання земельних ресурсів присвячено наукові праці таких вчених, як: Добряк Д.С., Новаковський Л.Я., Третяк А.М., Федоров М.М. та ін.

При визначенні ефективності господарювання в аграрному секторі потрібно звернути увагу й на такий критерій оцінки стану сільськогосподарських угідь, як рівень родючості ґрунтів. Він визначає потенціал ефективності сільськогосподарських угідь і має значний вплив на результати господарювання в цілому.

Як відомо, використання ґрунтів протягом тривалого часу під сільськогосподарськими культурами при незбалансованому внесенні добрив призводить до гострої нестачі тієї чи іншої поживної речовини, тобто зниження родючості. При інтенсивній технології вирощування сільськогосподарських культур винос поживних речовин культурами значно перевищує кількість їх внесення з органічними та мінеральними добривами, внаслідок чого основний показник родючості ґрунту — вміст гумусу зменшується.

Серед комплексу агротехнічних заходів, спрямованих на підвищення родючості землі та ефективності її використання, підтримання позитивного балансу поживних речовин у ґрунті, важливе місце належить внесенню мінеральних та органічних добрив. Але сьогоdnішній стан сільськогосподарського виробництва і внесення мінеральних та органічних добрив не в змозі компенсувати витрат гумусу, а нарощування використання мінеральних добрив може привести до закислення ґрунтів, накопичення вмісту нітратів у

вищій продукції.

Так, під урожай 2005 року сільськогосподарськими підприємствами області під всі сільськогосподарські культури, сінокоси та пасовища внесено 39,9 тис. тонн мінеральних добрив в поживних речовинах, що на 4% більше порівняно з минулим роком і в 5 разів менше, ніж в 1990 році, в тому числі 23,1 тис. тонн азотних (58% в загальному обсязі), 8,3 тис. тонн фосфорних, включаючи фосфоритне борошно (21%), 8,5 тис. тонн калійних (21%) [1].

В розрахунку на 1 гектар посівної площі внесено по 45 кг мінеральних добрив, що у 3,5 раза менше, ніж в 1990 році (рис. 1).

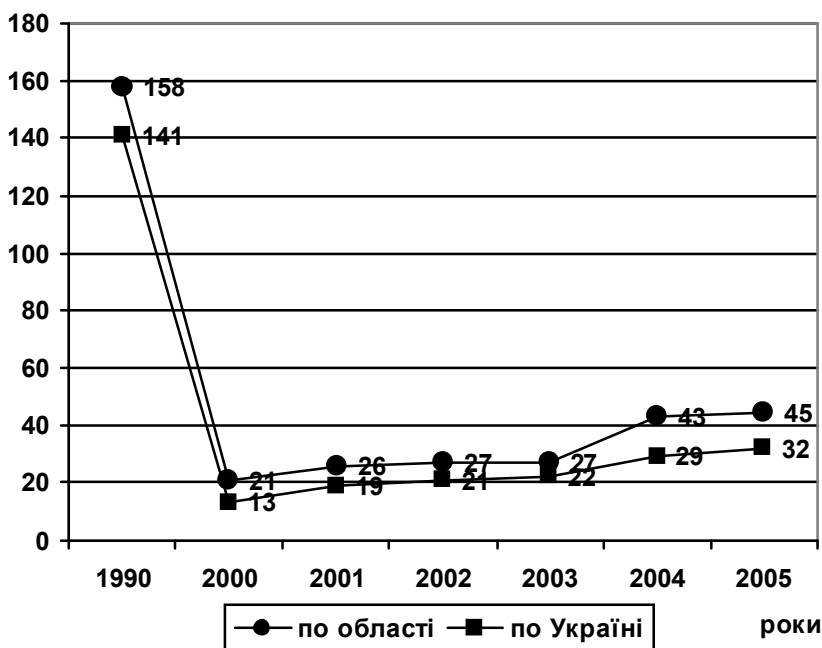

Рис. 1. Внесення мінеральних добрив на 1 га посівів сільськогосподарських угідь

За період 1990-2005 років внесення мінеральних добрив на кожний гектар посіву цукрових буряків скоротилося в 1,5 раза, Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 3, т.1, 2007

зернових культур (без кукурудзи) — у 3,8 раза, кукурудзи на зерно — у 2,9 раза, картоплі — у 2,7 раза, соняшнику (культуру, що найбільше збіднює ґрунт) — майже в 5,4 раза, кормових культур — у 8 разів. Що стосується органічних добрив, то їх обсяги внесення напряду залежать від чисельності поголів'я худоби, яке постійно знижується. Фактично у 2005 році було удобрено лише 2% посівної площі, тоді як у 1990 році 19%, і внесено 1 млн. тонн органіки, в середньому по 1,1 тонни на гектар, майже в 10 разів менше, ніж в 1990 році. Органічні добрива вносились на 19 тис. гектарів, що на 26% менше, ніж торік і в 12 разів менше проти 1990 року [2].

Одним із показників ефективного функціонування аграрних підприємств також є землезабезпеченість, яку визначають як відношення площі відповідних угідь до наявного населення країни (області, району, підприємства). Україна належить до країн з порівняно високим рівнем землезабезпеченості. Так, на душу населення у нашій країні припадає 0,64 га ріллі, тоді як у Франції — 0,32 га, а в Німеччині — 0,14 га. Щодо досліджуваного регіону, то рівень землезабезпеченості тут на початок 2007 р. становив 1,09 га сільськогосподарських угідь і 0,95 га ріллі (рис.2).

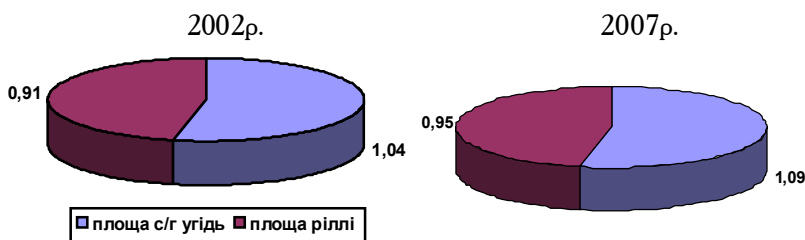

Рис. 2. Землезабезпеченість населення Черкаської області, га

Оскільки зі зростанням кількості населення показник землезабезпечення знижується, тому виникає необхідність в постійному поліпшенні земельних ресурсів, бережливому використанні їх, не допускаючи необґрунтованого вилучення сільськогосподарських

угідь для потреб інших галузей народного господарства.

Окрім землезабезпечення, не менш важливим показником є землевіддача, яка визначається як відношення вартості валової продукції одержаної з гектара сільськогосподарських угідь до грошової оцінки цих угідь. На прикладі Черкаської області нами розраховано землевіддачу по окремих районах (табл.).

Таблиця

Розрахунок землевіддачі по районах Черкаської області у 2005 році

Райони	Валова продукція з 1 га с/г угідь, тис.грн.	Грошова оцінка 1 га с/г угідь, грн.	Площа с/г угідь, тис.га	Землевіддача
Городищенський	3197	10939	48,5	0,292
Драбівський	2273	13454	91,5	0,168
Жашківський	2758	12505	71,3	0,221
Звенигородський	2704	11826	59,3	0,228
Золотоніський	3550	12523	83,2	0,283
Кам'янський	1834	10824	42,2	0,169
Канівський	1954	9258	39,5	0,211
Катеринопільський	1841	11525	47,4	0,159
К-Шевченківський	3575	9770	40,5	0,365
Лисянський	2197	10587	43,1	0,207
Маньківський	2778	10967	56,4	0,253
Монастирищенський	2151	11650	50,8	0,184
Смілянський	3016	10260	49,5	0,294
Тальнівський	1934	12201	68,3	0,159
Уманський	2332	12528	97,2	0,190
Христинівський	2602	12265	47,0	0,212
Черкаський	10298	11138	44,5	0,925
Чигиринський	3290	8931	34,4	0,368
Чорнобаївський	3575	13959	93,5	0,256
Шполянський	2177	11393	78,1	0,191
Всього	2937	11691	1186,2	0,251

Із наведених даних бачимо, що показник землевіддачі не залежить від площі землі, а навпаки, у тих районах, де землезабезпеченість менша, землевіддача — більша і стає очевидним, що ефективніше землю використовують саме у цих районах.

Відтак, нині досягнутий у сільськогосподарських підприємствах

рівень ефективності використання землі поки що низький. Це пояснюється зниженням родючості землі і тим, що значні площі сільськогосподарських угідь піддаються вітровій і водній ерозії, збільшується площа засолених і кислих ґрунтів. Так, у сільськогосподарському виробництві області знаходиться 405,8 тис.га особливо цінних орних земель. У результаті ерозії з цих орних земель щорічно змивається 27,4 тис. тонн родючого шару ґрунту, що складає в середньому близько 15,7 тонн з одного гектара. Тому в кожному аграрному підприємстві доцільно запровадити науково обґрунтовану систему землеробства, що відіграватиме вирішальну роль у підвищенні родючості ґрунтів.

Отже, спираючись на досвід зарубіжних країн (наприклад, в США понад 30% орних земель зайнято багаторічними травами на сіно, сінаж і на випас), пропонуємо в Україні розширити площі під такими багаторічними травами, як люцерна і конюшина. Цінність останніх полягає в тому, що лише ці культури при оранці залишають у ґрунті гумус, підвищуючи його родючість.

Резервом у поліпшенні використання земельних ресурсів є також підвищення продуктивності природних кормових угідь, частка яких в Україні становить 17,8% всієї площі сільськогосподарських угідь. Але значні площі природних сінокосів і пасовищ використовуються не досить ефективно, хоча виробництво кормів на них є значно дешевшим, ніж на орних землях.

Також потребують змін і традиційні підходи до планування структури посівних площ зернових культур, які необхідно поєднувати з правильним чергуванням сільськогосподарських культур. Правильно побудовані й освоєні сівозміни підвищують урожайність на 30-40% і забезпечують повніше використання техніки і робочої сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сільське господарство Черкащини. Статистичний щорічник. – Черкаси, 2006. - 161 с.
2. Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай 2005 року в Черкаській області. Статистичний збірник. – Черкаси, 2006. - 49 с.

ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Л.М.Малюга, аспірант

Уманський державний аграрний університет

Особлива увага приділяється матеріально-технічній базі сільськогосподарських підприємств. При цьому, проаналізувавши сучасний стан аграрного сектора, наголошено, що базисом для його розвитку та підвищення конкурентоспроможності є збільшення інвестування та підвищення, за рахунок цього, рівня забезпеченості їх виробничого потенціалу.

Особенное внимание уделяется материально-технической базе сельскохозяйственных предприятий. При этом, проанализировав современное состояние аграрного сектора, отмечено, что базисом для его развития и повышения конкурентоспособности является увеличение инвестирования и повышение, за счет этого, уровня обеспеченности их производственного потенциала.

Постановка проблеми. Стратегічним завданням аграрної політики держави є, насамперед, формування ефективного конкурентоспроможного агропромислового виробництва, здатного забезпечувати продовольчу безпеку країни та нарощувати експорт окремих видів сільськогосподарської продукції і продовольства, що збільшить внесок в економіку країни та забезпечить належний рівень виробництва при вступі країни до СОТ. Розвиток же та економічна ефективність аграрного виробництва значною мірою визначається рівнем сформованого виробничого потенціалу, зокрема рівнем забезпеченості та якісним складом основних засобів, їх раціональним співвідношенням та ефективним використанням. Тому, дослідження стану виробничого потенціалу та пошук шляхів підвищення його є нагальним завданням для аграрної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідченням важливості вивчення проблеми використання виробничого потенціалу сільського господарства є велика кількість досліджень у зазначеному напрямі. Так, провідними вітчизняними спеціалістами в цій галузі є такі вчені, як Дикань В.А., Шатохин М.В., Юданов

А.Ю., Корецький М.Х. та інші.

Метою даної роботи є дослідження виробничого потенціалу сільського господарства для виявлення шляхів підвищення рівня його використання та утримання у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Характерною особливістю сучасного стану агропромислового комплексу є його слабкий та повільний розвиток, який спричинив занепад та руйнування виробничого потенціалу аграрних підприємств. Головну частину останнього складають основні виробничі фонди сільськогосподарського призначення. Економічне значення їх полягає у тому, що вони є основою розвитку продуктивних сил сільського господарства, забезпечуючи відповідні рівень та темпи збільшення виробництва продукції та підвищення продуктивності праці.

Саме від технічного забезпечення залежить технологічний рівень виробництва агропромислового комплексу, а його матеріально-технічна база значною мірою визначає динаміку росту і розвитку аграрних підприємств. У той же час, їх слабкий фінансовий стан зумовлює призупинення процесу оновлення основних фондів, зниження фондозабезпеченості, технічної та енергетичної оснащеності.

До того ж, сільськогосподарське виробництво відрізняється від інших виробництв рядом особливостей щодо використання матеріальних ресурсів. По-перше, вони повинні надходити у виробництво в суворо встановлені технологічним процесом строки та в певній кількості. По-друге, в більшості галузей сільськогосподарського виробництва технологічний процес не можна припинити, тому втрати від несвоєчасного забезпечення його необхідними матеріальними ресурсами не відшкодовуються. По-третє, надлишкове або недостатнє, а також несвоєчасне надходження у виробничий процес окремих видів матеріальних ресурсів (наприклад, мінеральних добрив, пестицидів) може не тільки знизити якість продукції, а й зумовити значне її недовиконання.

Все це спонукає до висновку, що підтримання безперервного процесу сільськогосподарського виробництва вимагає постійної наявності в певній кількості й асортименті предметів праці, які готові

в будь-який момент вступити в процес виробництва.

У більшості випадків у Вінницькій області ситуація із використанням основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення на сьогодні складається негативно. Відсутність впродовж років оновлення фондів, наряду із їхнім зношуванням та поступовим списанням, призвело до край негативно-них явищ в економіці господарств, а саме — до порушення видового складу фондів та оптимальної структури, що супроводжується одночасною зміною їх якісного та кількісного стану.

Найбільшого занепокоєння викликає саме частка технічних засобів, яка з роками має чітко виражену тенденцію до зменшення. Адже для сільськогосподарського виробництва саме технічні засоби механізації є головною ланкою, яка найбільше впливає на весь процес розвитку сільського господарства, рівень його виробництва та продуктивності праці.

Слід також враховувати динамічний процес погіршення не лише кількісного складу всієї матеріально-технічної бази АПК, а і його якості. Частина техніки, яка перебуває на балансі сільськогосподарських підприємств, по суті, непрацездатна, а господарства не мають достатніх фінансових ресурсів для закупівлі дорогих запасних частин, поновлення машинно-тракторного парку тощо. До цього призвело те, що протягом останніх років нова техніка практично не надходила, тоді як зношеність основних фондів і машинно-тракторного парку в переважній більшості господарств складає більше 50%.

Дослідження показників відтворення основних виробничих фондів дозволяє зробити висновок, що для господарств аграрного сектора Вінницької області характерним є факт малої різниці між темпами вибуття основних виробничих фондів та темпами їх оновлення, що свідчить про відсутність в аграрних господарствах можливості щодо відтворення основних засобів.

Ще складніша ситуація — з управлінням і впровадженням нової техніки і технології, що особливо важливо в умовах інтеграції економіки України до СOT. Бо без якісної і конкурентоздатної продукції витримати конкуренцію на світовому ринку не

можливо. В перспективі саме прогресивна енерго- і ресурсозберігаюча технологія гратиме вирішальну роль в підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва, а нові ідеї і продукти, нові технології і організаційні рішення дедалі більше визначатимуть успіх господарювання, виводитимуть підприємства з кризових ситуацій і будуть гарантувати їм фінансову стабільність.

Вінниччина — область з досить розвинутим аграрним сектором і має цілий ряд переваг для його комплексного розвитку на якісно новому рівні. Одним з таких шляхів і є прискорення інноваційного процесу, масове упровадження ресурсо- і енергозберігаючої інноваційної технології і техніки, та випуск на цій основі конкурентоздатної продукції.

Але для впровадження новітньої технології необхідна відповідна сільськогосподарська техніка, насіння, добрива, хімічні засоби захисту рослин від шкідників, хвороб і бур'янів, і нарешті — підготовлені кадри, бажання керівників і фахівців сільського господарства пошуку інноваційних технологій. Тому, нині стратегічною метою ресурсного забезпечення товаровиробників є відтворення і розвиток матеріальної бази та комплексна механізація і автоматизація технологічних процесів.

Можливість зазначених процесів зіштовхується з проблемою удосконалення системи матеріально-технічного постачання та його фінансового забезпечення, що, насамперед, визначається обсягами і темпами наростання інвестицій. При цьому слід врахувати, що сільське господарство є однією з самих фондоемних галузей народного господарства, оскільки навіть для простого відтворення фондів тут потрібно відносно більше капітальних вкладень.

Сутність інноваційних інвестицій полягає у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу в господарську діяльність підприємств за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. Динаміка інвестицій у сільське господарство Вінниччини має тенденцію повільного наростання вкладеного вітчизняного капіталу і зовсім слабкий ріст іноземного. Все це і знаходить своє відображення в зниженні рівня забезпеченості аграрного сектора основними засобами, а також впливає на зниження економічної

ефективності їх використання.

Тому, першочерговим завданням в сфері аграрної політики на сучасному етапі є концентрація зовнішніх і внутрішніх інвестицій на тих напрямках розвитку АПК, які б найшвидше забезпечили повернення інвестованих коштів та підвищили конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Висновок. Реалізація потенціалу аграрної сфери, з огляду на шлях України до СОТ, включає не лише невідкладні завдання з підвищення рівня конкурентоспроможності всередині країни, а також — з виробництва продукції на рівні світових аналогів. Виконання цих завдань нерозривно пов'язано з впровадженням у виробництво сучасної техніки і технологій, науково-технічних та конструкторських розробок, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, здійсненням маркетингової діяльності, інформаційного забезпечення та фінансового менеджменту, і головне — забезпечення для АПК високої участі промислового, банківського капіталу та іноземних інвесторів. Саме об'єднання цих капіталів дозволить позитивно вирішувати не тільки питання дефіциту кредитних ресурсів, а і створювати реальні можливості для здійснення інвестиційного фінансування виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладій М.В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України (питання теорії, методології і практики). Монографія. — 1998. — 294с.
2. Інноваційна діяльність / За редакцією Стельмашука А.Н. — Тернопіль: Економічна думка, 2001. — 176 с.
3. Кудря Ю.О. Оптимізація співвідношення капітальних вкладень у нове будівництво і реконструкцію / Матеріали обласної наук.-практ. конференції, Полтава, 1996. — 86 с.
4. Маслюк В. Проблемы инвестиционной политики в Украине // Бизнес информ. — 1998. — №17- 18. — С.49-52.

ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИРОБНИЦТВА

І.Б.Манзій, аспірант

Уманський державний аграрний університет

Висвітлюються основні проблеми, що стоять перед сільським господарством України в контексті вступу до СОТ. Аналізуються можливі наслідки для продовольчої безпеки країни з набуттям її членства у цій організації.

Отображаются основные проблемы сельского хозяйства Украины в условиях вступления в ВТО. Анализируются возможные последствия для продовольственной безопасности страны после вхождения в эту организацию.

Постановка проблеми. Світова практика доводить, що лише та держава, яка здатна гарантувати забезпечення населення продуктами харчування за будь-яких умов, може проводити незалежну політику. Продовольча незалежність характеризується таким рівнем розвитку економіки, коли продовольча безпека держави не залежить від зовнішніх продовольчих поставок. Для запобігання ситуації залежності держава може нарощувати свій економічний потенціал, підвищувати ефективність агропромислового виробництва. Це насамперед необхідно в умовах прагнення України інтегруватися як повноцінний партнер у європейське і світове суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього часу як у науковій економічній літературі, так і на сторінках періодики з'явилося чимало публікацій стосовно вступу України до СОТ, автори яких висвітлюють своє ставлення до даного процесу. Питанням забезпечення сталого розвитку вітчизняного виробництва та гарантування продовольчої безпеки в умовах інтеграційних процесів України приділялося та приділяється багато уваги провідними науковцями країни. Відзначимо, зокрема праці М.І.Бахмата, В.І.Бойка, П.І.Гайдуцького, С.А.Ганначенко, І.Г.Кириленка, П.Т.Саблука та інших вчених-економістів [2, 3].

Однак незважаючи на численні наукові розробки існує цілий ряд невирішених проблем для сільського господарства та продовольчої безпеки країни на шляху вступу до СОТ. Тому дана проблема й надалі залишається актуальною і є предметом нашого дослідження.

Формування цілей статті. Метою статті є виявлення можливих наслідків та перспектив вступу України до СОТ для вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, а також шляхів подолання існуючих проблем продовольчої безпеки та забезпечення сталого розвитку АПК.

Виклад основного матеріалу. Україна є державою з потужним земельним та трудовим потенціалом, сприятливими кліматичними умовами і багаторічним досвідом виробництва агропродовольчої продукції, тому чи не найбільша увага повинна приділятися саме перспективам розвитку АПК та забезпечення продовольчої безпеки. Крім того, не менш важливим є впровадження досконаліших правових механізмів з метою адаптації національного законодавства до вимог СОТ та ЄС, що є необхідною умовою вступу України до цих організацій [1].

Для України аграрний сектор був і залишається вагомим складовою економіки країни, тому переговори з питань внутрішньої державної підтримки сільськогосподарських виробників, рівня імпорتنних тарифів і експортних субсидій (в рамках Угоди про сільське господарство СОТ) мають враховувати перспективу існування і подальшого розвитку сільського господарства країни. Має бути встановлена відповідність між поставленими завданнями щодо вступу до СОТ і внутрішньою агропродовольчою політикою. Засоби останньої повинні бути спрямовані на пошуки і використання таких елементів підвищення ефективності агропродовольчої системи, які б не вступали в пряме протиріччя з умовами членства у СОТ [2].

Тому необхідно чітко визначити основні параметри аграрної економіки України, її місце у міжнародному ринку сільськогосподарської продукції, і, нарешті, чітко сформувати аграрну політику держави з метою досягнення стабільної продовольчої безпеки краї-

ни. Спрямування аграрної політики України з урахуванням всіх чинників ефективності господарювання створить і забезпечить стабільність її продовольчої безпеки, спроможність за будь-яких обставин гарантувати і забезпечити населення в продовольстві на рівні науково обґрунтованого споживання за відсутності платоспроможного попиту і цін на ринку продовольства. Тобто, необхідно забезпечити не тільки достатній рівень виробництва продуктів харчування, але і вільний доступ населення до них. На жаль, рівень споживання продуктів харчування в Україні значно нижчий, ніж в інших сусідніх країнах (табл.1).

Таблиця 1

Рівень споживання продуктів харчування

Країни	Добова чисельність раціону, ккал	Вміст білка, г
Польща	3366	99
Чехія	3244	96
Білорусія	3225	94
Росія	2904	90
Україна	2505	73

Наше населення споживає менше за мінімальний фізіологічний рівень м'яса, риби, молока і молочних продуктів, яєць, плодів і ягід, перекриваючи їх нестачу надмірним споживанням хлібопродуктів і картоплі. Мінімальний продуктовий набір недоступний для 70% населення [3].

Вступ України до СОТ може мати як позитивні, так і негативні наслідки для продовольчої безпеки країни. Найбільш вразливе для ліберальних змін сільське господарство, хоча вперше за багато років аграрний сектор проявляє ознаки рентабельності [4].

Як свідчить економічний розвиток держав, у тому числі Центральної та Східної Європи, які останнім часом вступили до СОТ, з набуттям членства у цій організації Україна матиме ряд економічних переваг, зокрема поліпшення умов доступу українських виробників та експортерів на основні міжнародні ринки; зменшення тарифних і нетарифних обмежень на експорт до ЄС

українських товарів; отримання можливості захисту національного товаровиробника в антидемпінгових, спеціальних розслідуваннях у рамках процедури розгляду торговельних спорів СОТ; створення ефективної системи захисту національного товаровиробника від недобросовісного імпорту, збільшення іноземних інвестицій в економіку держави та ін.

Таблиця 2

Сільське господарство України: позитивні та негативні наслідки вступу в СОТ

Сучасне становище забезпечує	Після вступу до СОТ (негативні наслідки)	Після вступу до СОТ (позитивні наслідки)
16% - робочих місць	лібералізація доступу на ринок	не скоротиться фінансування наукових досліджень, навчальних і маркетингових програм
14,5% - ВВП країни	внутрішня цінова підтримка за 5 років має скоротитися на 20% порівняно з базовим періодом	не скоротиться фінансування створення держрезервів для забезпечення продовольчої безпеки тощо
90% - потреб внутрішнього ринку	повне ринкове реформування аграрного сектора	буде ліквідовано спробу за рахунок платників податків уберегти власну бездіяльність або неzdатність працювати у відповідності з сучасними вимогами

Що стосується залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор, то їхній рівень не відповідає міжнародним інвестиційним можливостям. Так, у розвинутих країнах на сільське господарство припадає менше 1% залучених іноземних інвестицій. Найбільше їх залучено в Італії, Великобританії, Франції, але і в перелічених країнах цей показник не досягає 0,5%. У країнах, що розвиваються, рівень залучення іноземних інвестицій в сільське господарство дещо вищий. Зокрема, в Індії, Аргентині і Туреччині він складає майже 1%, а в решті країн — дещо менше. У країнах з перехідною економікою частка сільського господарства в загальному обсязі іноземних інвестицій теж вища, зокрема в Угорщині вона досягає 6,5%. З пострадянських країн з перехідною економі-

кою найвища частка залучених інвестицій в сільське господарство спостерігається в Естонії — 12,7%, в Латвії — 6,0%, Литві та Росії — 0,6% [5].

Однак, за отримання Україною переваг з набуттям членства у СОТ необхідно сплатити певну ціну, а саме таким же чином відкрити власний ринок, спростити доступ на нього іноземних товарів та послуг. Це, звичайно, призведе до того, що деякі вітчизняні виробництва не зможуть ефективно конкурувати з іноземними і будуть змушені або переорієнтуватися на випуск іншого виду продукції, або залишити ринок. Зниження імпортного мита сприятиме наповненню ринку відносно дешевою продукцією і позитивно впливатиме на задоволення попиту населення, однак відкриття ринків для імпорту погіршуватиме становище вітчизняних товаровиробників.

Другий вид ризику безпосередньо пов'язаний з першим: послаблення конкурентоспроможності та скорочення обсягів вітчизняного виробництва призводить до зростання частки імпортної продукції у продовольчому балансі країни, що знижує до небезпечної межі рівень її продовольчої безпеки. Отже, приймаючи зобов'язання щодо лібералізації торгівлі, переговорні сторони повинні виходити з необхідності зниження названих ризиків, висуваючи як пріоритетні завдання забезпечення продовольчої безпеки і сталого розвитку АПК своєї країни.

Висновки. Вступаючи до СОТ, Україні необхідно чітко визначити позитивні та негативні наслідки вступу до цієї міжнародної організації, домогтися таких умов приєднання до Угоди про сільське господарство, які б дали можливість реалізувати потенційні переваги і мінімізувати втрати вітчизняного аграрного сектора. Збереження продовольчої безпеки України при її вступі до Світової організації торгівлі вимагає розроблення дійового механізму захисту національного ринку продовольства. Принципи державної політики в галузі сільського господарства в процесі вступу до СОТ мають бути зафіксовані в Концепції агропродовольчої політики України з позицій вимог цієї міжнародної організації. Необхідно розробити тактику і конкретні

заходи з реалізації стратегії цієї політики, спрямовані на взаємоузгодження державної підтримки сільськогосподарського виробництва, захисту вітчизняного продовольчого ринку з вимогами лібералізації зовнішньоекономічної діяльності в сфері торгівлі. Лише створення власної стійкої системи продовольчої безпеки на основі забезпечення конкурентоспроможності продовольчих товарів як на внутрішньому, так і зовнішніх ринках, захищеності вітчизняного товаровиробника дасть можливість уникнути можливих руйнівних наслідків швидкого зростання відкритості національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобирєва Т.С. Проблеми конкурентоспроможності м'ясної галузі регіону в умовах приєднання України до СОТ // Вісн. Харк. Нац. аграр. уні-ту. -Харків, 2007.-№3.-С. 18-23.
2. Ганначенко С.Л. Україна – СОТ: перспективи для аграрного сектора// Економіка, фінанси, право. – 2005.-№ 5. – С. 7-10.
3. Бахмат М.І. Сучасні аграрні проблеми в контексті вступу України до СОТ // Збірник наукових праць Подільської державної аграрно-технічної академії. – Кам'янець-Подільський, 2004. – Вип. 12, Т. 2. – 290 с.
4. Шупик І.І. Вступ України до СОТ в контексті захисту національних інтересів // Вісн. Харк. нац. аграр. уні-ту. – Харків, 2007. – №3. – С. 290-295.
5. Гайдучкий А.П. Продовольча проблема в умовах глобалізації та залучення іноземних інвестицій у світове сільське господарство // Економіка АПК. – 2004. – №9. – С. 50-58.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Т.В.Порудєєва, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Проаналізовано стан використання земель фермерськими господарствами Миколаївської області порівняно з господарствами інших категорій. Виявлено причини низької ефективності землекористування та показано можливі шляхи їх подолання.

Проанализировано состояние использования земель фермерскими хозяйствами Николаевской области сравнительно с хозяйствами других категорий. Выявлена причины низкой эффективности землепользования и показаны возможные пути их преодоления.

Постановка проблеми. Земля, як природний ресурс є важливим засобом виробництва. Світовий досвід доводить, що приватна власність на землю стимулює її економічне зростання. Проте в Україні є певні особливості, що заважають ефективному використанню земельних ресурсів новими аграрними формуваннями. Тому проблема розробки моделей ефективного землекористування з урахуванням організаційної специфіки сільськогосподарських підприємств є актуальною.

Аналіз публікацій. В найбільш широкому плані питання економіки землекористування відображено А.М.Третьяком [1], світові тенденції проаналізовано В.І.Власовим [2], система земельно-орендних відносин висвітлена І.І.Червеном і Н.В.Тютенко [3], екологічні аспекти розробляли В.Г.В'юн і А.Ю.Мась [4], соціально-економічні проблеми досліджували Л.Ю.Мельник і П.М.Макаренко [5].

Проте залишається багато невирішених проблем щодо підвищення ефективності використання земель у фермерських господарствах і особливостей їх розв'язання на регіональному рівні.

Мета і методика досліджень. Мета роботи — дослідити тенденції і особливості використання земель фермерськими господарствами Миколаївської області. Вихідними даними для виконан-

ня роботи були матеріали Миколаївського обласного управління статистики [6]. В якості контрольної групи для порівняння взято господарства усіх категорій (без фермерських). Достовірність відмінності урожайних даних визначено за критерієм t Ст'юдента. Прогнозні показники визначали методом регресії.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок порушення екологічно допустимого співвідношення площі ріллі до інших сільськогосподарських угідь сучасне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування. Так, в Україні розорано 82% сільськогосподарських угідь, а Миколаївська область є лідером за цим показником. Серед аграрних формувань регіону сільськогосподарські угіддя фермерів є найбільш розораними (рис 1).

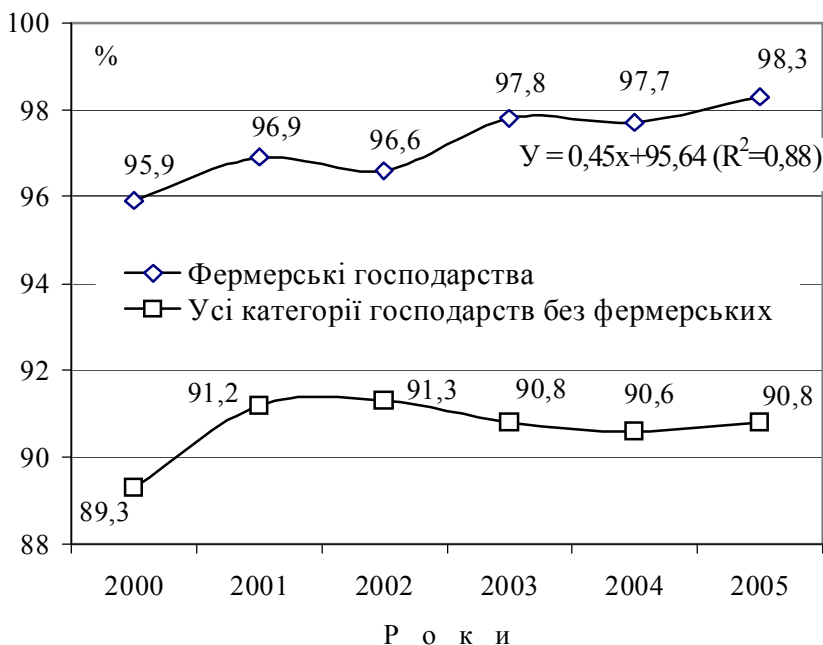

Рис. 1. Динаміка процентної частки ріллі в сільськогосподарських угіддях господарств різних категорій Миколаївської області

За останні роки спостерігається стала тенденція до зростання проценту ріллі в структурі сільськогосподарських угідь, якими користуються фермери. Цей показник в середньому за 2000-2005рр. становив 97,2%, в той час як по інших категоріях господарств за цей же період він дорівнював 90,7% і характеризувався більшою стабільністю.

Прогнозується (рівняння регресії на рисунку 1), що 100-процентну розораність угідь фермерів слід очікувати до 2010 року. Це призведе до подальшого посилення ерозійних процесів, втрати гумусу, зниження родючості ґрунту та його економічно-екологічної оцінки. Тому потрібні негайні заходи для відновлення балансу сільськогосподарських угідь.

В останні роки спостерігається зростання площі земельних угідь на одне фермерське господарство, головним чином за рахунок орендованої землі, яка досягла більше 60% від площі постійного користування. Але розширення земельної площі не завжди відповідає можливостям більш ефективного використання орних земель фермерами під посіви (рис. 2).

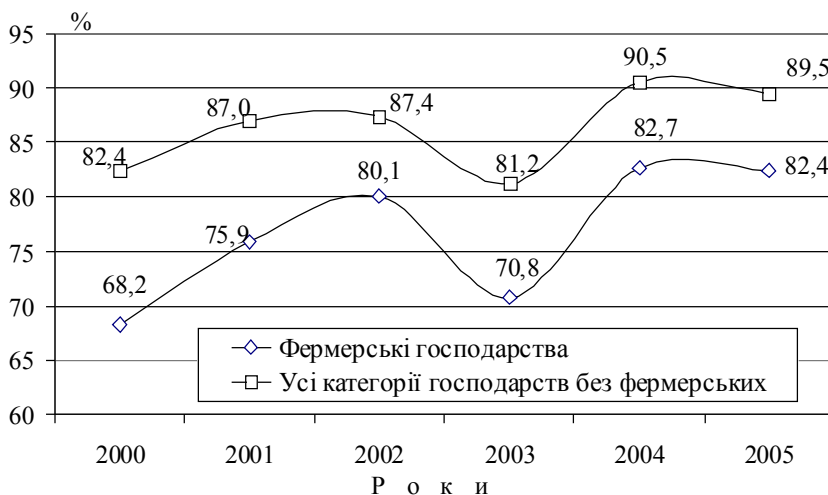

Рис. 2. Динаміка процентної частки посівних площ в орних землях господарств різних категорій Миколаївської області

У середньому за 2000-2005 рр. під посівами у фермерських господарствах перебувало 76,7% орної землі, в той час як у господарств інших категорій — 86,3%. Тобто 23,3% орних земель фермерів числилися як чисті пари, але стан цих площ на практиці не завжди відповідає їх назві. Зазначимо, що науково обґрунтована норма чистих парів для області не перевищує 9% від площі орних земель, тому господарства інших категорій більше наближені до цієї норми.

Сучасна спеціалізація фермерських господарств Миколаївської області має виражену направленість на виробництво зерна та насіння соняшнику як найбільш ліквідних і рентабельних культур. У середньому по всіх фермерських господарствах ця група культур забезпечує більше 80% грошової виручки від продажу продукції власного виробництва. Тому зрозуміло намагання фермерів збільшити саме цю групу культур в структурі посівних площ. У таблиці 1 показано порівняльну структуру посівних площ, з якої чітко простежується зазначена тенденція.

Таблиця 1

**Порівняльна структура посівних площ господарств Миколаївської області
(в середньому за 2000-2005 рр.), % від всієї площі посіву**

Група культур	Фермерські господарства	Усі категорії господарств без фермерських	Рекомендована в цілому для області [7]
Зернові і зернобобові всього	60,1	61,8	55,6
у тому числі:			
озимі зернові	32,2	32,7	35,8
ярі зернові	27,9	29,1	19,8
з них зернобобові	0,5	0,5	9,5
Технічні	36,2	22,7	12,0
у тому числі соняшник	32,4	19,8	9,5
Овоче-баштанні і картопля	1,1	3,9	2,0
Кормові	2,6	11,6	30,4
у тому числі багаторічні трави минулих років	0,8	3,2	8,0

Як свідчать наведені дані, структура посівних площ фермерсь-

ких господарств є найбільш віддаленою від рекомендованої. За такої структури неможливо винайти кращі попередники для озимої пшениці, а також уникнути повторні посіви зернових. Соняшник фактично розміщується з періодом повернення через 3-4 роки на попередню площу, що недопустимо з огляду на рекомендовану агротехніку.

За рахунок недосконалості структури посівних площ значною мірою можна пояснити різницю в урожайності основних культур між фермерськими господарствами та господарствами інших категорій, в основному на користь останніх (табл. 2). Зокрема, статистичний аналіз даних довів достовірно зниження врожайності зернових культур, ячменю та соняшнику і менш суттєву різницю по іншим культурам.

Таблиця 2

Урожайність сільськогосподарських культур у господарствах різних категорій Миколаївської області (середнє за 2000-2005 рр.)

Культура, група культур	I. Фермерські господарства	II. Усі категорії господарств без фермерських	I ± до II, ц/га
Зернові та зернобобові	20,3	22,4	-2,1*
Пшениця озима та яра	22,1	23,5	-1,4
Ячмінь озимий та ярий	17,3	19,4	-2,1*
Кукурудза	25,4	27,6	-2,2
Цукрові буряки (фабричні)	182,7	169,5	13,2
Соняшник	8,1	10,3	-2,2**
Картопля	103,2	66,7	+36,5
Овочі	105,4	92,1	+13,3
Баштан продовольчий	37,2	45,4	-8,2

* різниця достовірна за критерієм t (5% - ний рівень значимості)

** різниця достовірна за критерієм t (1%-ний рівень значимості)

Серед причин недоотримання продукції рослинництва фермерськими господарствами можна також відмітити їх слабе технічне забезпечення. Так, станом на 1 січня 2006 р. на 100 га ріллі фермерських господарств приходилося 125 к.с. енергетичних потужностей, в той час як в господарствах всіх інших категорій — 201

к.с. Також є відставання у застосуванні добрив і заходів захисту рослин. Питома вага господарств фермерів, що вносили органічні добрива під урожай 2005 року, становила всього 1,3%, мінеральні добрива — 12,8%, засоби захисту рослин — 8,2%.

Важливим показником ефективності використання земель є валова продукція рослинництва на 100 га ріллі. За 2005 рік у фермерських господарствах вона була менше в 1,6 раза (на 36,3 тис. грн. в порівняльних цінах 2000 року) відносно господарств усіх інших категорій.

Висновки. Загальна маса фермерів Миколаївської області ще не стала повноцінними товаровиробниками і землекористувачами. Тому потрібно вдосконалювати земельні трансформації та сприяти створенню стабільних територій господарств, що дасть можливість організувати екологічно доцільне співвідношення земельних угідь та впровадити спеціалізовані сівозміни, які є необхідною умовою ведення раціонального землеробства.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.М. Третьак. Економіка землекористування та землевпорядкування. Навч. посібник. — К.: ТОВ ЦЗРУ, 2004.- 542 с.
2. Власов В.І. Світові та регіональні зміни у використанні земель під продовольчими культурами // Економіка АПК. — 2004. — № 3. — С. 155-158.
3. Червен І.І., Тютенко Н.В. Розвиток орендних відносин — важливий напрям підвищення виробництва у фермерських господарствах // Економіка АПК. — 2003. — №11. — С. 13-16.
4. В'юн В.Г., Мась А.Ю. Оцінка якості ґрунтів — складова економічної стабільності селянських (фермерських) господарств// Вісник аграрної науки Причорномор'я. —1998. — Вип. 4. — С.50-52.
5. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М. Соціально-економічна оцінка землеводіння та землекористування в аграрній сфері економіки // Економіка АПК. — 2003. — № 12. — С. 188 — 122.
6. Фермерські господарства Миколаївщини у 2005 році/ За ред. О.Г. Ковалюк. — Миколаїв: Головне управління статистики, 2006.- 76 с.
7. Научно-обоснованная система земледелия Николаевской области/ Н.С. Долинский, Н.И. Алексеенко, В.Т. Ковальский и др.. — Николаев: Облполиграфиздат, 1987. — 169 с

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ТОВАРІВ ПРИ ВСТУПІ УКРАЇНИ ДО СОТ

А.М.Собченко, аспірант

Херсонський державний аграрний університет

В статті досліджені стратегічні напрями зовнішньоекономічної політики України, дискутується питання щодо позитивних та негативних сторін вступу України до СОТ, пропонуються механізми стимулювання експорту, які б забезпечували підтримку вітчизняного виробника.

В статье исследованные стратегические направления внешнеэкономической политики Украины, дискутируется вопрос относительно положительных и отрицательных сторон вступления Украины в СОТ, предлагаются механизмы стимулирования экспорта, которые бы обеспечивали поддержку отечественного производителя.

Постановка проблеми. Україна перебуває на завершальній стадії переговорів щодо вступу до Світової організації торгівлі (СОТ) і передбачає взяти ряд зобов'язань у сфері сільського господарства. В зв'язку з цим особлива увага приділяється дослідженню питань стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики України, її поступової інтеграції у глобальні процеси, вирішення комплексу завдань щодо приєднання до СОТ, що повинно сприяти підвищенню ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшенню її конкурентоспроможності, створення для цього сприятливих умов у середині країни та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Стан вивчення проблеми. Позитивні і негативні наслідки для економіки України від вступу до СОТ досліджувалися у роботах І.Бурковського, А.Гайдуцького, В.Головинської та інших.

Завдання та методика досліджень. Викладене вище потребує виваженого підходу щодо умов вступу до СОТ, розробки методології і методики фінансової підтримки АПК, її структури і теоретичного обґрунтування, які б забезпечили економічні інтереси нашої держави та її АПК.

Результати досліджень. Вступ України до СОТ є складною не тільки економічною, але і політичною акцією, які матимуть системний вплив на економічний стан країни тому, що зі вступом до названої організації, крім створення сприятливих умов для прискорення економічного розвитку та інтенсифікації експорту і збільшення валютних надходжень, економіка держави може зазнати значних втрат внаслідок відкриття внутрішнього ринку товарів і послуг, зниження ставок митного тарифу, недостатнього рівня гармонізації українського законодавства, загострення конкуренції. Протягом останніх років в економічній і політичній літературі активно дискутується питання щодо позитивних та негативних сторін вступу України до СОТ, даються при цьому в основному загальні оцінки наслідків вступу. Щодо ключових питань еволюції наукових уявлень про необхідність переходу на інтенсивний шлях розвитку експорту товарів при вступі України до СОТ, то з цього приводу доцільно виділити три групи принципових наукових і практичних позицій: формальні основи класичної теорії світової торгівлі, надлишок факторів виробництва або виробничого ресурсу, формування новітніх концепцій світової торгівлі. Для сільського господарства України вступ до СОТ це: вільний, недискримінаційний доступ до світового ринку конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Україні при цьому необхідно буде використовувати можливості для освоєння нових ринків збуту аграрної продукції і розширення коопераційної співпраці у виробничій і науковій сферах [2]. Доступ до сучасних технологій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції; використання механізму СОТ щодо вирішення суперечок у торгівлі з використанням антидемпінгових заходів; можливість впливати на світову торгівлю продовольчими товарами через активну участь у розробці правил торгівлі; сприяння підвищенню ефективності відтворювального процесу в АПК через посилення конкурентної боротьби на внутрішньому продовольчому ринку; збільшення інвестицій в аграрний сектор; внутрішня державна фінансова підтримка галузі АПК згідно з вимогами СОТ [1].

Виходячи з того, що Україна має стати членом СОТ, перед

економікою АПК постає система стратегічних завдань, які необхідно реалізувати: забезпечення реалізації конкурентних переваг України — людського, ресурсного, географічного, інноваційного, наукового, геополітичного, інфраструктурного потенціалу; реалізація визнаних в рамках СОТ правил і норм регуляторної політики, що стимулюватимуть нагромадження та використання ресурсів економічного зростання; активізація інвестиційних процесів, надання їм інноваційної спрямованості та здійснення структурної перебудови економіки; зростання впливу прямих іноземних інвестицій; забезпечення зростання місткості внутрішнього ринку за рахунок збільшення доходів населення та прибутків підприємств; ріст обсягів та поліпшення структури експорту [3].

Безперечно, Україна в короткостроковій перспективі зазнає суттєвих втрат від реалізації угод в рамках ГАТТ/СОТ, а низькорентабельні галузі і підприємства, що постачають товари у промислово розвинуті країни можуть втратити там ринки збуту.

Для зниження можливих втрат Україна має домогтися скорочення невиправданих витрат шляхом усунення торговельних бар'єрів. Втрати і негативні наслідки можливі через скорочення обсягів виробництва внаслідок низької конкурентоспроможності окремих видів вітчизняної продукції, податкових надходжень при здійсненні цінової конкуренції, зниження доходів бюджету від імпортного мита, переведення згідно з угодою про сільське господарство всіх нетарифних бар'єрів у тарифні еквіваленти, зміну форм державної підтримки сільськогосподарського виробництва.

Щоб мінімізувати втрати, необхідно опрацювати виважені механізми стимулювання експорту, які б забезпечували підтримку вітчизняного виробника. Аналіз сучасних механізмів зовнішньоекономічної діяльності країн, що динамічно розвиваються, характеризуються застосуванням різноманітних методів державної підтримки експортерів вітчизняної продукції, а витрати держави на цей вид діяльності постійно збільшуються, скуповуючись зростанням доходів від зовнішньої торгівлі, розширенням виробництва і зайнятості. Державне стимулювання аграрної продукції, яке здійснюється через складні комбіновані схеми, спрямоване на зниження вартості

експортованого товару і підвищення його конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Одним із основних інструментів стимулювання експорту є політика фінансової підтримки — надання безповоротних коштів експортеру після здійснення ним зовнішньоекономічної операції.

Щодо конкретного наповнення змісту згаданих компонентів, то вони мають охоплювати такі найважливіші напрямки: субсидії; звільнення від податків повністю або частково; фінансові гарантії; пільгові кредити; ефективне використання іноземного капіталу для розвитку експорту; запровадження спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності, які стимулюють експорт; укладання міждержавних угод із зарубіжними країнами щодо оподаткування експорту товарів за нульовою ставкою; затвердження списку товарів, експорт яких не підлягає ліцензуванню; запровадження прогресивних стандартів з огляду якості продукції та санітарних умов товарів. Привертає увагу та обставина, що у понятійності стратегії й інструментів у нинішньому механізмі фінансової підтримки експорту товарів центр тяжіння послідовно зміщується у бік взаємовідносин, що передусім є спробою ухилитися від головних вимог розбудови структурних компонентів.

Слід врахувати, що під стратегією треба розуміти процес прискорення експортних операцій, курс на якісне його перетворення. Стратегія це також і розробка заходів з питань формування структурних компонентів механізму фінансової підтримки експорту. Підвалини визначення поняття інструментів мають безліч відмінних, а іноді й протилежних ознак. Найповніше визначення інструментів розкривається крізь чинники, які справляють вплив на експорт товарів стосовно часу і коридорів у межах класифікаційних позицій.

Однією із специфічних і складових проблем механізму фінансової підтримки експорту товарів постає такий аспект як взаємозв'язок між зміною структури компонентів і зростанням обсягу експорту товарів.

За аналогією широкого кола країн світу для країни і її АПК доцільно експортні субсидії застосовувати через дві програми: пер-

ша — програма стимулювання експорту); друга — програма розширення експорту. В рамках цих програм експортери повинні мати компенсації або товарні сертифікати, за якими вони зможуть отримувати від уряду товари. Експортні субсидії покликані створити можливість депортувати товари за цінами, меншими ніж на ринку України. Отже, все, про що йшлося вище, дає достатньо підстав для висновку, що створення організаційних умов для повноцінної реалізації оприлюднених вище методологічних та методичних напрацювань може забезпечити належний розвиток експорту товарів АПК в цілому та окремих його підприємств.

Висновки. Членство України в Світовій організації торгівлі, з точки зору стратегії, матиме позитивні макро- та мікроекономічні наслідки для економіки країни та її АПК. Для АПК України вступ до СОТ відкриває можливості розширення ринків збуту продукції, коопераційної співпраці, доступ до сучасних технологій, збільшення інвестицій, розширення впливу на світову торгівлю продовольчими товарами, підвищення ефективності відтворювального процесу шляхом посилення конкурентної боротьби на зовнішніх ринках.

Для зниження можливих втрат Україна має вирішити систему стратегічних завдань по забезпеченню реалізації своїх конкурентних переваг, реалізації норм регуляторної політики по стимулюванню використання ресурсів економічного зростання, збільшенню місткості внутрішнього ринку та обсягів і поліпшення структури експорту, здійснення структурної перебудови економіки та скорочення витрат через усунення торговельних бар'єрів.

Одним із основних інструментів мінімізації втрат і стимулювання експорту є опрацювання виважених механізмів, в тому числі фінансової підтримки експорту. Виходячи з того, що проблема фінансової підтримки експорту товарів АПК залишається невирішеною, найважливіші його компоненти мають бути підпорядковані наступному правилу ранжування: субсидії, звільнення від податків, пільгові кредити, запровадження спецрежимів зовнішньоекономічної діяльності, міждержавні угоди щодо оподатку-

вання експорту за нульовою ставкою, затвердження списку товарів, експорт яких не підлягає ліцензуванню. Для України і її АПК, виходячи з досвіду країн — членів СОТ, експортні субсидії доцільно застосовувати через програму стимулювання експорту і програму розширення експорту, в рамках яких експортери матимуть компенсації або товарні сертифікати для отримання товарів від уряду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губенко В.І. Державні важелі регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності харчової промисловості та її наслідки // Темат. зб. наук. праць Донецьк. держ. ун-ту екон. і торгівлі – Торгівля і ринок України – Донецьк – 2004. – Вип. 17. – Т. 11. – С. 253-258.
2. Стукач Т.М. Аграрний протекціонізм і вільна торгівля при вступі до СОТ // Економіка АПК. – 2005. – № 3.- С. 146-149.
3. Філіпченко А.С., Андрієва Т.В., Бурковський І.В. та ін. Україна і Світова організація торгівлі: механізм та соціально-економічні наслідки. Аналітична доповідь. – К.: Інститут сільського розвитку, 2003. – 172 с.
4. Остапко Т., Черниш О., Мельник Є., Дзюба М., Курило А. Селянам про світову організацію торгівлі: запитання та відповіді. – К.: Інститут сільського розвитку, 2004. – 52 с.

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КООПЕРАТИВНИХ СТРУКТУР

Т.П.Шаповал, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Викладено стан матеріально-технічної бази кооперативних структур Причорноморського економічного району. Дослідженнями встановлено, що матеріально-технічна база в регіоні занадто слабка. Дані пропозиції щодо її зміцнення.

Изложено состояние материально-технической базы кооперативных структур Причерноморского экономического района. Исследованиями установлено, что материально-техническая база в регионе слишком слабая. Даны предложения по ее укреплению.

Затяжна економічна криза в аграрному секторі найвідчутніше позначилася на матеріально-технічному забезпеченні сільськогосподарського виробництва, особливо його механізації, що є основою інтенсифікації галузі.

Виснаження виробничого потенціалу села, насамперед його машинно-тракторного парку, вирішальною мірою спричинило різкий спад аграрного виробництва, який супроводжувався значним зростанням диспаритету цін, суттєвим зниженням платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників. Тому за теперішнього часу дослідженню проблем, щодо зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів вітчизняними науковцями приділяється велика увага. Насамперед, необхідно відзначити праці таких науковців, як О.Нечипоренко, В.Зіновчук, М.Малік, В.Гончаренко, Л.Молдаван та ін.

Ціллю даного дослідження є вивчення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Причорноморському економічному районі.

Ринкова економіка вимагає формування принципово нової системи виробничого обслуговування сільськогосподарських товаровиробників, зумовлена виникненням господарських організаційних структур, які забезпечують економніше використання коштів та майна.

Успішну роботу кожного підприємства, перш за все, забезпечує необхідна матеріально-технічна база.

Зменшення виробництва засобів механізації для сільського господарства та зростання цін на них за відсутності коштів у сільськогосподарських підприємств призводить до розтягування строків експлуатації наявних ресурсів, що зменшує їх технічну готовність, та до порушення агротехнічних строків проведення сільськогосподарських робіт. Це стосується і сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Розподіл кооперативів південного регіону за напрямками діяльності показано в таблиці 1.

Із таблиці 1 видно, що в досліджуваному регіоні 45% кооперативів є багатофункціональними. Це обумовлено попитом на різні послуги виробників сільськогосподарської продукції і відсутністю необхідних сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх обмеженою кількістю.

В Миколаївській області є тільки 1 багатофункціональний сільськогосподарський обслуговуючий кооператив (9%), в Одеській області — їх 3 (11,5%).

Таблиця 1

**Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи Південного регіону,
2006 р., штук**

Область	Всього	в тому числі				
		переробні	заготівельно-збутові	постачальницькі	сервісні	багатофункціональні
Миколаївська	11	2	3	2	3	1
Одеська	26	14	7	-	2	3
Херсонська	45	2	7	-	3	33
Разом	82	18	17	2	8	37

Матеріально-технічна база сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів включає речові елементи продуктивних сил і створює відповідні умови для надання послуг. До її складу входять автомобілі, трактори, машини по переробці сільськогосподарської продукції, обладнання по наданню сервісних послуг, будівлі,

майстерні, склади та інше необхідне знаряддя праці.

Дослідження показали, що матеріально-технічна база сільсько-господарських обслуговуючих кооперативів Причорноморського економічного району ще надто слаба. Наприклад, забезпеченість технікою сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, показана в таблиці 2.

Звичайно, насиченість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів певними видами сільськогосподарської техніки залежить, перш за все, від напрямів їх діяльності. Тому, сам по собі показник техніки в середньому на один кооператив ще ні про що не говорить. Наприклад, один комбайн в Миколаївській області і 4,3 комбайна в Одеській ще не дає можливості робити оцінки про насиченість кооперативів комбайнами. Для правильної оцінки необхідно знати напрям діяльності кооперативів.

Таблиця 2

Припадає в середньому сільськогосподарської техніки на один сільськогосподарський обслуговуючий кооператив (штук)

Види сільськогосподарської техніки	Роки					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Миколаївська область						
Трактори	5	6	7	4	3	5
Комбайни	1	1,5	1,5	1	1	1
Автомобілі	4	4	4	3	3	3
Одеська область						
Трактори	18	21	16	13	14	15
Комбайни	7	7	6,3	5,3	3,9	4,3
Автомобілі	6	7	5	6	6	7
Херсонська область						
Трактори	3	3,3	3,6	3,6	3,8	3,8
Комбайни	0,3	2,6	2,5	2,5	2,4	2,4
Автомобілі	4,3	4,5	4,7	4,8	5	5

Насичення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів технікою, знаряддям та обладнанням потребує збільшення накопичень, високоефективного використання капіталовкладень та засобів праці. Із зміцненням і розвитком матеріально-технічної бази збіль-

шується обсяг надання послуг сільськогосподарським виробникам.

Потреба споживачів в послугах визначається, виходячи з обсягів сільськогосподарського виробництва, забезпечення їх власними матеріально-технічними засобами та кваліфікованою робочою силою, віддаленістю від обслуговуючого підприємства.

Визначення на кожний вид можливих послуг погоджується зі споживачами. Вони самі визначають загальний обсяг необхідних робіт. Перед виконанням цих обсягів визначається економічна ефективність окремих видів робіт.

Основними напрямками зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є зростання матеріально-технічної бази перш за все учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, зростання продуктивності та економія суспільної праці, зменшення працевісткості продукції або послуг, зменшення прямих виробничих витрат на одиницю робіт або послуг, окупність капітальних вкладень.

Кооператив з матеріально-технічного постачання сільськогосподарських товаровиробників забезпечує стабільне матеріально-технічне постачання за найсприятливішими цінами, уникаючи зайвих ринкових посередників, виходить на стабільні, в тому числі міжнародні ринки засобів виробництва.

Визначення попиту на кожний вид можливих послуг погоджується зі споживачами. Вони самі визначають загальний обсяг необхідних робіт, які будуть виконуватися власними силами, а також частину, яка буде передана обслуговуючому підприємству. Перед виконанням цих обсягів визначається економічна ефективність виконання окремих робіт при різних варіантах організації: виконання робіт власними силами і обслуговуваними підприємствами.

Як відомо, з утворенням нових агроформувань на базі реформованих колективних підприємств виникло ряд труднощів: неукомплектованість багатьох господарств технікою через її високу вартість і неефективність при використанні на малих площах, руйнування системи технічного обслуговування, відсутність власної ремонтної бази. Тому гостро постала проблема створення нових

підприємств технічного сервісу.

В умовах низької платоспроможності аграрних підприємств, збільшення витрат на придбання, утримання та експлуатацію техніки слушним є переконання в необхідності організації спільного використання сільськогосподарських машин. Це не тільки зменшить капіталовкладення в техніку, а й витрати на її експлуатацію. Зокрема, тракторів і складних машин при суттєвому збільшенні коефіцієнта їх використання та забезпечення кваліфікованими механізаторськими кадрами і відповідним технічним сервісом.

Отже зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в сучасних умовах України є необхідним для поліпшення ситуації в аграрній сфері. В цих умовах ефективність господарювання значною мірою досягається через використання кооперативної ініціативи незалежних товаровиробників, що переконливо підтверджує кооперативний напрям розвитку сільського господарства розвинутих країн світу (в поєднанні, звичайно, з істотною фінансовою підтримкою держави).

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечипоренко О.М. Формування кооперативних підприємств в аграрному секторі економіки: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 172с.
2. Прокопенко А.Л. Удосконалення організації забезпечення сільського господарства технікою // Економіка АПК. – 1999. – № 5 – С. 65-69.
3. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні // Економіка АПК. – 2002. – № 7. – С. 62-67.

СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

М.М.Бабич, здобувач

Миколаївський державний аграрний університет

У статті визначено головні критерії, згідно з якими аграрне господарство слід віднести до "фермерського" з економічної та юридичної точки зору, найзначущі ознаки класифікації фермерських господарств та наведено характеристику їх типів.

В статье определены главные критерии, согласно с которыми аграрное хозяйство следует отнести к "фермерскому" с экономической и юридической точки зрения, наиважнейшие признаки классификации фермерских хозяйств и приведена характеристика их типов.

Одним із перспективних напрямів створення конкурентно-ринкового середовища є розвиток малого підприємництва, найбільш вагомою складовою якого в сільському господарстві є фермерські господарства. Сьогодні цілком очевидно, що успіх ринкових перетворень в аграрному секторі великою мірою визначатиметься тим, як вдасться реалізувати потенціал фермерства.

Питанням становлення та розвитку фермерства присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів: Чаянова А.В., Ігнатова В.Д., Збарського В.К., Саблука П.Т., Месель-Веселяка В.Я., Скрипника С.В., Власова В.Д., Блюм А. та ін. Проте в сучасній економічній думці і досі існують різні точки зору щодо значимості та сутності фермерства.

Ряд вчених-аграрників стверджують, що сімейні фермерські господарства — це найбільш раціональна і гармонічна форма організації сільськогосподарського виробництва. За фермерськими господарствами майбутнє розвитку аграрного сектора України [1]. "Переваги фермерської форми господарювання незаперечні, оскільки розвиток їх не самоціль, не бажання бути схожими на інших, а вимога, зумовлена входженням України в ринкове середовище" [2].

Опоненти фермерського укладу, навпаки, вважають, що індивідуальні селянські господарства — це не новий, а вже віджилий старий уклад, які не мають перспектив [3]. “У наших умовах фермеризація не може стати більш досконалою організаційною формою агровиробництва, оскільки для цього необхідним є довгочасний процес становлення, який, до того ж, дорого коштує” [4].

Альтернативність поглядів у науці — явище закономірне. Однак нерідко вона зумовлена тим, що до економічних явищ або процесів, форм господарювання підходять із різних позицій, без з'ясування вихідних положень [5].

У нашому випадку насамперед потребує чіткого визначення три питання:

- 1) про який різновид фермерства йдеться, адже воно неоднорідне і має складну структуру; різні підходи можуть бути до фермерства, що сформувалося еволюційно “природним” шляхом, і фермерства, яке зароджується на базі великих державних і колективних “соціалістичних” господарств;
- 2) чи є сенс виокремлювати певні типи фермерських господарств та за якими критеріями слід проводити їх класифікацію;
- 3) яка принципова різниця між особистими селянськими та фермерськими господарствами?

У науковій літературі до цього часу не досягнуто єдиної думки щодо змісту і співвідношення таких понять як “селянське” і “фермерське” господарства. Більшість учених-аграріїв вважають ці поняття нетотожними. При цьому в деяких випадках головна лінія їхньої різниці, як форм сільськогосподарських підприємств, проходить за критерієм використання найманої праці. Так, селянські господарства можуть залучати найманих працівників для виконання обмеженого виду сільськогосподарських робіт на тимчасовій, сезонній основі. Постійними й основними учасниками виробництва у селянських господарствах є їх власники і члени їхніх сімей — члени селянських господарств.

Фермерські ж господарства використовують у своєму виробничому процесі найманих працівників на постійній основі. Причому, за власниками фермерських господарств і членами їхніх сімей потенційно повинні зберігатися лише функції управління та організації виробництва [6].

Зауважимо, що у практичному плані при такому підході до визначення статусу “фермерське господарство” навіть на “батьківщині” фермерства у США 3/4 сімейних господарств не вписуються у статус фермерських, оскільки не наймають працівників взагалі. А якщо ще погодитися з автором у тому, що фермерськими є лише господарства, які наймають працівників на постійній основі, а сам фермер виконує тільки функції господаря-менеджера, то фермерські господарства займали б у США дуже скромне місце.

Отже, на нашу думку, показник залучення найманих працівників на постійній основі або тимчасовій основі не може бути визначальною ознакою фермерського господарства, проте його доцільно використовувати у якості класифікаційної ознаки певного типу фермерського господарства.

Інший, більш традиційний в економічній науці підхід до розв'язання даної проблеми — розмежування селянських і фермерських господарств за ступенем товарності виробництва, тобто прийнято вважати, що селянські господарства мають в основному натуральний характер, а фермерські — товарний, підприємницький [5]. Дійсно, в основі фермерства лежить здійснення підприємницької діяльності з метою отримання прибутку. Отже, товарність виробництва є характерною ознакою фермерства, проте не є визначальною.

Деякі дослідники стверджують, що фермерські господарства відрізняються від селянських особистих господарств лише більшими розмірами землекористування [7]. Це, безумовно, важлива ознака, за якою вони різняться, а класифікація фермерських господарств стосовно землеволодіння і землекористування цілком доречна. Однак розміри землекористування не

можуть визначати форму господарювання та її мету. Тим більше, що відповідно до Закону України “Про особисте селянське господарство” розміри земельної ділянки особистого господарства можуть бути збільшені через спадкування земельної ділянки членами господарства.

Очевидно, щоб визначити родові ознаки фермерства, слід визначити суть понять “фермерське” і “селянське” господарство. Оскільки останні є похідними від понять “фермерське” і “селянське”, то спочатку розглянемо їх співвідношення. Згідно із словником російської мови Ожегова “крестьянин” тобто “селянин” — це той, хто зайнятий обробітком землі як основною професією, землероб. Відповідно, селянствувати — означає займатися селянською, хліборобською працею [8].

Фермер — це власник сільськогосподарського виробництва, ферми [9]. Наведені словникові тлумачення понять “селянин” і “фермер” дозволяють стверджувати, що перше характеризує людину лише як працівника сільськогосподарського виробництва. Термін “селянин” не акцентує увагу на відносинах власності й господарювання, не визначає його економічний статус. Термін “фермер” характеризує людину як власника-господаря певного виробничого осередку у сільському господарстві, який тому і називають фермерським господарством.

Отже, на нашу думку, головними критеріями, згідно з якими аграрне господарство слід віднести до “фермерського”, є:

1) з економічної точки зору:

- приватна власність на засоби та результати праці (хоча частину землі та засобів праці фермер може орендувати, використовувати на засадах прокату, лізингу);
- власник господарства є господарем виробництва, тобто самостійно вирішує загальні організаційні питання виробництва: що, як, скільки і для кого виробляти [6];
- господарство підприємницького типу, головне призначення якого — виробництво товарної продукції;

2) з юридичної точки зору:

- господарюючий суб'єкт — юридична особа.

В аграрному секторі економіки України усі фермерські господарства ми пропонуємо класифікувати (допускаючи певну умовність) за такими критеріями (таблиця 1):

Таблиця

Класифікація фермерських господарств України	
Класифікаційна ознака	Типи фермерських господарств
<i>Організаційно-економічний аспект</i>	
1. Розміри землекористування:	
а) дрібні	
б) середні	
в) великі	
2. Рівень спеціалізації:	
а) коефіцієнт спеціалізації $\leq 0,50$	а) багатогалузеві
б) коефіцієнт спеціалізації $\geq 0,51$	б) однопрофільні
3. Кооперування:	
а) входять в кооператив	
б) не входять в кооператив	
<i>Соціально-економічний аспект</i>	
1. Використання найманої праці:	
а) не залучають найманих працівників	а) трудові
б) залучають найманих працівників	б) капіталістичні
2. Рівень товарності:	
а) коефіцієнт товарності $\leq 0,50$	а) низькотоварні
б) коефіцієнт товарності $\geq 0,51$	б) високотоварні
<i>Організаційно-правовий аспект</i>	
1. Форма власності на засоби виробництва:	
а) усі засоби виробництва у приватній власності	а) приватні
б) частина засобів виробництва орендована	б) приватно-орендні
в) усі засоби виробництва орендовані	в) орендні
2. Принцип створення:	
а) одним громадянином	а) одноосібні
б) кількома громадянами	б) сімейні
3. Основні моделі створення:	
а) на основі особистих селянських господарств	
б) в результаті реформування колективних сільськогосподарських підприємств	
в) шляхом виходу із КСП з майновими та земельними паями	
г) шляхом придбання майна або земельних ділянок	

Наведена класифікація дозволяє більш об'єктивно досліджувати і оцінювати розвиток фермерських господарств в країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Кол. монографія у двох томах. - Т.1. - К.: ІАЕ, 2000. - 306с.
2. Грищенко О.В. Фермерські господарства як форма аграрного бізнесу. - Х.: ДТУСТ, 2000. - 45 с.
3. Сергеев С. Современная реформа в Российской федерации и развитие сельского хозяйства СССР в послевоенные годы // АПК: экономика, управление. - 1993. - №6. - С. 23-25.
4. Московін А. Проблеми і альтернативи агрореформи // Економіка України. - 1998. - №1. - С. 75-78.
5. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М. Структура форм господарювання в агросфері економічно високорозвинутих країн // Економіка АПК. - 2003. - №9. - С. 28-36.
6. Рубахин С. О классификации предприятий частнохозяйственного уклада в сельском хозяйстве // АПК: экономика, управление. - 1997. - №1. - С. 74-75.
7. Месель-Веселяк В.Я. Напрями реформування агропромислового виробництва в Україні // Економіка АПК. - 1999. - №1. - С. 38-40.
8. Ожегов С.И. Словарь русского языка. 16-е изд. - М.: Рус. Яз., 1984. - 262 .
9. Словарь иностранных слов. 14-е изд. - М.: Рус. Яз., 1987. - 524 с.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ САДІВНИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

В.С.Кушнірук, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті викладено причини неефективної дії кредитного механізму на функціонування садівницьких підприємств регіону через оцінку їх фінансового стану.

В статье изложены причины неэффективного действия кредитного механизма на функционирование садоводческих предприятий региона через оценку их финансового состояния.

Постановка проблеми. Функціонування садівницьких підприємств в останні роки зазнає значного погіршення ведення галузі садівництва, що зумовлено поряд з іншими причинами недостатнім забезпеченням кредитними ресурсами для відновлення плодоягідних насаджень. Поруч із цим, нинішній кредитний механізм відносно сільськогосподарських товаровиробників діє неефективно. Все це спонукає до оцінки фінансового стану господарств, як потенційних позичальників, з метою визначення кредитоспроможності садівницьких підприємств регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням кредитних відносин сільськогосподарських товаровиробників із банками та оцінці їх фінансового стану присвячено праці В.Я.Дем'яненка, П.А.Лайка, Л.А.Лахтіонової, Ю.А.Лузана, П.Т.Саблука, І.І.Червена та інших. Між тим кризове становище в галузі садівництва потребує оцінки фінансового стану господарств та надання обґрунтованих пропозицій.

Формування цілей статті. Основною метою наукового дослідження є визначення причин неефективного кредитного механізму через оцінку фінансового стану садівницьких підприємств регіону.

Результати досліджень. Адекватна сформованій ситуації методика комплексної оцінки фінансового стану садівницьких підприємств, на нашу думку, повинна передбачати розгляд підприємства як системи, що функціонує в нестабільному економічному середовищі.

Дослідження фінансового стану садівницьких підприємств корпорації “Миколаївсадвинпром” проводилося на основі системи фінансових показників 8 господарств. Найважливішою характеристикою діяльності ринкових відносин прийнято вважати здатність сільськогосподарського підприємства виконати свої зобов'язання точно в момент настання строку платежів. Щоб визначити, чи зможе підприємство вчасно сплатити пред'явлені йому рахунки, в першу чергу необхідно провести оцінку ліквідності (табл. 1).

Таблиця 1

Показники ліквідності садівницьких підприємств корпорації “Миколаївсадвинпром”

Сільськогосподарські підприємства	Коефіцієнт абсолютної ліквідності		Коефіцієнт швидкої ліквідності		Коефіцієнт загальної ліквідності	
	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06
ЗАСТ “Зоря Інгулу”	1,563	8,013	3,199	11,420	9,856	24,884
ВАТ “Зелений Гай”	0,004	0,008	0,161	0,174	1,183	1,255
ТОВ НТЦ “Лан”	0,004	0,004	0,813	0,628	2,421	2,855
ТОВ “Оксамит”	0,017	0,103	0,667	2,073	1,214	3,466
ВАТ “Радсад”	0,548	0,029	4,563	2,739	11,710	9,542
СЗАТ “Ольвія”	0,149	0,015	1,583	1,896	4,801	4,706
СЗАТ “Дніпро”	0,002	0,001	0,539	0,457	1,049	0,965
ВАТ “Підгур'ївське”	0,016	2,832	2,214	4,025	7,613	7,972

Відносні величини оцінки ліквідності пов'язані з оборотними коштами та можливістю оплати боргів в обумовлені строки. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) є найбільш жорстким критерієм ліквідності підприємства і показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Як видно з даних таблиці 1, найвище значення даного показника — в ЗАСТ “Зоря Інгулу” та ВАТ “Підгур'ївське”. В усіх останніх господарствах показник нижче нормативного рівня, що обумовлено недостатністю коштів для оплати всіх короткострокових зобов'язань і одночасного безперервного здійснення процесу виробництва.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховують як частку від ділення суми грошових коштів у касі, на поточному (валютному) та інших рахунках, цінних паперів і дебіторської заборгованості на суму короткострокових зобов'язань. Нормативне значення проміжного коефіцієнта ліквідності мають майже всі господарства, крім ВАТ “Зелений Гай” і СЗАТ “Дніпро”. Важливість оцінки ліквідності — в даному випадку полягає у тому, що цей показник характеризує певну частину поточних зобов'язань, яка може бути погашена не тільки за рахунок грошових коштів, а й за рахунок очікуваних надходжень за відвантажену продукцію, виконані роботи.

Значення коефіцієнта загальної ліквідності повинно бути більшим за одиницю, адже після оплати боргів у підприємства мають залишатися оборотні активи в розмірах, необхідних для продовження безперебійної діяльності. Рівень даного коефіцієнта залежить від форм розрахунку за відпущену продукцію, від тривалості виробничого циклу, структури запасів товарно-матеріальних цінностей.

Оцінку фінансової стійкості садівницьких підприємств пропонується здійснювати за системою спеціально відібраних показників (табл. 2).

Таблиця 2

**Показники фінансової стійкості садівницьких підприємств корпорації
“Миколаївсадвинпром”**

Сільськогосподарські підприємства	Коефіцієнт автономії		Коефіцієнт фінансування		Коефіцієнт забезпечення власними засобами		Коефіцієнт фінансової стійкості	
	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06
ЗАСТ "Зоря Інгулу"	0,429	0,464	1,327	1,156	8,856	23,884	0,966	0,987
ВАТ "Зелений Гай"	0,290	0,356	2,442	1,808	0,183	0,255	0,357	0,444
ТОВ НТЦ "Лан"	0,565	0,584	0,768	0,713	1,421	1,855	0,803	0,828
ТОВ "Оксамит"	0,509	0,662	0,961	0,511	0,214	2,466	0,509	0,793
ВАТ "Радсад"	0,821	0,788	0,219	0,269	10,710	8,542	0,968	0,963
СЗАТ "Ольвія"	0,746	0,753	0,339	0,329	3,801	3,706	0,965	0,954
СЗАТ "Дніпро"	0,499	0,450	1,006	1,220	0,049	-0,035	0,655	0,625
ВАТ "Підгур'ївське"	0,947	0,939	0,056	0,064	6,613	6,972	0,947	0,939

Як свідчать дані таблиці 2, коефіцієнт автономії менше нормативу в досліджуваних господарствах, крім ТОВ “Оксамит”, ВАТ “Радсад”, СЗАТ “Ольвія” і ВАТ “Підгур’ївське”, що зумовлено зменшенням частки власного капіталу в структурі майна.

Коефіцієнт фінансування характеризує, скільки залучених коштів припадає на одиницю власного капіталу і найбільший він — у ВАТ “Зелений Гай”.

Слід відмітити, що коефіцієнт фінансової стійкості, який показує частку стабільних джерел фінансування у загальних джерелах, відповідає нормативному значенню в більшості досліджуваних садівницьких підприємствах корпорації “Миколаївсадвинпром”, крім ВАТ “Зелений Гай” і СЗАТ “Дніпро”.

При оцінці фінансового стану потрібно проаналізувати показники фінансових результатів діяльності садівницьких підприємств (табл. 3).

Аналізуючи таблицю 3 слід зазначити, що найбільший валовий прибуток на 1 грн. витрат на виробництво і реалізацію отримано в ЗАСТ “Зоря Інгулу” (72 коп.) і СЗАТ “Ольвія” (60 коп.). На 1 грн. активів найбільше було отримано чистого прибутку в ТОВ “Оксамит” (29 коп.) і на другому місці ВАТ “Підгур’ївське” (11 коп.). В СЗАТ “Дніпро” за аналізований період загальний фінансовий результат діяльності був негативним (збитковим).

На останньому етапі оцінки фінансового стану слід проаналізувати склад кредиторської заборгованості садівницьких підприємств (табл. 4).

Таблиця 3

Показники фінансових результатів діяльності садівницьких підприємств корпорації
"Миколаївсадінпром" на 01.01.2006 року

Показники і порядок розрахунку	ЗАСТ "Зоря Інгул"	БАТ "Зелений Гай"	ТОВ НТЦ "Лан"	ТОВ "Оксамит"	БАТ "Радсад"	СЗАТ "Ольвія"	СЗАТ "Дніпро"	БАТ "Під- гур'ївське"
1. Валовий прибуток (збиток) від реалізації, тис. грн. (ф. 2, код 050);	2730,5	6995,5	1111,5	538,4	4463,8	5325,2	-17,1	607,0
2. Собівартість реалізованої продукції тис. грн. (ф. 2, код 040);	3808,8	44430,1	3808,2	1796,8	10916,2	8806,6	2543,6	2219,0
3. Чистий прибуток (збиток), тис. грн. (ф. 2, код 220);	1340,4	1696,0	42,7	544,4	1730,0	3281,0	-542,5	600,0
4. Середньорічна сума активів, тис. грн.	12985,9	79467,2	6053,0	1884,5	36534,2	67763,9	10457,4	5615,0
5. Середньорічна сума власного капіталу, тис. грн.	5818,4	25527,8	3477,5	1120,7	29349,8	50846,1	4963,1	5294,5
6. Коефіцієнт рентабельності продукції (р. 1/р. 2);	0,717	0,157	0,292	0,299	0,409	0,605	-0,008	0,274
7. Коефіцієнт рентабельності капіталу (р. 3/р. 4);	0,103	0,021	0,007	0,289	0,047	0,048	-0,052	0,107
8. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (р. 3/р. 5)	0,230	0,066	0,012	0,486	0,059	0,065	-0,109	0,113

**Склад кредиторської заборгованості садівницьких підприємств
корпорації "Миколаївсадвипром" (тис. грн.)**

Види зобов'язань	ЗАСТ "Зоря Інгулу"		БАТ "Зелений Гай"		ТОВ "Оксамит"		БАТ "Радсад"		БАТ "Під- гур'ївське"	
	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06	На 1.01.05	На 1.01.06
Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-	-	401,0	279,3	-	-
Короткострокові кредити банків	-	-	997,2	1368,6	336,7	155,6	-	325,0	-	-
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	302,4	47,8	19156,7	19871,8	32,6	242,0	715,0	439,3	137,0	298,0
Поточні зобов'язання за розрахунками:										
з одержаних авансів	-	-	33396,7	18189,2	39,9	-	-	-	30,0	14,0
з бюджетом	30,0	14,9	467,4	1071,6	236,8	-	127,0	18,2	-	-
зі страхування	5,5	12,9	9,0	39,5	1,7	3,0	-	103,0	-	5,0
з оплати праці	66,3	89,6	181,4	242,5	31,7	32,9	183,0	323,4	63,0	54,0
з учасниками	1,1	1,0	128,6	61,1	-	-	79,0	206,2	8,0	9,0
Інші поточні зобов'язання	3,1	19,0	7,5	49,1	86,0	2,7	-	-	10,0	13,0
Поточна кредиторська заборгованість, всього	408,4	185,2	54344,5	41393,4	815,4	436,2	1104,0	1415,1	248,0	393,0

Аналізуючи дані таблиці 4, слід відмітити, що протягом 2005 року найшвидшими темпами зросли зобов'язання у ВАТ “Зелений Гай”, зокрема з короткострокових кредитів банків на 871,4 тис. грн., з кредиторської заборгованості за товари, роботи послуги на 715,1 тис. грн., з бюджетом на 604,2 тис. грн., з оплати праці на 61,1 тис. грн. Зменшення відбулося з поточних зобов'язань з одержаних авансів на 15,2 млн. грн.

Все це говорить про те, що ефективне функціонування садівницьких підприємств неможливо без удосконалення кредитного механізму, через пільгове кредитування з річною відсотковою ставкою до 7% з моменту настання плодоносного віку насаджень.

Висновок. Отже, у результаті дослідження виявлено, що садівницькі підприємства корпорації “Миколаївсадвинпром” мають задовільний фінансовий стан, на що вказують показники ліквідності і фінансової стійкості. Щодо фінансових результатів діяльності, то показники дуже низькі, що обумовлено високою собівартістю реалізованої продукції і це є перешкодою стабільного відтворення виробництва. Із вище викладеного випливає, що садівницькі господарства потребують фінансового оздоровлення через пільгове кредитування, введення державного страхування плодівих насаджень, встановлення державного замовлення на плодову продукцію та збереження 1% збору на розвиток садівництва, виноградарства та хмелярства для ефективного ведення галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) // Економіка АПК. - 2007. - №5. - С. 4-13.
2. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2005. - 365 с.
3. Лузан Ю.Я. Фінансовий стан агропромислового виробництва в Україні та шляхи його удосконалення // Економіка АПК. - 2007. - №5. - С. 14-18.
4. Червен І.І., Кушнір І.В. Методичні підходи до фінансової характеристики господарств району // Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2006. - Випуск 4(38). - С.10-15.

СЕКЦІЯ “ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ РИНКУ І МЕХАНІЗМІВ ЕФЕКТИВНОГО ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ”

УДК 338.49:339.13

РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ АПК

*О.Д.Гудзинський, доктор економічних наук, професор
Національний аграрний університет*

*В статті дано оцінку стану, тенденцій та стратегічного розвитку
ринкової інфраструктури, інституціоналізму*

*В статье дана оценка состояния, тенденций и стратегического
развития рыночной инфраструктуры, институционализма*

Вступ. Кінцева результативність АПК як системи значною мірою залежить від розвитку ринкової інфраструктури та інституціоналізму, їх збалансованості з основним виробництвом. Розвиток останніх знаходиться на початковій стадії. Виникають проблеми організаційно-правового та економічного характеру. Це потребує системного і комплексного підходу до їх розв’язання.

Проблема. В економічній літературі проблемам інфраструктурного та інституціонального розвитку присвячено багато наукових досліджень. Більшість авторів (М.Й.Хорунжий, Ю.М.Лопатинський, Т.О.Осташко, А.А.Ткач та ін.) розглядають окремо інфраструктурні проблеми або інституціональні. Системно-комплексний підхід в єдності останніх з основним виробництвом розкрито недостатньо. Все це потребує проведення як теоретичних, так і емпіричних досліджень.

Мета дослідження. Оцінка стану, тенденцій та стратегічного розвитку інфраструктури, інституціоналізму.

Результати дослідження. Перехід аграрного сектора економіки на ринкові принципи господарювання сприяв розвитку нових

формувань інфраструктурного та інституціонального спрямування. Це насамперед виробнича інфраструктура, функціональною ціллювою спрямованістю якої є виробничо-технічне обслуговування агропромислового виробництва.

Основне виробництво і виробничо-технічне обслуговування взаємозв'язані і в своїй єдності повинні спрямовувати свою діяльність на забезпечення синергічного ефекту діяльності АПК.

Однак в реальній практиці такий взаємозв'язок не завжди забезпечується. Основна причина — розбалансованість в місії, цілях суб'єктів діяльності. Суб'єкти основного виробництва і виробничо-технічне обслуговування не виступають як єдина інтегрована система. Наявність різних суб'єктів власності в сфері виробничо-технічного обслуговування різко збільшили трансакційні витрати, що призвело до підвищення собівартості продукції АПК. Усугубили економічне положення сільськогосподарських підприємств неадекватність розвитку різних формувань виробничо-технічного та іншого агросервісного обслуговування. Недостатній розвиток агрохімічного обслуговування, обслуговування тваринницьких ферм і комплексів, обслуговування меліоративних систем, насінництва, селекції, генетики та ін.

Підсилює негативні тенденції в АПК недостатній розвиток інституціональної системи (інформаційне, фінансово-банкнське обслуговування, маркетингове та оргтехнічне забезпечення та ін.).

Існує розбалансованість в організаційно-економічних та правових механізмах управління.

В організаційному механізмі відбувся процес деінтеграції функцій, що значно ускладнило управління єдиним технологічним процесом в системі: “постачання — виробництво — переробка — транспортування — реалізація — обслуговування споживачів”. Деінтеграційний функціональний інтерес став пріоритетним в загальній системі інтересів. Такий функціонально-деінтегрований підхід призвів до розбалансованості на продовольчому ринку між пропозицією і попитом через низький рівень платоспроможності населення. Це підтверджується рівнем та якістю життя населення, дотриманням медичних норм споживання.

Не одержав достатнього розвитку економічно-правовий та організаційний аспекти проблеми, а саме:

- правовий захист інтересів суб'єктів соціально-трудових відносин. Практично правова основа спрямована на захист лише інтересів роботодавця, власника, інвестора;
- розбалансованість економічних інтересів в системі: основне виробництво, виробниче та агросервісне обслуговування, торгівля та ін.;
- недостатній розвиток маркетингово-логістичних систем як реальної основи обґрунтування рішень, скорочення трансакційних витрат;
- недосконалість корпоративного управління, корпоративної культури;
- неадекватність організаційного розвитку підприємницьких структур трансформаційним процесам у зовнішньому середовищі та ін.

Особливо потребує розвитку теорія і методологія організаційного розвитку як головна системоутворююча функція по забезпеченню синергійного ефекту в діяльності підприємств та в цілому АПК шляхом комплексного підходу до використання потенційних можливостей, сформованих на інноваційних моделях.

Потребує також розвитку теорія і методологія інфраструктури аграрного ринку та інституціоналізму.

Інфраструктура аграрного ринку представлена новими організаційними формуваннями ринкового типу – кредитними спілками, дорадчими службами, консалтинговими структурами тощо. При цьому слід зазначити, що більшість з них сформована не за ініціативою підприємницьких структур виробничого спрямування. Це наклало свій відбиток на зміст і характер економічних відносин між суб'єктами основного виробництва і інфраструктурними формуваннями аграрного ринку. Виникла прогалина в цільовій спрямованості останніх по відношенню до суб'єктів основного виробництва, що призводить до розриву в системі економічних відносин. Крім цього, в аграрному секторі економіки виникли проблеми орендних та

соціально-трудових відносин.

Потребують розвитку інститути: власності, контрактів та державного регулювання. Це вимагає, перш за все, розробки теоретико-методологічних підходів до удосконалення та розвитку усіх складових системи відносин: соціальних, економічних, управлінських, орендних, владних, власності та ін. Визначальним в теорії і методології повинна бути концепція розвитку суспільства в цілому та аграрного сектора. На нашу думку, основою концептуального підходу повинні бути:

- розвиток систем на раціональному поєднанні колективності та атомарного професійного індивідуалізму;
- інтеграційна взаємодія суб'єктів діяльності виробничого спрямування з суб'єктами ринкової інфраструктури;
- динамічно-адаптований та збалансований розвиток основного виробництва, ринкової інфраструктури та інституціоналізму;
- забезпечення розвитку систем на основі єдності інтересів;
- оптимальна стратегічна і ситуаційна збалансованість механізмів управління, ринкового лібералізму та державного протекціонізму;
- соціальні, екологічні та економічні індикатори розвитку;
- розвиток соціально-економічної системи на принципах збалансованого підходу та раціонального поєднання малого, середнього і великого бізнесу;
- нова філософія мислення, в основі якої: традиційні цінності, організаційна та корпоративна культура, розуміння бізнесу як ділової активності населення;
- здоровий консерватизм з раціональним поєднанням інноваційної моделі розвитку;
- упереджувальний характер суспільної готовності та системи менеджменту до інноваційних змін та змін у зовнішньому конкурентному середовищі;
- особливості та специфіка розвитку аграрного сектора економіки в Україні та ін.

Таким чином, лише системно-комплексний підхід до розвитку ринкової інфраструктури та інституціонально-структурної трансфор-

мації в аграрному секторі дозволить сформувати результативну систему управління АПК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудзинський О.Д., Кірейцев Г.Г., Савчук В.К. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК // Економічна теорія. Науковий журнал.- № 2.- 2005.- С. 80-95.
2. Попатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади. – Чернівці: Рута, 2006. – 344 с.
3. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора. -К.: Фенікс, 2004. – 280 с.
4. Ткач А.А. Інституціональні основи ринкової інфраструктури: Монографія / НАН України. Об'єднаний інститут економіки. -К., 2005. – 295 с.
5. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу: Підручник. -К.: КНЕУ, 2001. – 382 с.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

І.Д.Бурковський, кандидат технічних наук, доцент

А.В.Бурковська, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто найбільш важливі напрямки підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності в аграрному секторі економіки. Зокрема, визначено конкретні заходи щодо оптимізації співвідношення між експортом та імпортом, а також збільшення обсягів експортних операцій по найвигідніших для нашої країни видах продукції.

Рассмотрены наиболее важные направления повышения эффективности экспортно-импортной деятельности в аграрном секторе экономики. В частности, определены конкретные мероприятия по оптимизации соотношения между экспортом и импортом, а также увеличению объемов экспортных операций по наиболее выгодным для нашей страны видам продукции.

Для забезпечення власної продовольчої безпеки кожна держава покликана збільшувати загальні обсяги експорту і скорочувати (до обґрунтованого рівня) свій імпорт. А це є неможливим без застосування заходів стимулювання першого і регулювання — другого при одночасному наповненні внутрішнього ринку товарами власного виробництва.

Проблемами забезпечення ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності займається ціла низка науковців-економістів, серед яких: В.Я.Амбросов, П.І.Гайдуцький, А.В.Гордійчук, П.Т.Саблук, А.В.Шинкаренко та ін. Однак, незважаючи на це, деякі їх аспекти все ж залишаються недостатньо дослідженими, особливо — на регіональному рівні. Тому метою даної статті є висвітлення заходів щодо оптимізації співвідношення між експортом та імпортом продукції, збільшення обсягів експортних операцій та підвищення їх ефективності.

Експорт сільгосппродукції України в розрахунку на душу населення поступається перед середньосвітовим в 1,7 раза, а перед

такими країнами, як Канада, Франція, Китай — у 13-17 разів [1]. Між тим відомо, що успішний розвиток експортної діяльності підприємств сприяє підвищенню ефективності їх виробництва, технічному переоснащенню, запровадженню інновацій, зростанню обсягів товарообороту.

Слід вказати, що, на жаль, головним експортним агропродовольчим товаром України є сільгоспсировина, що перетворює нашу державу в сировинний придаток розвинених країн і призводить до втрат значної частини новоствореної вартості. Тому надзвичайно актуальною є диверсифікація експорту в напрямі збільшення частки продовольчих товарів поглибленої переробки.

У структурі експорту останніми роками переважає продукція рослинництва, що становить близько трьох четвертих сільськогосподарського експорту і найбільша частка якої припадає на зерно. Як показали проведені нами дослідження, видовий склад експортованого зерна по роках є неоднаковим. Провідні позиції в ньому займали ячмінь і пшениця. Саме ці види зерна є найбільш перспективними і на найближчі роки. Але питома вага експорту класної пшениці становить не більше 10%, ячменю — 15-18%%, більшість же зерна вивозиться за межі України як несортове, що призводить до низької ефективності його експорту.

Слід визнати, що стійкий експортно-імпортний ринок зерна в Україні ще не сформувався. Перелік країн, в які здійснюється експорт виробленої, наприклад у Миколаївській області, продукції, є досить великим. У 2005 році він досягав 96-и. Серед них: з СНД—11 (провідні позиції за обсягами експорту належать Російській Федерації, Білорусі, Таджикистану, Молдові, Азербайджану, Казахстану); з європейських — 29 (насамперед — Іспанія, Нідерланди, Італія, Німеччина, Норвегія, Болгарія); з азіатських — 27 (Іран, Ісламська Республіка, Сирійська Арабська Республіка, Індія, Туреччина, Ізраїль); з африканських — 20 (Алжир, Туніс, Лівійська Арабська Джамахірія, Марокко, Єгипет, Мавританія); з американських — 8 (Віргінські і Британські острови, Канада, Барбадос). Останнім часом освоюються й такі нетрадиційні ринки збуту зерна, як Бразилія, Перу, Японія. Найбільшими оператора-

ми зернового ринку Миколаївщини в останні роки виступали ССПП “Нібулон” та ТОВ “Сандора”. Достатньо великим (88) є і число країн, з яких імпортується іноземна продукція в Миколаївську область. По суті, майже кожна країна одночасно і експортує свою продукцію в нашу область, і здійснює імпорт українських товарів.

Очікується, що на глобальному рівні (світовий ринок) попит на зерно зростає. Перевищення попиту над пропозицією передбачається у більшості країн, що розвиваються, у т.ч. Китаї, країнах Північної Африки і Латинської Америки. Прогнозується підвищення світових цін на основні види зерна. Так, до 2009/10 маркетингового року ціни на тверду озиму пшеницю, за прогнозами ОЕСД і FAPRI, можуть зрости до 145-150 дол. за тонну, на кукурудзу — до 110-111 дол. за тонну. Зростання цін очікується і по ячменю — до 139 дол. за тонну [2].

Для досягнення належного ефекту при формуванні структури експортного потенціалу необхідно дотримуватися світових принципів забезпечення конкурентних переваг, досконалих механізмів функціонування світового ринку, еквівалентності міжнародного обміну товарами.

З метою підвищення ефективності експортних операцій, послаблення позиції зарубіжних трейдерів на українському ринку необхідно: стимулювати експорт сільгосппродукції (без ураження інтересів внутрішнього ринку) і підвищувати її конкурентоспроможність; здійснювати захист вітчизняного товаровиробника на внутрішньому ринку; прискорити створення прозорого ринку аграрної продукції тощо.

Держава повинна брати активну участь у формуванні експортних ресурсів зерна. Для цього в регіонах доцільно створювати експортні спеціальні зернові зони, встановлювати для них обсяги виробництва та ціни, які б на 25% перевищували середні на зерно по країні. Державі потрібно самій стати суб'єктом ринку зерна і зовнішньої торгівлі ним, для чого слід практикувати замовлення на зерно регіонам у розмірі до 15% товарного збіжжя [3]. У разі необхідності експорту зерна за низькими цінами держава повинна

запроваджувати механізм експортних субсидій та субвенцій, без чого підтримувати доходи товаровиробників на належному рівні практично неможливо.

Водночас уряду слід ввести суворий контроль за якістю імпоротної продукції, жорстко захищати внутрішній ринок від імпорту продуктів, які виробляються в країні в достатній кількості. Сприятливі умови для імпорту повинні створюватися лише по тих видах сільгосппродукції, що не виробляються в Україні і яких не вистачає.

Україна повинна мати стабільні ринки збуту аграрної продукції на зовнішньому ринку, закріпитися на них і створити відповідну інфраструктуру для її масштабного експорту. Держава має підтримувати сільськогосподарських виробників і сприяти їх самостійному виходу на світовий ринок. Спільними зусиллями декількох господарств (великих виробників конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, дрібних реформованих господарств, фермерів) на кооперативних засадах можна створювати структури експедиційного обслуговування запланованих на експорт товарних обсягів. Вони повинні займатися формуванням відповідних за кількістю і якістю партій експортної продукції, заключати договори щодо її складування, оформлювати сертифікати та інші супроводжувальні документи, транспортувати товари до портів, пропускних пунктів тощо.

Невід'ємною умовою розвитку і функціонування зовнішнього аграрного ринку є належне інформаційне середовище. Поява на міжнародній арені значної кількості самостійно господарюючих суб'єктів призвела до зростання попиту на інформацію щодо даних про зарубіжні фірми, рівні світових цін, курси акцій на фондових біржах, ставки відсотка найбільших світових банків, курси валют. В Україні необхідно запровадити і національну систему зовнішньоекономічної інформації, яка б складалася з показників, прийнятих на міжнародному ринку інформаційних послуг. У сучасних умовах для формування інформаційної мережі в кожній галузі АПК доцільно було б визначити відповідні базові структури, сприяти їм в оснащенні сучасним обладнанням для збирання, обробки, аналізу

й передачі даних, надавши їм широкі права щодо своєчасного одержання необхідної інформації від підприємств різних форм власності, установ, організацій. Нам потрібна інформаційна система, яка б забезпечувала пошук партнерів не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках.

Без нарощування обсягів національного виробництва, підвищення його наукоємності та здійснення модернізації всі спрямовані на регулювання зовнішньоекономічної діяльності заходи залишаться малоефективними.

Таким чином, основними напрямками забезпечення достатньо ефективної зовнішньоекономічної діяльності є:

- диверсифікація експорту, насамперед - в напрямі збільшення обсягів та частки готової продукції (а не сировини, як це має місце зараз);
- збільшення обсягу експорту українських продовольчих товарів у розрахунку на одну особу населення, який нині в 1,7 раза поступається середньосвітовому. Цьому сприятимуть складання балансів виробництва та використання провідних видів сільгосппродукції, адаптація вітчизняних товаровиробників до вимог світового ринку;
- підвищення у складі експорту зерна частки висококласної пшениці, ячменю та кукурудзи, оскільки вивезення за кордон несортової продукції призводить до великих втрат нашої країни;
- найбільш дієвими заходами щодо підвищення ефективності експорту є: стимулювання експорту сільгосппродукції і підвищення її конкурентоспроможності; захист вітчизняного товаровиробника на внутрішньому ринку; прискорення створення прозорого ринку аграрної продукції; активна участь держави у формуванні експортних ресурсів, насамперед — зерна за вказаними у статті напрямками; перехід від вивезення вітчизняної продукції іноземними трейдерами до її відвантаження українськими експортерами безпосередньо в країни-споживачі (зі створенням відповідних кооперативних структур експедиційного обслуговування);

- оскільки надходження в Україну значних обсягів іноземних товарів створює перешкоди для ефективного продажу вітчизняних, сприятливі умови для імпорту повинні створюватися лише по тих видах сільгосппродукції, що не виробляються в Україні і яких не вистачає;
- запровадження національної системи зовнішньоекономічної інформації — з визначенням у галузях відповідних базових структур і сприянням їх розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амбросов В.Я. Трансформаційні процеси в аграрній сфері регіону // Економіка України. - 2003. - №8. - С. 66-70.
2. Перспективи розвитку зернового ринку ЄС і світового ринку до 2009/10 МР // Пропозиція. - 2002. - №10. - С. 28-34.
3. Гордійчук А.В. Стан формування та перспективи нарощування експортних ресурсів зерна в Україні // Агроінком. - 2004. - №11-12. - С. 56-59.

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО РИНКУ

Ф.В.Горбонос, доктор економічних наук

Н.Ф.Павленчик, кандидат економічних наук

А.О.Павленчик, здобувач

І.О.Корчинський, здобувач

Львівський державний аграрний університет

Розглядаються елементи інфраструктури аграрного ринку в регіоні, показано роль та значення їх у просуванні сільськогосподарської продукції до споживача. Акцентується увага на розвитку різних елементів інфраструктури, здатних забезпечити вільну реалізацію продукції

Рассматриваются элементы инфраструктуры аграрного рынка в регионе, показаны роль и значение их в движении сельскохозяйственной продукции к потребителю. Акцентируется внимание на развитие разных элементов инфраструктуры, способных обеспечить свободную реализацию продукции

Постановка проблеми. Сільське господарство України спроби може виробити достатню кількість продукції, щоб забезпечити своє населення продуктами харчування у відповідності з науково-обґрунтованими нормами споживання і легку та харчову промисловості сировиною. І це доведено тим, що виходячи із затяжної кризи, ледь зводячи кінці з кінцями, виробники сільськогосподарської продукції все ж таки упевнено забезпечують продовольчу безпеку країни. Але нині більше турбує селян не проблема виробництва, а проблема як реалізувати вироблену продукцію, оскільки багатьом виробникам продукції часто доводиться виступати в одній особі — трейдера і посередника, покупця, а потім і продавця. Об'єктивно виникає необхідність скористатись послугами і працею інших, що дало б можливість аграрним виробникам вивільнитись від невласливих їм функцій, зосередивши свої зусилля лише на основній виробничій діяльності.

З огляду на ту складну ситуацію, що склалася в аграрному секторі з проблемою реалізації продукції і невідкладності її вирішення, то тут намагання владних і комерційних структур, та й в

цілому бізнесу, мають бути спрямовані на розвиток розмаїття інфраструктури аграрного ринку. Без достатньо розвинутої інфраструктури, яка являє собою систему підприємств, установ, організацій, служб і інших формувань, що забезпечують рух і просування сільськогосподарської продукції від виробника до її споживачів, не можна говорити про стабільне функціонування аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сільськогосподарський виробник в умовах ринкової економіки, як підприємець, стає провідною формою господарювання і діяльність його спрямована на одержання прибутку. Це означає, що лише він вирішує, який асортимент продукції виробляти, як виробляти, кому і де її реалізувати.

Питання виробництва і збуту сільськогосподарської продукції та розвитку інфраструктури аграрного ринку широко висвітлені в багатьох наукових працях В.Г. Андрійчука, О.М.Сахацької, П.Т.Саблука, Г.В.Черевка, О.М.Могильного, П.С.Березівського, В.І.Топіхи, І.І.Червена, С.І.Дем'яненка, М.Й.Маліка та ін. Проте деякі питання місця, ролі і значення окремих елементів інфраструктури аграрного ринку в реалізації сільськогосподарської продукції висвітлені ще недостатньо.

Постановка завдання. Розкрити роль, важливість і функції інфраструктури у створенні умов просування сільськогосподарської продукції до споживача та її значення в розвитку та ефективному функціонуванні аграрного ринку.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на позитивні зрушення, які останнім часом відбулися на ринку сільськогосподарської продукції, пов'язані з приватизацією заготівельних і переробних підприємств, а також підприємств торгівлі, формування ефективної пропозиції на ньому гальмується повільною і незадовільною роботою каналів її розповсюдження. Сформована частина інфраструктури в умовах адміністративно-командної системи потребує не лише удосконалення структури, а й переосмислення форми її діяльності з метою прискорення проходження сільськогосподарської продукції та скорочення при цьому затрат. А поки що свою продукцію сільськогосподарський виробник реалізує сам, в основ-

ному, переробним підприємствам, населенню, на торговому ринку тощо і в реальному залишається наодинці в її просуванні до споживача. Йому накладним є займатися самостійно реалізацією виробленої в своєму господарстві продукції через високі затрати живої праці на пошуки каналів реалізації, оформлення різної документації тощо. Залучаючи до цього процесу інших партнерів — посередників, в багатьох випадках, через їх непорядність щодо ціни і строків оплати за продукцію, він часто одержує менше доходу або залишається ошуканим.

Практика засвідчує, що більшість існуючих каналів реалізації продукції сільського господарства не формують класичну структуру узгодження попиту і пропозиції та визначення репрезентативних ринкових цін і як таких, які стали б надійним засобом створення сталого і вигідного доходу для її виробників. Тому нині в Україні необхідно розвивати інфраструктуру аграрного ринку, покликану забезпечити прозору стабільну взаємодію всіх його учасників, вільне просування продукції, упереджувати цінові ризики та виявляти реальні ціни і цим самим сприяти збільшенню доходів аграрних підприємств.

На інфраструктуру аграрного ринку, виходячи із природи ринкової економіки, покладаються важливі функції: опосередкувати взаємини економічних суб'єктів і забезпечити безперервність господарських зв'язків і руху сільськогосподарської продукції та фінансових ресурсів, а також регулювання їх потоків та здійснення при цьому фінансового і правового контролю. З іншого боку, інфраструктура акумулює інформацію, яка йде від споживачів та передає її виробникам, пов'язуючи виробництво і споживання в єдиний комплекс.

Інфраструктура, як і сам ринок, має стихійний, анархічний характер в організації структурних підрозділів і їх роботи. І як такої ієрархії в рамках елементів ринкової інфраструктури, щоб складалася якась між ними залежність чи підлеглість, немає. Чинне законодавство країни, яке нормативно забезпечує функціонування ринкових відносин, відповідно регламентує поведінку господарюючих суб'єктів, а також діяльність інституційних елемен-

тів інфраструктури. Повідомлення про внутрішні процеси в глибинах інфраструктури є джерелом інформації зворотного зв'язку між нею і економічною системою, що й забезпечує її функціонування. Інфраструктура сектору аграрної економіки Львівської області на товарному ринку сільськогосподарської продукції представлена такими організаційно-технологічними елементами (рис.).

Рис. Структура регіонального аграрного ринку

Найважна інфраструктура аграрного ринку Львівської області є надзвичайно слабкою з точки зору забезпечення надійного просування продукції. Так, лише по 1-3 агромагазини є в Жидачівському, Городоцькому, Сколівському та Стрийському районах. Відсутні оптові продовольчі плодовоовочеві ринки в Жидачівському, Кам'яно-Буському, Миколаївському, Прермишлянському, Яворівському районах. Не має агроторгових домів у Пустомитівському, Яворівському районах.

В області зроблено спробу проведення аукціонів живої худоби і птиці, яких за 2000-2006 рр. проведено 13, в т.ч. п'ять у Кам'янка-Бузькому та чотири — в Старосамбірському районах. Цей організаційний захід, завдяки його прозорості і простим механізмам, дав можливість визначати реальні ціни на живу худобу, особливо на племінну, які виявилися 1,5-2 рази вищими за існуючі. Проте, аукціони живої худоби проходили без наявності законодавчої, нормативної та достатньої матеріально-технічної бази.

Очевидно, недоліки, що мали місце на аукціонах, не сприяли масовому поширенню їх в області.

Не менш важливою умовою покращання просування продукції є організація гуртових плодоовочевих та продовольчих ринків. На сьогодні в області їх функціонує лише 16. Найбільш потужним представником цієї сфери в інфраструктурі товарного ринку є гуртовий продуктовий ринок у м. Львів — “Шувар”, який активно співпрацює як з великими, так і дрібними виробниками, в т.ч. одноосібними, здійснюючи щодобово торгівлю сільськогосподарською продукцією. Останнім часом він набув статус регіонального аграрного центру (РАЦ). Це єдиний за аналогією в Україні гуртовий продуктовий ринок, який реалізується на кшталт багатофункціонального логістичного комплексу, що поєднує виробничий, складський, торговельний та офісний формат. Особливістю комплексу є постійна присутність широкого асортименту свіжої плодоовочевої продукції, якою РАЦ “Шувар” забезпечує регіон на 82%. Він розміщений на території понад 20 га. Основними функціями центру є: створення національної системи моніторингу ринків сільгосппродукції; удосконалення діючих каналів збуту продукції; активізація ринкових механізмів гуртової торгівлі; стимулювання процесу кооперації та асоціювання виробників; формування ціни тощо.

Гуртова торгівля плодоовочевої продукції, м'яса та м'ясопродуктів, риби, молокопродуктів, квіткові групи відбувається в павільйонах, яких налічується близько 280 одиниць та плодоовочевої — з автомашин. За 2004-2006 рр. середньодобові обсяги реалізації продукції складали 1500 т проти 200 т у 2000-2002 рр., а середньоденна кількість продавців зросла з 366 до 3012. Кількість продавців з інших регіонів України зросла з 4 областей у 2000р. до 15 у 2006р. Щодобовий потік на сьогодні перевищує 3000 споживачів.

Споживачів приваблює низька оптова ціна на сільськогосподарську продукцію. Наприклад, станом на травень 2007 р., ціна на огірки у м. Львів складала 2,7 грн., тоді як в Херсоні вони коштували 4,8 грн., помідори відповідно — 7,5 грн. і 8,2 грн. І це

при тому, що херсонський регіон є виробником цих видів продукції, а м. Львів — споживачем. Основними покупцями РАЦ є представники сектора ресторанів, кафе, готелів — 38%, гуртові споживачі з інших областей — 22%, роздрібна торгівля — 18%, місцеві гуртові споживачі — 15% та інші — 7%.

РАЦ “Шувар” знаходиться в стадії становлення, і інвестиції в проект до 2008 р. складуть загальною кількістю понад 26 млн. грн. Проектом на 2010 р. передбачено побудувати термінал дрібногуртової торгівлі та бізнес-центр, куди будуть перенесені секції з морозильними камерами для торгівлі м’ясом і м’ясопродуктами, рибою тощо. Термін окупності проекту складе близько 7 років.

Висновки. Ефективність господарювання сільських виробників значною мірою залежить від каналу реалізації продукції, в яких досить відчутною є різниця у закупівельній ціні. З метою упорядкування цін та створення прозорої системи реалізації їх продукції і економічного захисту її виробників необхідно широко впроваджувати різні елементи ринкової інфраструктури і особливо тих, які забезпечують захист інтересів виробників.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

О.В.Калюжна, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто тенденції розвитку галузі олійних культур та дано оцінку ефективності їх виробництва. Запропоновано подальші шляхи розвитку галузі

Рассмотрены тенденции производства масличных культур и дана оценка их экономической эффективности. Предложены дальнейшие пути развития отрасли

Постановка проблеми. Олійні культури, поряд із зерновими, складають основу аграрної економіки України, і не тільки забезпечують внутрішні потреби, але й завжди були головними чинниками формування експортного потенціалу. Для успішного виробництва олійних культур в Україні є сприятливі ґрунтово-кліматичні умови та багаторічний досвід. Але, в останні роки у зв'язку з посиленням впливу природно-кліматичних, макро- та мікроекономічних факторів підприємствам стає все складніше виробляти конкурентоспроможну продукцію і успішно її реалізувати. Тому, однією з умов забезпечення ефективного функціонування підприємств є постійне підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи виробництва олійних культур досліджувались у працях багатьох вітчизняних вчених-економістів, серед яких: Шиян Д.В., Беленкова Ю.С., Уланчук В.С., Губський Б.В., Коротич П. та ін.

Проте питання, пов'язані з особливостями виробництва окремих видів олійних культур, вимагають більш детального опрацювання. Це зумовлює необхідність вивчення окресленої проблеми, підтверджує актуальність теми нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз ефективності виробництва олійних культур аграрним сектором Арбузинського району та визначення напрямів подальшого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною умовою формування будь-якого продуктового ринку є конкурентоспроможне виробництво. За період реформування більшість галузей аграрного сектора виявились збитковими або низькодохідними, проте вирощування олійних культур, особливо соняшнику, залишилось прибутковим. Це спричиняє надмірне його поширення у сівозмiнах. Для переважної більшості господарств півдня України соняшник став основною культурою, що забезпечує грошові надходження та максимальні прибутки.

По виробництву соняшнику наша країна посiдає третє місце в світі, поступаючись Аргентині і Росії. Під ним зайнято понад 90% посiвних площ усіх вирощуваних в Україні олійних культур і ця тенденція зберігається. Площа, на якій вирощується ця культура, збільшилась на 1000 тис. га у 2006 порівняно з 2000 роком і досягла відмітки 3964 тис. га [1]. Це призвело до того, що значна кількість соняшнику повертається на попереднє місце через 2-4 роки, та в свою чергу, спричиняє порушення сівозмiн й негативно впливає на умови вирощування інших сільськогосподарських культур, виснажує ґрунти і знижує їх родючість.

За допомогою аналітичного групування сільськогосподарських підприємств Арбузинського району нами було проаналізовано вплив питомої ваги посiвів соняшнику на економічну ефективність його виробництва. Розрахунки показали, що господарства I групи, на жаль, в районі їх лише два — АП “Благодатненський птахопром” та ЗАТ “Оберіг”, дотримуються науково-обґрунтованої питомої ваги посiву соняшнику в межах 10%. Вони отримують максимальний рівень рентабельності — 51,9%. Ці господарства дотримуються сівозмiни та займаються підвищенням родючості своїх ґрунтів, проте питомі витрати на 1 га посiву в господарствах цієї групи мінімальні і це не дозволило їм отримати більш високу врожайність.

Господарства II групи, в яких питома вага соняшнику досягає 20%, намагаються отримувати максимальний прибуток за рахунок

розширення посівних площ, проте багаторічне недотримання сівозмін не дає змогу отримувати високі врожаї соняшнику, як наслідок — в господарствах низька врожайність та якість насіння, висока собівартість та мінімальна величина прибутку в розрахунку на 1 га та рівень рентабельності.

Таблиця 1

Вплив питомої ваги посівів соняшнику на економічну ефективність виробництва в сільськогосподарських підприємствах Арбузинського району (в середньому за 2004-2006 рр.)

Показники	Групи господарств за питомою вагою соняшнику, %			
	I	II	III	В середньому по всіх групах
	до 15,0	15,1-25,0	понад 25,0	
Кількість господарств в групі	2	3	3	-
Питома вага посіву соняшнику, %	11,4	20,2	32,1	15,3
Площа, га	475,8	625,5	1526,0	835,8
Урожайність, ц/га	11,5	8,8	18,04	15,9
Прямі затрати праці, люд. год	1,6	2,5	2,0	2,0
Поточні витрати в розрахунку на 1 га, грн.	570,15	1032,2	1232,7	918,3
Собівартість 1ц реалізованої продукції, грн.	67,5	80,3	68,3	72,3
Ціна реалізації 1 ц, грн.	102,5	96,4	99,6	99,5
Отримано прибутку, на				
- 1ц	35,0	16,1	31,3	27,2
- 1 га	399,0	141,7	563,4	416,2
Рівень рентабельності, %	51,9	20,0	47,8	37,6

Інший варіант виробництва соняшнику — це господарства III групи, в яких питома вага посівів соняшнику в середньому складає 32,1%. Ці господарства під посіви соняшнику відводять максимальний розмір посівних площ, це, як правило, орендовані землі. Господарів підприємств цієї групи більше цікавить отримання максимального прибутку, ніж збереження родючості ґрунтів та багаторічна перспектива ефективного виробництва.

Такий стан справ вимагає обмеження обсягів виробництва соняшнику. Тому, для подальшого нарощування в Україні виробництва рослинних жирів та високобілкових кормів постає потреба визначення шляхів використання потенційних можливостей інших олійних культур, зокрема ріпаку, сої, льону — олійного, оскільки забезпечити зростаючі потреби в рослинному білку та олії лише за рахунок соняшнику неможливо.

Якщо виробництвом соняшнику в Миколаївській області займається майже кожне підприємство, то виробництво інших олійних культур не набуває належного розповсюдження. Так, із 8 підприємств Арбузинського району всі займались виробництвом соняшнику, чотири господарства вирощувало сою і лише два господарства — ріпак.

Такий стан справ обумовлено рядом причин: по-перше, обмежений попит з боку вітчизняний переробних підприємств на сою та ріпак. В Україні лише один завод — ЗАТ “Приколотнянський ОЕЗ” який виробляє із ріпаку та сої харчову олію, масової переробки ріпаку на біодизель поки що не спостерігається. По-друге, для сівби, збирання та первинної переробки ріпаку потрібна спеціальна техніка або ж удосконалена традиційна. Придбання такої техніки або переобладнання вже існуючої потребує чималих витрат робочого часу та коштів, яких у господарствах, як правило, бракує. По-третє, недостатня морозостійкість озимого ріпаку та відсутність районованих сортів.

Проте, аналіз економічної ефективності виробництва основних видів олійних культур свідчить, що виробництво сої та ріпаку є прибутковим.

Лідером серед олійних культур за рівнем рентабельності є соняшник, проте у 2006 році він значно поступається ріпаку. Хоча однозначних висновків щодо ефективності виробництва ріпаку зробити не можна. Низький рівень рентабельності виробництва соняшнику та сої, отриманий господарствами Арбузинського району у 2005 та 2006 роках, пояснюється високим рівнем витрат на виробництво та зниженням закупівельних цін.

Таблиця 2

Ефективність виробництва технічних культур в сільськогосподарських підприємствах Арбузинського району

Показники	2004р.	2005р.	2006р.	В середньому за три роки
Соняшник				
Урожайність, ц/га	12,7	16,1	21,1	15,9
Працевісткість 1 ц, люд.год.	2,3	1,8	2,6	2,0
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн.	45,4	81,1	72,9	57,8
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	48,1	75,3	69,1	72,3
Середня ціна реалізації, грн.	116,6	92,5	92,5	99,5
Отримано прибутку, грн. на:				
- 1 ц	68,6	17,2	23,3	27,2
- 1 га	868,0	278,3	491,6	416,2
Рівень рентабельності, %	142,7	22,9	33,8	37,6
Соя				
Урожайність, ц/га	14,2	14,6	14,9	14,5
Працевісткість 1 ц, люд.год.	1,7	1,0	1,7	1,4
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн.	94,0	74,1	74,7	81,1
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	55,3	87,0	80,6	74,3
Середня ціна реалізації, грн.	135,5	97,2	101,3	100,3
Отримано прибутку на:				
- 1 ц	80,1	10,2	20,6	26,0
- 1 га	1139,0	148,6	308,3	377,0
Рівень рентабельності, %	144,9	11,7	25,6	35,0
Ріпак				
Урожайність, ц/га	7,1	-	19,1	13,1
Працевісткість 1 ц, люд.год.	0,8	-	2,8	1,8
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн.	59,1	-	56,2	57,7
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	63,3	-	63,3	63,3
Середня ціна реалізації, грн.	46,7	-	123,4	82,5
Отримано прибутку (збитку) на:				
- 1 ц	-16,6	-	60,1	19,2
- 1 га	-117,9	-	1148,3	251,5
Рівень рентабельності (збитковості), %	-26,3	-	95,0	30,3

Висновки. Із усього вищевикладеного можна зробити висновок, що для господарств району доцільним буде в подальшому нарощування виробництва ріпаку та сої за рахунок скорочення посівних площ соняшнику до науково обґрунтованих норм. Це дасть можливість відновити родючість ґрунтів та розширити асортимент рослинного білку та шротів. Можна очікувати, що з поширенням культури споживання олії із ріпаку та сої на харчові цілі населенням України збільшиться попит з боку переробної промисловості і, як наслідок, відбудеться підвищення закупівельних цін. Важливою світовою тенденцією, яка може вплинути на розвиток виробництва олійних культур в Україні, є використання насіння ріпаку для виробництва біодизеля. За умови раціонального підходу до розвитку галузі ріпаківництва біодизельне паливо стане ефективним інвестуванням української економіки.

Нарощування виробництва соєвого шроту дозволить Україні збільшити свій експортний потенціал.

Розвиток альтернативних видів олійних культур в Україні можливий тільки завдяки пільговому кредитуванню відповідних програм та проектів, а також гнучкішій податковій системі.

ЛІТЕРАТУРА

1. www.ukrstat.gov.ua

РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО АГРАРНОГО РИНКУ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

О.О.Красноруцький, кандидат економічних наук, доцент
*Харківський національний технічний університет сільського
господарства ім. Петра Василенка*

У статті проаналізовано сучасний стан формування та функціонування систем розподілу продукції на аграрному ринку, виділено та систематизовано основні проблеми діяльності його операторів, а також запропоновано раціональні шляхи реалізації регулюючого впливу держави

В статье проанализировано современное состояние формирования и функционирования систем распределения продукции на аграрном рынке, выделены и систематизированы основные проблемы деятельности его операторов, а также предложены рациональные пути реализации регулирующего воздействия государства.

Постановка проблеми. Формування та ефективне функціонування товарного ринку в державі забезпечує передумови для інтенсивного розвитку всіх галузей економіки та сфер суспільного життя. Це забезпечується завдяки функціонуванню ринкового механізму, який дозволяє споживачам отримувати потрібну їм продукцію в необхідних обсягах та в задані строки, а постачальникам — ритмічно реалізовувати продукцію, що виробляється, а отже ефективно здійснювати свою основну діяльність. Аналізуючи стан розвитку та ефективність функціонування ринків окремих товарних об'єктів, доцільним є відокремлення ринків товарів, що мають визначальне для економічної безпеки держави значення, від ринків інших товарів. Останнє зумовлено необхідністю регуляторного впливу на функціонування першої з зазначених груп товарних ринків для вирішення задач забезпечення економічної безпеки держави. При цьому головними складовими економічної безпеки держави є енергетична та продовольча безпека. Якщо ринки енергетичних ресурсів є, в цілому, добре структурованими та відрегульованими, то ситуація в сфері протікання ринкових процесів та забезпечення ефективності функціонування операторів на ринках

продовольства та сільськогосподарської сировини, сукупність яких в сучасній економічній науці прийнято традиційно класифікувати як аграрний ринок [2], не дивлячись на наявні позитивні тенденції, залишає сподіватися на краще.

Основною науковою проблемою, яка зумовлюється необхідністю вдосконалення функціонування внутрішнього аграрного ринку, є теоретичне та методологічне обґрунтування з врахуванням національних особливостей організації функціонування ринків продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини, ступеня та меж впливу держави на процедури взаємодії операторів цих ринків з метою забезпечення продовольчої безпеки держави. Саме об'єктивна необхідність такого втручання з боку держави та пошук раціонального балансу між регулюванням комерційних процесів ринковими та адміністративними методами зумовлюють особливості функціонування внутрішніх ринків продовольства та сільськогосподарської сировини в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам формування, функціонування та регулювання ринків продовольства та сільськогосподарської сировини приділяли увагу в своїх дослідженнях багато вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Зокрема, Саблук П.Т., Алексійчук В.М., Мельник Л.Ю., Точілін В.О., Загорська Т.П., Пустовойт О. окреслили основні фактори, що визначають протікання процесів формування та функціонування зазначених ринків, а також основні шляхи реалізації регулюючого впливу держави на процеси, що протікають на них. Проте пошук раціонального балансу між державним втручанням та залученням ринкового механізму для регулювання комерційних процесів все ще потребує, на наш погляд, додаткового теоретичного та методологічного обґрунтування, а також практичної апробації пропозицій.

Мета роботи. Метою даної роботи є обґрунтування шляхів досягнення оптимального балансу між застосуванням ринкових методів впорядкування та гармонізації комерційних процесів та адміністративним втручанням в функціонування внутрішнього аграрного ринку.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день український аграрний ринок можна з деякими зауваженнями вважати

цілком сформованим та досить стабільно функціонуючим. Така ситуація зумовлюється дією певних факторів, а саме:

- низькою еластичністю попиту на продовольчі товари та сільськогосподарську сировину;
- стабільною у короткостроковому та середньостроковому періодах інтенсивністю попиту на продукцію, що розподіляється на зазначених ринках;
- наявністю структурованих каналів розподілу продукції на ринках окремих об'єктів.

Проте, не дивлячись на зазначені позитивні обставини, на сьогоднішній день існує ціла низка проблем, яка заважає успішно розвиватися певним, визначальним для функціонування аграрного ринку, групам його операторів. В першу чергу, це стосується операторів виробників сільськогосподарської продукції, від діяльності яких, власне, залежить формування пропозиції продукції на ринку та, в кінцевому розрахунку, забезпечення продовольчої безпеки країни.

Системи розподілу продукції на аграрному ринку, що формувалися та функціонували протягом останніх п'ятнадцяти років, змістили основні центри утворення прибутку від товаровиробника до посередників, які складають канали розподілу продукції на ринку. Це стосується в першу чергу групи об'єктових ринків сільськогосподарської сировини. При цьому характер розподілу фінансових інтересів в структурі каналів розподілу сільськогосподарської продукції часто не залишає товаровиробникові можливості здійснювати навіть просте відтворення його капіталу, що, в свою чергу, відбивається на стані ресурсного забезпечення виробничої діяльності, а згодом і на протіканні процесів формування пропозиції продукції на внутрішньому ринку.

Проведені дослідження показують, що лише 29,78% підприємств аграрного сектора здійснюють процеси простого та розширеного відтворення капіталу, що розміщується ними у виробничому процесі, а, відповідно, отримують прибуток від основної діяльності. [3] За рахунок же очікуваного, але не отриманого, прибутку решти товаровиробників фактично фінансується діяльність суб'єктів

маркетингової інфраструктури аграрного ринку. Безумовно, без функціонування інфраструктури товарного ринку неможливий його успішний розвиток. Більш того, в будь-якій економічній системі певна частина доданої вартості має залишатися у суб'єктів інфраструктури, адже вони мають розвиватися. Проте, неможливо залишати головного оператора товарного ринку, тобто виробника продукції, без можливості відшкодування розміщених ним у виробничому процесі коштів, адже така політика рано чи пізно призведе до обслуговування суб'єктами маркетингової інфраструктури внутрішнього ринку лише зарубіжних експортерів відповідної продукції. Цілком зрозуміло, що допустити таку ситуацію в Україні неможна.

Зазначені проблеми, в першу чергу, є наслідком низької концентрації виробництва в аграрному секторі, що унеможливорює виникнення олігополій товаровиробників, які могли б суттєво впливати на ціни та обсяги пропозиції на ринку, і, відповідно, забезпечувати справедливий для товаровиробника розподіл сукупної доданої вартості, що утворюється при виробництві та реалізації продукції. При цьому олігополізація та, навіть, монополізація сфери обігу на аграрному ринку цілком можлива, більш того, вказані процеси протікають протягом останніх років. Саме завдяки вказаним процесам ми і маємо ситуацію, за якої основні обсяги доходу осідають в сфері обігу, а не в сфері виробництва.

Відомо, що в структурі аграрного ринку доцільно виділення та окремих розгляд багатьох об'єктових ринків, зокрема, ринку зернових культур, молока, м'яса та ін. Наведемо основні результати проведених досліджень розподілу інтересів операторів в структурах систем розподілу на даних ринках.

На зерновому ринку структура каналів розподілу продукції включає посередників трьох рівнів: посередники першого рівня виконують певний перелік логістичних та збутових послуг на досить не вигідних для первинних товаровиробників умовах, як правило ці оператори ринку володіють капіталом сфери зберігання зерна; другий рівень учасників каналів розподілу складають крупні посередники, що обслуговують внутрішній ринок та виконують масштабні закупки для експортерів, їх постачальниками є перші

посередники та досить часто крупні виробники; третій рівень складають підприємства-експортери, підприємства держрезерву зерна та крупні переробні підприємства, їх цільова споживацька аудиторія знаходиться або вже поза межами українського зернового ринку, або на ринках продуктів більш глибокої переробки зерна. Прямий збут продукції не є широко розповсюдженим каналом розподілу продукції на цьому ринку, в першу чергу, через те, що аграрні підприємства не в змозі утворювати великі партії стандартної зернової продукції, а отже виробники не можуть конкурувати з посередниками навіть першого рівня, тобто ефективно змінювати свою позицію в структурі каналу розподілу продукції.

На сьогоднішній день українському зерновому ринку притаманна досить складна структура каналів розподілу продукції. Основною проблемою, що заважає виробникам скорочувати довжину каналів розподілу та продавати свою продукцію безпосереднім споживачам є, навіть, не невирішеність проблеми тривалого зберігання товарних партій, а неможливість комплектувати достатньо великі для продажу на більш високому рівні ринкової інфраструктури товарні партії безпосередніми товаровиробниками. Саме це і створює достатньо вигідні умови для функціонування закупівельних підприємств та більш потужних торгових операторів, які спеціалізуються на здійсненні торговельних операцій з зерном.

При цьому ніякими адміністративними заходами, як показує практика, змінити цю ситуацію на користь сільськогосподарського товаровиробника неможливо. А отже регулювання цього ринку треба здійснювати шляхом створення економічних умов або для зміщення центру утворення підвищених прибутків в господарських ланцюгах на ринку зерна в бік сільськогосподарських товаровиробників, або для переливу капіталу у сферу аграрного виробництва за рахунок створення вертикальних інтегрованих структур на зерновому ринку.

На ринках інших видів рослинницької продукції значення прямого збуту зростає, особливо, на ринку овочевої продукції, цукрових буряків та іншої подібної продукції. Справа в тім, що як виробники, так і переробними значною мірою зацікавлені в результа-

тивній співпраці та, не дивлячись на об'єктивне існування конфлікту їх інтересів, вони досить ефективно ведуть свою діяльність на взаємовигідних умовах, засновуючи її на прямих довготривалих зв'язках.

Ринок м'ясної продукції є деякою мірою подібним до зернового ринку. Проте наявність на ньому широкого прошарку невеликих торговельно-заготівельних посередників обумовлена функціонуванням великої кількості дрібних товаровиробників та особистих господарств населення, які спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва. В даному випадку виникає об'єктивна необхідність акумулювання продукції, що виробляється, навіть у дрібні товарні партії та подальший розподіл їх на ринку.

Ринок молока є найбільш простим з точки зору реалізації процедур розподілу продукції. Специфіка цього ринку визначає найширше серед усіх ринків сільськогосподарської продукції використання каналу прямого збуту, адже потреба в наявності ритмічного збуту продукції, обумовлена специфікою виробничого та логістичного процесу на цьому ринку, змушує товаровиробників налагоджувати певні прямі зв'язки з підприємствами-переробниками цього виду сільськогосподарської продукції. Цей товарний потік майже ніколи не обслуговується посередниками, а отже канал прямого збуту на ринку молока є основним для цього ринку.

Загальне економічне становище в країні, недостатній рівень розвитку інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції, договірної та комерційної дисципліни та інші чинники викликають деформацію відносин між учасниками ринку, що відбивається на протіканні ринкових процесів та формуванні результатів поточної діяльності операторів ринку. Ця деформація призводить, в першу чергу, до розбіжності інтересів операторів ринку, що належать до сфери обігу та сфери виробництва. Вирішити ці проблеми можливо за рахунок створення дієздатних механізмів корекції позицій товаровиробників в структурі каналів розподілу продукції та зміщення акцентів у розподілі фінансових інтересів на ринку. При цьому останнє завдання найбільш доцільно вирішувати за рахунок стимулювання активізації процесів інтеграції підприємств сфери обігу та

сфери виробництва, а саме — торгового капіталу в капітал підприємств виробничої сфери.

Висновки. Проведені дослідження формування та використання систем розподілу на аграрному ринку дозволяють стверджувати, що основною проблемою його функціонування є диспаритет інтересів операторів-виробників та операторів-посередників. Головним наслідком цього диспаритету інтересів є незадовільний фінансовий стан переважної більшості підприємств аграрного сектору економіки країни, результативність діяльності яких часто не забезпечує навіть простого відтворення їх капіталу. Розвинуті канали розподілу сільськогосподарської продукції на ринку не задовольняють інтереси первинних товаровиробників, зміщуючи основні центри утворення прибутків до суб'єктів сфери обігу. Найбільш доцільними, на наш погляд, шляхами подолання такої ситуації є спрямування регулюючого впливу з боку держави на створення умов для структурних зрушень у системах розподілу сільськогосподарської продукції, що використовуються, які мають призвести до перерозподілу основних результатів діяльності по виробництву та збуту сільськогосподарської сировини на користь первинного товаровиробника. Реальні шляхи вирішення такої задачі полягають у стимулюванні інтеграційних процесів між сферами обігу та виробництва, які, в свою чергу, мають призводити до більш повного переливу торговельного капіталу до суб'єктів виробничої сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник) / За ред. Саблука П.Т., Алексійчука В.М. та ін. — К., 2000.
2. Мельник Л.Ю., Цебенко М.М. Аграрний ринок України: стан, структура та суб'єкти // Держава та регіони. Сер. Економіка і підприємництво. - 2007. — № 2. — С. 158-161.
3. Мазоренко Д.І., Мазнев Г.Є., Красноручий О.О., Бобловський О.Ю. (та ін.) Методичний підхід до визначення рівня ресурсного забезпечення виробництва продукції рослинництва // Зб. Наук. Праць Луганського національного аграрного університету / За ред. В.Г. Ткаченко. — Луганськ: Вид-во ЛНАУ — № 6(84). - 2006. — С. 46-52.
4. Саблук П.Т., Карич Д.Я., Коваленко Ю.С. Основи організації сільськогосподарського ринку. — К., 1997. — 188 с.
5. Пустовойт О. Внутрішній ринок України: потенціальні та реальні можливості впливу на економічне зростання. // Економіка України. — № 3.- 2007. — С. 52-59.

УДК 338.439.5:631.95(477)

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

О.В.Рудницька, науковий співробітник
Національний аграрний університет

Розглянуто особливості формування ринку органічної продукції в Україні та визначено пріоритетні напрями розвитку.

Рассмотрены особенности формирования рынка органической продукции в Украине и определены приоритетные направления развития.

Ринок органічної продукції вже близько двох десятиріч є найдинамічнішим ринком продовольства у світі і стає популярною альтернативою споживанню традиційних продуктів. З понад 30 млрд. дол. США в 2005 р., які споживачі планети витратили на придбання різних органічних продуктів, лівова частка припадає на Сполучені Штати Америки, Японію та високорозвинені країни Західної Європи. В США, наприклад, органічна продукція продається в 20000 закладах торгівлі, її можна придбати в магазинах здорового харчування та в спеціалізованих відділах 73% звичайних продовольчих магазинів [1]. Тому, нині надзвичайної актуальності набуває системний підхід до дослідження такого складного явища, як формування ринку органічної продукції в Україні, використовуючи зарубіжний досвід та власні доробки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми розвитку ринку органічної продукції в Україні знайшли відображення у наукових працях українських вчених: В.О.Шлапак, М.І.Кобець, Є.В.Милованов, Н.В.Бородачева, В.І.Артиш, М.В.Капштик та інші. Проте недостатньо вивченими залишаються система розподілу органічної продукції, а також форми державної підтримки органічного агровиробництва.

Мета дослідження. Проаналізувати проблеми формування

ринку органічної продукції в Україні, обґрунтувати шляхи їх подолання та визначити пріоритетні напрями розвитку.

Виклад основного матеріалу. Органічна продукція створюється в процесі органічного виробництва та відповідає наступним умовам: вироблена сертифікованим “органічним” господарством з дотриманням технологій та правил органічного виробництва, має відповідний сертифікат та маркування на упаковці. Самі принципи органічного сільського господарства давно відомі в Україні завдяки розвитку концепції “біологічного землеробства”, що забезпечує науково-фаховий потенціал, здатний швидко засвоїти та адаптувати жорсткі міжнародні стандарти до української практики. За даними Міжнародної федерації розвитку органічного землеробства, в Україні загальна площа сільськогосподарської землі під органічним землеробством у 2005р. становила 241,98 тис. га (рис.), що відповідає 17-му місцю в світі серед більш ніж 100 країн світу, випередивши ряд країн Східної Європи, нових членів Європейського Союзу, для яких розвиток органічного землеробства є пріоритетом Спільної аграрної політики ЄС.

Слід відмітити, що, незважаючи на великі площі під органічним землеробством, питанням розвитку ринку органічної продукції в Україні приділяється незначна увага. Науковці часто ототожнюють поняття “органічна продукція” з “екологічно чистою”. Хоча на упаковці останньої є посилання на особливий екологічний статус продукту, він не підтверджений сертифікатом і не гарантує споживачам безпеку споживання. Взагалі, термін “екологічно чиста продукція” є достатньо відносним і його визначення залежить від конкретної ситуації. Саме створення стандартів, інспекції та сертифікації щодо регулювання виробництва органічної продукції є важливими елементами системи, яка гарантує відповідну якість та безпеку споживачам.

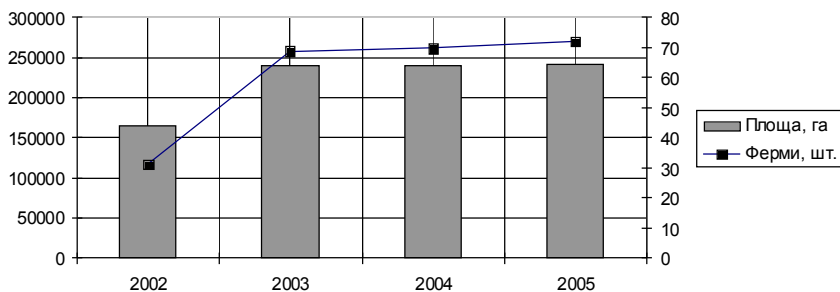

Рис. Динаміка площі органічних сільськогосподарських угідь та кількості органічних господарств в Україні [2]

На сучасному етапі на внутрішньому ринку України відсутня органічна продукція вітчизняного виробництва, призначена для кінцевого споживача. Близько 60% сільськогосподарської площі під органічним землеробством приходить на 4 основні культури: пшеницю, ячмінь, соняшник та кукурудзу — це свідчить про те, що ринок органічної продукції в Україні представлений в основному зерновими та олійними культурами, які направляються на експорт.

Досліджуючи кон'юнктуру зовнішнього ринку, відзначимо, що потенційними країнами для експорту є високорозвинені країни Західної Європи, які характеризуються високими темпами зростання ринку органічної продукції, а також країни Прибалтики та Японія. Попит на певні види органічної продукції залежить від країни, але в основному це олійні та зернові (тверді сорти пшениці, жито, овес, зерно кукурудзи). З метою підвищення конкурентоспроможності органічної продукції українського товаровиробника на зовнішніх ринках необхідно підтримувати менеджмент якості, створювати ринкову інфраструктуру по обслуговуванню суб'єктів ринку органічної продукції, налагоджувати довгострокові контакти з іноземними партнерами. Необхідність проведення активної інформаційної підтримки органічної продукції на зовнішніх ринках зумовлена негативним іміджем агропродовольчої продукції щодо екологічної безпеки внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Відвідування іноземних виставок (наприклад, "Biofach"), проведення спільних круглих столів, а також відвідування українських господарств іноземними імпортерами сприятиме

налагодженню тісних контактів. Великі аграрні підприємства мають можливості формувати великі партії органічної агропродовольчої продукції відповідної якості та експортувати її за кордон. Проте на практиці, експортом в основному займаються торговельно-посередницькі структури, які постійно проводять моніторинг зовнішнього ринку, відвідують міжнародні виставки та налагоджують контакти з імпортерами. Як відмічають іноземні партнери, органічна продукція українського виробництва має низькі показники якості (низький вміст білка, висока засміченість тощо).

Продукція тваринництва органічного виробництва взагалі відсутня на внутрішньому ринку, що пов'язано з низкою організаційно-економічних проблем та знаходиться в прямій залежності від створення внутрішнього ринку збуту.

Для стабілізації ринку органічної продукції в Україні важливим завданням є використання іноземного досвіду розвитку органічного агровиробництва. Аналіз тенденцій розвитку органічного агровиробництва в зарубіжних країнах свідчить про те, що його успіхи прямо залежать від величини та форм державної підтримки. Прямі фінансові виплати варіюють в залежності від країни, регіональних особливостей всередині країни та виду продукції. Крім прямих дотацій з розрахунку на площу сільськогосподарських угідь або на голову худоби, виробники органічної продукції можуть отримувати додаткову підтримку за різними програмами збереження та покращення культурних ландшафтів, їх екстенсивного використання (Німеччина, Франція, Австрія), у вигляді повернення частини витрат на сертифікацію агровиробництва (Норвегія, Данія), фінансування консультаційних служб (Швеція), дотації на придбання спеціальних машин, органічного насіння (Угорщина) тощо.

Зрозуміло, що для України розвиток органічного агровиробництва у великих масштабах також неможливий без державної підтримки. У зв'язку з цим пропонуємо законодавчо встановити форми державної підтримки органічного агровиробництва серед яких: створення і підтримка системи добровільної сертифікації органічного агровиробництва; підтримка консультаційної служби по органічному агровиробництву; надання довгострокових та короткострокових кредитів на пільгових умовах; компенсація частини витрат на придбання матеріальних ресурсів, страхування посівів,

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 3, т.1, 2007

тварин; фінансування наукових досліджень, організації професійної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів в області органічного сільського господарства тощо. Умови та порядок надання державної підтримки, спрямованої на розвиток органічного сільського господарства, повинні встановлюватися на основі державної та регіональних цільових програм, прийнятих у відповідності з чинним законодавством. З 1 січня 2007 р. набирає чинності Закон України “Про дитяче харчування”, який визначає стратегічні загальнодержавні пріоритети у сфері забезпечення грудних дітей та дітей раннього віку достатнім, високоякісним та безпечним дитячим харчуванням, тому необхідно розробити низку заходів по державному стимулюванню виробництва органічної продукції для виготовлення продукції дитячого харчування.

Як підтверджує іноземний досвід, основними каналами збуту органічної продукції є супермаркети та магазини здорового харчування. Проте, на нашу думку, на початковому етапі розвитку ринку ключовим напрямком для фермерських господарств має стати прямий збут. Зауважимо, що використання прямого маркетингу для органічної продукції може бути як додатковим засобом вдосконалення традиційної системи збуту, що сприятиме збільшенню обороту і зростанню рентабельності господарства, так і основним інструментом збуту. Основними перешкодами, пов’язаними з розподілом органічної продукції на внутрішньому ринку, є обмежена пропозиція органічної продукції, невелика кількість переробних підприємств та торгових закладів, які б спеціалізувалися на органічній продукції, недостатня обізнаність споживачів тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ринок органічної продукції в Україні на сучасному етапі знаходиться у зародковому стані. Відсутність законодавства про органічне землеробство, максимально інтегрованого до існуючих стандартів ЄС, національного органу сертифікації та відповідної ринкової інфраструктури стримують розвиток пропозиції з боку вітчизняних товаровиробників. Послуги іноземних органів сертифікації занадто дорогі і недоступні для малих та середніх фермерських господарств. Оцінка фінансово-кредитної та інвестиційної політики підтверджує той факт, що в нашій державі поки що не створені умови та стимули для підвищення конкурентоспроможності на рівні виробни-

ків. Приоритетними напрямками розвитку ринку органічної продукції є створення законодавчої бази, національного органу сертифікації, послуги якого будуть доступні невеликим фермерським господарствам, стимулювання переробних підприємств та роздрібною торгівлі, а також проведення активних заходів щодо формування попиту на органічну продукцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Органическое производство: мода, необходимость или эволюция потребления и производства? // Агроперспектива. – 2004. – № 5. – с.41-42
2. Willer Helga and Minou Youssefi. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2003- 2006. IFOAM, Bonn Germany.

УДК 338.43

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

І.В.Лазебна, аспірантка

Київський національний торговельно-економічний університет

У статті розглядаються параметри розвитку та динаміка змін харчової промисловості, а саме – ринок хлібобулочних виробів, який є і буде одним із найважливіших повсякденних продуктів харчування.

В статье рассматриваются параметры развития и динамика изменений пищевой промышленности, а именно – рынок хлебобулочных изделий, который есть и будет одним из важнейших повседневных продуктов питания.

Постановка проблеми. Сільськогосподарська продукція і продовольчі товари займають одне з вирішальних місць в життєзабезпеченні населення. Функціонування та розвиток харчової промисловості відбувається за умов існування системи стабільного забезпечення продовольчою сировиною; балансу між попитом та пропозицією; врівноваження цін; підвищення якості продукції; поєднання фізичної доступності продуктів харчування з платоспроможним попитом; випуск конкурентоспроможних продуктів

харчування в асортименті та обсягах, що враховують потреби вітчизняного та зарубіжного продовольчих ринків. Всі ці умови характеризують стабільний і сталий розвиток харчової промисловості в цілому та окремих ринків зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних питань харчової промисловості висвітлені в багатьох працях таких авторів, як Борщевський П.П., Чернюк Л.Г., Гайдуцький П.І., Крисанов Д.Ф., Лисецький А.О., Саблук П., Соловійов І.О., Шмаглій О.Б., Юхновський І.Р. та ін. [1-6]. Вони висвітлювали різні аспекти відтворення, розвитку ресурсного потенціалу та якості його виробничого залучення в харчовій промисловості, а також питання розвитку аграрного ринку, харчової безпеки, прозорості ринку, аналізу галузей. Розгляд і вирішення всіх цих проблем має велике значення для функціонування всієї національної економіки.

Метою статті є аналіз розвитку продовольчого ринку, а саме одного з найбільш важливих ринків — ринку хліба та хлібобулочних виробів.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток агропромислового комплексу є своєрідним чинником стабільності в суспільстві, наявним показником рівня життя людей, гарантом справжньої економічної незалежності. Специфічні економічні стосунки і взаємовідносини визначають виробничі зв'язки сільського господарства із харчовою галуззю АПК, адже харчова промисловість є основним споживачем аграрної сировини з метою переробки і випуску продуктів харчування [5].

На сьогоднішній день одним з найбільш розвинутих серед ринків харчової промисловості є ринок хлібобулочних виробів. Його особливостями є відносна стабільність попиту, постійне збільшення пропозиції. Виробництво хліба і хлібобулочних виробів — стабільний і стійкий бізнес, який не залежить від сезону. Хліб потрібен завжди — і зимою, і літом попит на нього не змінюється. Як зазначив Альберт Ейнштейн, одним із найбільших винаходів людства є хліб.

Економічна діяльність хлібопекарської галузі в сумарному об'

емі продукції усієї харчової промисловості України займає одне з ведучих місць. У 2005 році ситуація на ринку хлібопродуктів характеризувалася: збільшенням виробництва круп і макаронних виробів та скороченням випуску борошна, хліба і хлібобулочних виробів; призупиненням імпорту хлібопродуктів; розширенням асортименту круп, хліба і хлібобулочних та макаронних виробів.

Протягом останніх років в Україні щороку виробляється майже 2,3 млн тонн хліба і хлібобулочних виробів. Відмічене скорочення виробництва за останні роки відбувалося через зменшення попиту (більш раціональне використання хлібопродуктів на внутрішньому ринку, не використовувалися для відгодівлі тварин) та втратою зовнішніх ринків збуту, так у 2003 р. було вироблено 2335 тис.т, у 2004 р. — 2307 тис.т, у 2005 р. — 2264 тис.т хлібобулочних виробів. Порівнюючи 2005 і 2004 роки, спостерігається скорочення випуску продукції на 2% [7].

З кожним роком постійно оновлюється асортимент та зовнішній вигляд круп, макаронних виробів, з'явилися вітчизняні виробники елітних видів макаронних виробів, що свідчить про поступовий розвиток цього ринку, незважаючи на продовження скорочення виробництва зазначеної продукції. Асортимент хлібобулочних виробів з кожним роком розширюється. За оцінками експертів, хлібна продукція, яка виробляється українськими підприємствами, нараховує більше 700 найменувань.

Наслідуючи традиції хлібопечення і стійкі смаки споживачів, найбільшу частку у вітчизняному виробництві хлібобулочної продукції у 2005 році, як і раніше, займали: пшеничний хліб — 50,9%; пшенично-житній — 29,3%; булочні вироби — 17,4%; житній хліб — 2%; 0,4% — інший асортимент хліба і хлібобулочних виробів.

Як сказано вище, у 2005 році було вироблено 2,264 млн т хліба і хлібобулочних виробів. З цього об'єму 45,3 тис. т становить житній хліб, 1153 тис. т — пшеничний, 664,7 тис. т — житньо-пшеничний і пшенично-житній, 394 тис. т — булочні вироби, 2,1 тис. т — хліб дієтичний. Через недостатню сировинну базу скорочення об'ємів хліба, що випікалося у 2005 році, спосте-

рігалося в усіх асортиментних групах, зокрема, виробництво пшеничного хліба скоротилося на 3%, пшенично-житнього — на 4%, житнього — на 11%. Позитивні тенденції спостерігалися вже не перший рік тільки в групі булочних виробів (2004 рік — 368,4 тис. т) і дієтичного хліба (2004 рік — 1,9 тис. т) — + 7% і + 11% відповідно [8].

Хліб виробляється в усіх областях, малими або великими підприємствами, проте, найбільші виробничі потужності хлібопекарської галузі зосереджені, як правило, в регіонах найбільшого виробництва борошна, а також у великих промислових центрах і столиці.

У 2005 році 50% хліба і хлібобулочних виробів, які вироблялися в Україні, було зосереджено в шести найбільших промислових регіонах України. Найбільша частина виробничих потужностей від сумарного об'єму продукції, яка випускається, зосереджена в таких регіонах: м. Київ — 12%, Донецька обл. — 11%, Дніпропетровська обл. — 10%, Харківська обл. — 6%, Луганська обл. — 5%, Одеська обл. — 5%.

Серед основних виробників хлібобулочних виробів на початку 2006 року були: ВАТ “Київхліб” — 12% ринку; АТ “Донбасхліб” — 10,6%; Холдинг Т і С — 6,2%; “Укрзернопром” — 6,2%; “Хлібні інвестиції” — 4,8%; Концерн “Хлібпром” — 4,7%, які разом займають майже 45% ринку.

Незважаючи на скорочення обсягів виробництва хлібопродуктів, споживання їх в Україні протягом останніх років залишається досить високим (на рівні 124-130 кг/рік в перерахунку на борошно при рекомендованій раціональній нормі споживання 101 кг/рік, мінімальній — 94 кг). У 2000 році споживання склало 125 кг у середньому за рік у розрахунку на 1 особу, у 2001 р. — 130 кг/рік, що значно більше норми. У 2004 році 126 кг/рік, у 2005 р. — 124 кг/рік, що фактично у 1,2 раза перевищує рекомендовану норму [7]. Це свідчить про незадовільну структуру харчування основної маси населення України.

Аналіз споживання хлібобулочних виробів на душу населення залежно від середньодушових грошових витрат свід-

чить, що в країні населення із сукупними витратами від 180,1 до 240 грн. в місяць споживає хліба нижче раціональної норми (12,7%), а до 180 грн./міс. — навіть нижче мінімальної норми (13,4%).

Низький врожай зернових у 2003 році та гостра нестача продовольчого зерна на внутрішньому ринку (у 2003 році виробництво зернових культур у порівнянні з 2002 роком знизилося майже у 2 рази) стали причиною подорожчання зерна і продуктів його переробки — протягом 2003 року ціни на продовольчу пшеницю та борошно підвищилися майже у 2 рази, у 2004 році ціна реалізації пшениці коливалась від 1055,6 грн./т до 480 грн./т, у 2005 році середньореалізаційна ціна становила 417,8 грн./т. У 2004 році у першій половині український хліб у середньому подорожчав на 2,6%, а у другій половині ціни знизилися на 4,6%. В цілому за 2004 рік ціни на хліб і хлібобулочні вироби знизилися на 2,0%.

У 2005 році спостерігалася тенденція подорожчання хліба, що пов'язано з розширенням і збільшенням асортименту елітного хліба: вартість реалізації хлібної продукції у 2005 році становила близько \$ 710 млн в оптово-роздрібних цінах без ПДВ (2004р. — близько \$ 655 млн).

У лютому 2005 р. в Україні трохи підвищився середній рівень цін на хліб з борошна першого сорту і хліб із суміші. З січня 2005 р. по лютий 2005 р. середні рівні цін на хліб з борошна першого сорту в цілому по Україні зросли на 0,6% (з 1,65 до 1,66 грн./кг), на хліб із суміші — на 0,7% (з 1,49 до 1,5 грн./кг). У той же час середні рівні цін на хліб з борошна вищого сорту (у т.ч. батон) не змінилися і складали 2,11 грн./кг [7].

В цілому роздрібні ціни на основні види хліба залишалися порівняно стабільними з кінця 2004 року до початку 2006 року, що пояснюється, більшою мірою, контролем цін на основні види хлібобулочних виробів, а також макарони і крупи з боку уряду. Причому, найбільш дешевша хлібна продукція, як і раніше, в Києві.

Що стосується товарообороту хлібобулочних виробів, то тут ситуація була такою — з 1995 р. по 2005 р. збільшився роздрібний товарооборот підприємств з 1330,2 до 1475,1 млн. грн., тобто на 10%, проте значно зменшився у порівнянні з 2004 роком на 14%. Серед товарообороту підприємств всіх продовольчих товарів хлібобулочні вироби займають 4 місце. З 2002 до 2005 року спостерігалась тенденція збільшення продажу хліба через торгову мережу підприємств у 1,2 раза (1389,8 млн. грн., 1672,2 млн. грн. відповідно). Найбільш вагомою причиною збільшення роздрібного товарообороту є зростання платоспроможного попиту населення. Це має позитивний вплив на всю торгівлю сільськогосподарською і харчовою продукцією.

Висновки. Стан сучасного ринку хлібобулочних виробів України можна оцінити як стабільний. Споживання все ще перевищує раціональну норму споживання, що свідчить про повну насиченість ринку товаром. В той же час відносно скорочення виробничих показників пояснюється зниженням росту населення та зміною споживчих уподобань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борщевський П.П., Чернюк Л.Г., Шмаглій О.Б. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості. — К.: Наук. думка, 1994. — 158 с.
2. Гайдуцький П.І. Формування та розвиток аграрного ринку // Економіка АПК. — 2004. — № 3. — с. 4-15.
3. Крисанов Д.Ф. Економіко-екологічні проблеми харчової промисловості України. — К.: ІЕ НАНУ, 2002. — 247 с.
4. Лисецький А.О. Продовольча безпека України: теорія, методологія, емпіричний аналіз. — К.: Оріяни, 2005. — 374 с.
5. Шмаглій О.Б. Харчова промисловість та її розвиток // Економіка АПК. — 2006. — № 8. — с. 40-43.
6. Харчова промисловість України: стан та перспективи / За ред. акад. НАН України І.Р. Южновського. — К.: ФАДА, ЛТД, 2001. — 339 с.
7. Статистичний щорічник України за 2005 рік. — К.: Консультант, 2006.
8. Черствый бизнес // Продукты и напитки. — 2006. — № 6. — с. 72-78.

ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ РЕФОРМ

О.В.Майорова, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто особливості формування цін в умовах поглиблення ринкових реформ, обґрунтовується необхідність узгодженого системного ціноутворення.

Рассмотрены особенности формирования цен в условиях развития рыночных реформ, обоснована необходимость согласованного системного ценообразования.

Постановка проблеми. Характер цінових зрушень та ринкової кон'юнктури, які проявилися у пореформений період, вказують на деякі суперечності, які є не характерними для моделі ринкового ціноутворення. Перед усім це стосується динаміки цін, яка попри скорочення сукупного попиту населення, так і суб'єктів господарювання продовжувала зростати. Починаючи з 1990 до 2000р., в Україні динаміка споживчих цін постійно випереджала зростання заробітної плати. За цей період її купівельна спроможність впала до 37% відносно рівня 1990 року. Проте і деяке випередження темпів зростання заробітної плати над цінами, яке відбувалося після 2000р., не виправило ситуацію. Купівельна спроможність заробітної плати у 2005р. склала лише 75% рівня 1990 року. Сукупна платоспроможність суб'єктів підприємницької діяльності також мала тенденцію до скорочення. На це вказують показники фінансових результатів діяльності. До 2000 року вони постійно зменшувалися за одночасного розширення кількості підприємств, які мали збитки. У 2003 році їхня кількість по економіці України склала більше 40%, а в окремих галузях і більше половини.

На неринкові прояви поведінки вказує і структурна побудова ціни. Підприємства, не зважаючи на характерний для ринкової економіки фінансовий інтерес до збільшення прибутковості роботи, не намагалися шукати шляхів здешевлення виробництва, а навпаки, мирилися з його подорожчанням. В період трансформаційних зрушень рентабельність впала з 25,6% до 2,7%. Після 2000 року її рівень хоч дещо зростає, але лишився неприродно малим.

Неадекватність впливу ринкової кон'юнктури на характер цінових коливань, а також неринкові прояви поведінки суб'єктів господарювання визначають специфічність моделі ціноутворення в Україні, що вимагає розробки адекватних заходів щодо суттєвого покращення цінової політики.

Стан вивчення проблеми. Питання регулювання цін достатньо детально досліджено як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. На поточний момент вже описано моделі ціноутворення для ринків з різним ступенем досконалості конкуренції, визначено фінансові інструменти впливу на цінову динаміку залежно від макроекономічної ситуації. Цими питаннями займалися: Макконел К.Р., Портер М., Тарасевич В.М., Уткін Е.А., Шкварчу Л.О. та інші.

Разом з тим, у багатьох вітчизняних виданнях не розглядається процес ціноутворення в широкому розумінні як процедури між секторального формування і узгодження цін ринкового середовища.

Виклад результатів дослідження. Ціна є економічною категорією, від якої залежить діяльність підприємства та його ефективність. Процес встановлення та розробки ціни називається ціноутворенням. Відповідно до діючої в Україні економічної системи виокремлюють ринкове ціноутворення та командно-адміністративне.

Ринкове ціноутворення базується на загальних об'єктивних і суб'єктивних законах, що діють у суспільстві. Головними з них є закони вартості, попиту, пропозиції, товарно-грошового обігу, корисності благ. Саме вони визначають особливості ціноутворення й подальшу його політику на підприємстві.

Командно-адміністративне ціноутворення базується переважно на принципі витратного механізму формування ціни і здійснюється державними органами. В основу цього принципу ціноутворення покладено витрати підприємства, пов'язані з виробництвом товару, наданням послуг і встановленням нормативного прибутку, отримання та розподіл якого здебільшого контролюється державою. В аграрному секторі економіки України має місце цінова політика

держави, яка ґрунтується на участі ресурсів держбюджету в регулюванні економіки.

Процес ціноутворення здійснюється на основі методології, тобто сукупності загальних принципів, правил, методів розробки цін, формування концепції ціноутворення, визначення системи цін у державі. Методологія процесу ціноутворення є єдиною для будь-якої системи незалежно від того, хто їх встановлює, терміну дії, сфери діяльності підприємства. На основі методології розробляється політика ціноутворення підприємства, а також її стратегії.

Реалізація проголошеного Україною на початку 90-х років минулого століття курсу на ринкові перетворення докорінно змінила умови функціонування і засоби регулювання як окремих сфер економічних відносин, так і економіки в цілому. В оновленій моделі регулювання економіки відбувся суттєвий перерозподіл владних повноважень на користь господарюючих суб'єктів, який було здійснено на основі всеохоплюючої лібералізації господарської діяльності і отриманої в зв'язку з цим підприємствами всіх форм власності права вільного розпорядження фінансовими ресурсами і організації на власний розсуд виробничого процесу та збуту продукції. Посиленню ролі господарської самостійності надала і широкомасштабна лібералізація цін, яка була проведена у 1994 році. Зараз регулювання цін поширюється лише на обмежене коло товарів. Решта цін формується на ринкових засадах, виходячи з попиту та пропозиції і регулюється нормами антимонопольного законодавства.

Аналіз формування сучасної системи ціноутворення в Україні показує, що обрана модель вільного ринкового регулювання цін на товарних ринках була заснована за умов, коли більшість функціональних ринків тільки створювалася. Це й досі не діє у повному обсязі ринок землі. Недостатнім є нормативно-правове забезпечення діючих функціональних ринків, внаслідок якого допускаються зловживання при формуванні цін на цих ринках, відхід від ринкових принципів ціноутворення і реалізації завдань відповідних ринків. Результатом такої невідповідності став диспаритет товарообміну між суб'єктами, на основі якого були зорієнтовані

фінансові потоки, які виснажили одні сектори економіки і за рахунок цього — посилили інші.

Тривале зниження вартості життя і ціни робочої сили, наприклад, позначалося на темпах їхнього приросту і якості. В останні роки склалася доволі стійка тенденція депопуляції населення, зниження рівня його здоров'я, професійно-технічної підготовки. Аналогічна ситуація спостерігається і на фондовому ринку, де внаслідок спотворення реальної вартості приватизованого майна відбулося зниження капіталізації цього ринку, що суттєво зменшило відтворювальну основу виробництва, розширило процес його фізичного старіння, скоротило економічний потенціал. Натомість в Україні, в тому числі і через систему регуляторних заходів, які підтримували відносно високу вартість грошей, був створений достатньо привабливий для інвестицій, а значить і для власників грошей, фінансовий сектор. Проте, така система нерівноправного на окремих ринках ціноутворення веде до нераціонального розподілу створеної вартості, штучного посилення ролі окремих структур у формуванні фінансового результату, деформація відтворювальних пропорцій, на основі яких посилюється соціальна нерівність, деформації структури виробництва, відбувається тінізація економіки.

Застосування моделі системного взаємоузгодженого ціноутворення передбачає розробку і впровадження відповідного методичного забезпечення, політики формування і регулювання цін на окремих функціональних ринках.

Спираючись на досвід ціноутворення у країнах із ринковою економікою, де особливе значення надається підтримці життєвого рівня населення, доцільне також запровадження прямого контролю за формуванням цін на предмети й послуги першої необхідності. Необхідно здійснити вибір пріоритетних галузей і сфер національної економіки і визначити суб'єкти послідовної цілеспрямованої державної цінової політики, посилити пряме й непряме регулювання цін у сільському господарстві та деяких сферах промисловості і торгівлі.

У сільському господарстві виробництво більше залежить від природно-кліматичних умов, спостерігаються відмінності в продук-

тивності худоби і земель. Нееластичність попиту на сільськогосподарську продукцію — причина того, що навіть невеликі зміни в обсягах виробництва, зумовлені погодними умовами, спричиняють значні зміни цін і фермерських доходів. Отже, аграрний сектор особливо потребує державного регулювання. За умов ринку держава має стати посередником, що регулює ринок та корегує можливі кон'юнктурні спади і піднесення економіки.

В Україні, на жаль, не на всіх функціональних ринках ціни забезпечують об'єктивні параметри відтворення ресурсів. Перед усім це стосується ринків робочої сили та засобів виробництва. Існує висока імовірність заниження цін і на ринку землі, коли він почне функціонувати в повній мірі. А тому в Україні вільне ціноутворення на товарних ринках посилює розбалансованість економіки. На період врегулювання цін на функціональних ринках, необхідно ввести ринкове (непряме) регулювання і на товарних ринках з тим, щоб не поглиблювати вже існуючі структурні диспропорції. В даному випадку утримання цін за допомогою товарних інтервенцій за одночасного доведення цін на функціональних ринках до нормального рівня дозволить переорієнтувати фінансові потоки і створити гармонійну систему розподілу фінансових ресурсів між суб'єктами економіки на конкурентній основі відповідно до вкладу кожного.

Висновки і пропозиції. Орієнтація економіки України на поглиблення ринкових реформ вимагає створення гармонійної системи розподілу фінансових ресурсів з урахуванням рівноправності інтересів всіх власників (капіталу, робочої сили, засобів виробництва, землі), що посилюють конкуренцію за сфери застосування праці і створить основу для економічного зростання. Розв'язання цієї проблеми можливе за умови застосування моделі системного, взаємоузгоджувального ціноутворення на функціональних і товарних ринках. В основу цієї моделі мають бути покладені наступні принципи:

- обов'язкового відшкодування об'єктивних витрат відтворення на функціональних ринках відповідних ресурсів за умови їхнього ефективного використання;

- обґрунтованості параметрів об'єктивного відшкодування витрат на відтворення відповідних ресурсів;
- взаємоузгодженості позицій державних і підприємницьких структур та найманих працівників щодо механізмів і масштабів непрямого регулювання цін на окремих функціональних ринках;
- взаємозалежності цін на функціональних і товарних ринках;
- відповідальності за порушення об'єктивних вимог при визначенні мінімальних цін на функціональних ринках.

За умови, коли ціни на відповідних функціональних ринках будуть забезпечувати необхідний рівень відтворення ресурсів і формувати пропозицію їх на конкурентній основі, ціноутворення на товарних ринках може бути вільним і сприятиме розподілу ресурсів між секторами економіки і окремими суб'єктами відповідно до участі їх у створенні доданої вартості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко В.В. Ценообразование: Учеб. Пособие. – М.: Инфра-М, 2005.
2. Дейли Дж. Л. Эффективное ценообразование – основа конкурентного преимущества/ Э.В. Кондукова (пер. с англ. И ред.) – М.: СПб.; К.: Вильямс, 2004.
3. Павленко А.Ф., Корнієв В.Л. Маркетингова політика ціноутворення. – К.: КНЕУ, 2004.
4. Тарасович В.М. Ценовая политика предприятия. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2003.
5. Уткин Э.А. Цены. Ценообразование. Ценовая политика. – М.: ЭКМОС, 1997.
6. Ценообразование и рынок/ Пер. с англ.; под ред. Е.И. Пунина, С.Б. Рычкова. – М., 1992.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАНЬ

Т.Г.Олійник, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Проаналізовано сучасний стан сільськогосподарських підприємств та доведено необхідність подальшого розвитку інтегрованих агропромислових підприємств.

Проанализировано современное состояние сельскохозяйственных предприятий и доказана необходимость дальнейшего развития интегрированных агропромышленных предприятий.

У нинішній економічній ситуації виникає невідкладна потреба у створенні та розвитку нових інтегрованих формувань на основі різноманітних форм власності, при організації яких пріоритетними мають бути вигідні економічні відносини між переробними підприємствами та виробниками сировини. Доцільність їх створення значною мірою пов'язана і з кризовим станом більшості сільськогосподарських підприємств, необхідністю проведення реструктуризації їх заборгованості.

Інтегровані підприємства — це підприємства, в яких поєднуються як єдине ціле виробництво сільськогосподарської сировини, її переробка та реалізація кінцевої продукції. Тобто, діяльність таких підприємств здійснюється за принципом організаційної та технологічної завершеності. Таке ж розуміння сутності інтегрованих підприємств відображено в наукових працях В.Г.Андрійчука, М.Ю.Коденської, О.М.Онищенко та інших дослідників.

В наших дослідженнях поставлено за мету проаналізувати сучасний стан інтегрованих агропромислових підприємств та довести необхідність їх подальшого розвитку.

В сучасних умовах інтеграція є одним з найбільш ефективних способів досягнення максимальної прибутковості виробників аграрної продукції. Це пов'язано з тим, що при належному розвитку підприємництва вона може обійтись без державної підтримки. Враховуючи це, інтеграцію можна вважати найбільш прийнятним, природним шляхом виходу вітчизняної економіки з кризового

стану. Оскільки, під інтеграцією в широкому тлумаченні розуміють об'єднання чого-небудь у єдине ціле, то інтегровані формування представляють собою об'єднання на добровільній договірній основі різних суб'єктів господарювання шляхом створення юридично самостійних підприємств.

Агропромислова інтеграція має постійний і незворотний характер, створюючи різні організаційно оформлені комплекси, об'єднання та інші інтегровані системи. Як запевняє В.Я. Амбросов, "організація інтегрованих формувань дозволить послідовно перейти від "ринку підприємств" до "ринку корпорацій", що найбільш характерно для розвинутих країн" [1].

В інтегрованих формуваннях створюються можливості протистояти монополістам, різноманітним комерційним структурам, діяльність яких державою або зовсім не регулюється, або регулюється лише частково і неефективно. Організація переробки виробленої продукції та її продаж населенню сприяє успішному вирішенню значної частини виробничих, соціально-економічних, екологічних та інших питань.

Інтегровані виробничі формування створюються з метою: досягнення позитивних структурних зрушень у відповідних секторах економіки шляхом реструктуризації підприємств, ліквідації та реорганізації підприємств-банкрутів; формування раціональних технологічних та коопераційних зв'язків; забезпечення конкурентоспроможності продукції на основі запровадження матеріало-енерго-ресурсозберігаючих технологій; підвищення ефективності використання експортного потенціалу; оздоровлення фінансового стану підприємства, поліпшення забезпечення виробництва обіговими коштами; вивчення можливостей забезпечення виробництва матеріально-технічними ресурсами; збільшення кількості робочих місць, можливість забезпечення зростання оплати праці і підвищення продуктивності праці [2].

Не дивлячись на те, що підвищення впливу інтегрованих формувань на розвиток сільського господарства очевидний, у науковців і органів управління АПК відсутня достовірна інформація про об'єми їх розвитку. Державна служба статистики не виділяє інтегровані структури в якості об'єкта статистичного спостереження.

В Миколаївській області виділяють такі сільськогосподарські підприємства (таб.).

Таблиця

Розподіл аграрних підприємств Миколаївської області за формою господарювання (станом на початок року)

Форми господарювання	2003 р.		2004 р.		2005 р.	
	оди- ниць	% до підсумку	оди- ниць	% до підсумку	оди- ниць	% до підсумку
Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ)	172	3,4	174	3,4	155	3,1
Відкриті акціонерні товариства (БАТ)	39	0,8	37	0,7	26	0,5
Закриті акціонерні товариства (ЗАТ)	62	1,2	62	1,2	41	0,8
Приватні підприємства (ПП)	154	3,0	155	3,0	136	2,7
Сільськогосподарські виробничі кооперативи (СГВК)	16	0,3	16	0,3	10	0,2
Фермерські	4504	89,0	4533	89,0	4517	90,4
Державні	19	0,4	19	0,4	20	0,4
Інші	95	1,9	97	1,9	90	1,8
Всього	5061	100	5093	100	4995	100

В Миколаївській області однією з основних організаційних форм агропромислової інтеграції є агропромислове підприємство.

Агропромислові підприємства — це сільськогосподарські підприємства, які мають у своєму складі промислові виробництва з переробки сільськогосподарської продукції. Найхарактерніші риси цих підприємств — це єдине керівництво сільськогосподарськими, переробними і обслуговуючими підрозділами; високий ступінь централізації управлінських функцій; наявність загальних господарських служб; єдиний план, баланс, розрахунковий рахунок в банку, загальний прибуток.

Розвиток зв'язків між сільським господарством і промисловістю в даних підприємствах безпосередньо здійснюється в межах господарства. При цьому внутрішньогосподарська переробка сільськогосподарської продукції здійснюється за наступними напрямками: переробка зерна в борошно і різноманітні крупи, яка представлена млинами та крупорушками різної потужності; переро-

бка насіння соняшнику в олію, що здійснюється на комплексах по виробництву соняшникової олії; переробка плодів, ягід та овочів; переробка винограду, що здійснюється на виноробних заводах та пунктах з метою одержання вин, шампанських і коньячних матеріалів, соків, іншої продукції; переробка молока, представлена молокопереробними цехами, що виготовляють вершкове масло, сири, іншу молочну продукцію; переробка м'яса, яка здійснюється переважно в ковбасних цехах, що мають свої забійні пункти; випікання із власної сировини хлібу та хлібобулочних виробів.

Аграрні господарства завдяки внутрішньогосподарській переробці сільськогосподарської сировини мають готівкові кошти, частково вирішують проблему зайнятості населення.

Серед підсобних цехів аграрного сектора економіки Миколаївської області провідні позиції належать зернопереробним (насамперед — хлібопекарням та млинам), на частку яких нині припадає більш ніж 60% їх загальної кількості.

Таким чином, інтеграція, як процес подальшого об'єднання праці та ресурсів, розвивається в певних напрямках, створюючи на різних рівнях інтегровані структури, які різняться за формою, виробничим напрямком і типом.

Отже, проведений аналіз видів інтегрованих структур дозволив зробити висновок про те, що створення та функціонування інтегрованих формувань є однією із складових, що визначають спрямованість сучасного розвитку ринкової економіки.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що інтегровані формування — це об'єднання підприємств, організацій, установ у багатогалузеву господарську систему на основі договірних відносин з метою досягнення спільних цілей або забезпечення вирішального впливу на фінансову, господарську і комерційну політику учасників формувань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амбросов В.Я. Реорганізація державної власності в АПК // Економіка АПК. — 1997 — №6. — С. 3-7.

2. Бойко В.І., Лазня В.В. Про необхідність розвитку регіональних агропромислових формувань ринкового типу // Економіка України. — 1996 - № 2. — С. 64-70.

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

О.М.Потишняк, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

В статті розглянуто функціонування ринку насіння соняшнику в контексті вступу України до СОТ. Проаналізовано основні цілі, положення та вимоги Світової організації торгівлі.

В статье рассмотрено функционирование рынка семян подсолнуха в контексте вступления Украины в СОТ. Проанализированы основные цели, положения и требования Мировой организации торговли.

Постановка проблеми. Насіння соняшнику є культурою, у вирощуванні якої Україна, безперечно, має відносну перевагу. Протягом останнього десятиліття Україна зібрала близько 10-16% обсягу всього світового врожаю соняшнику та мала від 5 до 39% всього експорту цієї продукції. Також соняшник є базовою сировиною для вітчизняного олійно-екстракційного комплексу, який займав майже 16% всього світового ринку соняшникової олії [1].

Отже, функціонування ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки на світовому рівні є безперечно першочерговим вагомим фактором, так як дана продукція забезпечує значні надходження до бюджету країни. Зараз увага до Світової організації торгівлі (СОТ) в Україні зосереджується на заявленому намірі країни вступити до цієї організації, триваючих переговорах з робочою Групою СОТ, та умовах набуття Україною членства в СОТ.

Основна ціль створення Всесвітньої організації торгівлі є створення цільної, стабільної та ефективної системи різноманітних норм, які базуються на Генеральній домовленості з тарифів та торгівлі, а також на досягнутих результатах лібералізації торгівлі, з урахуванням результатів Уругвайського раунду, та на основних принципах різноманітної торговельної системи [1].

Аналіз останніх досліджень. Визначенню питань функціонування і розвитку ринку насіння соняшнику призначено праці таких вчених як М.І.Долішній, В.І.Осадчук, П.Т.Саблук, М.І.Малик

та інші. Водночас складність і багатогранність питань, пов'язаних зі вступом України до СОТ, обумовлюють необхідність їх подальшого розгляду.

Мета наших досліджень. Оцінити недоліки та переваги України від вступу до СОТ. Проаналізувати основні цілі, положення та вимоги Світової організації торгівлі, так як питання оцінки наслідків функціонування і розвитку ринку насіння соняшнику від приєднання до СОТ заслуговує на увагу. Актуальність вказаної проблеми, недостатня її вивченість зумовили вибір даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Спеціалісти стверджують, що вступ України до світової організації торгівлі найбільшою мірою вплине на сільськогосподарську галузь. Причому вплив цей може бути як позитивним, так і негативним. Розглянемо спочатку мінуси цього процесу й загальні слабкі моменти нашого сільського господарства в цілому.

Несформованість інфраструктури аграрного ринку й правил роботи на ньому, а також відсутність послідовної позиції держави й чіткого бачення подальших перспектив розвитку області ставить АПК у найменш зручні стартові умови. Непродумане регулювання аграрних ринків, неефективна цінова підтримка сільського господарства, а також орієнтація на середні показники в області — середню врожайність культур, середній рівень рентабельності й прибутковості, по суті, тільки заважають розвиватися сильним і прибутковим підприємствам, у той же час нічого важливого не даючи слабким.

Ведення сільськогосподарських робіт екстенсивними методами може привести в найближчі роки до важливого росту собівартості сільгосппродукції, що викличе зниження її конкурентоспроможності, як на світових, так і на внутрішніх ринках. Одним з факторів росту собівартості є необхідність відновлення основних засобів виробництва, зокрема сільгосптехніки.

Другою проблемою, необхідність рішення якої назріє в Україні в недалекому майбутньому, стане падіння врожайності як наслідок сильного виснаження ґрунтів, до чого призвело неефективне госпо-

дарювання. Два найважливіших закони: з охорони ґрунтів і державного контролю над використанням землі були прийняті Верховною Радою лише в 2003 р.

Завдяки чітко витриманим технологіям вирощування рослин, своєчасній у повному обсязі підгодівлі останніх мінеральними добривами, якісному посівному матеріалу, а також витриманій сівозміні ґрунтів, сильні агрокомпанії будуть не просто успішно функціонувати після вступу нашої країни у СОТ, а виявляться у вигазі. У той час як неефективні господарства очікує банкрутство з наступною ліквідацією, або зміна власника й перепрофілювання.

Однак розглядати придбання Україною членства у Світовій організації торгівлі лише з погляду відкриття внутрішнього ринку буде досить однобоко. Необхідно також урахувати переваги, одержувані країною-членом СОТ. До них, у першу чергу, варто віднести наявність відповідних прав для захисту інтересів як країни в цілому, так і окремо взятих національних компаній на західних ринках шляхом застосування встановлених правил ведення бізнесу й використання діючого механізму врегулювання торговельних суперечок [2].

Також до позитивних моментів вступу України до СОТ відноситься збільшення ступеня відкритості світових сільгоспринків для українських виробників. Слід зазначити, що переваги лібералізації торгівлі поширюються в основному на галузі з пануючою ціновою конкуренцією, до яких відноситься й сільське господарство. Однак, навіть при зниженні тарифів, через високі вимоги до якості продукції можливістю виходу на зовнішні ринки будуть володіти лише агрохолдинги. У цілому Україна, як країна з переважно експортною орієнтацією сільгоспвиробництва, може виявитися у вигазному стані.

Що ж стосується найбільш перспективних напрямків діяльності в сільському господарстві, то до них можна віднести вирощування зернових і масляних культур, а також переробку останніх. В Україні з'явиться шанс стати світовим лідером на ринку насіння соняшнику. Правда, щоб уникнути виснаження ґрунтів, при вирощуванні соняшнику необхідно чітко дотримуватися правил сівозмі-

ни. З огляду на наявність високого експортного мита на насіння соняшнику (на рівні 17%), доцільним є виробництво соняшникової олії для реалізації на внутрішньому й на зовнішньому ринках, а також одержання шроту переважно з метою подальшого експорту.

Враховуючи необхідність та переконливі докази економістів, з метою врегулювання ринку насіння соняшнику 10 вересня 1999 року було прийнято Закон України “Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур” за №1033 – XIV, згідно з яким з вересня 1999 року до 1 липня 2002 року введено 23% експортне мито на насіння соняшнику. Реакцією на введення мита було збільшення експорту соняшникової олії.

У грудні 2005 з України було експортовано рекордний обсяг соняшникової олії за останні чотири сезони – 134 тис. т, що на 68,3 тис. т вище грудня попереднього року. Таким чином, обсяги експорту соняшникової олії з України за 4 місяці 2005/06 МР склали 269,8 тис. т, що у 2 рази вище, ніж за аналогічний період попереднього року. У 2005 році порівняно з попереднім роком дещо змінилася географія експорту насіння соняшнику та соняшникової олії. Так, за даний період значно збільшилась частка експорту з України соняшнику до країн ЄС (головним чином, Іспанія та Угорщина) – з 48% до 92%. Суттєво зменшилась частка експорту до країн Азії – з 25% до 1% та до країн СНД – з 14% до 4%. Загалом географія експорту насіння соняшнику у 2005 році була представлена 28 країнами світу.

Вітчизняна олія соняшникова є досить конкурентним продуктом на зовнішньому ринку, в тому числі, і на ринку ЄС. У 2005 році частка експорту олії з України до країн ЄС (головним чином Велика Британія, Італія, Іспанія, Франція) була майже на рівні попереднього року – 40%.

Протягом року ціни на соняшкову олію на європейських та інших ринках знижувались під впливом значної пропозиції даного продукту в Чорноморських портах та низького попиту. Так, ціна на олію соняшкову (ЕС CIF Роттердам готівк.) станом на початок 2006 року склала 595 дол/т, що на 125 дол/т (або на

17,4%) менше, ніж було на аналогічну дату попереднього року. Ціна на олію соняшникову Аргентини (на умовах FOB) знизилась за даний період на 112 дол/т (або 18,2%).

Очікується, що дані фактори будуть продовжувати впливати на зниження світових цін соняшnikової олії у короткій та середній перспективі.

Сучасний стан ринків соняшнику та соняшnikової олії можна характеризувати як досить стабільний і прибутковий. Проте, все ж існують деякі проблеми, з яких основними є:

- тенденція до розширення посівних площ під соняшник, що сприяє виснаженню ґрунтів та зниженню їх родючості;
- відсутність нормативно-правової бази щодо стратегії і механізмів розвитку виробництва олійних культур, альтернативних насінню соняшнику;
- наявність заборгованості з неповернення ПДВ, що впливає на обмеження експорту олії та соняшнику з України.

Виходячи з цього, доцільно вжити заходи щодо зменшення заборгованості держави по відшкодуванню ПДВ експортерам та розвитку виробництва альтернативних олійних культур в Україні та продукції їх переробки, в т.ч. ріпаку [2].

Висновки. Проблема функціонування та розвитку ринку насіння соняшнику на шляху вступу України до СОТ ще не знайшла свого узгодженого рішення і вимагає, на нашу думку, політичного втручання. При цьому слід зауважити, що така невідзначеність може призвести до нового перегляду раніше узгоджених тарифних ставок на іншу продукцію. Тому необхідно якнайшвидше прийняти однозначне оптимальне рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Штефан фон Крамон – Таубадель, Сергій Дем'яненко, Арніма Куна. Сільське господарство України. - К.: КНЕУ, 2004.-207с.
2. Губенко В.І. Україна і СОТ: оцінка наслідків вступу // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2004.- Спецвипуск 2 (26) Т.1 – М., - С.83-88.

СЕКЦІЯ “ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ТА ЙОГО ФІНАНСОВО– КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”

УДК 330.322:631.11

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

О.Ю.Єрмаков, доктор економічних наук, професор

В.О.Герасіна, аспірант

Національний аграрний університет

Розглянуто основні проблеми державної підтримки АПК. Особливу увагу приділено державним субсидіям та проблемам їх ефективного використання, питанням інтеграції в сільському господарстві, а також підвищенню інвестиційної привабливості сільгоспвиробників для іноземних інвесторів.

Рассмотрены основные проблемы государственной поддержки АПК. Особое внимание уделено государственным субсидиям и проблемам их эффективного использования, вопросам интеграции в сельском хозяйстве, а так же повышению инвестиционной привлекательности производителей сельскохозяйственной продукции для иностранных инвесторов.

Успішний розвиток аграрного сектора України значною мірою пов'язаний з фінансуванням капітальних вкладень в оновлення і відтворення матеріально-технічної бази села. Без цього неможливо істотно підвищити рівень економічної ефективності агропромислового виробництва, яке потребує активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських і переробних підприємств АПК.

Проблематиці активізації інвестиційної діяльності підприємств АПК приділяє увагу багато українських вчених, зокрема Шеремет Н.Д., Трегобчук В.М., Бровко Л.І. та ін

В Україні бюджетні витрати на сільське господарство зросли з

0,3 млрд. грн. в 2000 р. до 9,8 млрд. грн. в 2005 р. (або з 1 до 2,5% ВВП відповідно). Але, як і раніше, здебільшого — це субсидії, а не інвестиції (в 2005 р. на субсидії припадало 75% загальної фіскальної підтримки) (табл. 1).

Таблиця 1

**Бюджетні витрати на сільське господарство
в Україні протягом 2000-2005р., млн. грн. [4]**

Показник	Роки					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Всього субсидій	1171	2756	2956	3825	5652	7318
в т. ч. з бюджету	688	1131	1163	1650	2687	2962
Податкові пільги зі сплати ПДВ	483	1626	1792	2175	2965	4356
Бюджетні інвестиції, що сприяють економічному розвитку	478	585	1085	2051	1895	2439
Зведені фіскальні витрати	1649	3341	4040	5876	7546	9757
Частка фіскальних витрат в ВВП, %	0,97	1,64	1,79	2,20	2,19	2,49
Частка фіскальних витрат в загальних державних витратах, %	3,34	6,02	6,70	7,74	7,44	8,55

Потрібно відзначити, що бюджетні витрати на сільське господарство не компенсують навіть втрат аграрних виробників, зумовлених політикою в сфері ціноутворення й торгівлі. Сучасна аграрна політика сприяє зниженню цін на сільгосппродукцію і зводить, таким чином, нанівель ефективність приросту фіскальних видатків. Безпосередньо знижують прибутковість сільського господарства і такі інструменти зовнішньої політики, як експортне мито, заборгованість по відшкодуванню ПДВ. Загалом внаслідок державного втручання в продовольчий ринок, контролю за цінами на продукти харчування і їх коливаннями, обмеженнями міжобласного руху товарів поглиблюється невизначеність тенденцій ринку та стримується конкуренція, що негативно впливає на залучення приватного капіталу в галузь. Тому одним з основних напрямів активізації інвестиційної діяльності в АПК слід визначити зміну аграрної політики держави щодо товаровиробників та їх продукції. Збільшення обсягів бюджетних видатків на сільське господарство без вдосконалення аграрної політики є економічно неефективним.

Іншою суттєвою проблемою аграрного сектора є державна підтримка. На сучасному етапі збільшення обсягів фінансування суспільних благ, що потенційно сприяють економічному зростанню, не підвищить результати державних інвестицій, якщо не усунути вузькі місця в наданні державних послуг. Протягом 2000-2005 р. Україна в п'ять разів збільшила фінансування інвестицій в економічний розвиток. Міжнародний досвід свідчить про значний вплив таких державних інвестицій на ріст і конкурентоздатність сільсько-го господарства, але ефект від них в Україні не відповідав нормам розвинених країн. Низька віддача інвестицій визначає загальне ринкове середовище в країні як несприятливе для економічного росту й конкуренції, що також відображає недоліки в плануванні і втіленні потенційно важливих державних програм сприяння економічному розвитку.

Незважаючи на необхідність значних прямих капіталовкладень в аграрну сферу, основною формою державної підтримки сільгосп-виробників на сучасному етапі залишаються дотації, субсидії та податкове кредитування. Податкове кредитування — одна з найбільш розповсюджених і працюючих форм підтримки сільського господарства. Але режим оподаткування тут не є стабільним. Це й тимчасова дія пільг по сплаті податку на додану вартість (ПДВ), і зміни у розмірах відрахування платників фіксованого сільгоспподатку у фонд оплати праці та ін. Міжнародний досвід показує, що державні витрати на сільськогосподарські дослідження й розробки, дорадчі служби, утворення, сільську інфраструктуру, системи контролю за безпекою і якістю продуктів харчування й розвиток сільської місцевості є найважливішими рушійними силами розвитку сільського господарства й забезпечення його конкурентоспроможності.

Напруженість у роботі аграрного сектора економіки створена відсутністю налагодженого ф'ючерсного ринку, системи страхування сільськогосподарських ризиків, дорадчих служб і сучасної системи забезпечення безпеки і якості продуктів харчування. Державний сектор повинен відігравати важливу роль у сприянні надання цих послуг, не замінюючи собою приватний сектор шляхом техні-

чної допомоги, розвитку партнерських відносин, обміну інформацією тощо.

На сьогодні в Україні реалізація низки державних програм щодо розвитку та функціонування інвестиційної діяльності спрямована на створення відповідної інфраструктури, розвиток ефективної системи державного захисту інвестицій та захист інтересів інвесторів, комплексні заходи щодо міжнародної інтеграції України. Але навіть прийняття закону про державну підтримку не гарантує інвестицій.

Верховною Радою України у січні 2001 р. було прийнято Закон України “Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 р.” [1], який визначив основні засади державної політики підтримки сільського господарства. Останнє визнано пріоритетною галуззю народного господарства і встановлено, що частка видатків державного бюджету на фінансування розвитку сільського господарства має бути не менше 5%.

Щорічно обсяги підтримки сільськогосподарських товаровиробників за рахунок коштів державного бюджету збільшувалися, але так і не досягли передбачених 5% коштів до видатків державного бюджету (табл. 2).

Таблиця 2

Видатки державного бюджету, спрямовані на розвиток сільськогосподарства, млн. грн.

Показник	Роки				Усього
	2001	2002	2003	2004	
Видатки державного бюджету - всього	46569,6	53891,2	58692,5	81561,0	240714,3
у т.ч., спрямовані на підтримку сільського господарства	962,9	1752,4	2851,3	3107,4	8674,0
Питома вага, %	2,1	3,3	4,9	3,8	3,6

Таким чином, можна зазначити, що головною метою державної політики в галузі сільського господарства має стати підвищення інвестиційної привабливості АПК для вітчизняних та іноземних інвесторів. Цьому буде сприяти: підтримка прибутковості аграрної сфери економіки на рівні середньої норми прибутку економіки

України; підвищення купівельної спроможності сільськогосподарських товаровиробників; підвищення платоспроможного попиту населення, особливо малозабезпечених верств через надання грошової допомоги; захист вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників від нерівної конкуренції імпортних товарів на внутрішньому ринку; забезпечення села доступними кредитами, враховуючи специфіку.

Іншим шляхом поживавлення інвестиційного ринку в Україні є поглиблення інтеграційних процесів в АПК. Загалом на сучасному етапі дуже привабливим для приватного інвестора є інтегрований комплекс. Так, більшість великих птахофабрик мають у своєму складі комбікормові заводи та роздрібну мережу з реалізації виробленої продукції і на цій основі об'єднуються в інтегровані агропромислові структури холдингового типу. Така інтеграція дозволяє зменшувати витрати виробництва та регулювати ціни на продукцію залежно від кон'юнктури ринку. Поліпшення системи державного регулювання, створення таких організаційно-господарських структур буде сприяти збільшенню приватних інвестицій в галузь. Вертикальна інтеграція дозволяє підприємствам залучати кошти на умовах внутрішнього ресурсу, тобто отримувати підтримку в міжсезоння та здійснювати значні капіталовкладення в високоприбуткові періоди; підвищується платоспроможність та рівень іпотечних гарантій. Такі комплекси приваблюють увагу не лише вітчизняних, а й іноземних інвесторів.

При низькому рівні вільного вітчизняного капіталу тільки іноземні інвестиції можуть вдовольнити потребу сільгоспвиробників у фінансових ресурсах.

Діяльність іноземних інвесторів можна розглядати з трьох боків: експорт, загальна підприємницька діяльність (ліцензування, спільне володіння підприємствами й т.д.), пряме інвестування (створення винятково власних підприємств). Найбільш перевіреною іноземними фірмами стосовно українського ринку на сьогоднішній день є перша стадія — експорт продукції. Що стосується створення підприємств, які повністю належали б іноземним власникам, то для цього останні повинні мати для своїх капіталів в Україні не

тільки сприятливе правове й економічне середовище, але й бути добре обізнаними про ринок, який вони захочуть освоїти. З об'єктивних причин не слід очікувати створення більш-менш значного прошарку таких підприємств в АПК України раніше, ніж через чотири-п'ять років.

Загалом вважаємо, що на державному рівні для АПК України повинні бути чітко визначені пріоритетні галузі та виробництва, куди в першу чергу повинні залучатися іноземні інвестиції. Одним із основних критеріїв такого вибору має бути можливість досягнення ланцюгової реакції господарської активності й економічного росту у всьому агропромисловому комплексі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років" від 18.01.2001 р. №2238 (із зм. і доп.) // www.rada.gov.ua.

2. Бровко Л.И., Столев И.И. Экономическое обоснование инвестиций в аграрный сектор, Днепропетровск. – Пороги, АПК – 1999 р. с. 80

3. Трегобчук В. Стратегія і тактика ресурсно-технологічного оновлення національного АПК./ Структурні зміни та інвестиційні проблеми української економіки. – Київ. 1997

4. Аналітика – www.agroinvest.com.ua

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

М.П.Сахацький, доктор економічних наук, професор
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Г.М.Запша, кандидат економічних наук, доцент
Одеський державний аграрний університет
О.А.Белевят, аспірант
Миколаївський державний аграрний університет

У статті обґрунтовується об'єктивний характер посилення уваги маркетинговому дослідженню ринку хлібобулочних виробів сільських територій. Наводяться методичні положення щодо вивчення стану та перспектив розвитку конкретних товарів аграрного сектора економіки.

В статье обоснован объективный характер усиления внимания маркетинговому исследованию рынка хлебобулочных изделий сельских территорий. Приведены методические положения относительно изучения состояния и перспектив развития конкретных товаров аграрного сектора экономики.

Вступ. Висхідний розвиток вітчизняного села можливий за умови прогресивного руху його соціальної та економічної складових. Їх гармонійно поєднує ринок хлібобулочних виробів, соціальний аспект якого полягає в забезпеченні людини найголовнішими продуктами харчування, а економічний — в надходженні грошових коштів та можливості здійснювати розширене виробництво у зерновому господарстві й надалі служити своєрідним ресурсним донором для багатьох галузей агропромислового комплексу. Виходячи з викладеного, маркетингові дослідження ринку хлібобулочних виробів в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій є актуальною науково прикладною проблемою.

Теоретико-методологічні та методичні основи маркетингових досліджень та наукові засади розвитку ринку сільськогосподарської продукції та виробів з неї розроблялися такими вітчизняними й зарубіжними вченими Г.Армстронг, С.С.Гаркавенко,

В.Г.Герасимчук, Е.П.Голубков, Н.С.Косар, Ф.Котлер, Є.В.Крикавський, П.М.Макаренко, М.К.Орлатий, А.О.Старостіна, Д.Ф.Харківський, В.В.Юрчишин та іншими фахівцями з маркетингу і агропромислової економіки. Ними сформовано наукову базу дослідження маркетингової діяльності та функціонування ринкових відносин в АПК. Проте проблеми розвитку сільських територій, розв'язання яких в значній мірі лежить від використання досягнень світової економічної думки, зокрема маркетингових досліджень, вимагають поглибленого наукового вивчення в частині конкретних продовольчих товарів.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є формування науково-методичних засад проведення маркетингового вивчення ринку хлібобулочних виробів, використання яких сприятиме соціально-економічному розвитку сільських територій.

Результати. Структура викладу результатів ґрунтується на тому, що важливо, по-перше, з'ясувати сутність та роль маркетингових досліджень ринку хлібобулочних виробів у розвитку сільських територій; по-друге, визначити складові етапи процесу маркетингового дослідження; по-третє, виділити основні методичні положення проведення польового дослідження ринку хлібобулочних виробів.

Розкриваючи сутність системи маркетингових досліджень маркетингової інформації, американський економіст Ф.Котлер маркетингові дослідження визнає запорукою ринкового успіху любого суб'єкта господарювання [1]. Справедливість такої оцінки дослідницької частини маркетингу пояснюється тим, що вона є першим кроком в реальний ринок і від кваліфікації її здійснення залежать вектор та швидкість подальшого економічного руху підприємства.

Вітчизняні маркетологи Є.В.Крикавський, Н.С.Косар, О.Б.Мних та О.А.Сорока цілком вірно визначають маркетингові дослідження як вид діяльності, який за допомогою інформації пов'язує споживача, покупця і громадськість з маркетингом. Інформація, яку при цьому отримують, використовується для виявлення і визначення маркетингових можливостей і проблем; для вироблення, вдосконалення і оцінки маркетингових дій; для моніто-

рингу результатів маркетингової діяльності, а також для покращання розуміння процесу управління маркетингом [2]. Якщо йдеться про ринок хлібобулочних виробів, то сутність його маркетингових досліджень полягає у систематичному зборі, обробці та аналізі інформації про макросередовище та мікросередовище і визначенні на цій основі стратегії і тактики ефективної ринкової поведінки підприємств, що беруть участь у виробництві та збуті хлібобулочної продукції.

Загалом маркетингову інформацію про хлібобулочні вироби збирають і аналізують за допомогою чотирьох задіяних у цій сфері підсистем підприємства: підсистеми внутрішньої звітності; підсистеми збору зовнішньої поточної маркетингової інформації; підсистеми маркетингових досліджень; підсистеми аналізу маркетингової інформації. Наведені підсистеми досить складні і по суті є самостійними системами. Загалом, маркетингові дослідження підприємства, забезпечуючи його інформацією, виступають складовою частиною системи маркетингової інформації суб'єкта господарювання [3].

До числа основних причин сталого зростання ролі маркетингових досліджень ринку хлібобулочних виробів в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій слід віднести: по-перше, належність маркетингових досліджень до сучасної економічної діяльності, що може виконуватися як в складі комплексу маркетингу окремого підприємства, так і самостійним спеціалізованим суб'єктом господарювання. Розташування таких структур на сільській території дозволяє, з одного боку, підвищувати економічну ефективність функціонування підприємств агропромислового комплексу, а з другого — залучати до новітньої високопродуктивної роботи сільське населення.

По-друге, завдяки маркетинговим дослідженням ринку хлібобулочних виробів формується інноваційна основа розвитку підприємств АПК, стимулюється становлення в сільській місцевості середнього та дрібного бізнесу. Адже міні-пекарні, що задіяні в цій сфері, мають гарантований збут виробленої продукції. При цьому, маркетингові дослідження можуть трансформуватися із сфери, що сприяє хлібобулочному бізнесу, в самостійну підприєм-

нищю діяльність сільського населення.

По-третє, маркетингові дослідження розширюють можливості працевлаштування сільського населення і протидіють негативним демографічним процесам вітчизняного села. Згідно з інформацією дослідників соціальної сфери [4], динаміка природного руху сільського населення від'ємна, в 2003 р. в розрахунку на 1000 жителів скорочення природного приросту склало 10,5 чоловік, що в 1,4 рази перевищує значення аналогічного показника в середньому по країні. Тому визначення маркетинговими дослідженнями обсягів та асортименту хлібобулочних виробів відповідної якості та ціни, згідно з вимогами споживачів, включаючи конкретні сільські населені пункти, вирішує найбільш значущі соціальні, економічні, демографічні й інші проблеми.

По-четверте, можливість розширення сільського хлібобулочного бізнесу, за рахунок його проникнення на ринки міських поселень й урбанізованих центрів. Завдяки маркетинговим дослідженням виявляються нові ринкові сегменти ("ніші"), що можуть бути зорієнтовані на хлібобулочну продукцію певної сільської території, товарної марки, виробника-пекарні, а також з'ясовуються найсуттєвіші важелі маркетингового впливу на ці ринки.

По-п'яте, динамічний розвиток ринкової економіки вимагає від господарюючих суб'єктів, в тому числі зайнятих хлібобулочним бізнесом, постійного розширення маркетингової діяльності. Її ефективність залежить від стратегічних рішень, якість яких значною мірою визначається наявною інформацією про стан та зміни внутрішнього й зовнішнього середовища.

Добросовісним постачальником такої інформації виступають тільки маркетингові дослідження.

Залежно від способу збирання інформації маркетологи виокремлюють та характеризують первинні і вторинні дані [5]. Якщо вторинною є інформація, що існує в опублікованому вигляді для інших цілей, ніж ті, які має на меті підприємство в конкретних ринкових умовах і збиралася через кабінетні дослідження, то первинні дані отримують у результаті польових досліджень. Вони необхідні для забезпечення інформацією, яка відсутня чи не розго-

лошувалася. Це дозволяє керівництву суб'єкта господарювання приймати виважені маркетингові рішення та мати перевагу над конкурентами.

Узагальнення наукових пошуків маркетологів С.С.Гаркавенко та Є.П.Голубкова [5, 6] показують, що в процесі маркетингових досліджень виділяються такі основні етапи, як визначення проблеми та цілей дослідження; розроблення плану дослідження; реалізація плану досліджень; інтерпретація отриманих результатів та їх представлення керівництву. Важливо зазначити, то при польових дослідженнях і отриманні первинної інформації використовуються переважно опитування, спостереження, експеримент, панельний метод. Кожний спосіб має свої достоїнства і недоліки. Тому вибір залежить від конкретних умов виробництва і збуту хлібо-булочних виробів.

Провідне місце при зборі даних польового дослідження споживачів хлібобулочних виробів та важливість здійснюваних функцій вимагають пильної уваги до формату питань опитувального листа. Так, основними вимогами до формулювання питань є: концентрація в одному реченні однієї проблеми; лаконічність; термінологічна чіткість; конкретність; однозначність; простота і зрозумілість.

При оцінці відповідей на питання, які стосуються купівлі хлібобулочних виробів в минулому, варто враховувати наявність можливих неточностей через здатність респондентів забувати. Якщо оцінюються відповіді на питання щодо покупки певних хлібобулочних виробів у майбутньому, то доцільно брати до уваги властивість респондентів змінювати свою точку зору, в тому числі під впливом комунікативних маркетингових заходів.

Висновки.

1. Сутність маркетингових досліджень ринку хлібобулочних виробів полягає у систематичному зборі, обробці та аналізі інформації про макросередовище та мікросередовище і визначенні на цій основі стратегії і тактики ефективної ринкової поведінки підприємств, що беруть участь у виробництві та збуті хлібобулочної продукції.

2. Зростання ролі маркетингових досліджень ринку хлібобулочних виробів має об'єктивний характер і зумовлено сукупністю економічних, демографічних, соціальних та інших чинників, що суттєво впливають на розвиток сільських територій.
3. Процедура збору даних польового маркетингового дослідження щодо споживачів хлібобулочних виробів вимагає врахування особливостей даного товару та високої кваліфікації розробників опитувального листа й інтерв'юєрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Е.М. Пеньковой. - М.: Прогресс, 1990. - 736 с.
2. Крикавський Є.В., Косар Н.С., Мних О.Б., Сорока О.А. Маркетингові дослідження: навчальний посібник - Львів, 2004. - 288 с.
3. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д., Вонг В. Основы маркетинга: Пер. с англ. - 2-е европ. изд. - М., СПб., К.: Издательский дом "Вильямс", 2000. - 4 с.
4. Соціально-економічний розвиток регіонів України / В.І.Луговий, М.К.Орлатий, О.Г.Осауленко та ін. - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - 583 с.
5. Гаркавенко С.С. Маркетинг. - К.: Лібра, 2004. - 712 с.
6. Голубков Е.П. Маркетинговые исследования: теория, методология, практика. - М.: Финпресс, 1998. - 267 с.

ЩОДО НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ПРИ ВСТУПІ УКРАЇНИ ДО СОТ

В.В.Лагодієнко, кандидат економічних наук, докторант
Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів

Проаналізовано основні положення та вимоги Світової організації торгівлі (СОТ), основні моменти державного регулювання регіонального ринку сільськогосподарської продукції. Підтримка сільського господарства у період значних структурних змін в Україні має здійснюватися централізовано на державному рівні

Проанализированы основные положения и требования Всемирной организации торговли (ВТО), основные моменты государственной регуляции регионального рынка сельскохозяйственной продукции. Поддержка сельского хозяйства в период значительных структурных изменений в Украине должна осуществляться централизованно на государственном уровне

Постановка проблеми. Розвиток процесів глобалізації, що визначив вибір Україною курсу на інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС), передбачає поступове та диференційоване за секторами відкриття українських ринків, а також докорінні зміни в економіці держави, відповідної внутрішньої адаптації до світових нормативів і правил. Близькість вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) загострює увагу до проблем та перспектив розвитку агропромислового виробництва — найбільш вразливої та реформованої галузі вітчизняної економіки.

Необхідність державної підтримки та стимулювання агропромислового виробництва викликана об'єктивними особливостями його функціонування. Останнім часом це питання набуває нового розвитку у зв'язку з наміром України вступити до СОТ, в країнах-учасниках якої державна підтримка сільського господарства значно вагоміша, ніж в Україні.

Стан вивчення проблеми. Низький рівень підтримки розвитку агропромислового виробництва на всіх його рівнях управління є складовою частиною визначеної вище загальної проблеми. Цей

висновок був зроблений після аналізу останніх наукових досліджень і практичних напрацювань у сфері агропромислового виробництва. До числа таких можна віднести дослідження наступних авторів: В.Г.Андрійчука, Г.В.Балабанова, П.І.Гайдуцького, В.М.Геєця, М.В.Гладія, Б.М.Данилишина, М.І.Долішного, О.В.Крисального, І.І.Лукінова, М.Й.Маліка, П.Т.Саблука, В.В.Юрчишина та інших. Необхідно відмітити, що проблеми державної підтримки агропромислового виробництва в період вступу України до СОТ вимагають подальшого вивчення.

Мета наших досліджень. Проаналізувати основні положення та вимоги Світової організації торгівлі, основні моменти державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції, що відповідають принципам світового ринку і які повинні працювати в умовах України.

Результати досліджень. За даними Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), фінансова підтримка сільськогосподарського виробника, в середньому, становить 32 відсотків вартості виробленої продукції, у країнах-членах ЄС — 37 відсотків, а в Україні цей показник не перевищує 10 відсотків.

Підтримка сільськогосподарських товаровиробників в Україні у 2005 році проводилася відповідно до цільових програм і обсягів їх фінансування, затверджених Законом України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” з урахуванням змін та доповнень, а також шляхом пільгового режиму оподаткування аграрних підприємств. Тобто, в Україні, згідно з класифікацією СОТ, підтримка сільгосптоваровиробників здійснювалась як заходи “зеленої скриньки”. В розвинутих країнах світу підтримка сільськогосподарських виробників розділяється на заходи, що впливають на умови світової торгівлі (цінові субсидії виробникам, ввізні (імпортні) мита і т.п.), які називаються заходами “жовтого кошика”, та заходи, які не справляють такого впливу і безпосередньо спрямовані на підвищення доходів аграріїв, розвиток інфраструктури сільської місцевості та посилення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва. Ці заходи мають назву “зеленої скриньки”.

Видатки державного бюджету України на підтримку сільсько-господарських товаровиробників щорічно зростають. Так, 18 жовтня 2005 року Верховною Радою України прийнято Закон України № 2982 “Про основні засади аграрної політики на період до 2015 року”. Цим Законом визначено, що пріоритетність розвитку агро-промислового виробництва та соціального розвитку села в національній економіці зумовлюється винятковою значущістю і незамінністю продукції сільського господарства, що виробляється, в життєдіяльності людини і суспільства, потребою відродження селянства, як господаря землі, носія моралі та національної культури. Встановлено, що державна аграрна політика базується на національних пріоритетах і враховує необхідність інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору.

Загальна сума видатків державного бюджету по операціях фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки та її придбанню за КПКВ 2806020, КПКВ 2806040, КПКВ 2806060 у 2005 році становила 131,1 млн. гривень. Аудит використання коштів державного бюджету, виділених на операції фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки та її придбання, дає підстави зробити висновок, що запроваджена відповідно до Закону України “Про фінансовий лізинг” підтримка агропромислових підприємств шляхом надання їм у фінансовий лізинг сільськогосподарської техніки, через недостатнє фінансове забезпечення, не набула необхідного розвитку і забезпечує потребу лише 14,5 відсотків сільськогосподарської техніки, за якою звернулися до НАК “Укراгролізинг” сільськогосподарські товаровиробники. Ця підтримка залишається недоступною для більшості господарств, оскільки нею щорічно могли скористатися менше одного відсотка сільськогосподарських підприємств. Оновлення матеріально-технічної та ресурсної бази сільськогосподарських підприємств не відповідає сучасним потребам забезпечення аграріїв сільськогосподарською технікою. Операції фінансового лізингу могли б бути значно ефективнішими, якби конкурсна комісія Мінагрополітики з визначення на конкурсних засадах переліку

сільськогосподарської і переробної техніки, закупівля якої фінансується за рахунок коштів державного бюджету, забезпечила більш жорсткий контроль за цінами на сільськогосподарську техніку вітчизняного виробництва, оскільки на шляху до сільгосптоваровиробників її вартість зростає майже удвічі. Крім того, невиконання підприємствами-виробниками сільськогосподарської техніки вимог Закону України “Про захист прав покупців сільськогосподарських машин” з послуг технічного сервісу завдає сільгоспвиробникам значні збитки, що, в свою чергу, є стримуючим фактором передачі сільськогосподарської техніки в лізинг, а також ускладнює проведення розрахунків за неї із лізингоотримувачами.

Перспективи для сільського господарства від вступу України до СОТ будуть формуватися під впливом:

- виконання угод СОТ, що регулюють виробництво і торгівлю у сфері сільського господарства;
- умов приєднання України до СОТ, які визначаються в ході переговорного процесу;
- поточного стану сільського господарства й агропродовольчих ринків України, насамперед рівня конкурентоспроможності національних товаровиробників.

Корисну інформацію для передбачення майбутніх перспектив розвитку сільського господарства, сільського населення, агропродовольчих ринків, сільської місцевості дає аналіз впливу участі у СОТ країн Центральної та Східної Європи, передусім тих, що набули членства у СОТ протягом перехідного періоду.

Виробництво та торгівля сільськогосподарськими і продовольчими товарами регулюється в СОТ Угодою про сільське господарство й Угодою про санітарні та фітосанітарні заходи. Угода про сільське господарство визначає особливості регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами, механізми застосування заходів державної підтримки виробництва і торгівлі в цьому секторі. Угода про застосування санітарних і фітосанітарних норм визначає умови застосування заходів санітарного і фітосанітарного контролю.

Світова організація торгівлі реалізує принцип справедливої

конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції (як зовнішніх, так і внутрішніх). Відповідно до цього принципу заходи державної підтримки сільського господарства, що справляють найбільший протекціоністський і стимулюючий вплив на виробництво сільгосппродукції, а також заходи, спрямовані на захист внутрішнього агропродовольчого ринку, мають скорочуватися. Адже вважається, що вони впливають “викривлюючим чином” на ринок, тобто на обсяги виробництва та ціни.

Отже, країни, що приєднуються до організації, беруть на себе певні зобов'язання з чотирьох напрямів: щодо державної підтримки сільського господарства; доступу на ринок сільськогосподарських і продовольчих товарів; санітарних і фітосанітарних заходів, експортної конкуренції в сільськогосподарській і продовольчій торгівлі.

Україна в ході переговорів відмовилася від застосування експортних субсидій для сільськогосподарської продукції, отже зміни у вітчизняному АПК відбуватимуться під впливом перших трьох чинників.

Щодо державної підтримки сільського господарства, то згідно з додатком 2 до Угоди про сільське господарство всі заходи щодо державної підтримки сільського господарства умовно поділені на три групи, або розкладені по різнокольорових скриньках: “зеленій”, “блакитній” і “жовтій” (чи “бурштиновій”).

До “зеленої скриньки” належать заходи, не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників, отже, не порушують принципів справедливої конкуренції. У додатку 2 визначено два основних критерії, яким мають відповідати ці заходи:

- підтримка повинна надаватися через урядові бюджетні програми, а не за кошти споживачів;
- наслідком підтримки не повинно бути надання цінової підтримки виробникам.

Державні витрати в межах “зеленої скриньки” можуть здійснюватися у таких напрямках:

- наукові дослідження, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування;
- ветеринарні та фітосанітарні заходи, контроль безпеки продуктів харчування;
- сприяння збуту сільгосппродукції, у тому числі збирання, обробка та поширення ринкової інформації;
- удосконалення інфраструктури (будівництво шляхів, електромереж, меліоративних споруд) за винятком операційних витрат на її утримання;
- утримання стратегічних продовольчих запасів, внутрішня продовольча допомога;
- забезпечення гарантованого доходу сільгоспвиробникам, удосконалення землекористування тощо;
- підтримка доходів виробників, не пов'язана з видом і обсягом виробництва;
- сприяння структурній перебудові сільськогосподарського виробництва;
- охорона навколишнього середовища;
- програми регіонального розвитку.

Держава, що є членом СОТ, має право фінансувати заходи “зеленої скриньки” в будь-якому обсязі залежно від можливостей свого бюджету.

Немає також заперечень проти бюджетного фінансування заходів “блакитної скриньки”, оскільки вони спрямовані на обмеження перевиробництва (скорочення поголів'я худоби, посівних площ тощо).

Найбільш дискусійним питанням при вступі України до СОТ є заходи “жовтої скриньки”. До них належать заходи внутрішньої підтримки, що справляють викривлюючий вплив на торгівлю і виробництво:

- дотації на продукцію тваринництва та рослинництва;
- дотації на племінне тваринництво;
- дотації на елітне насінництво;
- дотації на комбікорми;

- компенсація частини витрат на міндобрива та засоби захисту рослин;
- компенсація частини витрат на енергоресурси;
- цінова підтримка: компенсація різниці між закупівельною і ринковою ціною на сільгосппродукцію;
- надання виробнику товарів і послуг за цінами, нижчими за ринкові;
- закупівля у виробника товарів (послуг) за цінами, що перевищують ринкові;
- пільгове кредитування сільгоспвиробників за рахунок бюджету, списання боргів;
- пільги на транспортування сільгосппродукції;
- витрати лізингового фонду та деякі інші.

Стосовно заходів “жовтої скриньки” держава повинна взяти зобов’язання із скорочення бюджетного фінансування. В ході визначення умов вступу до СОТ розраховується показник сукупного виміру підтримки (СВП) як щорічна сума всіх видів державної підтримки, на які поширюються зобов’язання із скорочення.

У процесі набуття членства у СОТ в Україні спостерігається стійка тенденція до зростання заходів “зеленої скриньки” у структурі державної підтримки сільського господарства

В Україні зростання підтримки села заходами “зеленої скриньки” означає, що поступово відбуватиметься зміщення акцентів бюджетної підтримки сільського господарства з підтримки сільськогосподарських підприємств у бік підтримки розвитку сільської місцевості. Як і в країнах Центральної та Східної Європи, ці тенденції посиляться в ході європейської інтеграції України, адже розвиток сільської місцевості в країнах ЄС є рівнопріоритетним напрямом аграрної політики нарівні з підтримкою сільськогосподарських виробників. Це означає, що держава активно підтримуватиме розвиток інфраструктури у сільській місцевості (будівництво шляхів, електромереж, меліоративних споруд), розвиток ринкової інфраструктури для селянських господарств

(сприяння збуту сільськогосподарської продукції, у тому числі збирання, обробка та поширення ринкової інформації), охорону довкілля, депресивні території, вкладатиме гроші у людський капітал села.

Нейтралізації можливих негативних наслідків для сільського населення від вступу України до СОТ і реалізації можливих позитивних наслідків сприятимуть підтримка формування та розвитку ринкової і соціальної інфраструктури, обслуговуючих кооперативів, дорадчих служб.

Сільськогосподарські товаровиробники стурбовані вимогами СОТ щодо скорочення підтримки галузі заходами “жовтої скриньки”. Їх стурбованість цілком виправдана, адже майже всі заходи державної підтримки українського сільського господарства, завдяки яким галузь розвивалася протягом останніх п’яти років (зокрема, введення з 2000 р. часткової компенсації сільгоспвиробникам за рахунок держбюджету облікової ставки за користування кредитами; доплати з держбюджету за здачу продукції відповідної якості; списання господарствам державних боргів), належать саме до “жовтої скриньки”, тобто найімовірніше підлягатимуть певному скороченню.

Узгодження з країнами-членами Робочої групи дозволених обсягів державної підтримки сільського господарства заходами “жовтої скриньки” СОТ стали найбільш проблемними питаннями переговорів щодо вступу України до СОТ.

Взагалі, як свідчить аналіз досвіду країн із перехідною економікою, підстав для прогнозування катастрофічних наслідків від членства у СОТ для сільського господарства немає. Україна вже втратила частину позицій через зволікання із вступом до СОТ. Правила цієї організації не завжди сприятливі для нових членів, передусім для країн, які ще не подолали кризи та депресії своїх агропродовольчих секторів. Для останніх існує ймовірність збільшення і без того значної різниці у рівнях підтримки внутрішнього ринку між новими і наявними членами СОТ.

При доступі на ринок сільськогосподарських і продовольчих

товарів Державна політика повинна врахувати можливі соціальні наслідки від втрати частини внутрішнього агропродовольчого ринку національними виробниками для сільського населення, що становить майже третину всього населення України. Відповідно, і частка населення, зайнятого у сільському господарстві, є незрівнянно більшою, ніж у розвинутих країнах. Отже, цілком очевидно, що, якщо в результаті приєднання України до СОТ послабляться позиції національних виробників на внутрішньому агропродовольчому ринку, то темпи зростання безробіття у сільській місцевості прискоряться. Аналіз наслідків вступу України до СОТ для сільськогосподарських товаровиробників прямо (як виробників товарної продукції в селянських господарствах (Господарства населення в останні роки виробляють понад 60% валової продукції сільськогосподарства й обробляють 29% сільськогосподарських угідь. Починаючи із 2001р., чисельність самозайнятих в особистих селянських господарствах перевищує середньорічну кількість зайнятих у сільськогосподарських підприємствах)) і опосередковано (через зайнятість у секторі сільськогосподарських підприємств) стосується сільського населення. Дрібнотоварним виробникам важко буде виживати в умовах нового конкурентного середовища. Чинником ризику для них є не тільки їх низька конкурентоспроможність, а й висока вартість впровадження міжнародних санітарних і фітосанітарних стандартів. Чинником, що протидіятиме можливим негативним соціальним наслідкам, стане зростання фінансування з бюджету заходів “зеленої скриньки”, спрямованих на розвиток сільської місцевості та підтримку сільського населення.

Результатом виконання зобов'язань щодо доступу на ринок сільськогосподарських і продовольчих товарів стане полегшення доступу не тільки нерезидентів на внутрішній ринок України, а й українських товаровиробників на внутрішні ринки інших країн. За рахунок більшої відкритості ринків країн-членів СОТ для експортерів української сільгосппродукції в перспективі відкриються нові можливості на світових ринках.

Участь у СОТ стратегічно вигідна Україні як державі із значним експортним потенціалом у сільському господарстві:

- вступ до СОТ прискорить укладення угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС, що сприятиме полегшенню доступу української сільськогосподарської продукції на ринки країн ЄС;
- лібералізація режиму доступу українських експортерів до зовнішніх ринків стане чинником пожвавлення в експортоорієнтованих галузях економіки, у тому числі сільському господарстві;
- лібералізація режиму доступу українських експортерів до зовнішніх ринків стане чинником прискорення структурних реформ в аграрному секторі, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності національних виробників;
- у довгостроковій перспективі участь у СОТ принесе переваги країнам-експортерам сільськогосподарської продукції з обмеженими фінансовими можливостями субсидування експорту, до яких належить і Україна. В результаті виконання вимог СОТ щодо поступового зменшення захисту внутрішніх ринків і зниження рівня експортних субсидій відбувається зростання і стабілізація світових цін майже на всі сільськогосподарські товари;
- результатом цінової стабілізації на зовнішніх, а за ними й на внутрішніх агропродовольчих ринках буде зменшення кон'юнктурної невизначеності на цих ринках. Сільгоспвиробники зможуть ефективніше й раціональніше розподіляти свої ресурси, що, у свою чергу, стане позитивним чинником розвитку внутрішнього агропродовольчого ринку;
- в Угоді про сільське господарство передбачено продовження реформування міжнародної торгівлі. Таким чином, Україна отримає можливість реалізації своїх поточних і стратегічних торговельно-економічних інтересів шляхом участі у багатосторонніх торговельних угодах при розробленні нових правил міжнародної торгівлі. Україні, як нетто-експортеру

сільськогосподарської продукції з обмеженими можливостями субсидування експорту, вигідно буде приєднатися до Кернської групи країн — провідних ліберально налаштованих експортерів сільгосппродукції — Австралії, Нової Зеландії, Канади й інших країн — експортерів зерна, заінтересованих в обмеженні протекціоністських заходів в аграрному секторі.

Ще один аспект, зумовлений членством у СОТ, особливо важливий для сільського господарства, пов'язаний з угодою про санітарні та фітосанітарні заходи.

Угода по застосуванню санітарних і фітосанітарних заходів СОТ створює найбільшу кількість прецедентів для міжнародних суперечок. Йдеться про заходи, що самі собою не можуть вважатися неправомірними, однак у випадку їх упередженого застосування можуть виявитися нетарифними бар'єрами в зовнішній торгівлі. Незважаючи на те, що метою Угоди є недопущення застосування санітарних або фітосанітарних норм як засобу дискримінації між торговельними партнерами, ці заходи нерідко стають інструментом невиправданої дискримінації. Члени СОТ визнають санітарні та фітосанітарні норми інших членів як еквівалентні (навіть якщо вони відрізняються від власних) у тому випадку, якщо експортер демонструє імпортеру, що його заходи досягають належного рівня санітарного або фітосанітарного захисту. На запит будь-якого члена СОТ повинні проводитися консультації з метою досягнення двосторонніх і багатосторонніх угод щодо визнання еквівалентності конкретних санітарних і фітосанітарних норм. Отже, українські експортери сільгосппродукції отримують інструмент проти упередженого застосування санітарних і фітосанітарних норм.

Висновки. Аналіз переваг і ризиків для сільського господарства від участі у СОТ дозволяє визначити напрями державної політики, здатні знизити ризики, нейтралізувати можливі негативні наслідки і прискорити реалізацію переваг від лібералізації торговельних режимів:

- сприяння експорту з метою розширення зовнішніх ринків

збуту для українських експортерів;

- стимулювання внутрішнього попиту на продовольство;
- підвищення конкурентоспроможності національних виробників за рахунок поліпшення якості та безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості. Незалежно від набуття членства у СОТ, Україні, враховуючи експортну орієнтацію сільського господарства, давно слід було би розпочати заміну національної системи стандартів, що застаріла і не задовольняє потреби зовнішньої торгівлі;
- сприяння зростанню конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішніх і зовнішніх ринках шляхом проведення реструктуризації збиткових сільськогосподарських підприємств, ефективного державного регулювання аграрних ринків, використання ефективних механізмів підтримки сільськогосподарських товаровиробників;
- для того, щоб уникнути негативних впливів на особисті селянські господарства, необхідно підтримувати на державному рівні розвиток обслуговуючої та збутової кооперації дрібних товаровиробників, формування для них ринкової інфраструктури;
- сприяння розвитку сільської місцевості, активне використання переваг “зеленої скриньки” СОТ.

З огляду на проблеми, накопичені в аграрному секторі, більшість із цих заходів потребує нагального впровадження незалежно від набуття членства України у СОТ. Участь у СОТ сприятиме прискоренню й ефективнішій реалізації цих напрямів аграрної політики, що, у свою чергу, працюватиме на підготовку аграрного сектора України до реалізації євроінтеграційних намірів.

МЕНЕДЖМЕНТ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ МЕХАНІЗМІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

А.П.Макаренко, кандидат економічних наук, докторант
Національна академія державного управління при Президентові
України

Узагальнено функції менеджменту в господарському механізмі. Визначено, що менеджмент, як різновид державного регулювання усуває відомі "провали" ринку з метою його захисту від монополізму, забезпечує, як складова господарського механізму, відтворення і розвиток аграрного виробництва.

Обобщены функции менеджмента в хозяйственном механизме. Определено, что менеджмент, как разновидность государственного регулирования снижает знаменитые "провалы" рынка с целью его защиты от монополизма, обеспечивает, как составляющая хозяйственного механизма, воспроизводство и развитие аграрного производства.

Якщо йдеться про "використання економічних законодавств", то тут мається на увазі свідоме регулювання економіки, тобто об'єктивний механізм ринку виключається із господарського механізму.

Господарський механізм країни є економічною основою функціонування всього національного виробництва, економічної політики держави. В основі дії його є закони розвитку товарного виробництва" [1]. На наш погляд, господарський механізм не основа функціонування національного виробництва. На наш погляд, він є важливою складовою національної економіки, являє собою систему форм, засобів, методів і важелів, на засадах яких здійснюється її організація, управління й регулювання.

Господарський механізм є системне утворення, тобто — це цілісність, яка складається з елементів (частин), що знаходяться у зв'язках один з одним. На думку деяких науковців, основними підсистемами господарського механізму є державне регулювання економіки, монополістична (у тому числі олігополістична) плановірність і механізм ринкового саморегулювання економіки. Кожна з

цих підсистем, у свою чергу, складається з різних елементів. У цьому випадку на рівні окремих виробничих одиниць виділено управління тільки в монополіях і олігополіях. Але ж абсолютна їх більшість не є такими, і вони не можуть функціонувати без організації й управління.

Якщо господарський механізм розглядати в історичному аспекті, то в натуральному господарстві він був і є моноелементним. У ринковій економіці епохи вільної конкуренції господарський механізм регулює мікро-, і макроекономіку і є вже двоелементним. Використовуючи сучасну термінологію, перший можна назвати менеджментом на рівні господарських одиниць (для корпорацій — “корпоративний менеджмент”).

Менеджмент — це організація, управління господарською одиницею, яка виробляє товари (матеріальні блага чи послуги). Його основу становлять ринкова парадигма, тобто реалізація результатів виробництва, товарно-грошові й кредитні відносини. Головна мета — максимізація прибутку, хоча нерідко — боротьба за виживання на економічному поприщі.

Менеджмент може здійснюватись власником чи об’єднаними власниками підприємства, або найманими менеджерами. В обох випадках менеджер чи менеджери приймають рішення і несуть відповідальність за свої виробничі та фінансові результати. Але головним у менеджменті є його двоїста направленість. З одного боку це регулювання відносин господарського суб’єкта з іншими суб’єктами економіки, а саме: покупцями їх продукції і тими, у кого підприємство купує необхідні засоби виробництва.

Така функція є головною. Виходячи з неї, організується внутрішньогосподарська діяльність підприємства. Вона має максимально спрощену систему в невеликих сімейних господарствах (зручна тим, що власник-менеджер сам приймає рішення і несе персональну відповідальність за їх втілення у життя). Чим більша за розмірами виробнича одиниця, особливо сучасні корпорації, зокрема ТНК, тим складніший менеджмент. Нерідко окремі під-

розділи підприємства чи складові корпорації є економічно автономними, або функціонують на засадах госпрозрахунку.

Ринкова економіка у процесі свого розвитку ставала усе більш складною системою. Зростали обсяги реалізації товарів, ускладнювався і розширювався їх асортимент, посилювався процес інтернаціоналізації, а нині і глобалізації національних економік. Усе це супроводжувалося зростанням втрат від спонтанного регулювання економіки. З метою їх зменшення (про повне усунення не може йти мова) почав формуватися і поширюватися невластивий природі ринкової економіки механізм державного регулювання національної економіки. Він є складовою державної економічної діяльності, яка охоплює державний сектор економіки.

Механізм державного регулювання економіки можна визначити як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних і правових функцій. Інакше кажучи, державний механізм включає політико-правові, організаційно-управлінські форми і засоби управління (регулювання) господарською діяльністю суб'єктів ринкової економіки.

Отже, господарський механізм на сучасному етапі практично у всіх моделях економіки є системним утворенням.

При узагальненому підході у господарському механізмі можна виділити три головні складові: менеджмент на рівні господарських одиниць який здійснює організацію й управління підприємством. Така функція хоча є регулюючою, але більш конкретною, прикладною, організаційно-управлінською, оскільки на підприємстві здійснюється переважно командно-адміністративними методами. З цих позицій господарська одиниця, образно кажучи, це "територія" (островок) командно-адміністративної системи в загальному просторі ринкової економіки.

З одного боку, менеджмент вирішує організаційно-управлінські питання щодо техніко-людської системи, з іншого — як соціальної підсистеми ринкової економіки. Однак головним завданням менеджменту і раніше, і тепер є глибокий аналіз ринкової

кон'юнктури. П.Т. Саблук у зв'язку з цим зазначає, що ринок — це досить динамічне історико-суспільне й соціально-економічне явище, освоєння якого потребує певних умов виробничого середовища, вимагає глибоких знань і великих організаторських здібностей підприємців в конкурентній боротьбі [2].

Практично загальновизнаним на сьогодні є положення, згідно яким менеджмент є якщо і не головним, то важливим чинником ефективного функціонування підприємства. Спеціалісти з менеджменту стверджують, що ефективність економіки лише на третину зумовлюється вкладеннями в обладнання, техніку. Все інше залежить від інтелектуального потенціалу, зокрема від кваліфікації керівників, рівня їх компетентності, вміння передбачити і приймати обґрунтовані рішення.

На заході загальноприйнятим є твердження, що фірма не може дозволити собі розкіш мати непрофесійного керівника, який не в змозі добре виконувати свої обов'язки через погану підготовленість [3].

Таким чином, ефективність підприємств здебільшого залежить від менеджменту, а не від організаційної структури. Незважаючи на недоліки кооперативної і державної форми власності, деякі менеджери здатні керувати кооперативами краще і досягти максимального рівня виробництва [4].

Менеджмент, з точки зору його ендогеності і що економічна система у виробничому аспекті є сукупністю господарських формувань, є основною ланкою в організації й управлінні економікою. Держава регулює національну економіку. У цілому — вона виконує багато економічних функцій не тільки регулюючих, але й здійснює господарську діяльність (державний сектор економіки). На рис. наведено головні елементи регулювання ринкової економіки державою.

Однак, якщо зважити на ту обставину, що ринок практично вирішує питання що, як, скільки і для кого виробляти, то ринковий механізм є стрижнем в господарському механізмі.

Стосовно інших складових, які нерідко виділяють науковці у

складі господарського механізму, а саме: союзи підприємців, трудові асоціації, установи ринкової інфраструктури й інші недержавні регулюючі економіку інституції, то вони є продовженням менеджменту у сфері обігу або різновидами державного регулювання. Вони також діють на засадах вивчення ринкової кон'юнктури з метою пом'якшення, а по можливості усунення відомих “провалів” ринку, а нерідко його захисту від монополізму (останнє є головною функцією держави за допомогою створення антимонопольних комітетів тощо).

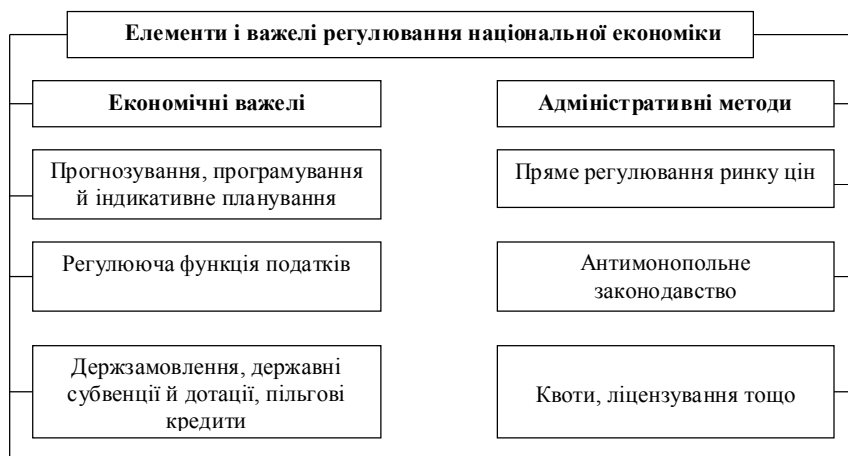

Рис. Напрями і важелі економічної діяльності держави

Отже, відповідь на питання хто і як регулює національну економіку на мікро- і макрорівнях, тобто вирішує такі організаційно-управлінські рішення — що, як, скільки і для кого виробляти може бути одна — господарський механізм. На його засадах здійснюється функціонування, відтворення й розвиток виробництва (економічної системи). У ринковій економіці його головна складова — ринок не в широкому змісті його поняття (сфера й місце обігу товарів, їх реалізація), а як регулятора економіки. Його особливість — об'єктивність дії, детермінованість щодо усіх суб'єктів

економіки. Він не потребує створення спеціальних установ, тобто діє спонтанно, в “автоматичному режимі”. Менеджмент на мікро, — і макрорівнях формуються свідомо і здійснюються спеціально для цього підготовленими людьми (менеджерами) на засадах пізнання принципів і законів ринку і визначення можливих напрямів, форми й важелів дій у їх річищі. Можливі й інші дії, але це рано чи пізніше призведе до економічного банкрутства.

Разом з тим неринкові регулятори не є пасивними щодо ринкового механізму. Останній насамперед регулює співвідношення попиту і пропозиції і за допомогою цін та конкуренції врівноважує їх, формуючи ціну рівноваги, формуючи обсяги й структуру виробництва відповідно попиту. Але ринок діє методом спроб і помилок, а це призводить до значних втрат. І зовсім не суперечить ринковим принципам свідомий вплив як на попит так і на пропозицію (якщо це вдається) з метою швидкого досягнення рівноваги і підтримки її більш-менш стабільності засобами і важелями, що не суперечать ринковим принципам. Якщо держава, наприклад, буде диктувати ціни, визначати обсяги й структуру пропозиції й попиту, то це вже буде державне постачання і збут — неринковий тип регулювання. Якщо ж у господарському механізмі пріоритетною складовою є ринковий механізм, то така економіка є ринкового типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлишенко М.М. Госпрозрахунок як основа ринкової економіки // Економіка АПК. — 2006. — № 5. — С. 75.
2. Саблук П.Т. Розвиток аграрної економічної науки в Україні та її завдання в умовах освоєння ринкової системи господарювання// Економіка АПК. — 2006. — № 7. — С. 4.
3. Вітковський М.П. Посилення ролі держави при переході до ринку // Економіка АПК. — 1999. — № 1. — С. 132.
4. Рябчик І.В., Галушко В.В. Нові підходи до аналізу ефективності сільсько-господарських підприємств // Економіка АПК.-2004.-№ 3.- С. 106.

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА

М.В.Дубініна, кандидат економічних наук, доцент

М.Д.Бабенко, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

У статті теоретично обґрунтовано підхід щодо необхідності державного стимулювання розвитку особистих селянських господарств в умовах інтеграції до світового співтовариства. Визначено та систематизовано функції, що виконуються особистими селянськими господарствами на сучасному етапі розвитку економіки.

В статье теоретически обоснован подход относительно необходимости государственного стимулирования развития личных крестьянских хозяйств в условиях интеграции в мировое сообщество. Определены и систематизированы функции, которые выполняются личными крестьянскими хозяйствами на современном этапе развития экономики.

Сукупні обсяги підтримки аграрного сектора економіки становили відповідно: в США — 24, Австралії — 6, в Японії — 65, Канаді — 20, Мексиці — 22, Швейцарії — 73, Новій Зеландії — 2, Норвегії — 69, Туреччині — 36% [1]. Аналіз світового досвіду свідчить про необхідність державного стимулювання аграрного сектора економіки України та, зокрема, дрібних товаровиробників — особистих селянських господарств. Вони представляють собою сукупність виробничого осередку, на долю якого припадає 65 відсотків загального обсягу виробництва валової продукції сільського господарства в Україні.

На жаль, проблемам державної підтримки особистих селянських господарств, механізму дії в умовах інтеграції до світового співтовариства приділяється неналежна увага. Назріла необхідність проведення нового етапу наукових досліджень ролі особистих господарств в продовольчому забезпеченні країни, формуванні рівня добробуту значної кількості сільського населення з врахуванням принципових

змін у відносинах власності та форм господарювання на селі.

Різні аспекти функціонування особистих селянських господарств досліджували В.А.Белянов, О.А.Бугуцький, І.Ф.Глотов, П.Т.Губенко, З.І.Калугіна, І.В.Коновалов, М.Й.Малік, В.Я.Месель-Веселяк, П.Т.Саблук, Н.К.Фігурновська, О.В.Чаянов, Г.І.Шмельов, О.М.Шпичак та інші економісти-аграрники.

На сьогодні актуальним є аналіз нових тенденцій розвитку особистих селянських господарств, зміни їх функцій на сучасному етапі розвитку.

Роль і місце особистих селянських господарств в аграрній сфері економіки найкраще проявляється у властивих їм функціях. Розглядаючи функції таких господарств під час реформування соціально-економічної системи, слід зазначити такі чинники:

По-перше, сприяння у формуванні численних суб'єктів ринкового господарства, насамперед у створенні ефективного недержавного сектора економіки, орієнтованого на попит, конкуренцію; стимулювання ділової активності населення.

По-друге, сприяння процесам приватизації та роздержавлення економіки.

По-третє, робить вагомий внесок у роз'язання проблеми зайнятості. Ця функція проявляється у здатності особистих селянських господарств забезпечувати добробут сільського населення під час структурних зрушень економіки.

По-четверте, сприяє подоланню дефіцитності споживчого ринку та виконує функцію насичення ринку сільськогосподарською продукцією.

Усе це дає підстави зробити висновок, що функціонування особистих селянських господарств в ринковій економіці не є відокремленим. Вони становлять невід'ємний структурний елемент сучасного сільського господарства України.

Слід зазначити, що зроблено лише перші, не завжди правильні та послідовні кроки на шляху формування цілісної політики підтримки особистих господарств і створення механізмів її реалізації. Деякі заходи державного регулювання мають суперечливий характер, основні напрями підтримки фактично не забезпечені ресурсами. Усе це потребує чіткішого наукового підходу до форму-

вання державної політики підтримки розвитку особистих селянських господарств.

Важливе місце займає стимулювання зовнішньоекономічної діяльності особистих господарств. Основу державної політики передусім становлять нарощування експортного потенціалу з метою зменшення ресурсорієнтованого експорту, розвиток торговельних, науково-технічних, виробничо-технологічних, інформаційних зв'язків з іноземними країнами та забезпечення сприятливих умов для іноземної інвестиційної діяльності у сфері нових технологій, ноу-хау, створення нових виробництв з випуску конкурентоспроможної продукції та продукції, що замінює імпорту.

Особисті селянські господарства, що експортуватимуть свою власну продукцію, стимулюватимуться шляхом: організації пільгового кредитування експортної діяльності; створення сприятливих умов страхування кредитів для експортних операцій; запровадження митних пільг і преференцій для експортної продукції з підвищеним ступенем переробки, що забезпечуватиме високу ефективність експорту та створення можливостей для її реалізації на зарубіжних ринках; надання допомоги для участі в міжнародних виставках і ярмарках на пільгових умовах.

Для забезпечення ефективної діяльності особистих селянських господарств на зовнішніх ринках доцільно надавати відповідні рекомендації та необхідну інформацію про зовнішньоекономічну діяльність, зовнішні ринки, тенденції їх розвитку, про потенційних партнерів тощо, а також проведення конференцій, семінарів, консультацій для селян які бажають вийти на зовнішні ринки.

В умовах здійснення широкомасштабної аграрної реформи, стержнем якої є перехід до ринкових засад господарювання на основі приватної власності на землю, майно і результати праці працівників сільськогосподарського виробництва, виникає нагальна потреба у створенні, відповідної ринковим умовам, системи розповсюдження сільськогосподарських знань та інформації.

Подальший розвиток особистих селянських господарств потребує створення розвинутої системи інформаційного забезпечення та інфраструктури, що підтримує її діяльність.

Основним елементом зазначеної системи може стати мережа регіо-

нальних інформаційно-аналітичних центрів (сільських дорадчих служб), які в подальшому інтегруються в єдину інформаційну систему.

Головними завданнями регіональних інформаційно-аналітичних центрів мають бути:

- забезпечення доступу селян до інформації (правової, нормативно-довідкової, маркетингової, науково-технологічної, комерційної тощо);
- надання консультаційних послуг з питань стану ринку, кон'юнктурного аналізу, управління підприємством, участі у виставках, підготовки кадрів;
- складання інформації для органів державної влади про стан діяльності особистих селянських господарств та тенденції їх розвитку.

Залежно від розміру, рівня товарності, спеціалізації та платоспроможності необхідно передбачати диференційоване інформаційне обслуговування особистих господарств.

Запровадження постійного моніторингу за державною підтримкою особистих селянських господарств та механізмами регулювання діяльності цієї частки аграрного сектора економіки дасть змогу відстежувати зміни та напрями її розвитку як на державному, так і регіональному рівнях, а також своєчасно застосовувати важелі державного регулювання з метою поліпшення економічного клімату для проведення діяльності особистих селянських господарств.

Реалізація державної політики підтримки особистих селянських господарств в рамках державних і регіональних цільових програм дасть змогу створити альтернативні канали розподілу агропродукції та поставок матеріально-технічних ресурсів, наситити споживчий ринок дешевою місцевою продукцією, переорієнтувати оптову ланку на потреби власників особистих селянських господарств. І як результат — здешевлення продуктів харчування для соціально незахищених верств населення, зниження соціальної напруженості в регіонах, підвищення реальних доходів сільських жителів, що відповідає державним та особистим економічним інтересам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка сільського господарства Росії. – 2006. – № 5. – С. 42-46.

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ В УКРАЇНІ

Н.М.Сіренко, кандидат економічних наук, доцент

В.А.Дубінін, кандидат військових наук

Миколаївський державний аграрний університет

У статті проаналізовано систему державного регулювання інноваційним процесом в Україні, встановлено основні причини її розбалансованості. Для забезпечення інноваційного розвитку держави запропоновано принципи побудови системи державного регулювання, основані на функціях держави та оптимальному поєднанні контролю й свободи дій суб'єктів господарювання.

В статье проанализирована система государственного регулирования инновационного процесса в Украине, установлены основные причины ее разбалансированности. Для обеспечения инновационного развития государства предложены принципы построения системы государственного регулирования, основанные на функциях государства и оптимальном использовании контроля и свободы действий субъектов хозяйствования.

Інноваційний процес, перетворюючи наукові знання в задоволення потреб суспільства, закономірно потребує злагодженого управління. Ряд науковців вважають, що наука має творчу основу, а тому не підлягає управлінню, з чим не можна погодитися, зокрема й тому, що науково-інноваційна діяльність є основою національної безпеки країни, яка підпорядковується принципам керуваності. Зважаючи ж на нові для України процеси, основані на приватній інтелектуальній власності, на протигагу державній, - в дореформений період, відкритість економіки, процеси глобалізації, управління інноваційним розвитком повинне ґрунтуватися на використанні досвіду розвинутих країн із коригуванням на особливості країни і максимально результативного використання наявного потенціалу. Такі дії повинні чітко регламентуватися державою, починаючи із визначення інноваційної стратегії, політики, і закінчуючи контролем за їх виконанням.

Органи державного управління з метою забезпечення реалізації державних функцій повинні забезпечувати відповідні чіткі повноваження та відповідальність. В Україні сьогодні

склалася ситуація, яка призвела, за словами Голови державного агентства України з інвестицій та інновацій Івченка В.А., до відсутності системності і послідовності у здійсненні державних заходів щодо засад формування і реалізації державної інноваційної політики та до неузгоджених дій органів виконавчої влади як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях [3]. В оцінці цього питання одностайні як науковці-теоретики, так і практики, а тому принципи державного управління інноваційною діяльністю потребують нагального переосмислення, перегляду і відповідної структурної перебудови державних органів виконавчої влади.

Інноваційні процеси в Україні координуються та контролюються Міністерством освіти і науки України, Міністерством економіки України, Міністерством промислової політики України та Державним агентством України з інвестицій та інновацій. В системі управління інноваційним розвитком України в 2006-2007 рр. відбулися певні зрушення, зокрема, державні органи виконавчої влади розмежували свої повноваження та відповідальність в цій сфері. Міністерство освіти і науки України виконує функцію координатора, визначає інноваційну політику держави й доводить її положення до інших учасників інноваційного процесу. Але фактично виконання цієї функції не забезпечується, що зумовлює розбалансованість всієї системи.

Законом України “Про інноваційну діяльність” визначено, що державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом [1]:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;

- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проєктів;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Функціональна розбалансованість у системі органів державної влади призвела до майже повної бездіяльності щодо реалізації в Україні інноваційних принципів розвитку суспільства. Стосовно виконання покладених на неї функцій держава виявилася неспроможною. Пріоритетні напрямки розвитку науки, техніки та інноваційної діяльності визначені не чітко, вони не ґрунтуються на пріоритетності потреб суспільства, що визнається і практиками. Проблеми української економіки зумовили ситуацію, коли першочерговим є розвиток всіх галузей, але все ж необхідно визначити проривні галузі, розвиток яких забезпечить для України достатній рівень конкурентоспроможності. Науково-технічне відставання України від розвинутих країн значне, а тому слід знайти сферу, де із наявним потенціалом можливо здійснити інноваційний прорив.

В Росії, наприклад, інноваційна діяльність здійснюється під чітким регулюванням держави, що, на думку деяких спеціалістів, має певні негативні наслідки [2]. Звичайно деякі російські галузі зазнають процесів деградації і це недопустима помилка інноваційної політики держави, оскільки остання не повинна пригнічувати другорядні галузі, а підтримувати їх на досягнутому рівні або ж забезпечувати незначне зростання.

Ситуація Росії має показовий для України характер, адже основні переваги ідентичні і полягають в кадровому потенціалі, який все ж використовується неефективно. Ключові ж проблеми в галузі науки та інновацій також подібні: темпи розвитку досліджень не відповідають потребам національної безпеки та попиту на технології. З огляду на останнє слід переглянути вже згадані напрями інноваційної діяльності України, для чого можливе використання досвіду Росії.

Курс на інноваційний розвиток України задекларовано відповідними програмами уряду, концепцією та стратегією соціально-

економічного розвитку, але в регіонах дані положення носять здебільшого декларативний характер, реально діючі програми інноваційного розвитку відсутні або ж не виконуються.

Необхідне посилення контрольних функцій щодо реалізації законів. В Україні з терміном “інновація” або “інноваційна діяльність” прийнято 80 законів, 600 підзаконних актів, більше 1000 нормативних актів міністерств і відомств, що позитивно не впливає на ефективність інноваційної діяльності, а, навпаки, розбалансовує її. Станом на 01.06.2007 р. пройшов перше читання Закон України “Про наукові парки”, підготовлено проекти законів “Про іннополісі”, “Про венчурне фінансування інноваційної діяльності”. Але закони здебільшого не узгоджені між собою, і чим більша кількість їх приймається, тим більше перешкод для розвитку інноваційної діяльності України.

Голова комітету Верховної Ради з питань науки і освіти Самойлик К.С. на Парламентських слуханнях також акцентувала увагу на розпорошенні інноваційної сфери між багатьма органами державної влади, навіть, у Верховній раді цими питаннями опікується декілька комітетів [3]. Таким чином, інноваційні процеси в Україні носять фрагментарний характер, як і їх державне регулювання. По піратству інтелектуальної власності Україна наближається до Росії та Китаю, які Міжнародним альянсом із захисту інтелектуальної власності визнані лідерами в цій сфері. Проектом постанови КМУ “Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер” зроблено перший крок до реального стимулювання створення новацій та їх поширення, але механізми залишаються не відпрацьованими. У фінансово-кредитній сфері інноваційна діяльність стимулюється лише цільовим субсидюванням технологічних парків, проекти яких не завжди носять стратегічний для України характер.

У зв'язку із відсутністю координації між елементами системи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні першочергово необхідно окреслити роль, яку відіграє держава в процесі управління інноваційним розвитком, її функціями в

цій сфері:

1. Здійснення моніторингу потреб суспільства, встановлення їх пріоритетності відповідно до політики національної безпеки та інформаційне забезпечення інших суб'єктів інноваційного процесу.
2. Законодавчо-нормативне забезпечення інноваційного процесу.
3. Створення і розвиток інфраструктури інноваційного процесу.

Чіткість у забезпеченні реалізації зазначених функцій необхідно супроводжувати наданням свободи суб'єктам господарювання щодо фінансування науково-дослідних програм відповідно до їх стратегії та ринкової позиції. Розвиток пріоритетних для держави напрямків науки повинен стимулюватися системою механізмів, основаних на державному прямому й непрямому фінансуванні із контролюючими заходами на всіх рівнях інноваційної діяльності. Відповідно виникне потреба у структуруванні і державних органів із чітким розмежуванням повноважень і відповідальності. Такі підходи до організації державного регулювання інноваційної діяльності забезпечать реалізацію окремих проривних напрямків в науці, техніці і технології, що є основою довгострокового стабільного розвитку держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" № 40-IV від 04.04.2002 р. - <http://www.rada.gov.ua>.
2. Научный парк, или как украинскому ученому стать миллионером // Зеркало недели. - 30.06.2007 р. - № 25 (654). - С. 1, 13.
3. Парламентські слухання 20.06.2007 р. "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації". - <http://www.rada.gov.ua>.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

І.О.Іртищева, кандидат економічних наук, доцент

Рада по вивченню продуктивних сил НАН України, м.Київ

У статті розглянуто інвестиційно-інноваційну діяльність як визначальний фактор економічного розвитку країни. Визначено основні умови, що сприяють покращенню інвестиційного клімату та інноваційних процесів.

В статье рассмотрена инвестиционно-инновационная деятельность как важный фактор экономического развития страны. Определены основные условия, которые влияют на улучшение инвестиционного климата и инновационные процессы.

Постановка проблеми. Зі вступом більшості країн до СОТ міжнародні інвестиційно-інноваційні процеси в багатьох галузях національних економік значно активізувались і набрали нових масштабів та економічної важливості для країн. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження питань впливу змін правил торгівлі (після вступу до СОТ) на обсяги залучення іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції — одне з найяскравіших явищ світової економіки. Сьогодні багато фірм активніше розширюють свою діяльність за рубежом за рахунок прямих інвестицій, і фактично всі економіки на сучасному етапі конкурують за залучення капіталу транснаціональних компаній — у результаті глобальні фінансові потоки досягають надзвичайно високого рівня.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У міжнародних та вітчизняних засобах масової інформації нині з'явилося багато публікацій з досліджуваної проблеми, які здебільшого аналізують позитивні результати та негативні наслідки щодо вступу України до СОТ, інвестиційно-інноваційні процеси. Найбільше ці питання розкрито А.П. Гайдучьким, І.А. Сазонцем, Ю. Каракаєм, Д. Крисановим, В. Новицьким, С. Марченком, Є. Савельєвим.

Однак в публікаціях недостатньо уваги приділено впливу глобалізації торгівлі на активізацію міжнародних інвестиційно-іннова-

ційних процесів, досвіду зарубіжних країн у підвищенні інвестиційної привабливості сільського господарства.

Постановка завдання. Завданням цієї статті є узагальнення основних аспектів, що підтверджують позитивний вплив інвестиційно-інноваційних процесів на стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток національної агропродовольчої сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині прямі іноземні інвестиції в українську економіку є значно нижчими, ніж в інших країнах світу. Однак вже є позитивні зрушення. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну на 1 січня 2007 року становив 21186,0 млн. дол. США і збільшився у порівнянні з обсягом на 1 січня 1995 та 2006р. у 43 рази і на 25% відповідно. Основна частина — це інвестиції у вигляді рухомого і нерухомого майна (60,5%) та грошові внески (18,8%). Найбільшими інвесторами є нерезиденти з США (19%), Кіпру (9,5%), Російської Федерації (9,0%), Австрії (8,9%), Великобританії (6,2%), Швейцарії (4,7%), Нідерландів (4,4%), Німеччини (3,4%). Великий інтерес у інвесторів щодо вкладення свого капіталу викликають такі галузі народного господарства, як внутрішня торгівля — 22,4% до загального обсягу, харчова промисловість — 14,5%, машинобудування і металообробка — 12,8%, чорна та кольорова металургія — 5,0%, зовнішня торгівля — 4,4%, хімічна промисловість — 3,9%, промисловість будматеріалів та будівництво — 3,7%. Сільське господарство є інвестиційно непривабливою галуззю.

Мобілізувати інвестиційні ресурси можна шляхом залучення до інвестиційного процесу в регіоні фінансово-кредитних установ і використання для інвестування нагромаджених банками фінансовий потенціал. Модель успішного функціонування пореформеного сільського господарства як України, так і Причорноморського регіону повинна будуватися на основі спрощеного доступу агропідприємств до порівняно дешевих довгострокових кредитів. Для цього ефективніше має спрацювати система державної підтримки сільського господарства.

Перспективним джерелом поповнення фінансових ресурсів

сільського господарства регіону є розвиток іпотечних відносин, оскільки йдеться про надання кредитів під заставу тих об'єктів, на які не впливає інфляція (земля, нерухомість, устаткування). Серед інших джерел інвестування слід відмітити також муніципальні позики, продаж об'єктів незавершеного будівництва, заощадження населення тощо.

Рух інвестиційних надходжень аграрного спрямування в регіоні не є пропорційним. Через низьку інвестиційну активність іноземних компаній, нерівномірний регіональний розподіл інвестиційних надходжень і високий рівень потреби економіки у залученні капіталу особливої актуальності набуває питання визначення пріоритетів інвестиційної діяльності, вибору її найефективніших напрямків на рівні окремих підприємств, галузей, регіонів, що потребує відповідної інформації про інвестиційну привабливість та обґрунтування методичних основ її визначення. Конкретизація інвестиційної спрямованості регіонального розвитку повинна спиратися насамперед на розробку концепції або програми залучення інвестицій в економіку регіону (міста) з чітким визначенням коротко- та довготермінових цілей реалізації базової програми інвестування, характеристики прогнозних напрямків і обсягів залучення інвестицій, а також визначення форм освоєння інвестиційних надходжень.

В умовах підвищення самостійності регіонів великого значення набуває визначення регіональних потреб в інвестиціях на продуктивний розвиток суб'єктів господарювання і можливостей цих суб'єктів освоїти очікувані інвестиції. Фактично стоїть питання про спроможність регіональної інфраструктури ефективно використовувати залучені та запозичені кошти для покриття потреб регіонів. Документальна форма такої попередньої оцінки потенційних можливостей може бути названа, наприклад, як "інвестиційний паспорт регіону". Оцінка інвестиційного потенціалу може, звичайно, грішити кількісними перебільшеннями, але у будь-якому разі є необхідною. Розрив між бажаним і реально можливим обсягом освоєння інвестицій заповнюють посередники на інвестиційному ринку (банки, інвестиційні фонди та компанії, трасти), які працюють у напрямку насичення регіональних інвестиційних пропозицій для

потенційних інвесторів.

Стимулювати інвестиційну активність могло б запровадження лізингових операцій як форми гарантованого товарного інвестування. Ми вважаємо за доцільне запропонувати створення регіонального лізингового фонду виробничих потужностей, котрий може бути або самостійною комерційною структурою, або госпрозрахунковою ланкою в структурі місцевої виконавчої влади. Свою діяльність такий фонд здійснював би у взаємодії з відповідними міністерствами та відомствами, з іншими регіональними структурами, з підприємствами безпосередньо. Мета створення лізингового фонду — раціональне використання виробничих потужностей (власних основних засобів) підприємств і організацій. Досягнення такої мети цілком реальне, тим більше, що у цьому питанні передусім потрібна організаційна робота, а фінансові витрати на “розкрутку” відносно невеликі. Фонд не буде власником майна, а виконуватиме розпорядницько-координаційні функції, що делегуються за партнерськими угодами.

Звичайно, ефективність регіональної інвестиційної політики багато в чому залежить від поліпшення інвестиційного клімату в державі в цілому. Для наближення інтересів держави і регіонів важливо проводити розрахунки балансових моделей ресурсного забезпечення регіонального розвитку, особливо на рівні міжрегіональних зв'язків. Це дасть можливість підвищити інтегрованість регіонів України. Тому проблеми перепрофілювання, диверсифікації виробництва, кооперації на регіональному рівні повинні стати предметом досліджень економічної науки.

Інвестиційний процес в Україні стримується через те, що у нас закрыта інноваційна ніша. Для відкриття інноваційної ніші необхідно, щоб ринок сформував певні умови. Серед них особливо важливі нова структура відносних цін, нагромадження необхідної кількості вільних капіталів і зниження ставки відсотка тощо. Усі ці умови перекриваються одним — досягненням позитивної різниці між вартістю випуску продукції та вартістю витрат на неї. Безперечно, комплекс складних соціально-політичних проблем також справляє величезний вплив. Країні необхідна політична стабіль-

ність, з якої впливає сталий економічний розвиток.

У 2006 році основні зусилля інноваційно активних підприємств Причорноморського регіону були направлені на подолання проблем у виробництві промислової продукції, підвищенні її конкурентоспроможності за рахунок впровадження нових прогресивних технологічних процесів, особливо маловідходних та ресурсозберігаючих.

Найпоширенішим напрямом інноваційної діяльності в регіоні залишається оновлення продукції. Серед нових видів продукції переважає продукція підприємств хімічної промисловості, харчової та підприємств машинобудування.

Серед проблем, які виникають в агропродовольчій сфері регіону при впровадженні інновацій, можна виділити такі:

- відсутність науково-технічної інформації щодо самих розробок і їх впровадження на підприємствах України;
- невиправдано довга і складна процедура розгляду інноваційних проектів з метою надання їм певних пільг;
- відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємства;
- високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами організації виробництва нововведення і невизначеністю ринку збуту;
- певні труднощі в одержанні пільгових кредитів;
- невідповідність існуючої нормативної бази в Україні сучасному рівню розвитку світової техніки;
- нестача обігових коштів;
- відсутність кваліфікованих кадрів.

Головною метою розвитку науково-інноваційної діяльності має стати продовження роботи щодо впровадження новітніх та ресурсозберігаючих технологій в енергетиці, промисловості і агропромисловому комплексі.

Висновки. Забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток національної агропродовольчої сфери в умовах прискорення глобалізації та інтеграції до Європейського простору,

вступу до СОТ можна лише в тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційно-інвестиційної моделі. Поєднання інвестиційної та інноваційної діяльності, вкладення значних коштів у сучасні інноваційні технології та виробництво інноваційних продуктів слід розглядати як найважливішу передумову ефективного функціонування вітчизняного сільського господарства та інших галузей агропродовольчої сфери у відкритому конкурентному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абсава Л.О. Обґрунтування нового показника оцінки ризику інвестицій // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. Вип. 44. – Херсон: Айлант. – 2006. – С. 211-214.
2. Гайдуцький А.П. Інвестиційна привабливість ринку землі в Україні // Економіка АПК. – 2005. – №8. – С.125-131.
3. Інвестиційні стратегії конкурентоспроможної економіки: Монографія / Під ред. І.Л. Сазонця – Дніпропетровськ: Наука та освіта, 2004. – 420с.
4. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності // Економіка України. – 2007. – №3. – С.14-21.
5. Крисанов Д. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України // Економіка України. – 2007. – №4. – С.71-82.
6. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку // Економіка України. – 2007. – №2. – С.45-52.
7. Марченко С. Міжнародна кредитно-рейтингова оцінка інвестиційної привабливості України // Банківська справа. – 2004. – №1. – С. 48-57.
8. Савельєв Є. Міжнародний рух капіталу в Україну та через неї // Журнал Європейської економіки. – 2005. – №1. – С.31-56.
9. <http://www.ukrstat.dov.ua>

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А.В.Ключник, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто актуальні питання, пов'язані з особливостями формування ефективної кредитної політики в аграрному секторі економіки України, в тому числі і Миколаївської області. Запропоновано шляхи їх вирішення.

Рассмотрены актуальные вопросы, связанные с особенностями формирования эффективной кредитной политики в аграрном секторе экономики Украины, в том числе и в Николаевской области. Предложены пути их решения.

Постановка проблеми. Одне з основних джерел фінансових ресурсів — кредитне забезпечення, необхідність якого в аграрному виробництві посилюється особливостями останнього, що призводить до існування значного розриву між надходженням коштів та їх витрачанням. Ураховуючи, що кредитування сільського господарства — ризикований бізнес, аграрний сектор є непривабливим для вкладання коштів.

Аналіз останніх досліджень. Необхідно вказати, що проблемами кредитної політики в аграрному секторі займається значна частка учених-економістів, серед яких: О.Є.Гудзь, П.К.Канівський, Г.І.Піріг, І.І.Червен, І.П.Шиндирук та інші. Проте все ж ряд проблем залишається не до кінця вирішеними. До них насамперед належить визначення шляхів формування ефективної кредитної політики окремого регіонального АПК.

Постановка завдання. Проаналізувати стан кредитної політики в аграрному секторі економіки Миколаївської області та визначити шляхи її ефективного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Частка кредитів комерційних банків у загальній структурі кредитування поки що залишається дуже низькою. Правда, сьогодні банки вже потрохи починають довіряти аграрним підприємцям і розробляють особливі умови

кредитування для них. Наприклад, Райффайзен банк Аваль для придбання сільськогосподарської техніки та інвентарю вітчизняних і закордонних виробників пропонує наступні умови кредитування: власний внесок — не менше, ніж 20% від вартості нової і не менше 30% — на техніку, що була у користуванні; заставою виступає сама придбана техніка; термін кредитування — до 3 років; валюта кредитування — гривня, долари США та євро; відсоткова ставка встановлюється індивідуально залежно від фінансового стану господарства.

На жаль, кредитні програми банків розраховані переважно на короткостроковий термін. Проте, за результатами проведених досліджень Інституту сільського розвитку, близько 64% сільськогосподарських підприємств України мають потребу в довгострокових кредитах, 16% — в середньострокових і лише 10% — у короткострокових [1]. Виходячи з вказаного, в Україні необхідно значно збільшити розміри насамперед довгострокових кредитів, які є вкрай необхідними сільгосптоваровиробникам.

В Україні необхідно розширити застосування системи складських розписок, які дають агротоваровиробникам можливість поліпшення доступу до кредитів. При їх застосуванні в якості застави використовується вироблена ними продукція.

Говорячи про застосувану в останні роки часткову компенсацію кредитних ставок комерційних банків, необхідно вказати, що її доцільно значно збільшити і забезпечити своєчасність її надання. Для стимулювання розвитку тваринництва необхідно збільшувати застосування пільгових (2%-х) ставок по кредитах (як це було раніше) й за умовою, якщо сільгосптоваровиробник продав у звітному році більш ніж 100 тонн м'яса. Крім того, в межах кожного окремого адміністративного району, на наш погляд, доцільно було б встановлювати пільгові відсотки по короткостроковим кредитам. При цьому при досягненні підприємством середньорайонного рівня урожайності конкретної сільгоспкультури та продуктивності тварин слід брати відсоток, який за своїм розміром нижчий середньорайонного.

При формуванні кредитної політики в аграрному секторі Укра-

їни можна скористатися і досвідом Канади. Для фермерів цієї країни встановлено пільгове кредитування, суть якого полягає в тому, що фермери з річним доходом від 100 до 250 тис. канадських доларів платять податок у розмірі 14% від одержаної суми доходу. Певну роль у забезпеченні стабільності фермерських господарств відіграє і діючий тут Закон “Про фермерську заборгованість”, який передбачає створення в кожній провінції спеціальних рад для регулювання розрахунків між економічно слабкими фермерськими господарствами та їх кредиторами [2].

Потребують збільшення суми кредитів, що надаються Аграрним фондом, які мають наступні переваги: відсоткова ставка за користування бюджетною позикою менша банківської у 2 рази; заставою є зерно; менша кількість документів (у порівнянні з вимогами комерційних банків) при наданні кредитів; сільгосптоваровиробник при оформленні зерна під заставу для отримання бюджетної позики залишається його власником і може реалізовувати його за умови вигідної цінової пропозиції будь-коли; відсоток за користування бюджетною позикою сплачується не щомісяця, а одночасно з її погашенням. Станом на 20.06.2006 р. 33 господарства з 12 районів Миколаївщини виявили бажання співпрацювати з Миколаївським регіональним відділенням Аграрного фонду. При цьому 25 з них (із 7 районів) отримали бюджетні позики під заставу зерна.

На наш погляд, за схемою заставних закупівель можуть працювати і такі елеватори Миколаївщини, як: ВАТ “Березнегуватський елеватор”, ЗАТ “Веселинівське ЗПП”, ДАК “Хліб України” ДП “Врадіївський елеватор”, ВАТ “Миколаївський елеватор”, ВАТ “Людмилівський елеватор”, ВАТ “Кам’яномостівське ХПП”, ДАК “Хліб України” ДП “Новополтавський елеватор”, ДП “Хлібна база № 76”.

Одним із відносно нових видів банківських послуг є кредитування в формі овердрафту. Останній являє собою короткостроковий кредит, що надається платоспроможному клієнтові в межах визначеної суми (ліміту) після застосування ним платіжних інструментів на суму, яка перевищує залишок та поточні надходження

коштів на цей рахунок. Нині все більшої актуальності набуває і товарний кредит, який передбачає передачу права власності на товари (виконані роботи, надані послуги) покупцеві (замовнику) в момент підписання договору або фізичного одержання товарів (робіт, послуг) незалежно від часу погашення заборгованості. При такому підході покупець має можливість оплатити пізніше або погасити його вартість частинами протягом визначеного строку. При цьому вдаються до оформлення векселів. Застосування такого кредиту дає змогу сільськогосподарським підприємствам налагоджувати своє виробництво й взаємозв'язки за допомогою відстрочки платежу без залучення банківської позики і без розголошення своїх тимчасових фінансових проблем.

На наш погляд, на увагу заслуговує досвід США з використанням механізму кредитування готової продукції. При застосуванні цього методу федеральний уряд бере на зберігання частину урожаю фермерів, що здійснюється через корпорацію товарного кредиту, яка є складовою Міністерства сільського господарства. Зерно фермерів зберігається безкоштовно, а під його вартість надається позика. Хоча ціна, за якою оцінюється продукція, що приймається на зберігання і під яку надається кредит, нижча ринкової, але вона гарантована і під неї надається фермеру час для реалізації своєї продукції за вищими цінами. І тільки тоді, коли він не зміг це зробити, продукція вважається закупленою державою. Отже, держава є гарантом отримання фермером необхідних для нормального функціонування доходів. Товарний кредит застосовується і в Латвії, де функцію кредитора взяв на себе державний концерн, що замається виробництвом хліба та інших продуктів з борошна. Він надає сільськогосподарським товаровиробникам пільгові кредити (2% річних) під заставу зерна. Максимальний розмір кредиту обмежується половиною вартості зерна, яке товаровиробник зобов'язується поставити концерну [3]. Аналогічний механізм взаємодії держави із сільськогосподарськими товаровиробниками доцільно запровадити і в Україні, в чому з Міністерством аграрної політики активну роль повинен відігравати спеціальний аграрний банк.

У сучасних скрутних фінансових умовах, в яких знаходиться більшість сільськогосподарських підприємств, важливим фактором їх підтримки є лізинг, який має помітні переваги у порівнянні з кредитом. Деяке уявлення про це, зокрема, надає проведене нами порівняння придбання трактора ХТЗ-17221 вартістю 250650 грн. на умовах фінансового лізингу — з одного боку та залучення кредитів — з другого, результати якого наведено в таблиці.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика застосування лізингу та кредиту при придбанні трактора ХТЗ-17221 вартістю 250650 грн.

Ознаки	Варіанти придбання техніки	
	лізинг	за рахунок кредиту банку
Пошук постачальника техніки	Пошук здійснюється лізингодавцем	Кредитор не займається пошуком постачальника
Термін договору, років	5-7	не менше 5
Забезпечення (застанова)	150 % вартості техніки	200 % вартості техніки
Відсоткова ставка	1,9 % річних від залишкової вартості техніки	не менше 18 % річних
Кратність платежів	Два рази на рік (що менше обтяжує грошовий потік господарства)	Щомісячна сплата відсотків з наростанням суми платежу на кінець терміну користування кредитом
Сума загального платежу	285741 грн. за 5 років	295767 грн. за 1 рік

Як видно з таблиці, одержувач техніки за лізингом має досить значні переваги: по-перше, він звільнений від пошуку її постачальника; по-друге, на 50% меншим є розмір застави для одержання необхідних коштів; по-третє, меншою (в 9,5 рази) є і відсоткова ставка річних; по-четверте, завдяки різниці в кратності платежів (2 рази в рік — за лізингом, і 12 разів — за кредитом) господарство одержує можливість для застосування вивільнених таким чином коштів на інші цілі.

У результаті всіх вказаних переваг підприємство одержує можливість сплатити на 10026 грн. меншу суму коштів за трактор

ХТЗ-17221. До того ж і цю суму воно сплачуватиме протягом не одного року, а п'яти. Що, звичайно ж, значно легше. Цей приклад доказує необхідність розширення застосування лізингу в аграрному секторі економіки країни.

На наш погляд, мають знайти економічно обґрунтоване місце в галузі АПК і факторингові операції, які можуть поліпшити стан кредитно-розрахункових відносин, забезпечити ефективний оборот векселів та сприяти розширенню кредитного забезпечення сільсько-господарських товаровиробників одночасно з удосконаленням розрахунків з покупцями їх продукції та постачальниками матеріально-технічних ресурсів.

Висновки. Система кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників України, в тому числі і Миколаївської області, на наш погляд, повинна передбачати:

- запровадження механізмів бюджетного стимулювання, надання середньо- та довгострокових кредитів сільськогосподарським підприємствам комерційними банками та іншими фінансовими структурами;
- застосування тендерної форми обслуговування бюджетних кредитів;
- впровадження в аграрну сферу іпотечного кредитування;
- створення системи аграрних банків, які матимуть право на здійснення державної фінансової політики в АПК;
- розширення повноважень і функцій кредитних кооперативів із залученням фінансових ресурсів фізичних та юридичних осіб;
- поширення інформації щодо кредитних послуг для агропромислового комплексу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудзь О.Є. Забезпечення сільськогосподарських підприємств кредитними ресурсами // Економіка АПК. – 2003. – № 1. – С. 86-90.
2. Канівський П.К. Тенденції розвитку фермерства в країнах з ринковою економікою // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2005. – № 3. – С. 8-17.
3. Пиріг Г.І. Удосконалення кредитних відносин в аграрному секторі економіки // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 106-109.

ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА

О.В.Макушок, кандидат економічних наук
Уманський державний аграрний університет

Обґрунтовано доцільність створення маркетингового кооперативного об'єднання, запропоновано структуру управління ним та визначено основні його функції та завдання в умовах інтеграції до світового співтовариства.

Обоснована целесообразность создания маркетингового кооперативного объединения, предложена структура управления им и определены основные его функции и задания в условиях интеграции к мировому содружеству.

За досить тривалий період існування української економіки результати діяльності більшості сільськогосподарських підприємств суттєво не покращилися, основною проблемою залишається збут продукції, що свідчить про неефективну діяльність маркетингових підрозділів підприємств. За результатами досліджень різних фахівців і вчених-економістів (Г.Армстронга, Ф.Котлера [1], Д.Джоббера [2], С.С.Гаркавенко [3], В.Г.Герасимчука [4] та ін.) саме недоліки в організаційних структурах управління є однією з найпоширеніших причин, які обумовлюють неефективну діяльність підрозділів маркетингу вітчизняних підприємств. Тому, не зважаючи на велику кількість досліджень в області організації маркетингової діяльності, проблема формування організаційної структури управління маркетингом, яка б сприяла ефективній роботі підприємства, залишається актуальною і обумовлює необхідність поглиблення досліджень.

Ціль даної статті — обґрунтувати доцільність створення маркетингового кооперативного об'єднання як одного зі стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників на шляху до європейської інтеграції нашої країни.

В Україні близько половини сільськогосподарської продукції виробляється в дрібнотоварних господарствах, а таких її видів, як молоко, м'ясо, овочі, фрукти, картопля — від 60 до 90 і більше відсотків. Орієнтація на вступ до СОТ й наближення до стандартів господарювання в країнах ЄС загострює перед особистими селянськими і більшістю фермерських господарств проблему конкурентоспроможності і виживання. Проте, загальна економічна криза змушує підприємства працювати в умовах недостатнього матеріального й інформаційного забезпечення. Це негативно впливає на економіку: з одного боку, не дозволяє самостійно діючим суб'єктам ринку застосовувати на ринку маркетингові інструменти в системі; з другого боку, відсутність маркетингової служби (відділу) на підприємстві або його неукomплектованість при дуже низькому рівні підготовки фахівців, на фоні хронічної недостачі фінансових ресурсів є першопричиною відсутності глибокого аналізу ринкової ситуації. У свою чергу, неякісний аналіз унеможливорює створення ефективних маркетингових планів, точних ринкових прогнозів. Вихід — в об'єднанні маркетингових зусиль на кооперативній основі.

З цих позицій створення маркетингового кооперативного об'єднання має надзвичайну актуальність і важливе значення. Без таких об'єднань значно ускладнюється участь дрібнотоварних виробників в ефективному товарному виробництві як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Важливим елементом економічної суті такого маркетингового кооперативного об'єднання (МКО) є те, що об'єднані кооперативи зберігають господарську цілісність, юридичну і економічну самостійність. Кооперативи об'єднують тільки одну функцію — маркетинг з метою ефективного його здійснення. Метою діяльності МКО є сприяння розвитку різних аспектів ринкових відносин в Україні шляхом популяризації ідей маркетингу і кооперації та захист спільних інтересів своїх членів при інтеграції в ЄС.

У даному випадку кооперативне об'єднання можна вважати активним суб'єктом регіонального ринку. Основними цілями його є задоволення інтересів сільськогосподарських товаровиробників,

членів обслуговуючих кооперативів, ефективнішими, ніж у конкуруючих фірм способами, при підвищенні добробуту його членів та забезпечення виходу та конкурентоспроможності їх продукції на міжнародний ринок.

Запропоновану структуру органів управління маркетинговим кооперативним об'єднанням представлено на рис. Джерело: власні дослідження.

Рис. Проектна структура управління маркетинговим кооперативним об'єднанням

Основні завдання маркетингового кооперативного об'єднання:

- сприяння виходу вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейський ринок;
- узагальнення світового досвіду діяльності у сфері кооперації та маркетингу;
- представництво інтересів членів МКО перед державними і громадськими органами, організаціями, іншими особами;
- захист інтересів членів МКО;
- впровадження взаємодовіри, взаємної надійності, порядності й ділового партнерства у взаємовідносинах між членами

МКО та споживачами маркетингових та консалтингових послуг;

- ознайомлення громадськості з діяльністю МКО та її членів.

Отже, члени маркетингового кооперативного об'єднання отримують ряд переваг: сильні позиції у проведенні торгових переговорів; можливість формування великих партій продукції; більш професійний маркетинг, який заснований на комплексному дослідженні ринку; доступ до кращих каналів збуту; наявність достовірної інформації про ринок; сильна ринкова позиція замість конкуренції; більш висока якість послуг, економія капіталу і поточних витрат, а також підвищення конкурентоспроможності продукції національного дрібного товаровиробника на міжнародних ринках при вступі України до СС і СОТ

ЛІТЕРАТУРА

1. Армстронг Г., Котлер Ф. Маркетинг. Загальний курс / Пер. з англ.: Навч. пос. – М.: Издат. дом “ Вильямс”, 2001. – 608 с.
2. Джоббер Д. Принципы и практика маркетинга / Пер. с англ.: Учебн. пособие. – М.: Издат. дом “ Вильямс”, 2000.
3. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підручник. – К.: Лібра, 2004. – 712 с.
4. Герасимчук В.Г. Маркетинг: теорія і практика: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1994. – 327 с.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Н.В.Потривасєва, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто особливості формування та обсяги державної підтримки розвитку сільського господарства та сільських територій Польщі. Визначено шляхи використання її досвіду при розробці стратегії розвитку сільського господарства України з урахуванням перспективи європейської інтеграції.

Рассмотрены особенности формирования и объёмы государственной поддержки развития сельского хозяйства и сельских территорий Польши. Определены пути использования её опыта при разработке стратегии развития сельского хозяйства Украины с учётом перспективы европейской интеграции.

Обравши курс на європейську інтеграцію, Україна стала на шлях комплексного реформування усіх сфер суспільного життя відповідно до європейських стандартів. З метою адаптації вітчизняних аграрних товаровиробників до діяльності в умовах жорсткої міжнародної конкуренції у сфері зовнішньої торгівлі державі необхідний комплексний аналіз інструментів і механізмів, що можуть бути використані для захисту національних інтересів на внутрішньому ринку за умов його лібералізації. В умовах розвитку міжнародних глобалізаційних процесів роль держави є найважливішою і повинна стати різнобічною. При цьому необхідно розуміти і те, що внутрішня державна підтримка сільського господарства обумовлена об'єктивною необхідністю і залежить від остаточного визначення її рівня, беручи до уваги вимоги Угоди про сільське господарство Світової організації торгівлі (СОТ), яка своїми правилами регламентує позиції щодо скорочення розміру підтримки.

Дослідженням державної підтримки в сільському господарстві займається багато вітчизняних та іноземних вчених — В.Андрійчук, А.Даніловська, С.Дем'яненко, С.Кваша, Б.Клепацький, П.Лайко, М. Малік, Л.Молдаван, П.Саблук та

інші. Проте, залишаються недостатньо висвітленими і потребують докладнішого вивчення проблеми удосконалення державного регулювання сільського господарства з урахуванням світових тенденцій. Тому, на нашу думку, доцільно звернутися до досвіду країн з перехідною економікою. Зважаючи на те, що структура економіки Польщі найбільш наближена до економіки України, дослідженню польського досвіду приділено більшу увагу.

Огляд економічної літератури та результати власних досліджень свідчать про те, що важливими чинниками впливу на загальну продуктивність факторів виробництва і обсяги сільськогосподарського виробництва в сільськогосподарських підприємствах Польщі є державна підтримка через субсидії для сільського господарства в цілому та державна система квотування виробництва певних товарів. Отже, виробляючи спеціалізовану сільськогосподарську продукцію, яку в певному регіоні підтримує ЄС, фермер отримує за рік дофінансування із Брюсселя у розмірі близько 1 тисячі євро на гектар землі. Субсидії Європейської Комісії, спрямовані на підтримку сільського господарства Польщі, принесли відчутні результати польським фермерським господарствам, сприяли підвищенню їх конкурентоспроможності, поліпшенню якості та безпечності продуктів харчування.

У результаті здійсненої в Польщі адміністративної реформи органи місцевого самоврядування отримали більше прав і фінансових можливостей розпоряджатися надходженнями від податків. Разом з тим збільшалося і обов'язків та відповідальності за стан справ у сільській місцевості.

Сільське господарство — це галузь економіки, яка великою мірою залежить від природних засобів, і складова, яка значно впливає на стан речей цих засобів методи господарювання, мають вплив не тільки на забруднення ґрунту, води та повітря, але також на оточуюче нас середовище. Відхід від традиційного господарювання веде до зубожіння краєвиду і біосфери. У зв'язку з цим, починаючи з 2004 року, у Польщі діє державна програма зрівноваженого розвитку сільського господарства і сільських місцевостей. Розвиток сільських територій знаходить глибокий відбиток в

політиці ЄС, яка підтримує екстенсивні методи господарювання, реалізуючи зазначену сільськогосподарську програму з врахуванням інтересів довкілля за пріоритетними напрямками: підвищення конкурентоспроможності господарств, збалансований розвиток сільських територій та інші заходи (табл.1). Найбільша питома вага у розміщенні коштів ЄС за 2004-2006рр. припадала на збалансований розвиток сільських територій — 53% (1521,84 млн. євро). Доволі поширеним за досліджуваний період було фінансування такого пріоритетного напрямку розміщення коштів ЄС, як підтримка сільськогосподарської діяльності на території з несприятливими умовами господарювання (на заліснених територіях, низовинах, затоплюваних повеннями, в горах) — 723,96 млн. євро. Найбільше таких земель на заході та північному сході Польщі.

Величина доступних коштів, як і тих, що виділяються з державного бюджету, так і з фонду, призначеного для допомоги від ЄС, недостатня. Для цього вони спрямовуються туди, де більше потрібні, і де вони принесуть найбільш очікуваний ефект. Це відбувається за допомогою спеціальних програм підтримки, розробка яких підкріплена ретельним аналізом. Так, у межах фінансування секторної операційної програми “Реструктуризація та модернізація сектора продовольчого виробництва та розвитку сільських територій” державні кошти призначені для проведення певних заходів. Найбільш фінансованими з них за 2004-2006рр. необхідно відмітити підтримку інвестиційної діяльності (603,9 млн. євро), покращення якості переробки та маркетингу сільськогосподарської продукції (464 млн. євро), покращення стартових умов молодим фермерам (173,3 млн. євро), господарювання сільськогосподарськими водними ресурсами (132 млн. євро), підтримка оновлення села, збереження та охорони культурних цінностей (112,5 млн. євро) (табл.2).

Крім адміністрування розподілу коштів, що призначені для фінансування спеціальних програм, урядові органи надають підприємцям допомогу шляхом організації навчання, дорадницького та інформаційного характеру (створення спеціальних сторінок в Інтернеті, де інформація аналізується та поширюється).

Зведені дані фінансового плану розміщення коштів, направлених на розвиток сільських територій, млн. євро*

Пріоритетні напрями	2004 р.		2005р.		2006р.		2004-2006рр.	
	витрати у суспільно-му секторі	внесок ЄС	витрати у суспільно-му секторі	внесок ЄС	витрати у суспільно-му секторі	внесок ЄС	витрати у суспільному секторі	внесок ЄС
Підвищення конкурентоспроможності і господарств								
- пільгове пенсійне забезпечення	124,38	99,504	132,00	105,80	278,50	222,80	534,88	427,904
- підтримка господарств, які мають невеликий розмір виробництва	8,10	6,40	127,50	102,00	157,50	126,00	293,10	234,40
- асоціації сільськогосподарських виробників	0,30	0,24	6,80	5,42	10,30	6,20	17,40	13,66
Разом	132,78	106,144	266,30	213,02	446,30	357,00	845,38	676,164
Збалансований розвиток сільських територій								
- підтримка сільськогосподарської діяльності на території з несприятливими умовами господарювання	244,80	195,80	284,20	235,36	366,00	292,80	905,00	723,96
- підтримка агроекологічних заходів та покращення умов утримання сільськогосподарських тварин	9,00	7,20	52,20	41,73	157,70	126,10	218,90	175,03
- засадження земель лісом (заліснення території)	16,40	13,12	34,00	27,20	41,30	33,00	91,70	73,32
- наближення сільськогосподарських земель до стандартів ЄС	298,30	237,04	303,20	242,49	87,50	70,00	687,00	548,53
Разом	568,50	453,16	683,60	546,78	652,50	521,90	1902,60	1521,84
Інші заходи								
- технічна допомога	1,00	0,80	11,30	9,00	9,70	7,70	22,00	17,50
- поповнення субсидій	246,62	197,296	240,30	192,20	195,50	156,40	682,42	545,896
- проекти за розпорядженням	140,00	105,00	0,00	0,00	0,00	0,00	140,00	105,00
Разом	387,62	303,096	251,60	201,20	205,20	164,10	844,42	668,396
Всього	1086,90	862,40	1201,50	961,00	1304,00	1043,00	3592,40	2866,40

* Додаткові дані діяльності Агенції Реструктуризації і Модернізації Сільського Господарства у 2006 році // Агенція Реструктуризації і

Модернізації Сільського Господарства. - Варшава, травень 2007р.

Фінансування секторної операційної програми "Реструктуризація та модернізація сектору продовольчого виробництва та розвитку сільських територій" на 2004-2006рр., євро*

Пріоритетні напрямки / заходи	Державні кошти				вносок суспільного сектору
	всього	вносок ЄС	разом	кошти державного бюджету	кошти органів самоврядування
"Підтримка змін та нововведень у сільськогосподарському секторі та секторі виробництва продуктів харчування"	1315291918	839189238	476102680	476102680	-
- інвестиції у сільське господарство	603922871	325189238	278733633	278733633	-
- покращення стартових умов молодим фермерам	173933333	130000000	43933333	43933333	-
- навчання	20000000	16000000	4000000	4000000	-
- підтримка дороздництва у сільському господарстві	53750000	43000000	10750000	10750000	-
- покращення якості переробки та маркетингу сільськогосподарської продукції	464285714	325000000	139285714	139285714	-
"Збалансований розвиток сільських територій"	444857143	335500000	109357143	86657143	22500000
- оновлення потенціалу лісгоспів, знищення наслідок стійкої та ведення річок профілактичних заходів	12500000	10000000	2500000	2500000	-
- укрупнення земель	21250000	17000000	4250000	450000	-
- оновлення села, збереження та охорона культурних цінностей	112500000	90000000	22500000	-	22500000
- ведення різної сільськогосподарської діяльності та діяльності, наближеної до диверсифікації сільського господарства	107142857	75000000	32142857	32142857	-
- господарювання сільськогосподарськими водними ресурсами	132000000	100000000	32000000	32000000	-
- розвиток і покращення інфраструктури	40714286	26500000	12214286	12214286	-
- плотна програма "Лідер" (на рівні воєводського самоврядування)	18750000	15000000	3750000	3750000	-
"Технічна підтримка"	24000000	18000000	6000000	6000000	-
- ведення системи управління та ведення програм	10529760	7697320	2632440	2632440	-
- розвиток при підприємстві установ	4963200	3722400	1240800	1240800	-
- інформування та реклама програм	8507040	6380280	2126780	2126780	-
Разом за пріоритетними напрямками	1784149061	1192689238	591459823	568959823	22500000

* Додаткові дані діяльності Агенції Реструктуризації і Модернізації Сільського Господарства у 2006 році // Агенція Реструктуризації і Модернізації Сільського Господарства - Варшава, травень 2007р.

На жаль, сьогодні Україна через політику обмежень, через митні, прикордонні, тарифні процедури, антидемпінгові переслідування несе багато втрат, і сільськогосподарський сектор, при цьому, є лідируючим. Визначаючи стратегію розвитку аграрної політики, саме головне — це інтеграція до ринку за тими правилами, засадами і принципами, за якими у ЄС працюють зараз інші учасники. Україні потрібна стратегія розвитку села взагалі та сільського господарства зокрема. Вона повинна базуватися на зовсім інших підходах і принципах, ніж проведена нині аграрна політика країни. Достатньо важливим, на нашу думку, є розмежування проблем розвитку села від проблем аграрного бізнесу та комплексний підхід у розвитку саме сільських територій. Істотна державна підтримка потрібна саме селу, а не аграрному бізнесу. Тому саме сюди повинні направлятися державні бюджетні кошти.

Використання польського досвіду при отриманні Україною можливості приєднатись до Зони вільної торгівлі ЄС з урахуванням вітчизняних умов стимулюватиме попит на продукцію сільського господарства, сприятиме конкурентоспроможному розвитку аграрного сектору.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ ОЗНАК КЛАСИФІКАЦІЇ ПОДАТКІВ

В.Л.Ціпура, доцент, кандидат економічних наук
Луганський національний аграрний університет

У статті вказано необхідність характеристики податку на додану вартість за допомогою ознак класифікації податків. Установлено, що держава не має зиску від стягнення ПДВ з юридичних осіб і має його за оподаткування споживаних доходів фізичних осіб.

В статье указана необходимость характеристики налога на добавленную стоимость с помощью признаков классификации налогов. Установлено, что государство не имеет прибыли при взимании НДС с юридических лиц и имеет ее при налогообложении потребляемых доходов физических лиц.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для успішного розвитку усіх галузей економіки, у тому числі і аграрного його сектора, необхідно удосконалювати податкову систему країни. За умов цього удосконалення є необхідність у дослідженні ролі і місця у податковій системі кожного податку і збору, в т. ч. і податку на додану вартість (далі — ПДВ). Сучасні науковці зауважують, що існують “певні концептуальні проблеми теорії ПДВ” [1], практики вказують на проблеми в адмініструванні ПДВ, а правознавці на велику кількість порушень у сфері стягнення ПДВ [2]. Один з інструментів вирішення проблем ПДВ є логічний аналіз цього податку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі узагальнююча характеристика ПДВ не здійснювалася, однак розглядалися окремі характеристики цього податку багатьма авторами.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є характеристика ПДВ за допомогою окремих класифікаційних ознак податків, при цьому необхідно приділити увагу положенням щодо необхідності існування ПДВ, сутності непрямого оподаткування споживання

доходів, схемі стягнення ПДВ.

Виклад основного матеріалу дослідження. 1. За ознакою необхідності існування податку є концепції, які вказують на необхідність існування ПДВ і недоречність існування такого податку. Звичайно необхідність існування непрямих податків виправдовують необхідністю узгоджувати податковий тягар платників податків з їх податкоспроможністю [3], коли є можливість ухилення від сплати прямих податків або труднощі при їх стягненні.

Одночасно є зауваження щодо тимчасовості ПДВ. У Білій книзі про завершення утворення спільного ринку ЄС передбачено впровадження близько 300 заходів за трьома основними напрямками, серед яких усунення фіскальних бар'єрів (зокрема в сфері непрямого оподаткування, включаючи ПДВ та акцизи) [1]. Цей напрямок відповідає світовій тенденції переважання в оподаткуванні прямих податків над непрямими податками [4].

2. За ознакою того, інтереси яких прошарків суспільства переважають і, відповідно, на кого покладається весь тягар податків, існування ПДВ можна вважати результатом перекладання податків з юридичних осіб на фізичних осіб.

3. За ознакою причини уведення податку, яка закріплюється у його звичайній назві, ПДВ не розглядається. Однак відповідні назви закріпилися у попередників ПДВ. Вважається, що податки з обігу особливо пов'язані з війною та кризою (німці називають ці податки “дітьми відчаю” або “кризовими, військовими та повоєнними податками”), що можна простежити по датах їх запровадження: 1916, 1920, 1921, 1940 [5].

4. За ознакою способу стягнення (формою оподаткування) податки поділяють на прямі та опосередковані (непрямі). На нашу думку, під прямими податками слід розуміти податки з доходів певного періоду (не з капіталів). Нам не відомо, з яких причин майнові податки стали відносити до прямих податків, можливо за розсудом, що майно — це колишні доходи. На нашу думку, будь-який податок стягується з доходів, тільки у прямому оподаткуванні з доходу певного періоду, а в непрямому — з доходів за такими ознаками, як наявність майна (колишнього доходу); дохо-

ду, що споживається [6].

ПДВ є непрямим податком на споживання доходів. Тобто суттю податку є оподаткування доходу, що споживається (це податок на споживання доходів), а у назві податку закріплено технічний момент залежності розміру податку від розміру доданої вартості виробника товарів та послуг.

5. За ознакою циклів, господарчої кон'юнктури ПДВ є податком економічного підйому. Так, А.І. Сухоруков зазначає, що ПДВ, поширений у західних країнах, “слугує інструментом захисту економіки від “перегріву”, тобто виконує роль обмеження надмірної економічної активності. В Україні запроваджена висока ставка ПДВ в умовах економічного спаду” [7].

6. За ознакою прихованості, податку можна вказати на додатковий ПДВ внаслідок можливості тлумачення фінансових законів, у тому числі за рахунок наближення кількості нормативних актів з ПДВ до третьої сотні [8].

7. За ознакою методу встановлення ставок, ПДВ є пропорційним податком. Стандартні ставки є між 14 та 20% та знижені між 4 та 9% [1].

8. За ознакою країни походження товару, є оподаткування ПДВ імпортованих товарів та товарів національного походження [1].

9. За ознакою принципу застосування ПДВ до обкладання товарів, є ПДВ, визначений на “принципі походження товару” та ПДВ, визначений на “принципі призначення товару”. ПДВ на основі принципу походження товару застосовується до товарів або послуг, вироблених у юрисдикції, де такий податок стягується. Відповідно до принципу походження експорт підлягає оподаткуванню, а імпорт — ні.

На противагу цьому ПДВ на основі принципу призначення застосовується до товарів або послуг, які споживаються у юрисдикції, що стягує такий податок. Відповідно до принципу призначення, імпорт підлягає під оподаткування, а податок з експортованого товару повертається [1].

10. За ознакою кінцевого платника ПДВ, є ПДВ, який

сплачується юридичними особами та ПДВ, який сплачується фізичними особами. Для різних платників встановлено різні механізми сплати податку. Юридичним особам дозволено сплачувати ПДВ не за рахунок власних доходів, як треба оподатковувати споживання доходів, а за рахунок зібраного з інших споживачів ПДВ, частини виручки.

Як саме оподатковується кінцевий платник ПДВ в Україні наведено у різних схемах [1]. Недоліком вказаних схем стягнення ПДВ з юридичних осіб є те, що у них розглянутий незамкнений ланцюг покупців та продавців, вони показують можливість отримання державою зиску від збирання ПДВ. Розглянемо одну із схем (табл. 1), де ставка ПДВ складає 10%.

Таблиця 1

Податок на додану вартість [1]

Підприємство	Ціна купівлі, α	Податок, що входить до ціни купівлі, ϵ	Додана вартість, β	Ціна, $\lambda = \alpha - \epsilon + \beta$	Податок, γ	Податкове зобов'язання, $\gamma - \epsilon$	Кінцева ціна, $\lambda + \gamma$
A	0	0	20	20	2	2	22
B	22	-2	20	40	4	2	44
C	44	-4	20	60	6	2	66
D	66	-6	20	80	8	2	88
E	88	-8	20	100	10	2	110
Загальна сума податку						10	
Податковий тягар (%)							9,09

На нашу думку, у даній схемі невірно у ціні купівлі підприємства А та вхідного податку вказано нулі, і не вказано покупця підприємства Е.

Якщо припустити, що купують та продають тільки юридичні особи, що підприємство А купує товар у підприємства Е, то ціна купівлі для підприємства А складе 110 одиниць, а кінцева ціна залишиться у 22 одиниці. Ситуація, коли підприємство купує

продукцію за цінами більшими, ніж виставляє на інші підприємства, може бути пояснена його державним дотуванням.

Перевищення податкового кредиту над податковими зобов'язаннями у підприємства А призводить до необхідності дотувати і ПДВ. Так, якщо податкові зобов'язання підприємства А перед державою дорівнюють -8 , то є необхідність у відшкодуванні цієї суми ПДВ сумами ПДВ у 8 одиниць, які надійшли як податкові зобов'язання від підприємств В-Е, як показано в табл. 2.

Таблиця 2

Податок на додану вартість							
Підприємство	Ціна купівлі, α	Податок, що входить до ціни купівлі, ϵ	Додана вартість, β	Ціна, $\lambda = \alpha - \epsilon + \beta$	Податок, γ	Податкове зобов'язання, $\gamma - \epsilon$	Кінцева ціна, $\lambda + \gamma$
А	110	-10	20	$120^P/20^F$	2	-8	22
В	22	-2	20	40	4	2	44
С	44	-4	20	60	6	2	66
Д	66	-6	20	80	8	2	88
Е	88	-8	20	100	10	2	110
Загальна сума податку		-30			30	0	

де P розрахункова ціна, F фактична ціна

Відсутність зиску від ПДВ з юридичних осіб можна пояснити тим, що ПДВ став інструментом дотування соціально значимих підприємств національної економіки. Зиск від ПДВ держава отримує за рахунок оподаткування доходів фізичних осіб, які не нараховують ПДВ і не користуються податковим кредитом.

Висновки. Податок на додану вартість є непрямим податком на споживання доходів платників. Такі податки раніше уводилися для коригування від'ємних коливань при збиранні прямих податків.

При розгляді ПДВ звичайно розглядається незамкнений ланцюг покупців та продавців, при якому держава отримує значні

розміри надходжень від податку. При замкненні ланцюгу, за існування практики податкового кредиту та відшкодування від'ємного ПДВ, ми отримуємо нульове надходження до бюджету від юридичних осіб, ПДВ став інструментом дотування соціально значимих підприємств національної економіки. Зиск від ПДВ держава отримує тільки за рахунок оподаткування споживаних доходів фізичних осіб, які не нараховують ПДВ і не користуються податковим кредитом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Т., Водянніков О., Коноваленко І. Податкові аспекти права *COT* та *acquis* ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні. – Харків: Консум, 2004. – 960 с.
2. Гутник А.Є. Запобігання податковою міліцією ухиленням від сплати податків. – К.: Атіка, 2001. – 176 с.
3. Янжул И.И. Основные начала финансовой науки. Учение о государственных доходах. – 4-е изд., доп. – СПб., 1904. – 498 с.
4. Фінанси зарубіжних корпорацій: Навч. посібник / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова; за ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 1993. – 247 с.
5. Данілов О.Д. Податок на додану вартість: Навчальний посібник. – К.: “Видавничий дім “Комп’ютерпрес”, 2003. – 254 с.
6. Ціпура В.Л. Необхідність врахування відмінностей між поняттями “дохід” та “майно” у статистиці податків // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку: Збірник наукових праць. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2007. – С. 139-142.
7. Сухоруков А.І. Посилення регулюючої функції оподаткування як фактор забезпечення економічної безпеки України // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. – Вип. 6 / Відп. ред. О.П. Степанов. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 427-434.
8. Дедекаєв В. Оподаткування: метрологія доданої вартості: Монографія. – К.: “МП Леся”, 2005. – 174 с.

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ

*О.М. Федорчук, кандидат економічних наук
Херсонський державний аграрний університет*

У статті розглядаються питання розвитку інвестиційної діяльності агропромислового виробництва.

В статье рассматриваются вопросы развития инвестиционной деятельности агропромышленного производства.

Забезпечення сталого та ефективного розвитку аграрної сфери економіки України на сучасному етапі становлення ринкових відносин знаходиться в центрі уваги науковців та практиків. При цьому процеси її інвестиційного та кредитного забезпечення набувають більшої актуальності. Саме вони є основою залучення коштів і створення інституційного підґрунтя для відтворення виробничого потенціалу аграрного сектора економіки.

Природно-економічні ресурси різних регіонів України зумовлюють їхню спеціалізацію по виробництву тих чи інших продуктів харчування. Виробництво, як правило, наближається до джерел ресурсів. Як справедливо вважають А.С.Філіпенко, І.Д.Бурковський, В.С.Будкін та інші, в Україні є головні передумови для здійснення цілком незалежної, спрямованої на забезпечення її національних інтересів, зовнішньоекономічної стратегії — наявний ресурсний потенціал, надзвичайно вигідне географічне положення, сприятливий клімат. При цьому автори зауважують, що навіть та обставина, що рівень економічного і науково-технічного розвитку України не відповідає аналогічним показникам у найбільш розвинутих державах, не може стати перешкодою для розвитку взаємовигідного поділу праці з іншими країнами [1]. Тут варто зауважити, що нинішній час вносить свої корективи у розуміння науково-технічного потенціалу та перспективи його розвитку в Україні, яка потрібна ЄС та світовому співтовариству, як рівний економічний партнер.

Згідно з аналізом розвитку торговельного аспекту міжнародних аграрних відносин незалежної України, П.Т.Саблук виділяє два періоди: перший 1991-1994 рр., другий — 1994 р. і до нинішнього часу. Дослідник доводить, що базовим елементом економічної політики, основою відродження сільського господарства України слід вважати посилення торговельно-економічного співробітництва з країнами СНД, насамперед із Російською Федерацією [2]. В принципі погоджуючись з цим твердженням, відмітимо, що нині нагальними стали проблеми розширення торгово-економічних відносин з Європейськими країнами.

У географічній структурі експорту продукції агропромислового виробництва України частка країн СНД за останні роки в середньому склала 83,0%, країн Європи — 14,0% (в тому числі країн ЄС — 11,0%), Азії — 2,0%, Африки — менше 1,0% і Америки — 1,0%.

У товарній структурі експорту продукції АПК найбільша частка належить таким групам товарів: м'ясо та субпродукти — 38,0%, молоко та молочні продукти — 23,0%, жири та олії тваринного або рослинного походження, воски тваринного або рослинного походження — 12,0%, продукти переробки овочів, плодів — 9,0%, готові харчові продукти з м'яса та риби — також 9,0%.

Оцінка вище зазначених показників дає підстави стверджувати, що існує тенденція до нарощування обсягів валового виробництва, зростають рівень оплати праці робітників, зайнятих у виробництві, покращуються фінансові показники діяльності підприємств. Дедалі аграрне виробництво стає привабливішим як для внутрішніх інвесторів, так і для іноземних. Разом з тим, діяльність галузей АПК залежить від сировинної бази, а як наголошувалось, переважна частка сільгосппродукції реалізується через комерційні структури, що звужує ринок сировини для підприємств, також значною залишається доля продуктів харчування в імпорті товарів.

Виходячи з нинішнього росту політичного авторитету України серед країн Західної Європи і США, основними напрямками формування зовнішніх торгово-економічних відносин повинні бути

відкритість агропромислового виробництва для світового ринку, створення пільгових умов для вітчизняних експортерів продукції сільського господарства, посилення орієнтації аграрної промисловості на потреби світового ринку, поглиблення конкуренції вітчизняного виробництва з іноземним. Особливо важливим, на думку українських економістів, є впровадження новітніх імпортних технологій виробництва на вітчизняних підприємствах, підтримка політики ліберального оподаткування для вітчизняних виробників, розширення нових сучасних підходів до міжнародного співробітництва і реалізації промислових продовольчих товарів, стабілізації розвитку агропромислового виробництва регіону та розвитку його експортного потенціалу [3].

Ми вважаємо, що для забезпечення конкурентних переваг України в регіональному територіальному розподілі праці по виробництву продуктів харчування у відповідності з наявними природними і потенційними можливостями необхідно суттєво підвищити ефективність розвитку сировинної бази, довести врожайність основних сільськогосподарських культур до рівня світових показників; здійснити докорінне оновлення матеріально-технічної бази АПК у відповідності з новітніми досягненнями наукових технологій та вимогами світових стандартів; забезпечити стимулювання розвитку приватного сектора у виробництві продуктів харчування, всебічне залучення іноземних інвестицій для розвитку індустрії харчування, інтенсивне формування потужного експортного потенціалу продовольчих товарів, систематичне вивчення і завоювання нових ринків збуту продуктів харчування за межами країни тощо.

Україна переживає нині складний період комплексних структурних перетворень, фінансово-економічного оздоровлення всього національного господарського комплексу, вибору власних шляхів стабілізації і формування сприятливого ґрунту для функціонування та співпраці міжнародних бізнес-структур, інституцій, установ.

Аналіз інвестиційної політики свідчить: для залучення в Україну інвестицій необхідні чіткі й прозорі дії в оподаткуванні, у системі мита, в ліцензуванні окремих видів діяльності.

Агропромислове виробництво — один з найбільших реципієнтів інвестицій в Україні. Питома вага його в загальному обсязі іноземних інвестицій перевищує 11,0%. Іноземні інвестори вже вклали кошти у розвиток тютюнової (120 млн. дол.) та кондитерської галузей. У системі виробництва АПК створено 20 спільних підприємств. Серед них більша частина — акціонерні товариства, а саме- “Дніпропетровський олійноекстракційний завод”, “Роси Буковини”, “Крафт Якобс Сушард Україна” (Тростянецька шоколадна фабрика), “Реємтсма Київ-тютюнова фабрика”, “Рейнолдс тобакко-Львів”, “Цукринка-2” (на базі Коровинецького цукрового заводу), “Чумак” (на базі Каховської харчосмакової фабрики), “Беньє Україна” (на базі Миколаївського молкомбінату).

Ділові стосунки харчових підприємств України налагоджено з фірмами США, Англії, Італії, Австрії, Данії. Особливе місце належить німецьким фірмам таким як: “ХІПП”, “БАСФ”, “КРОНЕС”, “ШТАЙНЕКЕР”, “ЗЕНТУ”, “ХУПП-МАНН”.

На даний момент вже розроблено бізнес-плани, які задовольняють вимоги ЮНІДО, визначено підприємства, найбільш привабливі для інвесторів. У 2005р. в рамках щорічних зборів ЄБРР проведено круглий стіл щодо презентації інвестиційних можливостей в аграрне виробництво. Було представлено понад 30 серйозних інвестиційних проектів. Це — початок великої творчої роботи, яку слід проводити для залучення інвестицій.

Як свідчить аналіз діяльності агропромислового виробництва, уповільнення та невпорядкованість інвестиційного та інноваційного процесів — головна причина сучасних кризових явищ у розвитку галузі, стримування активного реформування й забезпечення сталого її функціонування в перехідний період до розвиненої соціально орієнтованої ринкової системи господарювання.

Інтенсифікація інвестиційних процесів, спрямованих на оновлення виробництва з метою підвищення якості, конкурентоспроможності продукції й прибутковості підприємств не лише важливий фактор забезпечення продовольчої незалежності

України, виходу її на світовий і регіональні продовольчі ринки, а й формування ефективної структури народногосподарського, агропромислового та промислового комплексів, зростання економічного й соціального розвитку та підвищення життєвого рівня населення.

Основні напрямки стимулювання вітчизняних та іноземних інвестицій у виробництво АПК: розробка регіональних програм стимулювання приватних інвестицій, розвиток ринку цінних паперів, створення вільних економічних зон, придбання іноземними інвесторами акцій вітчизняних виробників, страхування інвестицій від некомерційних ризиків, концентрація внутрішніх ресурсів при централізованій підтримці з метою реалізації пріоритетних інвестиційних проектів тощо [4].

Розрахунки показують, що для створення сучасної високорозвиненої індустрії агропромислового виробництва в країні необхідно 20-25 млрд. дол. капіталовкладень. Фінансування може здійснюватись за рахунок іноземних та внутрішніх інвесторів, амортизаційних відрахувань на відтворення виробничого потенціалу, банківських і податкових кредитів та інших джерел. Капітальні вкладення треба спрямовувати передусім у стратегічні галузі, зокрема, в машиновиробну, цукрову, олійножирову, плодоовоче-консервну, лікєро-горілчану, виноробну, соляну та інші, які можуть виробляти конкурентоспроможну продукцію для внутрішнього й зовнішнього ринків. З метою створення економічної зацікавленості в інвестуванні агропромислового виробництва України доцільно на два-три роки впровадити систему пільгового оподаткування нових реструктурованих підприємств галузі, що сприятиме прискореному зростанню обсягів виробництва високоякісних харчових продуктів.

Час вимагає значного розширення інвестиційних послуг, які мають включати операції на ринку торговельних зобов'язань, операції з цінними паперами власності, участь у приватизаційному процесі, проект на фінансування, операції з малоліквідними інвестиціями, інвестиційні консалтингові послуги.

Враховуючи згадані вище фактори інвестиційної привабливості країни, активізація залучення іноземних інвестицій можлива за умов залучення до інвестування великих компаній з промислово розвинутих країн і транснаціональних корпорацій. Необхідно також суттєво вдосконалити фондовий ринок та фінансово-кредитну систему, розробити, впровадити та профінансувати за допомогою іноземних інвестицій нові проекти, що мають соціально-економічне значення для подальшого розвитку регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин: Підручник / А.С. Філіпченко, І.В.Бураковський, В.С. Будкін та ін. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.
2. Саблук П.Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє. Науково-популярні нариси у трьох томах. Т. 3. Формування наукової ринкової школи економістів-аграрників. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 486 с.
3. Інноваційна стратегія українських реформ // Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
4. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності // Економіка АПК. – 2005. – №8. – С.10-15.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ДОСВІДУ ПРОМИСЛОВО РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Є.І.Войнова, аспірант

Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова

У статті надається порівняльний аналіз фінансування інноваційної діяльності розвинених країн світу та, зокрема, України, роблячи акценти на участь іноземних інвесторів. Окрему увагу приділяється структурі фінансування інноваційної діяльності в АПК.

В статье предоставлен сравнительный анализ финансирования инновационной деятельности развитых стран мира и Украины в частности, делая при этом акценты на участии иностранных инвесторов. Отдельное внимание уделяется структуре финансирования инновационной деятельности в АПК.

Світовий досвід ведення господарської діяльності підтверджує велику роль інноваційної складової розвитку будь-якого підприємства для досягнення конкурентних переваг, незалежно від того належить воно до агропромислового комплексу, високотехнологічного виробництва або сфери послуг.

Цей закон розвитку усвідомлюють всі країни світу, які приділяють увагу інноваціям. До таких країн належить і Україна. Різниця між Україною та промислово розвиненими країнами лише в наявності інноваційного досвіду, інноваційної історії. Відлік інноваційної історії України можна починати з 2002 року, із прийняттям Закону України “Про інноваційну діяльність”. Безперечно, до цього часу нововведення також створювались, але вони носили виключний характер.

В умовах сьогодення Україна поставила собі за мету побудувати свою національну інноваційну систему. Для ефективного досягнення цієї мети необхідним є дослідження інноваційного досвіду розвинених країн світу.

Інноваційному розвитку України присвячено багато робіт вітчизняних авторів. Серед них можна виділити Каплуна І.В., Волошину Н.М., Притулу Х.М., Дениса О.Б., Гаврилюка М.М. та

інших. Вітчизняні наукові діячі приділяють багато уваги моделюванню інноваційного розвитку України та безпосередньому констатуванню необхідності інноваційного розвитку. Такий теоретичний розгляд можна віднести до першого етапу розвитку наукової думки про інновації, на якому зараз і знаходяться сучасні відчизняні дослідження.

Ця робота своєю глобальною метою ставить здійснити перехід до другого етапу, коли вже є деякий досвід впровадження інновацій в Україні, коли виявилися проблеми, коли вибрано шлях розвитку і, насамперед, коли є бажання проаналізувати досвід успішних країн світу для того, щоб більш ефективно розвиватись у інноваційному напрямку. В рамках вищезгаданої мети на данному етапі проаналізуємо структуру фінансування інноваційної діяльності країн світу та, зокрема, України.

Перш ніж проводити аналіз фінансування наведемо суттєву ремарку щодо інноваційної філософії держав. Існує суттєва різниця у підходах до розуміння значущості інновації в Україні та США. Так, згідно із Законом України “Про інноваційну діяльність”, інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1]. Американська філософія інновації визначає її як створення нових речей, які додають цінність для замовника або компанії [2].

З цієї різниці стає зрозумілим, чому США стоїть на першому місці в світі за величиною витрат на інноваційні розробки — це виводить американські компанії у світові лідери. Хоча лідерство не є головною причиною інноваційних розробок компаній. Для американських компаній важливіше той факт, що постійна ефективна інноваційна діяльність забезпечує прибутки акціонерам на рівні вище середнього більше десяти років [2]. Цей процес тим більше яскраво проявляється в рамках дуже високої чутливості ринкової вартості фірм до інноваційних розробок.

Таким чином, в США інновації стали невід’ємною необхід-

ною частиною існування компаній. Хоча приклад США ненайкращий з урахуванням закону прогресивного розвитку (такий розвиток, який вимагає мінімум витрат, і в свою чергу пропонує максимальну віддачу). Згідно з дослідженнями Войнові Є.І. глобальної інноваційної інформації [3], країна, яка в 2006 році показала найкращий результат інноваційного розвитку, була Мальта. З 48 промислово розвинених країн світу тільки Мальта в 2006 році найменше витрачала на НДДКР, але стояла на третьому місці в рейтингу країн по розповсюдженню інновацій і на другому — по їх застосуванню. Лідерство Мальти займає з продажу нових для ринку товарів — 13,6% товарообігу (це найвищий показник рейтингу країн в 2006 році) [4].

Враховуючи теоретичні аспекти інноваційної діяльності, прогресивний розвиток Мальти не відноситься до інноваційних лідерів згідно з аналізом Маастрихського інституту економічних досліджень з інновацій та технологій (MERIT), дослідження якого мають світову значимість в сфері інновацій. Натомість спеціалісти MERIT на базі багатопрофільного математичного аналізу показників інноваційного розвитку до лідерів відносять Фінляндію, Швецію, Швейцарію, Японію, Сингапур, Ізраїль і, аж потім, — США [3]. До іншої інноваційної групи (наступних найкращих представників) відносять Німеччину, Данію, Нідерланди, Канаду, Великобританію, Корею, Францію, Ісландію, Норвегію, Бельгію, Австралію, Австрію, Ірландію, Люксембург та Нову Зеландію. Показники даної групи дещо слабші від показників країн-лідерів. До третьої групи послідовників відносять Гон Конг, Росію, Словенію, Італію, Іспанію, Чехію, Хорватію, Естонію, Угорщину та Мальту. І останню групу складають Литва, Греція, Китай, Словачка, Південна Африка, Португалія, Болгарія, Турція, Бразилія, Латвія, Мексика, Польща, Аргентина, Індія, Кіпр, Румунія. В наведений рейтинг не входить Україна з тих причин, що вона не пройшла 0,1 відсотковий бар'єр відбору світової долі витрат на НДДКР.

За джерелами фінансування інноваційної діяльності країни світу можна розділити на декілька груп. Групу “закритих інновато-

рів” складають Японія, США та Корея, які повністю закриті для участі іноземних фондів у фінансуванні інвестицій. Так, станом на 2003 рік 98% фінансування інноваційної діяльності японські підприємства проводили за власний рахунок, що складало 77,5 млрд. дол., і лише по 1% фінансування — за кошти держави та національних фондів [5]. Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності Японії (79 млрд. дол.) ставить її на друге місце в світі після США (хоча і складає 41% їх обсягу).

Власні кошти підприємств Кореї та США у фінансуванні інноваційної діяльності складають відповідно 94% та 90%, а 6% та 10% фінансує держава. За загальним обсягом фінансування (17,6 млрд. дол.) Корея посідає шосте місце в світі, незважаючи на те, що це складає всього 9% від фінансування у США та 22% — у Японії. Рівень такого фінансування забезпечує Кореї досить високий рівень результативності інноваційної діяльності.

До групи “відкритих інноваторів” відносять Великобританію, Угорщину та Ісландію. Рівень участі іноземних інвесторів в інноваційній діяльності складає більше 20% у фінансуванні. Для Великобританії такий відсоток відповідає 5 млрд. дол., для Угорщини — 106 млн. дол., і для Ісландії — 25 млн. дол. Доля власного фінансування підприємств складає відповідно 63, 71 та 77%, а іншу частину складають витрати бюджетів.

Далі можна виділити групу країн “схильних до іноземного втручання в інноваційний процес” — рівень фінансування іноземними фондами інноваційної діяльності складає 10-19% всіх витрат. До цієї групи відносяться Нідерланди, Канада, Нова Зеландія, Данія та Франція. В цій групі державна підтримка інновацій найбільше простежуються у Франції та Новій Зеландії — відповідно 11% з 22 млрд. євро та 10% з 436 млн. дол..

Четверту групу “державних інноваторів” складають Словачія, Польща, Чехія, Іспанія та Норвегія. Державне інвестування інновацій цих країн більше 10%, а в Словачії та Польщі сягає навіть 22 та 15%. Відповідно втручання іноземних інвесторів — 1-2%. Загальний же інноваційний рейтинг цих країн невисокий. Більше іноземних коштів задіяно в інших трьох країнах — 5-9%, і їх

рейтинг набагато вищий. Тим не менш, таку чітку паралель зв'язку проводити було б передчасно.

І останню групу “відносно самостійних інноваторів” складають Фінляндія, Німеччина, Австралія, Португалія, Люксембург, Греція, Ірландія та Швеція. Майже 90% фінансування інноваційної діяльності підприємства цих держав забезпечують самостійно, а іншу частину розділяють між державою та іноземними інвесторами. Перевагу іноземним інвесторам надають такі країни, як Ірландія, Швеція, Люксембург та Греція — 8% всіх інвестицій. Португалія приймає інвестиції з цих джерел нарівні — по 5%. А в інших країнах переважає державне фінансування.

Що ж до України, то порівнювати абсолютні величини фінансових коштів немає можливості, бо кількісні показники за міжнародними та національними підрахунками різні, тим паче, що інноваційна діяльність України не аналізується світовою спільнотою. Зазначимо, що згідно з вітчизняними статистичними даними [6] в 2003 році джерела фінансування інноваційної діяльності розподілялись таким чином: 429 млн. дол. (70,3%) — власні кошти, 19 млн. дол. (3,1%) — державні кошти, 26 млн. дол. (4,2%) — кошти іноземних інвесторів, 137 млн. дол. (22,4%) — інші національні фонди, в тому числі 22 млн. дол. — кошти вітчизняних інвесторів та 110 млн. дол. — кредити.

Доля агропромислового комплексу в інвестуванні інноваційної діяльності з усіх країн не перевищує 3% (Польща — 20 млн. дол.) [5], а в Україні сягає 18% (112 млн. дол.) [6]. Розподіл джерел фінансування в АПК в багатьох країнах повторює загальну структуру. Виокремлюються Чехія та Словачія, більше 50% фінансування інновацій яких приходить на державу, а іншу частину фінансують самі підприємства, Норвегія, Іспанія та Фінляндія, в інноваційній діяльності яких близька 20% задіяно коштів іноземних інвесторів, а державні кошти розподіляються відповідно 5, 18 та 19%.

Структура фінансування інноваційної діяльності в Україні розподіляється таким чином: 59,5% — власні кошти, 0,25% — державні кошти, 16,6% — кошти іноземних інвесторів, 23,65% —

інші національні фонди.

З вищенаведеної інформації видно, що на даному етапі розвитку інноваційної діяльності в світовому масштабі склалась своєрідна практика інвестування, що безпосередньо впливає на розвиток інновацій. В світі виокремлюється п'ять груп країн з подібною структурою фінансування. З точки зору іноземної участі, складається така закономірність, що лідери з інновацій повністю закриті для іноземного втручання в інноваційний процес. Існує пряма залежність між долею фінансування іноземними інвесторами та рівнем інноваційного розвитку (чим більше фінансування, тим більший коефіцієнт інноваційності). Винятком є лише країни-лідери.

Структура фінансування інноваційних підприємств України дуже відрізняється від середньосвітового рівня. Це пов'язано з високим рівнем кредитування в Україні, яке за кордоном майже відсутнє. Існує особливість фінансування агропромислового комплексу України, яка виходить з того, що рівень інвестування інноваційної діяльності сільського господарства порівняно високий, а фінансування держави порівняно з світовою практикою низьке. Саме такі відмінності у фінансуванні можуть бути причиною сучасного інноваційного рівня розвитку економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 року №40-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР).- 2002.- N 36.- ст.266
2. Майкл Л. Джорж, Воркс Джеймс, Вотсон-Хемфил Кимберли Стремительные инновации (Пер. С англ. – R/Companion Group, 2006. – 350 с.
3. 2006 "Global innovation Scoreboard" (GIS) Report/ Hugo Hollanders, Anthony Arundel. – European Trend Chart on Innovation: MERIT. – December 4, 2006. – 32 p. / http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboard2006/pdf/eis_2006_global_innovation_report.pdf
4. Comparative analysis of innovation performance. European innovation scoreboard 2006. – Pro Inno Europe: Inno Metrics. – 2006 // <http://www.proinno-europe.eu/inno-metrics.html>
5. OECD Science and Technology Statistics. Research & Development Statistics – Business Expenditure on Research and Development by Industry and Source of Funds (Table 14)// ISIC Rev.3 Vol 2006 release 01//<http://oecd-tats.ingenta.com/OECD/eng/TableViewer/wdsdim/dimensionp.asp>
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. Зб./ Держкомстат. – К. 2004. – 395с.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

С.Г. Жуйков, аспірант

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"

У статті розглянуто теоретичні засади інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками України; визначено сутність, принципи, види інвестиційного кредитування, розкрито проблематику інвестиційного кредитування в сучасних умовах.

В данной статье рассмотрены теоретические аспекты инвестиционного кредитования сельскохозяйственных предприятий коммерческими банками Украины; определены суть, основные принципы и виды инвестиционного кредитования.

На півкроку до вступу нашої держави до Світової організації торгівлі нагальною є проблема забезпечення конкурентоздатності вітчизняного сільгоспвиробника. Адже, умови, в яких може опинитися агропромисловий комплекс, потребують підвищених вимог до суб'єктів господарювання для забезпечення необхідного рівня кінцевого продукту — товару.

Світовий досвід свідчить, що для країн-новачків у СОТ запорукою розвитку господарства є залучення й ефективне використання інвестиційних ресурсів.

Різні аспекти проблеми інвестування висвітлено в працях відомих українських вчених-економістів: І.О.Бланка, Б.В.Губського, В.В.Корнєєва, Б.Л.Луцїва, О.В.Дзюблюка, М.Л.Лапішко, А.А.Пересади, Т.В.Майорової, М.І.Савлука, А.М.Мороза, Д.Г.Лук'яненка, С.В.Науменкової, В.Д.Лагутіна тощо. Серед російських вчених варто виокремити праці В.В.Ковальова, І.В.Ліпсица, Я.С.Мелкумова, І.І.Мазура, В.Д.Шапіро, Н.Г.Ольдерогге та інших. Вагомий внесок у розробку цієї тематики зробили такі зарубіжні економісти як Й.Шумпетер, Р.Кінг, Р.Левайн, Д..Фернадеза, А.Галетовіц та інші.

В даній статті розглянуто теоретичні засади інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств України комерцій-

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 3, т.1, 2007

ними банками як одного з найефективніших видів залучення інвестиційних ресурсів в аграрну сферу на даному етапі розвитку економіки держави.

Історично склалося, що однією з найважливіших економічних категорій є кредитування, що відображає реальні економічні зв'язки в сучасному суспільному житті. За його допомогою прискорюється процес обігу капіталу на макро- і мікроекономічному рівні. Однією з головних форм кредитування є інвестиційний кредит, який, опосередковуючи всі стадії відтворювального процесу, сприяє досягненню найвищої рентабельності виробництва і прибутковості капіталу.

Нагальна потреба в інвестиційному кредитуванні перш за все пов'язана з об'єктивною розбіжністю у часі руху матеріальних активів і грошових потоків, що виникає в відтворювальному процесі національного продукту [1]. Необхідність в інвестиційному кредиті виникає через різницю у величині і термінах повернення капіталу, задіяного у виробничому процесі, а також у зв'язку із необхідністю разового вливання великих грошових коштів для розширення виробничого процесу.

За даними Держкомстату, спостерігається аналогічна тенденція зниження питомої ваги валової доданої вартості сільського господарства — з 25,5% у 1990 р. до 11,9% у 2006 р.

Погіршуються результати фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств: частка збиткових сільськогосподарських підприємств знизилась з 0,4% у 1990 р. до 55% у 2004-2006 рр. Як наслідок, загальмувався відтворювальний процес: вартість основних засобів сільськогосподарських підприємств з року в рік зменшується [2].

За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки УААН, в 2005 р. потреба в основних засобах аграрного сектору оцінювалась в 540 млрд. грн., з них на оновлення машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств на рівні забезпечення технологічної потреби необхідно 150-200 млрд. грн. [3].

Одним зі шляхів подолання кризи в аграрному секторі через оновлення, модернізацію, реструктуризацію виробництва може слугувати саме інвестиційне кредитування.

Інвестиційний кредит — це економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу фінансування інвестиційних заходів на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка. Ці відносини характеризуються рухом вартості від кредитора до позичальника та в протилежному напрямку.

Можливість інвестиційного кредиту формується разом із виникненням тимчасово вільних грошових коштів. У сучасній економіці ефективно довгострокове фінансування у формі інвестиційного кредиту тісно пов'язане з налагодженою системою функціонування кредитних інститутів. Кредитні установи організовують і обслуговують рух позичкового капіталу, забезпечують його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери народного господарства, де виникає дефіцит коштів.

На даний час не існує одностайної думки науковців щодо визначення інвестиційного кредитування. Аналізуючи найбільш відомі тлумачення, можна визначити, що інвестиційне кредитування — це надання позики на розширення вже існуючого бізнесу, наприклад, закупівлю техніки, відновлення основних засобів, нового тваринного комплексу й т.д. Джерелом погашення кредиту в цьому випадку будуть всі доходи від господарської й фінансової діяльності компанії-позичальника, у тому числі доходи, отримані в результаті залучення кредиту.

Специфічною складовою інвестиційного кредитування є його інвестиційний характер, тобто:

- при фінансуванні оцінюється, насамперед, інвестиційний проєкт, а не позичальник. Кредитор повинен, перш за все, провести детальний техніко-економічний аналіз обґрунтування інвестиційного заходу;
- відсоток з інвестиційного кредиту не повинен перевищувати рівень доходності інвестиційного проєкту;
- строк інвестиційного кредиту залежить від строку окупності інвестицій;
- інвестиційна позичка може бути видана з пільговим терміном відшкодування, впродовж якого сплачуються лише відсотки за кредит, а основна сума відшкодовується у наступні періоди часу.

Об'єктами інвестиційного кредитування є:

- об'єкти виробничого призначення;
- об'єкти невиробничого призначення;
- будови;
- черги будівництва;
- об'єкти;
- нове будівництво;
- розширення діючих підприємств;
- реконструкція діючих підприємств;
- технічне переозброєння діючих підприємств.

Більшість інвестиційних кредитів належать до категорії кредитів на конкретні інвестиційні потреби, або ж до категорії кредитів галузевого чи секторального значення.

Процес інвестиційного кредитування базується на основних принципах банківського кредитування: строковість, цільовий характер, платність і забезпеченість.

Виділяють також особливі принципи, якими керуються при інвестиційному кредитуванні:

- обґрунтування життєдіяльності об'єкта кредитування;
- участь у реалізації проекту професіоналів;
- облік і розподіл ризиків проекту;
- правова оцінка.

Інвестиційні кредити можна класифікувати за різними ознаками. Але, на наш погляд, запропонована нижче класифікація найкраще характеризує саме інвестиційний банківський кредит.

Строкові кредити підприємцям призначаються для фінансування довго- та середньострокових інвестицій, таких як купівля обладнання або будівництво споруд строком більше одного року. Як правило, позичальник звертається за великим кредитом, виходячи з кошторису на проект, а потім зобов'язується його погасити серіями платежів.

Револьверне кредитування, або кредитна лінія, дозволяє фірмі-позичальнику запозичити кошти в межах визначеного ліміту та проводити у разі необхідності повторне запозичення в межах строку дії кредитної лінії, при цьому погашена частина кредиту не збільшує вільний ліміт кредитування.

Овердрафт на кредитування рахунку — для сплати платіжних документів клієнтів, які знаходяться на розрахунково-касовому обслуговуванні, при відсутності або недостатчі коштів на їх банківських рахунках, які мають постійний значний рух по рахункам, безсумнівну репутацію і стійкий фінансовий стан. Кредитування рахунку здійснюється шляхом зарахування коштів на рахунок позичальника у рамках відкритого ліміту овердрафту.

Зараз комерційними банками застосовується ще одна форма кредитування капітальних вкладень. Це — надання коштів клієнтам для реалізації ними довгострокових широкомасштабних проектів шляхом повного викупу емітованих облігацій. Така операція має назву адеррайтинг. Вона має широке розповсюдження в діяльності спеціалізованих інвестиційних банків за кордоном.

Упровадження андеррайтингу в комерційних банках сприяє розширенню інвестиційних операцій, розвитку ринку цінних паперів в Україні [4].

Проаналізувавши теоретичні засади інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками, можна зазначити, що на даному етапі трансформації економіки України цей вид кредитування є одним з головних рушійних сил активізації інвестиційного процесу в аграрному секторі. Інвестиційне кредитування як інтегрована категорія є важливим важелем у стимулюванні розвитку виробництва в аграрному секторі. Опосередковуючи всі стадії відтворювального процесу, інвестиційне кредитування сприятиме досягненню більшої рентабельності і прибутковості капіталу, чого вкрай потребують українські сільгоспвиробники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність. Навчальний посібник. — К.: "Центр навчальної літератури", 2004. — С. 273.
2. Статистичний щорічник України за 2006. — К.: Держкомстат України.
3. Білоусько Я.К., Питулько В.О., Товстолят В.Л. Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва //Економіка АПК. — 2005. — № 5. — С. 31-32.
4. А.А. Пересада, Т.В. Майорова. Інвестиційне кредитування: Навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 2002. — С. 19-22.
5. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. — Тернопіль: Економічна думка, Карт-Бланш, 2001.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

О.В.Захарченко, асистент

Одеський національний політехнічний університет

У статті узагальнюється досвід інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, наголошується на необхідності використання наукового потенціалу вищих навчальних закладів, наукових установ, громадських організацій.

В статье обобщается опыт информационно-консультационного обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей, делается упор на необходимость использования научного потенциала высших учебных заведений, научных и общественных организаций.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливість інформаційно-консультаційного забезпечення ринкової діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлена, по-перше, необхідністю своєчасного прийняття виважених управлінських рішень аграрними суб'єктами, що реально за умови достовірної інформації щодо існуючих ринкових процесів, які узагальнювати та адекватно віддзеркалювати можуть тільки висококваліфіковані фахівці. По-друге, інноваційна модель розвитку сільськогосподарських підприємств вимагає постійного оновлення виробництва, здійснення якого відбувається на базі світових стандартів. Такий процес потребує формування структур, що через консультації задовольнятимуть відповідні потреби аграрних формувань. По-третє, подальший поділ праці в сільському господарстві структурує та організаційно обособлює інфраструктурні ринкові ланки, що спеціалізуються на інформаційно-консультаційних послугах з технічних, технологічних, маркетингових, організаційних, економічних та інших питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові напрацювання щодо інформаційно-консультаційного забезпечення підприємств

мають такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Бородіна О.М., Добренєкова О.Г., Єсіпов В., Коростильов В.О., Кошелев В. М., Кропивко М. Ф., Маковецький В.В., Решетняк Т.І. та інші. Проте ці дослідження носять загальнотеоретичний або мають фрагментарний характер стосовно конкретних ринкових ситуацій господарського комплексу і не враховують особливостей сучасного етапу розвитку аграрного сектора економіки.

Метою статті є підвищення результативності інформаційно-консультаційної діяльності в аграрному секторі економіки та інтенсифікація розвитку цієї діяльності в умовах побудови інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи зі світового досвіду, інформаційно-консультаційна діяльність призначена сприяти людям і суспільству в вирішенні нагальних соціально-економічних проблем.

За часів планової економіки в бувших великих сільськогосподарських підприємствах спеціалісти мали відповідну базову підготовку і досвід роботи, організовували виробництво в своїй сфері діяльності, отримували інформацію про досягнення НТП та впроваджували їх у виробництво. Професійна діяльність спеціалістів підтримувалась системою підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів з п'ятирічним циклом навчання, системою планового впровадження нової техніки з відповідним матеріально-фінансовим та кадровим забезпеченням, що гарантувалися державою. В силу ряду об'єктивних та суб'єктивних причин ця система була зруйнована і її місце повинна зайняти нова інформаційно-консультаційна система ринкового типу, яка розвивається на базі дорадчої діяльності і сприяє доведенню накопичених наукових знань до конкретних товаровиробників, надає їм допомогу в освоєнні досягнень науково-технічного прогресу. На теперішньому етапі головна роль сільськогосподарської консультаційної служби полягає в підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських виробників різних форм власності та господарювання, які функціонують як на внутрішньому, так і світовому ринках.

Маркетингова і науково-технічна інформація в системі агро-

промислового виробництва перетворюється в стратегічний виробничий ресурс, який значно впливає на ефективність виробництва. В зв'язку з цим інформаційно-консультаційне і наукове обслуговування сільськогосподарського виробництва повинно зайняти провідне місце в інфраструктурі АПК.

Процесним консультуванням підприємств в аграрному секторі економіки країни займається мережа установ з впровадження досягнень науково-технічного прогресу і поширення передового досвіду. Вона представлена науково-дослідними інститутами, інноваційними підрозділами і дослідними господарствами майже 50 науково-дослідних інститутів аграрного профілю УААН і НАН України, 20-ю галузевими проектно-технологічними інститутами Міністерства аграрної політики, інших відомств сфери АПК, районними і обласними управліннями сільського господарства і продовольства. Науково-дослідні заклади, зокрема аграрні університети, мають потужний науково-технічний та кадровий потенціал для організації якісного консультування. Освоївши методи інноваційного маркетингу та наладивши тісне співробітництво з сільськогосподарськими підприємствами і об'єднаннями з виробництва засобів виробництва, такі установи значною мірою посилюватимуть в конкурентному змаганні з іноземними компаніями вітчизняних виробників не тільки на зовнішньому, але й на внутрішньому ринках щодо здійснення агротехнологій і агротехнічних послуг.

Вже нині для покращення маркетингової діяльності і консультаційного обслуговування агропромислового виробництва на базі і в складі науково-дослідних установ і обласних сільськогосподарських станцій створено регіональні центри наукового забезпечення. Вони наладили роботу з технологічного консультування переважно для великих і середніх сільськогосподарських підприємств, використовуючи потужну дослідно-експериментальну базу.

Досить успішно на ринку агроконсалтингових послуг можуть працювати інформаційно-консультаційні підрозділи аграрних університетів особливо тоді, коли їх дорадча діяльність об'єднується з діяльністю з підвищення кваліфікації або науковою роботою кафедр і лабораторій.

Розвиток Extension-діяльності (розширення діяльності) аграр-

них університетів стримується великою навантаженістю викладацького складу навчальним процесом. Повною мірою розв'язати дану проблему покликано поєднання Extension-діяльності заочної (кореспондентської, дистанційної) форми освіти з організацією підвищення кваліфікації спеціалістів та керівників сільськогосподарських підприємств і жителів сільської місцевості безпосередньо в місцях їх проживання і діяльності.

Незалежна наукова експертиза ведеться галузевими дослідними лабораторіями і станціями. Розповсюдженням науково-технічної інформації займається мережа регіональних центрів Інституту науково-технічної і економічної інформації та сільськогосподарських бібліотек. Останні через недостатнє фінансування мають суттєві проблеми з оновлення спеціальної літератури економічного, техніко-технологічного, маркетингового планів.

Займаються консультаційною діяльністю і громадські професійні об'єднання сільгоспвиробників. Так, асоціацією фермерів і землевласників України започатковано мережа консультаційних пунктів "Зелена сітка". Створено Національну асоціацію сільськогосподарських дорадчих служб України, яка сприяє становленню розвитку системи інформаційно-консультаційної діяльності. Діє учбово-координаційний центр сільськогосподарських дорадчих служб. Таким чином, в сільському господарстві України поступово формується система поширення наукової сільськогосподарської інформації, побудованої на конкурентних основах.

В Одеській області реалізують свої програми DFID, TACIS, USADITA та інші міжнародні організації. Одним з виконавців Програми є "Консалтагро", діяльність якого направлена на розширення доступу сільського населення до інформації шляхом надання консультаційних послуг в районах Одеської області. З цією метою були організовані районні офіси консультаційних служб і сформований штат консультантів.

В кінці 2002 року на базі "Консалтагро" і суспільної організації "Центр розвитку і правової підтримки села" була створена Одеська сільська консультаційна служба (ОСКС), місією якої є стабільне інформаційно-консультаційне забезпечення сільського населення.

Партнерами ОСКС виступають міжнародні донорські організації, державні і місцеві органи влади, установи і організації, діяльність яких направлена на реалізацію державних і регіональних програм.

Клієнтами ОСКС є: власники особистого селянського господарства (ОСГ), селянські (фермерські) господарства, суб'єкти підприємницької діяльності — фізичні особи в сільській місцевості, організації сільської соціальної сфери, сільськогосподарські підприємства різних форм власності, а також несільськогосподарські підприємства.

Стратегія подальшого розвитку ОСКС передбачає поступовий перехід на фінансову окупність за рахунок розвитку комерційної діяльності: 1) консультаційної; 2) проведення навчальних тренінгів і семінарів; 3) участь в реалізації державних і регіональних Програм розвитку сільськогосподарського виробництва; 4) впровадження передових технологій.

Головна мета ОСКС — до кінця 2008 року досягнути фінансової стійкості і 100% окупності витрат.

Висновки. 1. Створення ефективної системи інформаційно-консультаційного обслуговування передбачає поєднання різних видів консультування в ланках ринку агроколсалтингових послуг і базується на функціональних взаємозв'язках і кооперації науково-навчальних закладів, громадських об'єднань і органів державного управління. 2. Формування інформаційно-консультаційних структур, що обслуговують ринкову та виробничу діяльність сільськогосподарських підприємств, є результатом подальшого поглиблення поділу праці та її кооперації в агропромисловому комплексі.

ЛИТЕРАТУРА

1. Есипов В., Маховикова Г., Терехова В., Оценка бизнеса.-СПб.: Питер, 2001.-416с.
2. Коростелев В.А. Роль консалтинга в управлении бизнесом.-К.: МАУП, 2004р.-250с.
3. Кошелев В. М., Маковецкий В. В. та ін. Управлінський консалтинг — К., 2004р.
4. Кропивко М. Ф., Кальна-Дубінюк Т. П., Криворучко І. М. та ін. Організація інформаційно-консультаційної діяльності — К., 2004.

СІЛЬГОСПТОВАРОВИРОБНИКАМ БЕЗ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ НИНІ НЕ ОБІЙТИСЯ

*М.І.Кареба, економіст 1 категорії
філія АКБ "ІМЕКСБАНК" в м. Миколаєві*

Обґрунтовано необхідність і завдання державної підтримки вітчизняних товаровиробників. Висвітлено досвід провідних країн світу у цій сфері. Визначено основні напрями щодо удосконалення державного регулювання розвитку аграрного сектору АПК.

Обоснованы необходимость и задачи государственной поддержки отечественных товаропроизводителей. Освещен опыт ведущих стран мира в этой сфере. Определены основные направления совершенствования госрегулирования развития аграрного сектора АПК.

Як доводить світова практика, суто ринковий механізм неспроможний самостійно забезпечувати стабільне економічне зростання агропромислового комплексу, у тому числі і сільського господарства. Вирішення цієї проблеми нині є можливим лише за умови належного державного регулювання, яке урахує особливості кожного окремого етапу розвитку ринкових відносин. Воно, по суті, є обов'язковим компонентом сучасної політики. Держава має компенсувати негативні прояви ринку, без чого в період становлення ринкових відносин та інтеграції України до світової економіки не обійтися.

Проблемі належного державного регулювання розвитку сільського господарства присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних економістів, серед яких: П.І.Гайдуцький, І.Г.Кириленко, О.В.Кругляк, Ю.А.Лузан, І.І.Лукінов, Л.О.Мармуль, О.М.Могильний, П.Т.Саблук та ін. Однак все ж певна частина пов'язаних з цим питань поки що залишається не до кінця вирішеною. Метою даної статті є обґрунтування необхідності зваженої державної підтримки сільгосптоваровиробників і визначення основних, найбільш важливих її напрямків.

Основними складовими державного регулювання розвитку

економіки АПК є: цінова політика, дотації, оподаткування, кредитне забезпечення, сприяння розвитку страхування, митно-тарифне регулювання, гарантії Уряду щодо інвестування зарубіжними установами. Важливим його методом є застосування оптимальних цін. Основні недоліки ціноутворення в нашій країні — це диспаритет цін на продукцію аграрного сектора і на ресурси для нього, наявність посередників, монополія переробних підприємств. Від диспаритету цін сільгосп підприємства щорічно недоодержують 12 млрд.грн. прибутку, а з урахуванням різниці в оплаті праці — 16-17 млрд.грн.[1].

Державна підтримка покликана згладити цінові невідповідності між галузями і створити умови для нормального розвитку агро-промислового виробництва у ринковому середовищі. Збалансування міжгалузевих цінових відносин повинне відбуватися з урахуванням дії закону вартості. У розвинених країнах світу під контролем держави перебувають ціни на більшість продуктів харчування. При цьому застосовуються наступні методи: встановлення фіксованих цін, контроль за цінами монополій і великих виробників, визначення меж для зміни цін, створення умов їх зниження. Наприклад, у США для фермерів, які беруть участь у визначених конгресом програмах, щорічно затверджуються гарантовані ціни на сільськогосподарську продукцію.

У складі цін, як вважає П.Т.Саблук [2], слід ураховувати всі види авансованих у виробництво ресурсів (включаючи землю) і норму їх доходності. Тому при встановленні цін обов'язково необхідно перевірити, чи включені до витрат за попередні п'ять маркетингових років (які є базою) відповідна частина вартості землі і одержання належного розміру доходу, досягнутого за базовий період по народному господарству в цілому. Якщо ці вимоги не були враховані, то ціни необхідно переглянути і уточнити. Виробництво ж тих видів продукції, по яких визначена особлива потреба, слід стимулювати встановленням на них підвищених (у порівнянні з мінімальним рівнем) цін.

Заплановане приєднання України до СОТ та інших міжнарод-

них економічних структур і виникнення у зв'язку з цим певних проблем із забезпеченням належного рівня конкурентоспроможності продукції сільського господарства обумовлює необхідність розробки відповідного механізму державної підтримки, спрямованого на поліпшення умов відтворення виробничого потенціалу його підприємств. На жаль, держава поки що не спроможна належним чином фінансувати сільське господарство. У складі державного бюджету на частку коштів, що спрямовуються на розвиток сільського господарства, припадає лише 4% їх загального обсягу. До того ж і навіть у такому малому обсязі вони, як правило, повною мірою не виділяються.

Держава має дотувати сільське господарство, як це робили всі розвинені країни світу протягом багатьох років. Субвенції та дотації сільськогосподарським виробникам в країнах ЄС становлять до 40% від вартості валової продукції аграрної сфери, а у Чехії, Словаччині, Угорщині, Туреччині — 20-25% [3].

Важливими напрямками державного регулювання в країнах ЄС є модернізація виробництва, відшкодуванню збитків, завданих стихійними явищами, створення належних стартових умов для молодих фермерів, надання субсидій на переробку і збут сільгосппродукції, фінансування спеціальних проектів розвитку проблемних районів (до ризикованих віднесено 55% сільгоспугідь ЄС) та ін. У США після підписання відповідних контрактів фермерам надається можливість отримати некомерційну безвідсоткову позику розміром до 50% загальної вартості майбутньої продукції [4]. У Франції підтримка фермерів здійснюється через формування відповідних фінансових фондів шляхом впровадження спеціальних податків (у розмірах, що не перевищують 1% від митної вартості реалізованих окремих видів товарів). Зібрані кошти спрямовуються на фінансування діяльності професійних організацій виробників продукції [5].

У Білорусі, поряд з державною підтримкою, вже кілька років діє спеціальний централізований фонд підтримки виробників сільськогосподарської продукції, продовольства та аграрної науки, кошти

якого формуються за рахунок обов'язкових відрахувань від доходів промисловості і інших підприємств. Це дає можливість направляти в сільське господарство крупні цільові інвестиції. Консолідована держпідтримка АПК становить тут близько 150 дол. США в розрахунку на 1 га сільгоспугідь [6].

Фінансове забезпечення сільгосппідприємств в умовах нестабільності економічної ситуації повинно ґрунтуватися на принципі випередження темпів надходження фінансових ресурсів над темпами зростання цін на спожиті матеріальні ресурси та послуги. Невід'ємною частиною державної підтримки сільгосптоваровиробників є надання їм кредитів, оскільки власних коштів більшості з них не вистачає. Однак виділені державою в останні роки на ці цілі суми є досить малими. В Україні у 2005р. загальний обсяг наданих сільгосптоваровиробникам кредитів досягнув 7,4 млрд. грн., з яких 6,1 млрд. грн. — за програмою компенсації ставок, учасниками якої стали більше 11 тис. агроформувань.

Ураховуючи низький рівень рентабельності діяльності аграрних підприємств, розміри пільгових відсоткових ставок по кредитах для них не повинні бути більш ніж 10%. Причому, залежно від цілей кредиту і терміну його використання, вони можуть бути диференційованими. Безвідсоткові кредити доцільно надавати насамперед на закладання багаторічних насаджень і догляд за ними до їх вступу в повне плодоношення. Водночас слід зменшити до 5-6% існуючі кредитні ставки, подовжити (у 2-3 рази) строки повернення кредитних сум. На увагу заслуговую досвід Росії щодо розширення доступності і збільшення обсягів довгострокових (до 8 років) кредитних ресурсів.

Важливою складовою фінансово-кредитної системи є кредитна кооперація. Слід вказати, що в іноземних кооперативних банках процентні ставки по кредитах в 2-3 рази нижчими, ніж у комерційних, тобто не перевищують 4-6% річних. Необхідно визнати, що в Україні поки що відсутня цілісна кредитна система, яка б обслуговувала її АПК і відповідала сучасним вимогам ринкової економіки.

Альтернативою традиційному банківському кредитуванню є фінансовий лізинг, пов'язаний з менш жорсткими вимогами до застави та до попередньої кредитної історії потенційного лізингоодержувача. Поширення фінансового лізингу у світі викликане тим, що дана форма інвестування в основний капітал при належній обґрунтованості її побудови може бути вигідною для всіх суб'єктів лізингових відносин.

На Європейському та північноамериканському ринках, а також у Росії лізинг широко застосовується і для придбання племінних тварин. Початок цій справі покладено і в Україні. Зокрема, у Київській області реалізується проект купівлі племінного молодняка членами Асоціації власників молочної худоби за кошти селекційного фонду, утвореного за рахунок внесків її учасників. При цьому закупівля здійснюється на пайових засадах, тобто за так званим "роздільним" лізингом. На увагу заслуговує і запропонований О.В.Кругляк порядок виділення державних кредитів на придбання племінних тварин за умовами фінансового лізингу, згідно з яким розмір бюджетних коштів на вказані цілі визначається виходячи з кількості племінного ядра популяції кожної із порід тварин. За розрахунками спеціалістів-селекціонерів, щороку за лізингом бажано купувати племінних тварин 1-2% від загального поголів'я, в т.ч. 0,45-1% — тварин зарубіжної селекції [7].

Держава повинна допомагати товаровиробникам і шляхом прийняття законодавчих актів щодо розвитку конкуренції, забезпечення ринковою і статистичною інформацією, встановлення контролю за дотриманням стандартів якості, митного протекціонізму тощо. Крім того, вона покликана всіляко підтримувати розвиток підприємництва на селі. Сільське господарство має бути прибутковим бізнесом. Фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств має носити стимулюючий характер.

Посилення і удосконалення державної підтримки за висвітленими у статті напрямками сприятиме забезпеченню нормального функціонування сільгосптоваровиробників і підвищенню ефектив-

ності їх діяльності. А це у кінцевому рахунку позитивно відобразиться на продовольчій безпеці країни і рівні задоволення потреб її населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мармуль Л.О. Обґрунтування пріоритетних напрямів досліджень розвитку матеріально-технічної бази в аграрному виробництві //Розвиток економічної науки в Україні та її завдання в умовах освоєння ринкової системи господарювання. - К.: ННЦ "ІАЕ", 2006.-С.49-52.
2. Саблук П.Т. Економічні інтереси як основа розвитку аграрного виробництва //Економіка АПК.-2004.-№8.-С.3-6.
3. Гайдуцький П.І. Формування та розвиток аграрного ринку // Економіка АПК.-2004.-№3.-С.4-15
4. Лузан Ю.А. Фінансові аспекти формування ринкового середовища в аграрному секторі АПК // Облік і фінанси АПК.-2005.-№6.-С.5-13
5. Алексійчук В.М. Кредитне обслуговування АПК: досвід та напрями розвитку. – К.: ІАЕ УААН, 1998 – 91с.
6. Гусаков В.Г., Бельский В.И. Основные механизмы стабилизации развития АПК Беларуси //Розвиток аграрної економічної науки в Україні та її завдання в умовах освоєння ринкової системи господарювання. К.: ННЦ "ІАЕ", 2006-С.42-49.
7. Кругляк О.В. Обґрунтування розвитку системи державного лізингу тварин //Економіка АПК.-2006.- №2.- С.37-40

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

О.А.Костецька, здобувач

Науковий керівник: **І.Д.Фаріон**, доктор економічних наук, професор
Тернопільський національний економічний університет

Розглядаються питання суті і значення інновацій та досліджуються проблеми інноваційної діяльності аграрних формувань України.

Рассматриваются вопросы сущности и значения инноваций а также исследуются проблемы инновационной деятельности аграрных формирований Украины.

Постановка проблеми. Ефективність аграрного виробництва, підвищення його конкурентоспроможності є стратегічною проблемою. Конкуренція розкриває потенціал суб'єктів аграрного ринку і контролює розвиток сільськогосподарського виробництва, набуває особливого значення в період загострення міжнародної конкурентної боротьби за ринки збуту аграрної продукції та у зв'язку із майбутнім вступом України до СОТ.

Сьогодні більшість аграрних підприємств неспроможні виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію. Основна причина тут в застарілих технічних засобах, високих цінах на матеріальні ресурси, диспаритеті цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, недосконалий кредитно-фінансовій і податковій системах.

Вихід сільського господарства на траєкторію сталого економічного зростання залежить від реалізації комплексу заходів. Серед них провідне місце належить заходам інноваційного характеру, що передбачають ефективне використання науково-містких технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку сільського господарства на основі інноваційної активізації завжди приділялось багато уваги економістами-аграрниками. Авторами наукових праць із зазначеної проблеми є П.І.Гайдуцький, В.М.Геєць, М.І.Кісіль, О.В.Крисальний, М.Й.Малік, В.Я.Месель-Веселяк, П.Т.Саблук, В.П.Ситник, О.М.Шпичак, К.І.Якуба та інші. Проте різноплановість публікацій, відсутність єдиного вирішення проблеми в умовах жорсткої конкуренції потре-

бують детального поглибленого дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні проблеми інноваційної діяльності в аграрній економіці з огляду можливого впливу прискорення процесу інтенсифікації і ефективності виробництва в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційні процеси в аграрному секторі створили передумови для зацікавленості агроформувань в інноваційній продукції. Сільські господарі намагаються мінімізувати витрати виробництва та забезпечити високоприбуткове виробництво.

Інноваційна діяльність — це процес, який охоплює комплекс дій від пошуку нових ідей до втілення їх у конкретну інноваційну продукцію, тобто до їх реалізації. У Законі України “Про інноваційну діяльність” вона визначена як одна із форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу [1,2,3].

Механізм стимулювання агроформувань щодо реалізації інноваційних проектів повинен передбачати першочерговість отримання ними довгострокових кредитів на придбання технічних засобів і технологічних ресурсів, зниження податкового тиску, створення агроінноваційного фонду та регулярне наповнення інфраструктури ринку інноваціями з тим, щоб задовольняти ними потреби товаровиробників [4,5]. Більшість сільськогосподарських підприємств не мають необхідних коштів для простого і розширеного відтворення, впровадження інновацій. У міру стабілізації галузі зростатиме усвідомлення необхідності прискорення розвитку науково-технічного прогресу, переходу аграрного сектора на інноваційну модель розвитку [6,7].

Незважаючи на деякий спад виробництва окремих видів продукції у 2006 році, валова продукція сільського господарства Тернопільської області у порівнянних цінах 2000 року в усіх категоріях господарств збільшилась проти рівня 2005 року на 6,8 відсотків, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах — на 13,8%; у господарствах населення — 4,0 відсотки.

Область має сприятливі умови та ефективні технології для вирощування цукрових буряків. У 70-90 роки минулого століття валове виробництво цукросировини становило 3 млн. тонн (максимальне виробництво у 1970 році — 3326,9 тис. тонн). Для

переробки вказаної кількості цукросировини в області працювало 9 цукрозаводів, які виробляли за сезон 260-270 тис. т цукру. Останніми роками відбулося значне скорочення посівів цукрових буряків. Якщо в минулих роках рентабельність виробництва цієї продукції становила 33 відсотки, а в окремих господарствах більше 70 відсотків, то у 2006 році лише 23,9 відсотки. Вирощену цукросировину у 2006 році переробляли 7 цукрових заводів із 30-40 денною виробничою програмою.

В останні роки в області особливу увагу приділяють вирощуванню ріпаку, що пов'язано з розвитком біоенергетичних технологій. У 2006 році під цією культурою було зайнято 20,1 тис. га, урожайність склала 16,3 ц з га, реалізаційна ціна 1 тонни ріпаку склала 1160 грн. Це вказує на економічну доцільність вирощування ріпаку і, насамперед, як альтернативне джерело пального. В 2006 році змонтовано два міні-заводи з виробництва біодизелю: СФНВГ "Ковель" с. Васильківці Гусятинського району та ПП "ЮКО" с. Мишковичі Тернопільського району з добовою потужністю відповідно 3 і 10 тонн. Отже, ріпак слід розглядати як культуру різнопланову: сировину для виробництва біодизелю, корми для тваринництва, джерело збільшення прибутку.

В області не вдалось призупинити спад поголів'я ВРХ, і, відповідно виробництво м'яса та молока. На початок 2007 року в усіх категоріях господарств області утримувалось ВРХ — 245 тис. голів, в тому числі корів — 141,5 тис. голів, що відповідно на 6,1 та 6,8 відсотків менше до рівня минулого року. Вироблено менше відповідно 2,2 і 3,2 відсотки м'яса та молока проти минулого року.

Отже, тваринницька галузь найбільш потребує оновлення технологій та інноваційної діяльності в питаннях племінної роботи, систем утримання та годівлі худоби, інвестиційної привабливості на основі аграрного менеджменту і маркетингової інформації.

Стабільно нарощує обсяги виробництва спиртова галузь. В 2006 році спиртовими заводами вироблено продукції на 264 млн. грн., приріст обсягів виробництва до 2005 року склав 14,5% Галуззю вироблено та реалізовано на внутрішній і зовнішній ринки 8,8 млн. декалітрів спирту та 285 тис. декалітрів горілчаних

виробів, що на 975 тис. дал більше минулорічного. Індикатором інноваційної активності підприємств харчової промисловості повинен слугувати показник, який відображає, скільки відвантажено інноваційної продукції в розрахунку на 1 грн. витрат на впровадження технологічних інновацій.

Пріоритетним напрямом у розвитку переробної галузі є створення додаткових виробничих потужностей на діючих підприємствах та будівництво нових переробних підприємств. В 2006 році активна інноваційна діяльність здійснювалась дев'ятьма підприємствами переробного комплексу області, по галузі освоєно 7 нових технологічних процесів, в тому числі 2 маловідходних та ресурсозберігаючих.

Введено в експлуатацію виробничі потужності по виробництву горілчаних виробів на Ковалівському горілчаному заводі та вперше в області розпочато виробництво коньячних виробів на Буцацькому підприємстві "Галспирт". Всього в 2006 році на інновацію виробництва та введення нових потужностей на підприємствах лише харчової промисловості вкладено більше 78 млн. грн. За рахунок збільшення виробництва в переробній промисловості на 15% зросла заробітна плата, яка в середньому складає 800 гривень.

З активізацією інноваційної діяльності за останні роки в області покращився фінансовий стан сільгоспідприємств. Якщо в 2001-2002 рр. підприємства агропромислового комплексу були збитковими, то за результатами господарської діяльності в 2005 році ними одержано прибутків в сумі 64,3 млн. грн. З прибутками 2005 рік завершили 224 сільгоспідприємства або 74% їх загальної кількості.

Важливим заходом стабілізації та економічного розвитку агропромислового комплексу є розширення інвестиційних можливостей галузі на основі створення та використання інновацій за всіма напрямками агропромислової діяльності.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна стверджувати, що сьогодні інноваційна політика повинна бути спрямована на створення економічних, правових, організаційних основ для розвитку інноваційної діяльності в галузях економіки, забезпечення ефективного використання результатів науково-технічного прогресу,

підвищення конкурентноспроможності продукції, вирішення завдань соціально-економічного розвитку.

Для цього необхідно реалізувати такі важливі заходи інноваційної політики:

- створення та впровадження на основі новітніх технологій високоефективних сортів і гібридів сільськогосподарських культур та високопродуктивних порід тварин;
- створення системи пільгового кредитування комерційними банками реалізації інноваційних проектів;
- створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів у сільському господарстві;
- розширення кредитування інноваційних проектів за рахунок лізингових, факторингових та інших операцій;
- запровадження механізмів державного страхування кредитів, виданих сільськогосподарським підприємствам, що розробляють та впроваджують інноваційну високотехнологічну продукцію.

Таким чином, створення ефективної інноваційної економіки повинно бути стратегічним напрямком у розвитку сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах. Лише виважена державна інноваційна політика дозволить досягти поставлених цілей інноваційного розвитку аграрного сектора і зайняти гідне місце у світовому економічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні // Економіка АПК. -2004. – №12. – С. 3-15.
2. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін. За ред. П. І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
3. Крисельний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності // Економіка АПК. – 2005. – №7.- С. 10-13.
4. Кісіль М.І. Інвестиційна та інноваційна складові доктрини аграрної політики України // Економіка АПК. – 2003. – №7. – С. 82-87.
5. Месель-Веселяк В.Я. Напрями розвитку галузей тваринництва та їх державна підтримка // Економіка АПК. -2004. – №9. – С. 7-10.
6. Усик В.С., Бацура О.Ф. Інвестиційна привабливість агропромислового комплексу Буковини // Економіка АПК. – 2007. -№2. – С. 39-42.
7. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990-2001) / За ред. О.М.Шпичака.-К.: ІАЕ, 2002. – 449 с.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

П.П.Муравка, здобувач

Національний аграрний університет

Досліджуються проблеми ефективності функціонування інвестиційної системи у сільському господарстві сучасної України, розглядаються можливі механізми залучення інвестиційних проектів на різних рівнях господарювання.

Исследуются проблемы эффективности функционирования инвестиционной системы в сельском хозяйстве современной Украины, рассматриваются возможные механизмы привлечения инвестиционных проектов на разных уровнях хозяйствования.

Актуальність теми. Перехід на інвестиційно-інноваційні моделі управління агропромисловим комплексом і економікою держави загалом є нагальною потребою сьогодення України і запорукою її подальшого розвитку. Водночас цей механізм господарювання є новим і впровадження його вимагає всебічного вивчення суті, передумов застосування інвестиційного менеджменту і закономірностей управління сільськогосподарською робочою силою при його реалізації.

На сьогодні трансформація суспільного життя і економічних відносин, проведення аграрної реформи не дозволяє говорити про високу продуктивність сільськогосподарського комплексу і зайнятість в ньому: макроструктура агропромислового комплексу України є неефективною і потребує оптимізації міжгалузевих пропорцій. В процесі аграрного реформування держава не виконує своїх функцій координації і регулювання економічної діяльності на користь всього суспільства, що проявляється у відсутності сприятливих економічних умов для зміцнення реструктурованих господарств, підтримки нових аграрних утворень.

В таких умовах для виходу аграрної економіки з кризового стану актуальним є зміцнення повноцінного інвестиційного процесу, спрямованого на відновлення матеріально-технічної бази, веден-

ня господарств на основі науково обґрунтованих систем, забезпечення розширеного відтворення основних фондів і робочої сили.

Проблемі ефективного розвитку сільськогосподарської галузі присвячено праці багатьох науковців, зокрема І.В.Прокопи, Г.М.Романенкової, К.І.Якуби, Л.О.Шепотько та інших.

Метою даної роботи є дослідження проблеми ефективного функціонування інвестиційної системи у сільськогосподарській галузі на сучасному етапі розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі інвестиції розглядають як всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи з метою отримання прибутку, а також досягнення економічного чи позаекономічного ефекту.

Важливою структурною якістю інвестиційної системи є її ієрархічність, тобто наявність ряду підсистем. Найнижчий ступінь займає підсистема самофінансування або внутрішнього інвестування за рахунок використання власних засобів, що діє на рівні окремих суб'єктів господарювання (підприємств, акціонерних товариств, фінансово-промислових груп). Ця підсистема включає велику кількість окремих індивідуальних інвестиційних процесів, об'єднаних господарчими зв'язками суб'єктів, що організують розширене відтворення. Друга складова, обумовлена наявністю фінансового ринку, представляє зовнішнє інвестування, що відбувається за рахунок залучених засобів співвласників або акціонерів і засобів кредитно-фінансових установ.

Ще одна підсистема інвестиційного процесу, що формується за участі держави через пряме фінансування інвестиційних проєктів, через державне замовлення чи пайову участь держави в різних інвестиційних програмах — це інвестиційні процеси за участю держави.

Співвідношення перерахованих підсистем формується в межах макроекономічної системи і залежить від міри участі суб'єктів у регулюванні інвестиційної діяльності й можливості присвоєння результатів цієї діяльності на різних рівнях господарювання.

Інвестиційна система має тенденцію до сталості [1]. Тільки

стало господарюючий суб'єкт має засоби для інвестування; з другого боку — лише стало господарюючому суб'єкту власник (чи розпорядник, трастів керівник) доручить свої гроші.

Об'єктом інвестиційної політики є інвестиційний клімат. Можна виділити продуктивну і непродуктивну інвестиційну політику за критерієм становлення сприятливого інвестиційного клімату. Сприятливим вважається клімат, що сприяє активній діяльності інвесторів, притоку капіталу. Несприятливий інвестиційний клімат підвищує ризик для інвесторів, що веде до витоку капіталу й затухання інвестиційної діяльності. Причому інвестори, приймаючи інвестиційні рішення, орієнтуються в основному на два параметри: доходність і ризик.

Інвестиційні моделі регіону також різняться залежно від принципів та цілей їх побудови. Зокрема, стратегічні інвестиційні моделі формуються на основі врахування та узгодження ієрархічних цілей розвитку національного, регіонального та локального рівнів; ситуаційні — на базі врахування аналізу і прогнозування інвестиційного клімату та його складових; цільові — залежно від обраних цілей (наприклад, висока економічна результативність для регіону, інноваційна “наповненість” інвестицій, оптимізація структури економіки регіону, досягнення балансу економічної та соціальної ефективності й тощо) [2].

Обґрунтування інвестиційних пріоритетів у агропромисловому комплексі регіонів сільськогосподарської спеціалізації має ґрунтуватися на об'єктах, з продукції яких регіон вже займає або може займати найближчим часом провідне становище не лише в Україні, але й у світі, та таких, що швидко окупаються. Такими об'єктами мають бути не тільки безпосередньо підприємства з вирощування та переробки сільськогосподарської продукції, але і одиниці сільської інфраструктури.

Найбільш інвестиційно-привабливими для іноземних інвесторів протягом всього часу існування залишаються підприємства оптової торгівлі і посередництва в торгівлі і підприємства харчової промисловості та переробка сільськогосподарських продуктів, вкладення у які швидко окупаються. Іноземні підприємці, що вкладають кошти

у харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів, віддають перевагу виробництву імпортозаміщуючої продукції, для якої характерна швидка окупність капіталу й можливість швидкого захоплення ринку приймаючої країни. В підприємства цього виду діяльності переважно вкладають кошти інвестори з країн ЄС, основними з яких є Великобританія, Нідерланди, Німеччина, Данія, Швеція. Завдяки іноземним інвестиціям вдалося стабілізувати й навіть значно скоротити частку імпорту в сукупному споживанні продуктів харчування. Позитивним фактором вкладення іноземного капіталу в харчову промисловість стало підвищення конкурентоспроможності її продукції, а також створення додаткових нових робочих місць.

Територіальний дисбаланс вкладень іноземних інвесторів обумовлений різним співвідношенням інвестиційного потенціалу, що враховує основні макроекономічні характеристики. До групи регіонів із максимальним потенціалом належать промислово розвинені області Сходу й Півдня країни, а також центр, з низьким потенціалом — в основному західні області (за винятком Львівської), зокрема Чернівецька (0,3% від загального обсягу всіх залучених на початок 2005 року інвестицій) і Тернопільська (0,4%), Луганська та Кіровоградська. На сьогодні між регіонами відбувається суперництво і регіональні органи влади виявляють активність у створенні сприятливого клімату, надання пільг [3]. В рамках реалізації політики залучення капіталів української підприємницької діаспори в економіку і малий бізнес України основна роль належить регіональним і місцевим органам влади. Економічна основа для цього закладається перерахуванням основних податків малих підприємств у місцеві бюджети і регіональні фонди підтримки підприємства. Широкі права регіонів дозволяють застосовувати заходи державної підтримки малого бізнесу, виходячи з місцевих умов і особливостей соціально-економічного розвитку регіону. Світовий досвід свідчить, що сформовані місцевою владою власні структури підтримки малого бізнесу функціонують найбільш ефективно, зміцнюючи партнерські відносини з приватними організаціями, які представляють інтереси малих підприємств, в тому числі створених

за участю капіталів української діаспори. У рамках наявних фінансових можливостей і своїх повноважень місцеві органи влади можуть надавати малому бізнесу додаткові пільги, зокрема в оподаткуванні, передбачаючи їх у регіональних програмах підтримки підприємництва.

Для західних регіонів України, зокрема Тернопільської області, певним резервом іноземного інвестування має стати створення дієвої інфраструктури для здійснення торгових, фінансових і виробничих зв'язків між банками і малими підприємствами України з їх колегами — закордонними підприємцями українського походження. Елементами її можуть стати спільні страхові і гарантійні компанії, інвестиційні фонди чи агентства з приватизації й операцій з нерухомістю, торгові компанії, банки, регіональні центри, що надають консультаційну, юридичну і інформаційну допомогу підприємцям.

У Польщу, політика якої щодо залучення іноземних капіталів етнічних поляків не оцінюється як успішна, було залучено 1 млрд. дол. інвестицій із чисельністю закордонної діаспори близько 10 млн. осіб, тобто на 1 людину припадає 100 дол.; Китай — лідер залучення капіталів діаспори. До Китаю було залучено більш 50 млрд. дол. інвестицій із чисельністю діаспори в 50 млн. осіб, тобто на 1 людину — 1000 дол.

Інвестиції в основний капітал є своєрідним індикатором оцінки інтенсифікації господарської діяльності певної території в майбутньому: складовими їх є витрати на спорудження діючих підприємств, витрати на будівництво об'єктів житлово-цивільного призначення, на придбання машин та обладнання без здійснення капітального будівництва, витрати на всі будівельні роботи, монтаж і придбання обладнання, яке не потребує монтажу, виробничого інструменту і господарського інвентарю тощо.

Аналіз структури інвестицій в основний капітал за джерелами інвестування країни в цілому показує, що переважна частина вкладень українських інвестицій відбувається за рахунок власних коштів підприємств та організацій (близько 60%), на другому місці — кредити банків та інші позики (14,8%). Зменшується

частка коштів державного бюджету і інших джерел фінансування. На відміну від цього склад інвестицій Тернопільської області характеризується домінуванням двох основних складових — власних коштів підприємств та організацій, що протягом початку нинішнього століття зменшилися на 10,6% та іншими джерелами фінансування (32,9%), 95% яких складають приватні кошти; натомість кошти місцевого бюджету скоротилися вдвічі, триває тенденція зниження частки коштів населення на індивідуальне житлове будівництво.

Діяльність крупних інвесторів у галузі сільського господарства має регулюватись спеціальними нормативно-правовими актами з надання переваг структурам вертикально-інтегрованого типу із замкнутим циклом виробництва, особливо в депресивних районах держави.

Висновки. Інвестиційний клімат України буде сприятливим за вирішенням проблем деіндустріалізації країни, впровадження нових технологій, реконструкції аграрного сектора економіки та підвищення його продуктивності, поновлення будівельної індустрії, відродження фундаментальної науки та системи освіти, створення нової соціальної моделі. Основними завданнями системи керування інвестиційною діяльністю є створення інфраструктури інвестиційного ринку; визначення пріоритетних напрямків вкладення інвестицій; створення умов для залучення позабюджетних джерел фінансування; інвестицій, у т.ч. вільних засобів населення, іноземних і вітчизняних інвестицій; забезпечення інтеграції регіонального інвестиційного ринку з міжнародним ринком інвестиційних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Туріянська М.М. Інвестиційні джерела: Монографія.- Донецьк: ТОВ "Юго-Восток ЛТД", 2004. — 318 с.
2. Мельник М.І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження: Монографія.-Львів: ІРД НАН України, 2005.-304 с.
3. Інвестування української економіки: Монографія / За ред. А.І.Сухорукова -К.: Національний Інститут проблем міжнародної безпеки, 2005.- 440 с.
4. Статистичний щорічник України: 2005 / Державний комітет статистики України; За ред. О.Г. Осауленка. — К., 2006.

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВ

О. Б. Філімонова, аспірант

Миколаївський державний гуманітарний університет ім.П.Могили

У статті розглянуто питання щодо формування інвестиційної стратегії сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано основні фактори, які відображають внутрішнє та зовнішнє середовище підприємств-сільгосптоваровиробників та їх вплив на розробку інвестиційної стратегії.

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся формирования инвестиционной стратегии сельскохозяйственных предприятий. Проанализированы основные факторы, характеризующие внутреннюю и внешнюю среду предприятий-сельхозтоваропроизводителей и их влияние на разработку инвестиционной стратегии.

Інвестиційні процеси є актуальним питанням в умовах становлення та розвитку реформованої аграрної сфери в Україні, особливо враховуючи перспективи вступу до СОТ та очікуваний розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення. У зв'язку з цим, для підприємств-сільськогосподарських товаровиробників виникає потреба в чітко сформованій інвестиційній стратегії, що сприяла би їх стабільному розвитку, зростанню прибутковості та конкурентоспроможності.

Питання, що пов'язані з дослідженням різних підходів щодо формування та реалізації інвестиційної стратегії підприємств, висвітлено у роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Р.Акофф, І.Ансофф, І.А.Бланк, А.А.Пересада, Д.М.Черваньов, О.М.Ястремська та ін. У сфері аграрного інвестування більше уваги приділяється дослідженню питань державного регулювання інвестиційної діяльності, залучення та ефективності здійснення прямих іноземних інвестицій (П.Т.Саблук, В.В.Ковальов, А.П.Гайдуцький, Л.П.Рудь). Тоді як наслідки вступу України до СОТ для вітчизняної агросфери розглядають М.Латинін, О.Устенко, Ю.Лузан. Проте тема залишається дискусійною та недостатньо розкритою у розрізі механізму формування інвестицій-

ної стратегії сільськогосподарських підприємств.

Метою даної роботи є систематизація факторів, що впливають на формування інвестиційної стратегії сільськогосподарських підприємств.

На сьогодні, вступ України до СОТ — це не лише відкриття окремих ринків, а й поштовх до глибоких економічних перетворень, адже виникає потреба проникнення в глобальну економіку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання. Враховуючи зміни умов зовнішнього середовища, очевидно є об'єктивна необхідність використання стратегічних підходів до управління сільськогосподарським підприємством. Загалом, стратегією є довгостроковий, якісно визначений напрям розвитку організації, спрямований на зміцнення її позицій, задоволення споживачів та досягнення поставлених цілей. Основне завдання, яке вирішує стратегія діяльності підприємства, — забезпечення впровадження інновацій і змін в організації шляхом розподілу ресурсів, адаптації до зовнішнього середовища, внутрішньої координації та передбачення майбутніх змін у діяльності. Тоді як основними рисами інвестиційної стратегії є орієнтація на довгостроковий період; цілеспрямованість, формування системи цілей інвестування підприємницької діяльності суб'єкта господарювання; органічний взаємозв'язок і підпорядкованість цілей спрямованості загальної та конкурентних стратегій розвитку; збалансованість інвестиційних заходів за окремими функціями управління [1]. На нашу думку, інвестиційну стратегію підприємства слід розглядати як складову загальної стратегії функціонування підприємства, яка є сукупністю цілей інвестиційної діяльності та програми заходів щодо їх досягнення, що структуровані у довготривалій перспективі, тісно пов'язані з виробничою або фінансовою діяльністю, мають на меті підвищення прибутковості та конкурентоспроможності підприємства або досягнення соціального чи екологічного ефекта.

Під час формування інвестиційної стратегії підприємство повинно враховувати вплив об'єктивних факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, де останні поділяються на фактори прямого та непрямого впливу (рис.).

Наслідки вступу України до СОТ слід розглядати як фактори зовнішнього середовища, в першу чергу непрямого впливу, а

потім і прямого. Адже це міжнародний фактор, що змінює політико-правові рамки функціонування підприємства та має наслідком зміну умов на ринку як постачальників, так і споживачів, підвищення конкуренції та розвиток інфраструктури.

Зовнішнє середовище			
Прямий вплив			Непрямий вплив
Ринок постачальників, споживчий ринок, обсяги реалізації, маркетингова політика, конкурентне середовище, інфраструктура інвестиційного ринку, тенденції фінансового ринку, стан банківської системи			Макроекономічні, політичні, правові, адміністративні, міжнародні науково-технічні, соціокультурні фактори.
	Внутрішнє середовище - Розмір та стадія життєвого циклу підприємства, виробнича структура та функціональна орієнтація діяльності; - Загальна політика підприємства: місія та система цілей, базова стратегія розвитку; - Методи та джерела фінансування інвестицій, структура інвестиційних ресурсів; - Виробничий потенціал підприємства: агротехнологія; матеріально-технічна база; земельні ресурси; агрокліматичні умови; основні працівники та управлінські ресурси; - Ефективність діяльності підприємства		

Рис. Фактори формування інвестиційної стратегії сільгосппідприємства

Такі зміни є наслідком того, що Світова організація торгівлі реалізує принцип справедливої конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції. Згідно з цим принципом заходи державної підтримки виробників, які мають найбільший протекціоністський і стимулюючий вплив, а також заходи, спрямовані на захист внутрішнього агроринку, мають скорочуватися. Це, так звані, заходи “жовтої скриньки”, наприклад, цінові субсидії та дотації виробни-

кам, пільгове кредитування, компенсація частини витрат на добрива, засоби захисту рослин, паливо, а також, імпорتنі тарифи.

Заходи, що не справляють вплив на умови світової торгівлі — заходи “зеленої скриньки” — безпосередньо спрямовані на підвищення доходів сільського населення і розвиток сільської місцевості та посилення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва не враховуються при визначенні міри державної підтримки та можуть збільшуватися [2, 3]. Таким чином, найбільш дієвим серед дозволених методів державного інвестування в сільське господарство залишається підтримка страхування аграрних ризиків.

На думку О. Устенко, українське сільське господарство може інтегруватися до глобальної економіки та світового ринку, спеціалізуючись на виробництві тих культур, за якими є наявні порівняльні переваги [4]. Це вимагає зміни асортиментного ряду, виробничої структури, а отже, і джерел та напрямків капіталовкладень. Таким чином, має змінитися виробнича стратегія сільгоспідприємств, а внаслідок цього — і інвестиційна.

Отже, сучасне сільгоспідприємство для подальшого нормального функціонування повинно підвищувати свою конкурентоспроможність та ефективність виробничої діяльності. Крім цього, потрібно переорієнтовуватися на, так званого, “аутоінвестора”, тобто фінансувати інвестиційні проекти за рахунок власних коштів, реінвестування прибутку, позбавляючись залежності від державної підтримки. Доцільно також створювати інтегровані виробничі або виробничо-фінансові комплекси, на зразок фінансово-промислових груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ястремська О.М. Стратегічне управління інвестиційною діяльністю підприємства: Навч.посібник/ Харківський національний економічний ун-т. — Х.: Вид. ХНЕУ, 2006. — 191 с
2. Артемова О., Мороз П. Ось тобі СОТ, ось тобі й клопіт. // Аграрний тиждень. UA — № 1 (002), 15-21 січня 2007 — С. 4-5.
3. Латинін М.А. Оцінка рівня державної підтримки аграрного сектора за допомогою конвенційних методів // <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1>
4. Устенко О. Вступление Украины в ВТО: стереотипы и реальность. // <http://209.85.129.104/custom?q=cache:j9thEMOUtkJ>

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

С.М.Судомир, аспірант

Національний аграрний університет

У статті дано оцінку системи управління стратегічним потенціалом підприємства.

В статье дана оценка системы управления стратегическим потенциалом предприятий.

Вступ. Сучасні проблеми розвитку аграрного сектора економіки значною мірою визнані як низьким рівнем потенціалу підприємств, так і системи управління його формуванням з врахуванням нових завдань ринкового конкурентного середовища. Для розв'язання їх необхідна зведено-аналітична інформація, яка характеризуватиме практику управління стратегічним потенціалом.

Проблема. В економічній літературі питанням управління потенціалом приділено багато уваги. Більшість авторів (І.С.Завадський, І.З.Должанський, Н.С.Краснокутська та інші.) розкривають лише потенціал, а не систему управління формуванням потенціалу. Недостатньо розкрито методологічні підходи до формування системи управління стратегічним потенціалом. Все це потребує проведення як емпіричних, так і теоретичних досліджень. Потребує удосконалення і методологія оцінки практики управління потенціалом.

Мета дослідження. Обґрунтування методологічних підходів щодо напрямків дослідження практики управління стратегічним потенціалом підприємств.

Результати дослідження. Швидкозмінюючі трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки підвищили рівень ентропії, що значно ускладнило систему управління соціально-економічним розвитком підприємств, регіонів. Основними причинами є:

- недостатня обґрунтованість цільової спрямованості реформування в аграрній сфері згідно з критеріями корисності, некорисності і шкідливості, як стверджують окремі науковці;
- несистемний і некомплексний підхід до самого процесу реформування, який здійснювався на розбалансованості підсистем організаційного, економічного, правового і соціального —

психологічного характеру;

- руйнування функціонуючого потенціалу і несформованість нового, адекватного новим завданнями змішаної економіки та ін.

Все це призвело до виникнення системної кризи. Намітилася негативна тенденція — зменшення виробництва сільськогосподарської продукції (рис.).

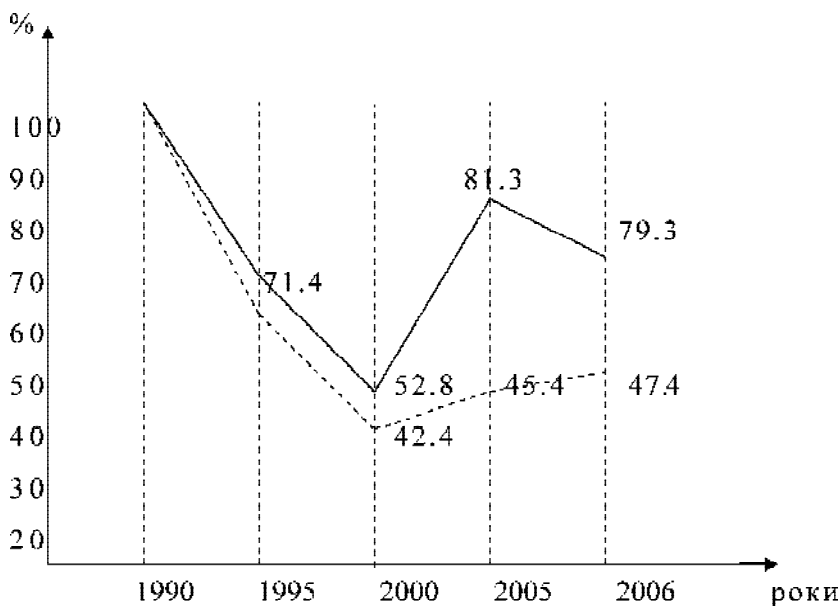

Рис. Динаміка виробництва валової продукції рослинництва та тваринництва (в порівняльних цінах до 1990 р.)

Позначення:

————— Рослинництво
----- Тваринництво

Зменшилося споживання основних продуктів харчування на душу населення. В 2004 р. порівняно з 1990 роком:

- м'яса на — 43,5%;
- молока та молочних продуктів — на 39,4%;
- цукру — на 23,2%;

Валовий розмах варіації щодо регіонального валового виробництва сільськогосподарської продукції на душу населення.

Сформувалася і різна потенційна конкурентоспроможність в

цілому регіонів та в них сільськогосподарських підприємств.

Авторами виявлено пряму залежність результативних показників господарювання від рівня ресурсної конкурентоспроможності. З підвищенням потенційної конкурентоспроможності майже у чотири рази виробництво валової продукції зростає у 2,3 рази [1]. Це підтверджується і нашими дослідженнями в господарствах Київської, Миколаївської та Рівненської областей. Кожний додатковий процент зростання результативних показників потребує майже у півтора рази збільшення потенціалу підприємства. При цьому слід враховувати і рівень збалансованості складових потенціалу: технічного, біологічного, організаційного, економічного, управлінського. Особливо така необхідність появляється в умовах входження України у Світову організацію торгівлі (СОТ).

З входженням України до СОТ значно підвищуються ризики, одержить розвиток процес зміни конкурентних переваг. Такими конкурентними перевагами будуть: якість продукції, низькі витрати на одиницю продукції, конкурентні ціни та ін.

Основою забезпечення переваг повинен бути стратегічний потенціал, сформований на інноваційній моделі розвитку технічних, технологічних, біологічних, організаційних, фінансово-економічних та управлінських факторів конкурентоспроможності.

Сучасний потенціал сільськогосподарських підприємств як системної цілісності за своїми кількісними і якісними параметрами не відповідає вимогам їх стратегічного розвитку. З врахуванням потенційно можливої ніші України та аграрного сектора у Європейському та світовому ринках. Низький рівень фондооснащеності та фондоозброєності підприємств. Технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції значно відстають від зарубіжних технологій і не дають можливість повною мірою формувати конкурентні переваги, реалізуючи стратегію якості.

Практично в сільськогосподарських підприємствах не сформована комплексна система управління якістю діяльності (КСУ-ЯД), яка включає: якість праці, якість процесів, якість операцій, якість управління, якість логістичних технологій просування товару до споживача, якість організації, якість факторів матеріально — ресурсного та інформаційного забезпечення,

якість життя та ін. Згідно з нашими дослідженнями, коефіцієнт якості діяльності не перевищує 0,45-0,54 коефіцієнта (нами він розраховувався за системою критеріїв та показників оцінки якості за напрямками діяльності та організаційно-управлінського впливу).

Важливим в системі управління потенціалом є виділення домінуючого активного потенціалу, який би своєчасно на принципах упереджувальної дії приводив усі складові елементи потенціалу до нових, змінюючи обставини у зовнішньому конкурентному середовищі. Активна роль повинна відводитись управлінському потенціалу. Останній нами розглядається в контексті результатуючих факторів і факторів-умов забезпечення. До факторів-умов забезпечення ми відносимо: систему, стиль, співробітників, споживачів, структури, управлінську команду, спільні цінності, а також організаційну культуру, систему інформаційного забезпечення, систему контролю і відповідальності, комунікації, тип управлінського профілю та ін. Все це в сукупності виступає як інтегрована система факторів-умов забезпечення синергетичного ефекту та конкурентоспроможності підприємств. В цьому зв'язку виникає об'єктивна необхідність проектування організації як системної цілісності з врахуванням принципів динамічності, гнучкості, просторової та часової збалансованості. Це дозволить системі менеджменту забезпечувати динамічний розвиток підприємств на принципах упереджувальної дії по відношенню до змін у зовнішньому середовищі. Такі підходи обґрунтовано нами і покладено в основу розробки науково-методичних рекомендацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Місевич.М.А. Потенційна (ресурсна) конкурентоспроможність високотоварно сільськогосподарських підприємств Житомирської області / Економіка АПК.- № 3.- 2007. – К., С. 126-132.
2. Судомир С.М. Управління потенціалом підприємств ринкового типу // Система менеджменту в умовах інституційно – структурної трансформації економіки України: Збір. Наук. праць / Упорядники: Гудзинський О.Д., Ковбаско О.М., Руженський М.М. – К.: ІПК ДСЗУ, 2006. – 320с.
3. Гудзинський О.Д., Сіренко Н.М. Організаційно-управлінські проблеми трансформаційної економіки та механізми їх розв'язання. Мон. Система менеджменту в умовах інституційно-структурної трансформації економіки України. – К.: ІПК ДСЗУ, 2006. – С. 35-42.

ABSTRACTS

I.N.Topikha. EMPLOYMENT OF COUNTRYSIDE POPULATION UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The article deals with the results of analysis of the population employment in Berezansky district of Mykolayiv region and some measures on solving the existing problems.

L.O.Marmul. STATE REGULATION IN AGRICULTURE UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The article deals with the main priorities of the agrarian policy in state administration in agriculture and specifies a food safety line in the period of Ukraine's joining WTO. State strategy development is analyzed on the basis of state programs of agricultural regulation.

M.D.Baldji. MANAGEMENT MECHANISM IN LAND RESOURCES MARKET.

The article is devoted to the theoretical aspects of research of the institutional structure of the land markets operating in the regions. It has been suggested that the accents should be transferred from the state administration and regulation of the markets to the regional ones for the improvement of system of the efficient use of natural resources.

N.A.Klimenko. EXPORT POTENTIAL MANAGEMENT IN AGRARIAN SECTOR IN UKRAINE.

The article highlights the theoretical and practical matters of export potential management in agro-industrial branches in Ukraine. A new conceptual approach to the export management in agro-industrial complex has been developed.

O.I.Kotykova. TRANSITION OF AGRICULTURAL LAND USE TO MODEL OF STEADY DEVELOPMENT IN UKRAINE.

The article deals with the features of positive and negative character of the transition to the model of steady development of agricultural land use in Ukraine.

I.G.Krylova. LIVING STANDARD OF UKRAINIAN POPULATION COMPARED TO WORLD LEVEL.

The article deals with the essence of such concept as "standard of living" and basic indices for its description. The analysis of modern standard of living of the population in Ukraine has been made.

O.A.Mamalyuk. PROBLEMS OF RATIONAL LAND USE.

The modern use of land resources in Ukraine does not meet the requirements for rational use of natural resources. The basic problems of

rational land use in Mykolayiv region have been considered in the article.

*N.V.Pryzhygalinska. **FORMATION OF PERSONNEL POTENTIAL IN AGRARIAN SECTOR.***

The article deals with the problems of formation of the personnel potential at the agrarian units in Mykolayiv region and the ways of solution of the existing problems.

*O.M.Zamora, L.I.Mykhaylova. **EUROPEAN REGIONS AS INSTRUMENT FOR DEVELOPING COOPERATION IN NEIGHBOURING COUNTRIES.***

The article is devoted to the potential of cross border cooperation in the frames of euro regions in the field of strengthening competitiveness of the regions' economy in neighboring countries in the context of Ukraine's integration to the WTO.

*A.V.Kravchenko, O.Y.Yermakov. **EFFICIENCY OF USING REGIONAL LAND RESOURCES.***

The article deals with the efficiency of using the lands resources as well as the ways of their conservation and restoration.

*L.M.Malyuga. **USE OF PRODUCTION POTENTIAL AT AGRICULTURAL ENTERPRISES IN VINNITSA REGION.***

Special attention is paid to the material and technical base of agricultural enterprises. The analysis of the current state of the agrarian sector shows that the basis for its development and competitiveness lies in the increase of investments.

*I.B.Manziy. **FOOD SAFETY IN UKRAINE UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.***

The article deals with the main problems facing agriculture in Ukraine in terms of WTO integration. The influence on the food safety in the country due to the participation in this organization has been analyzed.

*T.V.Porudeyeva. **EFFICIENCY OF USING LAND BY INDIVIDUAL FARMERS IN MYKOLAYIV REGION.***

The article deals with the analysis of using lands on the private farms in Mykolayiv region compared to the farms of other categories. The reasons of low efficiency of the land use and ways of solving the problem have been considered.

*A.M.Sobchenko. **EXPORT MANAGEMENT OF AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTS UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.***

The article examines strategic lines of foreign economic policy of Ukraine, discusses pros and cons of Ukraine's integration to WTO and

proposes mechanisms ensuring the support of home producers.

T.P.Shapoval. **MATERIAL AND TECHNICAL BASE IN COOPERATIVE STRUCTURES.**

The condition of material base of cooperative structures in the Black Sea economic region has been considered. It has been stated that the material base in the region is too weak. The ways of its strengthening have been suggested.

M.M.Babich. **THE PRINCIPLE OF FARMING ENTERPRISES' CLASSIFICATION.**

The article deals with the main criteria characterizing the agrarian economy as an individual farm from economic and legal point of view, the signs of classification of farmers economies and description of their types.

V.S.Kushniruk. **ESTIMATION OF FINANCIAL CONDITION OF REGIONAL HORTICULTURE ENTERPRISES.**

The reasons of inefficient action of the credit mechanism of functioning of the gardening enterprises in the region through the estimation of their financial condition have been considered.

O.D.Gudzytsky. **MARKET INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX.**

The article deals with the evaluation of market infrastructure development in agroindustrial complex.

I.D.Burkovskiy, A.V.Burkovska. **THE PRINCIPAL DIRECTIONS OF EFFICIENCY INCREASE OF EXPORT-IMPORT ACTIVITIES IN AGRARIAN SPHERE.**

The most important directions of increase of efficiency of export-import activity in agrarian sector of economy are considered{examined}. In particular, concrete actions on optimization of a parity{ratio} between export and import, and also to increase in volumes of export operations by the kinds of production most favourable to our country are certain.

F.V.Gorbonos, N.F.Pavlenchuk, A.O.Pavlenchuk I.O.Korchynsky. **INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN REGIONAL AGRARIAN MARKET.**

The article deals with the elements of agrarian market infrastructure in the region, its role and function in meeting the consumers' demand for agricultural products. The attention is paid to different elements of infrastructure development, which may account for successful products marketing.

O.V.Kalyuzhna. **PROSPECTS OF OIL CROPS PRODUCTION.**

The tendencies of production of oil cultures have been considered, and

the estimation of their economic efficiency has been given. The further ways of the industry development have been suggested.

O.O.Krasnorutskiy. THE REGULATION OF HOME AGRARIAN MARKET: WAYS OF IMPROVEMENT.

Current situation in product distribution on agrarian market is analyzed. The main problems of market operator's activity are considered and systemized. The rational ways of solving of market-functioning problems by state regulation means are proposed in the article.

O.V.Rudnytska. CONDITIONS OF FORMING ORGANIC PRODUCTS MARKET IN UKRAINE.

The features of forming the organic products market in Ukraine have been considered, and directions of development priorities have been determined.

I.V.Lazebna. FEATURES OF BAKERY GOODS MARKET IN UKRAINE.

The article is devoted to the parameters of development and dynamics of changes in the food-processing industry, namely the market of baked products that are considered to be one of the major daily food stuffs.

O.V.Mayorova. PRICE FORMATION UNDER CONDITIONS OF MARKET REFORMS.

The features of price formation under conditions of market reforms have been considered; the necessity of coordinated system-based pricing has been proved.

T.G.Oliynyk. MODERN CONDITION AND PROSPECTS OF INTEGRATED AGRO-INDUSTRIAL FORMATIONS.

The modern condition of agricultural enterprises has been analyzed, and the necessity of further development of the integrated agro-industrial enterprises has been considered.

O.M.Potyshnyak. SUNFLOWER SEEDS MARKET FUNCTIONING UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The article deals with the sunflower seeds market in Ukraine and the integration of Ukraine to WTO. Primary purposes, positions and requirements of the World Trade Organization have been analysed.

O.Y.Yemakov, V.O.Gerasina. STATE SUPPORT AND DEVELOPMENT OF INVESTMENT POLICY IN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX IN UKRAINE.

The article is devoted to the main problems of the state support of agricultural industry. The core attention was paid to the state subsidies and the issues of their effective usage, the questions of agricultural integration

and the increase of investment attractiveness of agricultural manufacturers for foreign investors.

M.P.Sahatsky, G.M.Zapsha, O.A.Belevyat. **MARKETING RESEARCH ON BAKERY PRODUCTS UNDER CONDITIONS OF COUNTRYSIDE SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT.**

The article deals with grounding the importance of marketing research on bakery products at the countryside. The methods of research and prospects of development of specific goods in the agrarian sector of economy have been considered.

V.V.Lagodiyenko. **DIRECTIONS OF STATE SUPPORT FOR AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTION UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.**

The substantive provisions on the requirements of Worldwide Organization of Trade (WTO) and basic moments of government control of regional market of agricultural products have been analysed. Support of agriculture in the period of considerable structural changes in Ukraine must be carried out in a centralized way at the state level.

A.P.Makarenko. **MANAGEMENT MECHANISM OF NATIONAL AGRARIAN PRODUCTION.**

The management functions of economic mechanism have been generalized. Management as a type of state regulation reduces commonly known market "falls" with the aim of protecting it against monopolism, and also ensures, as an economic mechanism constituent, the renewal and development of agricultural production.

M.V.Dubinina, M.D.Babenko. **STATE STIMULATION OF INDIVIDUAL FARMS DEVELOPMENT UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.**

The article deals with the approach concerning the necessity of state stimulation for development of private farms under conditions of integration into the world community. The functions carried out by private farms at the present stage of economic development have been determined and systematized.

N.N.Sirenko, V.A.Dubinina. **SYSTEM OF INNOVATIVE PROCESS GOVERNMENT REGULATION IN UKRAINE.**

The system of innovative process state regulation in Ukraine has been analyzed, the principal causes of misbalance have been determined. To promote the innovative development of the country the principles of state regulation system based on the state functions and optimum use of control have been suggested.

I.O.Irtyscheva. INVESTMENT AND INNOVATION DEVELOPMENT OF AGRARIAN PRODUCTS BRANCH IN BLACK SEA REGION.

The article is devoted to the investment and innovation activity as the important factor of economic development of the country. The basic conditions that influence the improvement of the investment climate and innovative processes have been determined.

A.V.Klyuchnyk. EFFECTIVE CREDIT POLICY IN AGRARIAN SECTOR IN MYKOLAYIV REGION.

The important questions connected with the features of formation of effective credit policy in the agrarian sector of economy in Ukraine, including Mykolayiv region, have been considered. The ways of solving the problems have been suggested.

O.V.Makushok. MARKETING ACTIVITY OF AGRICULTURAL PRODUCERS UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The article deals with the creation of marketing co-operative association, the structure of management and its basic functions and tasks under conditions of integration to the world community.

V.L.Tsipura. VAT FEATURES ACCORDING TO TAX CLASSIFICATION.

The necessity of characterizing the value added tax by means of the features of tax classification has been grounded in the article. It has been stated that the VAT collected from the legal entities is not profitable, but the state can have profit from taxation of income of physical entities.

O.M.Fedorchuk. INVESTMENT PROGRAM DEVELOPMENT IN AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTION UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The questions of development of the investment activity at agro-industrial enterprises have been considered.

E.I.Voynova. ROLE OF INNOVATION EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES IN FORMING UKRAINIAN INNOVATION POLICY.

The article deals with the comparative analysis of financing the innovation activity in the developed countries and Ukraine, special attention being paid to foreign investors. The importance of financing the innovation activity in agro-industrial complex has been grounded.

S.G.Zhuykov. INVESTMENT CREDIT POLICY AT AGRARIAN ENTERPRISES.

The article is devoted to the research on the problems related to the activity of banks in Ukraine in the sphere of the investment crediting. The essence, functions, principles and features of investment crediting have been considered.

O.V.Zakharchenko. *EXTENSION SERVICE FOR AGRICULTURAL PRODUCERS IN MARKETING ACTIVITY.*

The article deals with the analysis of the extension service for agricultural commodity producers, the emphasis on the necessity of using the scientific potential of higher educational institutions, scientific and public organizations being made.

M.I.Kareba. *IMPORTANCE OF STATE SUPPORT FOR AGRICULTURAL PRODUCERS.*

The necessity and tasks of state support of domestic commodity producers have been grounded. The experience of the leading countries of the world has been studied. The basic directions in the improvement of state regulation in the development of the agrarian sector of the agro-industrial complex have been determined.

O.A.Kostetska, I.D.Farion. *IMPORTANCE OF INNOVATIONS FOR AGRARIAN PRODUCTION.*

The essence and importance of innovations have been considered, and the problems of innovation activity of the agrarian formations in Ukraine have been examined.

P.P.Muravka. *TRENDS IN INVESTMENT PROJECTS DEVELOPMENT AT REGIONAL AGRARIAN ENTERPRISES.*

The problems of efficient investment system functioning in Ukrainian agriculture have been studied, and the mechanisms of developing the investment projects at different levels of management have been considered.

O.B.Filimonova. *FACTORS OF INVESTMENT STRATEGY DEVELOPMENT AT AGRARIAN ENTERPRISES.*

The article deals with the questions concerning the investment strategy of agricultural enterprises. The main factors, which indicate internal and external environment of agricultural commodity producers and their influence on the creation of investment strategy have been analyzed.

S.M.Sudomyr. *FORMATION OF ENTERPRISES STRATEGIC POTENTIAL MANAGEMENT SYSTEM.*

The article is devoted to the evaluation of the management system of strategic potential of the company.

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вісник аграрної науки Причорномор'я

Науково-теоретичний фаховий журнал

Видається Миколаївським державним аграрним університетом

Спеціальний Випуск № 3 (42), том 2

2007 р.

**СЕКЦІЯ “СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО
СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА”**

УДК 338.432:339.13:631.15

**ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ КРАЇНИ –
НАЛЕЖНИЙ РОЗВИТОК**

І.І.Червен, доктор економічних наук, професор

***О.В.Шебаніна, кандидат фізико-математичних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет***

Обґрунтовано необхідність створення в Україні належного продовольчого ринку. Розглянуто його сучасний стан по країні в цілому та її причорноморських областях. Виявлено наявні проблеми і запропоновано головні напрями їх вирішення.

Обоснована необходимость создания в Украине надлежащего продовольственного рынка. Рассмотрено его современное состояние по стране в целом и её причерноморских областях. Выявлены имеющиеся проблемы и предложены главные направления их решения.

У зв'язку із запланованим вступом нашої країни до СОТ вкрай необхідним є створення належної системи збуту вітчизняної продукції і поставок — імпоротної. Ефективне функціонування продовольчого підкомплексу АПК може здійснюватися через сукуп-

ність обмінних операцій купівлі-продажу сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки, тобто у формі продовольчого ринку, який представлений такими товарами, що задовольняють насамперед потребу людей у харчуванні.

У кожному окремому регіоні країни повинен формуватися свій (з урахуванням його особистостей) регіональний продовольчий ринок, що представляє собою систему стійких взаємовідносин між його суб'єктами, інтереси яких реалізуються в межах певної території, а економічна поведінка визначається факторами, характерними для місця поширення їх господарської активності.

В економічно розвинених системах основними функціями такого ринку є: відтворення матеріальних передумов для дії об'єктивних економічних законів загального характеру; забезпечення еквівалентності відносин та пріоритету економічних інтересів господарюючих суб'єктів; інтернаціоналізація суспільного виробництва, розвиток інтеграційних процесів у міждержавних відносинах; утворення належних передумов для демократизації господарського життя; утвердження ефективного господарювання; стимулювання структурних змін в економіці, диверсифікація виробництва; встановлення об'єктивно необхідної рівноваги і пропорційності в економіці; розвиток конкурентних засад.

Розглядаючи продовольчий ринок України, доцільно виділити такі його великі складові, як різні продуктові ринки (зерна, м'яса, овочів та ін.).

Поки що залишається невирішеною проблема своєчасного і ефективного обороту основних видів продукції АПК. Головними причинами цього є: відсутність належної інфраструктури продовольчого ринку, наявність занадто великої кількості посередників, переважання бартеру, висока частка нелегального товарообігу. Звідси — непрогнозоване ціноутворення, незаконна торгівля, низький збір податків, нестача грошових коштів у підприємств, криміналізованість сфери торгівлі.

Проблеми розвитку інфраструктури ринку висвітлено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких: В.Андрійчук, В.Боев, В.Бойко, П.Борщевський, П.Гайдучий,

Б.Губський, М.Дем'яненко, С.Дем'яненко, А.Конигін, О.Корольова, Л.Мармуть, В.Мартинів, П.Саблук, В.Семенов, В.Ткаченко, Л.Чернюк, В.Юрчишин та ін.

Проте, незважаючи на це, ціла низка пов'язаних з розвитком продовольчого ринку питань все ж залешається не до кінця вирішеною, що і зумовило вибір теми даної статті. Її метою є висвітлення наявних проблем у розвитку продовольчого ринку країни та напрямів їх вирішення.

Невід'ємною складовою будь-якого ринку, у тому числі і продовольчого, є його інфраструктура.

Як показали проведені нами дослідження, у кількості складових інфраструктури аграрного ринку України і практично всіх її причорноморських областей в останні роки відбулися помітні зміни. Уявлення про склад інфраструктури аграрного ринку України у цілому та вказаних південних регіонів можна одержати, вивчивши дані таблиці.

Таблиця

Склад інфраструктури аграрного ринку України в цілому та її причорноморських областей станом на 01.01.2006 р., одиниць

Назва суб'єкту	Миколаївська обл.	Одеська обл.	Херсонська обл.	Україна в цілому
Агроторгові дом	19	17	15	338
Аукціони живої худоби та птиці	-	6	26	206
Виставки-ярмарки	15	73	91	2528
Дрібно-оптові ринки живої худоби та птиці	3	-	19	2383
Оптові продовольчі ринки	9	36	17	863
Оптові плодоовочеві ринки	5	-	31	614
Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи	11	22	44	1044
Заготівельні пункти	976	612	595	22384
Кредитні спілки	6	14	4	425

Як видно з її даних, і в Україні в цілому, і в усіх її причорноморських областях найбільшу кількість своїх формувань мають заготівельні організації. Що ж стосується другого місця, то в Україні, Одеській і Херсонській областях його посідають

виставки-ярмарки, а в Миколаївській — агроторгові доми. За іншими видами інфраструктурних формувань ситуація по регіонах значно різниться.

У країнах з ринковою економікою реалізація сільськогосподарської продукції складається з таких ланок:

- оптові поставки з ферм переробним підприємствам, торговельним комплексам чи посередникам;
- оптовий збут у роздрібну мережу сільськогосподарської продукції, яка споживається у натуральному виді;
- роздрібний продаж готових продуктів безпосередньо споживачам;
- постачання продукції підприємствам громадського харчування.

Основні напрями регулювання розвитку продовольчого ринку країни та її регіонів показано на рисунку.

Рис. Комплекс напрямів створення та регулювання розвитку продовольчого ринку

На жаль, інфраструктурі продовольчого ринку України притаманний ряд негативних тенденцій і чинників, а саме:

- мережа інфраструктурних формувань за обсягами надання послуг не задовольняє ні товаровиробників, ні покупців (споживачів) їх продукції;
- розподіл зазначених ринкових структур по регіонах дуже нерівномірний;
- недосконала нормативно-правова база щодо закупівлі продукції та продовольства для державних і регіональних потреб за форвардними та ф'ючерсними контрактами на біржах;
- недостатня прозорість аграрного ринку та функціонування його інфраструктури;
- відсутність ефективно діючої системи цінового моніторингу, аналізу та прогнозування кон'юнктури аграрного ринку [1].

Кожний ринок повинен мати відповідну комп'ютерно-інформаційну мережу, яка володіє порівняно повною інформацією не тільки про реальних, а й потенційних споживачів, конкурентів, посередників тощо. У цьому плані на увагу заслуговує, наприклад, європейський ринок вина, для якого характерні повна інформованість споживача про товарні якості того чи іншого вина, а також система належного контролю якості, що в сукупності дозволяє споживачу достатньо впевнено орієнтуватися на ньому.

На увагу заслуговує і досвід Німеччини, де ефективно функціонує система інформації про ринок сільськогосподарської продукції і продовольства, який включає в себе: центральну установу щодо огляду кон'юнктури ринку і динаміки цін на продукцію сільського господарства і харчової промисловості (ЦМП); органи статистики; аграрні палати; наукові заклади; різноманітні спілки; приватні торгівельні компанії; інші організації. Головне завдання ЦМП — постійне спостереження за кон'юктурою ринків продукції, забезпечення їх прозорості. При цій установі створено фонд сприяння збуту продукції, кошти якого формуються за рахунок відрахувань від продажу товаровиробниками своєї продукції. Основна частина цього фонду спрямовується на розвиток маркетингу, організацію контролю за якістю продукції, роз'яснювальну роботу серед

населення тощо.

Акціонерами ЦМП є 9 спілок країни. Основні напрями діяльності ЦМП — наступні: збір, оброблення і розпоширення інформації про ринок; підготовка оглядів про кон'юнктуру ринку, динаміку цін і обсягів реалізуємої продукції; короткостроковий і довгостроковий прогноз стану ринку; підготовка аналітичних звітів про стан ринків (як вітчизняного, так і інших країн світу); розроблення висновків і наукових експертиз [2].

Досвід Німеччини доцільно було б запровадити і в Україні. Невідкладним завданням спеціалістів управлінь сільського господарства і продовольства різних рівнів повинно бути створення сучасної комп'ютерної мережі збору, оброблення і передачі ринковим суб'єктам необхідної інформації, а також підготовка прогнозних даних про продаж продукції та рівень цін по зонах ринку.

З метою удосконалення розвитку продовольчого ринку в Україні необхідно здійснити цілий ряд заходів, головними з яких є такі:

- впровадження в практику новітніх технологій торгівлі, комплексної механізації процесів (особливо — транспортних, вантажно-розвантажувальних та складських робіт), спрямованих на зменшення втрат сировини та готової продукції, збереження і підвищення їх якості, зменшення собівартості та збільшення прибутку;
- основна частина сільськогосподарської продукції повинна реалізовуватися через прозорі складові аграрного ринку — біржову торгівлю, агроторгові дома, стаціонарну торговельну мережу. При цьому частка біржової торгівлі зерном, насінням соняшнику, цукром покликана збільшитися до рівня 10-15% їх загального товарообороту, а форвардної та ф'ючерсної торгівлі — до 20% біржового товарообігу вказаних видів продукції [1]. Водночас доцільно повніше використовувати складські розписки і декларації про наявність зерна та інших продуктів;
- потребують збільшення обсяги резервних, інтервенційних, за-

ставних закупівель зерна, насіння соняшнику, цукру та іншої продукції через біржі, торгові дома, які забезпечують прозорість процедур, об'єктивність визначення цін і підтримку споживчого попиту на рівні пропозиції продукції;

- запровадження іпотечного кредитування, яке сприятиме розширенню фінансових можливостей підприємців усіх сфер АПК.

Таким чином, в останні роки і в Україні в цілому, і в її причорських областях відбулося помітне зростання оптового та роздрібного товарообороту. Проте поки що є ціла низка невирішених питань. Основні напрями її вирішення висвітлено в статті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрна реформа в Україні// П.І.Гайдуцький, П.Г.Саблук, Ю.О.Лупенко та ін. / За ред. П. І. Гайдуцького. – К.: ННЦІАЕ, 2005. – с. 424.

2. Глазунова И.А. Система рыночной информации в АПК Германии// Достижение науки и техники АПК. – 2000. – №6. – с. 42-45.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ

А.С.Лисецький, доктор економічних наук, професор

І.І.Думич, РВПС України НАН України

М.І.Соломко, РВПС України НАН України

Проаналізовано конкурентоспроможність АПК України у світовому економічному просторі. Зроблено висновки щодо проблем, переваг та загроз, які постають при вступі України до СОТ.

Проанализирована конкурентоспособность АПК Украины в мировом экономическом пространстве. Сделаны выводы в отношении проблем, преимуществ и угроз, которые возникают при вступлении Украины в СОТ.

Вступ до СОТ не тотожний входженню України у світовий економічний простір: торгівля сільськогосподарською продукцією і продовольством іде повним ходом, а вся проблема полягає у тому, щоб прийняти певні зобов'язання, а саме щодо: доступу до світового ринку; внутрішньої підтримки вітчизняного виробника; експортної конкуренції; узгодження санітарних та фітосанітарних заходів.

Аграрна потужність АПК України є фактором, що не викликає сумніву. Наші дослідження дозволяють зробити висновки, що вітчизняний товар є адекватним за ціною і якістю, а тому може успішно конкурувати з дешевим але низької якості імпортним товаром.

Конкурентоспроможність СГП за результатами 2005 р. є достатньо високою. Основна сума доданої вартості надходить з продукцією рослинництва (22%, а у тваринництві — 8%). На кожні 1000 грн. первинних матеріальних витрат ринок забезпечує: у рослинництві — 760 грн., у тваринництві 670 грн. зновуствореної вартості, зокрема на формування доходів домогосподарств населення (ДГН) з оплатою праці, прибутком та інвестиційними сумами амортизаційних відрахувань з вартості основного капіталу, рентних платежів за землю і майно. Все це свідчить про достатньо високий рівень конкурентоспроможності товаровиробників у групі товарних господарств з середнім рівнем інтенсивності використання продуктивних сил, а тому в цілому вони не потребують фінансової підтримки виробництва.

Формування конкурентоспроможного сільського господарства розглядається з боку структури вартості продукції рослинництва (табл. 1).

Середня гармонійна первинних матеріальних витрат в 2005 р. не перевищувала 1 тис., а цінове покриття — 1,8 тис. гривень з розрахунку на 1 га зібраних площ, що відповідає попереднім оцінкам самодостатності СГП. Структурний аналіз показує, що галузева диференціація витрат і цінового покриття є досить значною, зокрема, найбільшу окупність мають картоплярство, овочівництво і вирощування цукрових буряків. Зернове господарство і вирощування технічних культур, зокрема соняшнику, має низьку окупність.

У тваринництві є ознаки позитивних зрушень, намітилась тенденція до покращення цінової кон'юнктури ринку (табл. 2).

У молочному скотарстві, свинарстві і птахівництві спостерігається зростання прибутковості виробництва за рахунок суттєвого підвищення закупівельних цін в період 2001-2005 рр. Проте вони є значно нижчими порівняно з європейськими, а тому іноземні закупівельники матимуть мотивацію щодо активної діяльності в Україні.

Одним з основних критеріїв конкурентоспроможності АПК України на світовому ринку є наявність експортного потенціалу і стабільність цін попиту. Що стосується основних видів продукції рослинництва, то такі оцінки є позитивними, але неоднозначними (табл. 3).

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Перша проблема, яка постає при вступі України до СОТ стосується системи закупок, реалізації і привласнення ренти. Домовленість щодо доступу до ринку умотивована інтересами розвинених країн, які прагнуть реалізувати експортну ренту, тобто різницю між цінами світового і національного ринків. Наочною є ситуація, яка склалась на ринку продукції рослинництва: позитивним є лише збільшення обсягів виробництва і експорту овочів, які мають високу окупність, що стосується збільшення експорту зернових, то тут разом з низьким ціновим покриттям на 1 га ціна експорту нижча імпорту в декілька разів (пшениця — в 4, жито — 4, ячмінь — 7). Ще більш складною є ситуація на ринку продукції олійно-жирового комплексу — зростаючий попит на насіння олійних культур, зокрема зовнішній, спричинив зростання експорту соняшникового насіння та продуктів його переробки. Зокрема в

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 3, т.2, 2007

2005 р. експорт насіння склав — 35,6 тис. т, олії — 852 тис. т, а в 2006 р. — 229 та 1629 відповідно, що можна оцінити виключно як негативне явище через ґрунтовиснажливий характер і спадаючу урожайність цієї культури.

Таблиця 1
Структура цінності продукції сільського господарства (2005 р.)

	Загальна кількість СГП	Частка зібраних площ	Матеріаломісткість, грн./га	Оплата праці з відрох., грн./га	Прибуток, грн./га	Рента, грн./га	Урожайність, ц/га	Ціна грн./ц	Цінове покриття, грн./га
Пшениця	7284	0,2443	981	133	41,28	208,8	33,1	41,21	1364
Ячмінь	5696	0,1055	1026	201	366	271	37,7	49,49	1865
Кукурудза	2128	0,0884	1370	265	-110	146	49,4	33,85	1671
Гречка	2852	0,0074	394	95	27	-51	6,4	72,87	465
Соняшник	5630	0,1322	945	191	365	359	10,5	95,83	1006
Картопля	210	0,0048	6276	5058	2760	2151	242,3	67,05	16244
Овочі	557	0,0087	866	11282	5811	3487	322,0	66,59	21445
Цукрові буряки	1674	0,0833	4308	1179	940	683	424,7	16,74	7110
Середнє	-	1,0000	993	323	229	237	-	-	1782

Джерело: БД з форми №50 Держкомстату України за 2005 р.

Таблиця 2

Динаміка ринкових цін на продукцію тваринництва

	Обсяг ринку, 1000т			Ціна реалізації, грн./т			Прибутковість, %		
	2001р.	2004р.	2005р.	2001р.	2004р.	2005р.	2001р.	2004р.	2005р.
Молоко	2578	1857	1923	596	778	1033	-0,8	-0,4	12,2
ВРХ (ж. м.)	408,2	314,5	269,0	3524	4133	5406	-21,4	-33,8	-25,0
Свині (ж. м.)	89,1	125,9	132,9	6331	6666	9414	-7,2	-14,4	14,9
Вівці (ж. м.)	2,9	2,3	1,8	3274	3788,0	5430	-24,9	-44,3	-32,1
Птиця (ж. м.)	40,2	92,9	153,0	5376	5096	6343	-1,7	3,8	12,2
Яйця, тис.шт.	2887	4580	5267	205	235	256	25,1	15,2	23,5

Джерело: БД з форми №50 Держкомстату України за 2001, 2004, 2005 рр.

Зворотною є ситуацію на ринку продукції тваринництва, зокрема з ресурсами м'яса в Україні, де слід звернути увагу на мотивацію імпорту (зокрема свинини з Бразилії та Китаю), яка базується на демпінгових цінах продукції, та можливостях перепродати її за більш високими цінами на внутрішньому ринку і на експорт в РФ та інші країни СНД. Маніпуляції з якістю стали приводом до того, що РФ, яка імпортувала в 2005 р. 63,8 тис. т м'яса з України, у 2006 скоротила закупки до 2,6 тис. т.

Природно, що розвинуті країни мають неабиякий інтерес до присутності своїх компаній на національних ринках інших країн для закупок сільськогосподарської продукції за низькими регіональними цінами та привласнення не тільки експортної, а й природної ренти. Загроза полягає у тому, що хаос на внутрішньому ринку вже порушив проблему національної продовольчої безпеки і безпеки продовольства.

2. Другою є проблема внутрішньої підтримки вітчизняного виробника і споживача. США та інші розвинуті країни світу мають власні системи підтримки не тільки фермерів, а й споживачів продовольства, від яких не хочуть відмовлятися з відомих причин. Потенційні експортери з малорозвинутих країн не можуть застосувати систему підтримки сільського господарства через від-

сутність коштів в національних бюджетах. В свою чергу, відмова від політики протекціонізму коштує втрат експортної ренти, що є предметом змагання та конкуренції. Втрати і вигоди в системі повинні балансуватися домовленостями, але тоді годі говорити про ліберальний ринок. Проблема також у тому, що система закупок продукції сільського господарства і система зовнішньої торгівлі розмежовані юридично, а тому експортна рента привласнюється торгівлею всупереч бажанню виробників збільшити власні рентні доходи. Сільському господарству залишається просити допомоги від держави, а в разі відсутності коштів втрачати дохід на користь перекупників.

3. Аграрна політика держави має будуватися відповідно до глобальних переваг і загроз АПК України. Це повинна бути політика протекціонізму, але тільки ринковими методами. В АПК України виробляються всі необхідні для внутрішнього ринку продукти харчування, тому їх імпорт не є бажаним. Але оскільки сільське господарство має надлишок природно-ресурсного потенціалу, то оптимальним варіантом розвитку може бути лише експортно-орієнтована модель. Саме тому вступ України до СОТ має стати фактором стабілізації і розвитку галузі. Проте СОТ є фактором потенційної загрози для АПК України, коли транснаціональні компанії будуть скуповувати продукцію сільського господарства за нашими низькими цінами і за мінімальної оплати найманої праці, низьким рівнем інноваційних відрахувань, а продавати — за власними високими цінами. Глобальну загрозу можна подолати ринковими методами, якщо будувати механізми нормальної оптової торгівлі та розподілу експортної ренти за факторами виробництва.

4. Державна підтримка повинна будуватися на зміщенні акцентів в напрямку заходів “зеленої скриньки” і скороченні заходів ринкової та цінової підтримки, а саме інтервенційних закупок і різноманітних субсидій, які класифікуються, як заходи “жовтої” і, навіть, “червоної скриньки”.

Таблиця 3

Динаміка ресурсів продукції рослинництва у ретроспективі

Показники	1992-1999 рр.		1996-2000 рр.		2001-2005 рр.		1992-2005 рр.		
	Обсяг на рік, млн.т	%*	Обсяг на рік, млн.т	%*	Обсяг на рік, млн.т	%*	Обсяг на рік, млн.т	%*	Темп*
Зерно									
Всього ресурсів	38,7	100	29,1	100	35,2	100	34	100	0,993
Експорт	0,4	1,1	3,2	10,8	8,4	24	4,3	12,5	1,243
Фуражні ресурси	21,6	55,7	12,9	44,3	13,8	39,2	15,7	46,1	0,969
Насіннєвий фонд	4,5	11,7	3,8	13,1	3,6	10,2	3,9	11,6	0,984
Технічні витрати	2,7	6,9	1,1	3,7	1,2	3,6	1,6	4,7	1,014
Продовольство	9,5	24,5	8,2	28	8,1	23	8,5	25	0,989
Картопля									
Всього ресурсів	18,2	100	16,3	100	17,7	100	17,3	100	1,013
Експорт	0	0,2	0	0	0	0	0	0,1	0,869
Фуражні ресурси	5,7	31,6	4,9	30,3	5,2	29,7	5,3	30,5	1,009
Насіннєвий фонд	4,8	26,4	4,6	28,3	5	28,4	4,8	27,8	1,018
Технічні витрати	0,5	3,0	0,2	1,4	0,8	4,6	0,6	3,0	1,103
Продовольство	7	38,7	6,5	40	6,6	37,3	6,7	38,6	1,010
Овочі та баштанні									
Всього ресурсів	5,9	100	5,9	100	6,9	100	6,2	100	1,025
Експорт	0,1	1,5	0,1	1,2	0,1	1,1	0,1	1,2	1,003
Насіннєвий фонд	0,1	1	0,1	1,3	0,1	1,3	0,1	1,2	1,044
Технічні витрати	1,1	18,4	0,9	16,5	1,3	19	1,1	5,9	1,003
Продовольство	4,7	79,2	4,8	80,9	5,4	78,2	5	79,4	1,025
Плоди, ягоди та виноград									
Всього ресурсів	2,7	100	2,2	100	2,2	100	2,3	100	1,002
Експорт	0,1	2,7	0,1	3,4	0,2	8,9	0,1	5,0	1,085
Технічні витрати	0,9	30,1	0,6	25,9	0,5	22,4	0,6	26,1	0,987
Продовольство	1,8	67,3	1,5	70,6	1,5	68,7	1,6	68,9	1,004

Джерело: Держкомстат України: Статистичні збірники різних років.

Примітка: * в % до обсягу ресурсів;

** Темп зростання 2002-2005 рр. до 1992-1999 рр.

5. Загальні переваги від членства у СОТ можна підсумовувати в такий спосіб: створення більш сприятливих умов доступу на світові ринки товарів і послуг на основі передбачуваності і стабільності розвитку торговельних відносин

із країнами-членами СОТ, включаючи транспарентність їх зовнішньоекономічної політики; доступ до механізму СОТ у сфері врегулювання суперечок, які виникають в процесі торгівельних відносин та для контролю за реалізацією угод і домовленостей Уругвайського раунду, що забезпечує захист національних інтересів, і в такий спосіб усунення дискримінації; можливість реалізації своїх поточних і стратегічних торгівельно-економічних інтересів шляхом ефективної участі у БТП при виробленні нових правил міжнародної торгівлі.

6. Від вступу до СОТ цілком можливі ускладнення у сфері державного регулювання економічного розвитку, спричинені необхідністю: а) переходу на нові, міжнародно погоджені умови державного регулювання економіки та б) відмови від використання традиційних важелів економічної і, перш за все, вертикальної агропромислової політики, а саме: можливості застосовувати пільги до оподаткування, мита та інші платежі, списувати заборгованість підприємств перед державою, використовувати державні закупівлі, як інструмент стимулювання вітчизняного виробництва, контролювати та регулювати фінансові потоки, напрями збуту товарів тощо.

ГАРМОНІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ ОВОЧІВ ВІДКРИТОГО ГРУНТУ ДО ВИМОГ ЄС

О.Л.Бурляй, кандидат економічних наук

Л.А.Пархоменко, викладач

Уманський державний аграрний університет

У статті аналізуються стандарти якості на свіжі овочі в Україні та країнах ЄС в контексті прагнення вступу нашої країни до даної організації.

В статье анализируются стандарты качества на свежие овощи в Украине и странах ЕС в контексте стремления вступления нашей страны в данную организацию.

Потенціал аграрного сектора економіки в умовах набуття Україною членства в СОТ та майбутніх євроінтеграційних перспектив певною мірою оцінюється з позицій забезпечення та гарантування стандартів якості агропродовольчої продукції. Досвід Європейського Союзу свідчить, що питання якості продукції є домінуючою проблемою для всіх країн-членів і найбільше — для претендентів на вступ до ЄС [1].

Теоретичні та практичні аспекти побудови і функціонування систем управління якістю продукції, впровадження методів з удосконалення систем якості на підприємствах АПК, підвищення конкурентоспроможності їх діяльності постійно знаходять своє висвітлення як в зарубіжних, так і у вітчизняних наукових публікаціях. Про це йдеться у працях М.Долишнього, П.Лайка, М.Бабієнка, П.Калити, М.Проданчука, С.Мельничука, М.Мельничука, В.Ткаченка, О.Строкової, О.Фурдичка, М.Трейсі, М.Бачетта, В.Керкеса, З.Драбека, Штефана фон Крамона-Таубадела, Х.Хокманна та ін.

Разом з тим, у політиці якості в контексті євроінтеграційних перспектив невирішеними залишаються питання стратегічного управління якістю, заснованому, по-перше, на задоволенні потреб споживача та, по-друге, на мотивації сільськогосподарських працівників до якісно і ефективно виконаної роботи. Дані питання потребують створення необхідних умов для обов'язкової і поступо-

вої гармонізації національних стандартів до міжнародних та європейських. Справедливість зазначеного підтверджується суттєвими змінами, що відбуваються в рамках Спільної аграрної політики (САП) ЄС. Основний акцент реформ зроблено на необхідності дотримання фермерами європейських стандартів щодо збереження природи, безпеки продуктів харчування, здоров'я тварин та підтримки землі в належному стані, за що вони і отримуватимуть прямі виплати з бюджету Євросоюзу. Тобто ключовим елементом модернізації САП, починаючи з 2006 р., стає заохочування якості, а не кількості [2].

Державна політика України в сфері стандартизації реалізується шляхом використання національних стандартів (ДСТУ), міждержавних стандартів, успадкованих від СРСР (ГОСТ), стандартів, гармонізованих до ЄС (ДСТУ ЕМ) та до міжнародних (ДСТУ ІСО). Таким чином, склалася складна, непрозора, трірівнева система щодо вимог якості агропродовольчої продукції та її технічного регулювання, яка не сприяє впровадженню нових технологій, внаслідок чого виникає загроза можливої втрати ринків сільськогосподарської продукції країн ЄС. Зокрема, в результаті запровадження новими членами ЄС європейських стандартів та норм технічного, санітарного, фітосанітарного, ветеринарного контролю негативний ефект для України становить 60 млн. дол. США, а загальні збитки від можливої втрати ринків сільськогосподарської продукції оцінюються на рівні 300 — 400 млн. дол. США [3].

Рівень якості овочів є серйозним питанням майже для всіх споживачів в Україні. На цей час виробники виготовляють та постачають продукцію, яка не може відповідати вимогам споживачів. Однак за відсутності високоякісної продукції у великій кількості вони змушені купувати менш якісну та менш привабливу продукцію. Постачання низькоякісної продукції частково пов'язане з відсутністю належного обладнання для сортування, миття та пакування овочів, частково — з відсутністю достатньої інформації та низькою обізнаністю виробників щодо стандартів якості.

Окрім застосування стандартів, які не змінювалися протягом останніх років в Україні, майже не передбачається контроль якості

овочів, які реалізуються на ринку свіжої продукції (наприклад, у супермаркетах чи на базарах). У Європейському Союзі контроль на ринку стосовно відповідності плодоовочевої продукції стандартам якості здійснюється або органом влади або контрольною організацією, яка фінансується за рахунок виробників. Остання (наприклад, Голландська служба з контролю якості (КСВ)) уповноважена Міністерством сільського господарства, а витрати контролю покриваються за рахунок підприємств, які проходять інспекцію.

На український ринок потрапляє все більш і більш приваблива імпортна продукція, яка добре калібрована та упакована. Оскільки швидко зростаючі роздрібні мережі не можуть купувати якісну продукцію у місцевих виробників, вони дедалі частіше звертаються до продукції з-за кордону (солодкий перець — з Нідерландів, кавуни — з Іспанії). Отже, адаптація існуючих стандартів якості та встановлення функціональної організації з контролю якості є важливими питаннями для майбутнього розвитку галузі виробництва плодоовочевої продукції в Україні.

Беручи до уваги причини встановлення стандартів якості, багато різноманітних міжнародних організацій займаються розробкою стандартів для харчової продукції. Серед цих організацій — Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) Організації Об'єднаних Націй (ООН), Світова організація торгівлі (СОТ), Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН) та Європейський Союз (ЄС).

У межах держав-членів Європейського Союзу існує домовленість, що стандарти якості продуктів харчування будуть встановлені на рівні ЄС. Таким чином гарантується застосування однакових стандартів в усіх країнах-членах ЄС.

На території Європейського Союзу стандарти якості для свіжих овочів називаються маркетинговими стандартами. Європейський Союз встановив вимоги до якості певної сільськогосподарської продукції у формі постанов. Постанова діє для всіх членів ЄС, які повинні включити зміст такої постанови до свого національного

законодавства. Таким чином гарантується, що маркетингові стандарти ЄС для свіжих овочів визначають умови збуту свіжих овочів у межах усього ЄС.

Маркетингові стандарти ЄС визначають мінімальні вимоги, яким має відповідати певна сільськогосподарська культура або клас якості, для збуту продукції на європейському ринку. Маркетинговий стандарт включає: визначення продукції, на яку поширюється стандарт; опис мінімальних вимог; опис стану розвитку та кондиції продукції на момент закупівлі на ринку; опис різноманітних класів, за якими можна реалізовувати продукцію; визначення розмірів (ваги, діаметра); інформацію про спосіб представлення продукції на ринку; інформацію про спосіб маркування продукції з метою ідентифікації на ринку. Окрім того, надається інформація про наявність забруднювачів, наприклад, важких металів — кадмію та свинцю.

Окрім стандартів Європейського Союзу, Європейський економічний комітет ООН (ЄЕК ООН) розробив для Європи стандарти для свіжих овочів. Ці стандарти та стандарти ЄС є майже аналогічними. Основна відмінність полягає у тому, що стандарти ЄЕК ООН є добровільними стандартами, а стандарти ЄС мають запроваджуватися обов'язково.

Кожна країна ЄС має інтегрувати маркетингові стандарти ЄС до свого національного законодавства. Національним організаціям або окремим підприємствам (наприклад, гуртовим ринкам, аукціонам або роздрібним мережам) дозволяється застосовувати більш жорсткі стандарти, аніж стандарти ЄС до власної продукції або до продукції своїх учасників.

У Європейському Союзі контроль за відповідністю плодово-овочевої продукції стандартам якості покладена на окремих держав-членів. Це означає, що кожен член ЄС має організувати власну систему контролю, яка має бути затвердженою Європейською Комісією. Вирішення питання організації системи контролю на національному рівні призводить до того, що інспектування стандартів фруктів та овочів здійснюється в кожній країні по-різному [4].

На підставі проведеного аналізу певної кількості стандартів якості слід підкреслити деякі очевидні відмінності між українськими та європейськими стандартами якості для фруктів та овочів.

1. Стандарти ЄС постійно оновлюються. Оновлення стандартів загалом залежать від вимог покупців або виробників стосовно непрактичності чи невідповідності певних вимог. Однак більшість українських стандартів не оновлювалися роками, а подекуди навіть походять від радянського минулого. В умовах швидкої зміни ринкової кон'юнктури необхідність оновлювати ці стандарти стає нагальною.

2. Маркетингові стандарти ЄС завжди містять класифікацію, яка поділяє сільськогосподарську культуру на три класи: клас “екстра”, клас I та клас II. Чітко визначаються характеристики продукції, яка підлягає маркуванню за визначеними класами. Більшість українських стандартів не передбачає розподілу продукції за різними класами. Винятком є цибуля, стосовно якої українські стандарти розрізняють 3 класи.

3. Маркетингові стандарти ЄС не містять вимог до зберігання, так як воно є обов'язком виробника/продавця. Відправною точкою є продукція, яка сама по собі має відповідати стандартам якості.

4. Стандарти ЄС, як правило, встановлюють більше вимог до представлення продукції на ринку, а також до маркетингу продукції. Помітними відмінностями є відсутність посилання на країну чи місце походження в українських стандартах. Також в українських стандартах не визначено вимоги до однорідності продукції.

5. Українські стандарти плодоовочевої продукції встановлюють максимальні рівні вмісту таких важких металів, як свинець, кадмій, ртуть, мідь, цинк та миш'як. Для виробників у ЄС максимальні рівні вмісту забруднювачів, наприклад важких металів, наведені в окремих постановах ЄС. Максимальні рівні, передбачені цими постановами ЄС, набагато жорсткіші, аніж максимально допустимі рівні, дозволені українськими стандартами, оскільки для більшості важких металів взагалі неприпустима наявність їх залишків. Максимальний рівень вмісту свинцю у моркві за Постановою ЄС

(466/2001) — 0,1 мг/кг маси нетто, а за українським стандартом — 0,5 мг/кг. Однак для багатьох сільськогосподарських культур максимальний рівень кадмію за українськими стандартами у 2-3 рази жорсткіше: наприклад, 0,1 мг/кг маси нетто у моркві за постановою ЄС 466/2001, і 0,03 мг/кг — за українським стандартом.

На нашу думку, для прискорення гармонізації стандартів України до вимог ЄС необхідно здійснити такі заходи:

- Міністерству аграрної політики України необхідно переглянути українські стандарти якості для свіжої овочевої продукції у найближчій перспективі, так як дані заходи мають важливе значення для кращого відображення в них сучасних вимог ринку;
- при перегляді існуючих стандартів для свіжих овочів Міністерство аграрної політики може користуватися стандартами якості ЄС або ж США як довідковим матеріалом і запровадити ті вимоги, які якнайкраще відповідають кон'юктурі українського ринку;
- при перегляді існуючих стандартів важливо взяти до уваги думку та побажання виробників, постачальників і покупців продукції як основних зацікавлених сторін;
- міністерству аграрної політики України необхідно розробити систему контролю відповідності продукції, що продається, вимогам стандартів, так як на даний момент немає майже ніякого контролю за збутом некондиційної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: Монографія / Авт.-кол.: Бетлій М. та ін.; За ред. О.М.Бородіної. — Ужгород: ІВА, 2006. — 496 с.
2. Зінчук Т.О. Гармонізація стандартів продукції АПК до вимог ЄС // Агроінком. — 2006. — №1. — С.10-15
3. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році. — К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2004. — 472с.
4. Р. Буряк, Ніко де Гроот. Стандарти якості та система забезпечення якості у виробництві фруктів та овочів: введення в маркетингові стандарти ЄС і систему EurepGAP — К., 2006. — С.13.

РИНКОВІ МОЖЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СОТ

О.М.Вишневська, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто питання реалізації ринкових можливостей сільськогосподарських підприємств в умовах можливого входження України до Світової організації торгівлі. Обґрунтовано основні проблеми сільськогосподарських товаровиробників, причини та наслідки екстенсивного розвитку.

В статье рассмотрен вопрос реализации рыночных возможностей сельскохозяйственных предприятий в условиях возможного вступления Украины во Всемирную организацию торговли. Обоснованы основные проблемы сельскохозяйственных товаропроизводителей, причины и последствия экстенсивного развития.

Ринкові можливості сільськогосподарських підприємств мають бути реалізовані через продукцію, яку вони пропонують для продажу. Враховуючи той факт, що в більшості сільськогосподарських підприємств асортимент продукції є вузьким, ризик неотримання запланованого рівня прибутку є дуже високим. Максимальна реалізація ринкових можливостей сільськогосподарських товаровиробників повинна забезпечуватися сталим розвитком всіх галузей та достатності вкладених коштів.

В останні роки значну частину сільськогосподарської продукції виробляють і реалізують дрібні товаровиробники, для яких вийти на зовнішні ринки є ще складнішим. Що, відповідно, вимагає реалізації механізму організаційно-економічних заходів щодо врегулювання відносин на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечувати динамічний розвиток сільськогосподарського виробництва.

За нашими дослідженнями, лише невелика кількість сільськогосподарських підприємств має можливість вкладати кошти в інтенсивний розвиток. Обсяги капіталовкладень, в більшості випадків, спрямовують на оновлення машинно-тракторного парку, технологія

виробництва сільськогосподарської продукції спрощена до мінімуму. В таких умовах отримати високу рентабельність галузей майже неможливо.

Але на сьогоднішній день постає проблема не тільки виробити необхідну кількість продукції, а і своєчасно, в повному обсязі реалізувати, особливо це стосується сільськогосподарської продукції, яка швидко псується. Слід відмітити, що це один із напрямків досягнення достатності конкурентоспроможності.

Зрозуміло, що в умовах конкуренції дуже важко закріпити міцні позиції на ринку, але цим питанням потрібно приділити максимальну увагу. Зміцнивши канали реалізації на внутрішньому ринку, підприємство зосереджує увагу на зовнішньому ринку. Стратегічними пріоритетними напрямками розвитку сільського господарства та підвищення конкурентоспроможності продукції мають бути формування та функціонування цивілізованого ринку продукції та державне регулювання ринкових відносин.

Але позиції вітчизняного товаровиробника не задовольняють потреби внутрішнього ринку по конкурентоспроможності продукції. Більшість видів залишаються високозатратними та потребують зміни до виробничого процесу, нарощування валового виробництва за рахунок інтенсивних факторів.

Розрахунок точки беззбитковості дає можливість стверджувати, що темпи росту собівартості одиниці продукції є значно вищими, ніж темпи росту середньої ціни реалізації. Залишається актуальним врегулювання процесу ціноутворення.

Для більшості товаровиробників процес реалізації перетворюється на “стихийний” продаж, який не може забезпечити ціни реалізації для покриття всіх виробничих витрат. Низькою залишається якість продукції та неврегульованими економічні взаємовідносини між учасниками купівлі-продажу сільськогосподарської продукції. Особливо гостро питання постає в умовах входження України до світової організації торгівлі.

Утворення Світової організації торгівлі у січні 1995 року означало появу глобальної економічної системи, в основі якої лежать прості і зрозумілі ідеї, які на сьогодні так само актуальні,

як були вони актуальні раніше. Відкрита міжнародна торгова система має бути істотним елементом економічного процвітання і добробуту всіх її учасників, зміцнення міжнародного миру та стабільності, а створений на її основі економічний порядок — основою нового політичного каркасу системи міжнародного бізнесу, а в першу чергу, міжнародної безпеки для людства [1].

Входження України до Світової організації торгівлі для більшості сільськогосподарських галузей буде проблематичним. По-перше, це пов'язано із недостатністю виробничого потенціалу. По-друге, із недостатніми обсягами та низькою віддачею вкладених коштів. По-третє, виробництво і реалізація сільськогосподарської продукції має значно менший рівень рентабельності, ніж більшість інших видів продукції, товарів (робіт та послуг) інших галузей народного господарства. По-четверте, досить невелика питома вага підприємств реалізує кінцеву продукцію, яка надходить безпосередньо до споживача і забезпечує значно більший рівень прибутку.

В цілому, слід відмітити, що в умовах сьогодення сільськогосподарський товаровиробник повинен орієнтуватися на зовнішнє середовище та намагатися максимально реалізовувати власні ринкові можливості, так як входження галузі на зовнішні ринки буде супроводжуватися додатковим вкладенням коштів і жорсткою конкурентною боротьбою

Дебати про те, треба чи не треба Україні вступати в СОТ, тривають. Політики і економісти усвідомлюють, що це питання насправді рівнозначне вибору між “торгувати” чи “не торгувати” зі світом. Для вітчизняного підприємства існує ряд переваг входження до Світової організації торгівлі, а саме: прискорення структурної реформи, запровадження ринкових механізмів регулювання економіки та створення стимулу для підвищення конкурентоспроможності; зміцнення міжнародних економічних позицій України, зокрема, у відносинах з партнерами по СНД; підвищення політичного авторитету, виконання передумови створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом; збільшення надходжень в держбюджет як завдяки зростанню експорту вітчизняної продукції, так

і завдяки збільшенню легального експорту.

Нарощування експортно-імпортних операцій по реалізації товарів (робіт та послуг), сільськогосподарської продукції дозволить покращити інвестиційний клімат держави, регіонів країни та окремих галузей народного господарства.

Входження до Світової організації торгівлі надасть можливості впроваджувати нові технології та посилити стимули для інновацій завдяки поліпшенню захисту інтелектуальної власності, полегшити доступ до світових ринків нашого товару не лише автоматично, завдяки статусу члена СОТ, а й внаслідок застосування загально-визнаних міжнародних стандартів, санітарних та фітосанітарних норм.

Безумовно, в Уряді України буде виникати ще багато питань щодо врегулювання не лише нормативно-правової бази, а і налагодження взаємовідносин по експортно-імпортним взаємовідносинам. Але вирішення цих питань повинно проходити через узгодження дій на різних рівнях та напрямках для задоволення потреб всіх учасників відносин. Особливо враховуючи той факт, що обсяги експортно-імпортних операцій товарів і капіталу кожного року зростають в усьому світі. Найбільшим експортером товарів залишаються США, які займають майже 13,0% експортних операцій серед загального обсягу в світі.

За нашими дослідженнями, найменш болючим та найбільш результативним буде входження виноградарсько-виноробної галузі на зовнішні ринки збуту у умовах світової організації торгівлі. Це показує досвід таких підприємства, як ВАТ “Коблево” Березанського району, ВАТ “Радсад” Миколаївського району, СВК “Лиманський” Очаківського району.

Входження до Світової організації торгівлі для вище згаданих підприємств не буде високо проблематичним, але не без негативних наслідків. В сучасних умовах підприємства вкладають за рахунок власних та залучених коштів значні капіталовкладення не лише в оновлення основних засобів, а і покращення технологій вирощування винограду та виробництва кінцевої продукції. А різниця між грошовими надходженнями від реалізації винограду та вина обчислюється в десятки разів.

Рис. Позитивні та негативні наслідки входження до СОТ для виноградарсько-виноробної галузі

Тривалий час торгові марки “Коблево” та “Радсад” займають лідируючі позиції не лише на регіональному рівні, а і на рівні державному. Торгова марка “Коблево” має високу якість продукції, про це свідчить той факт, що підприємство має значний імідж не лише на ринку України, а і за її межами. Продукція підприємства реалізується в Росії, Болгарії, Польщі, Ізраїлі, США та інших країнах світу. Даний факт свідчить про відповідність якості продукції міжнародним стандартам якості, а попит на

зовнішньому ринку — про признание продукції споживачами.

Враховуючи все вище зазначене, слід відмітити, що в сучасних умовах питання входження України до Світової організації торгівлі залишається актуальним, особливо враховуючи той факт, що більшість галузей сільського господарства не мають можливості реалізувати свої ринкові можливості на зовнішньому ринку. Фінансово міцним, платоспроможним сільськогосподарським підприємствам, безпосередньо, не уникнути фінансових втрат та високої конкурентної боротьби. А що залишається типовим сільськогосподарським товаровиробникам, які і зараз не мають високої віддачі коштів від виробничо-господарської діяльності. Єдиний шлях в умовах Світової організації торгівлі для них — виживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світова організація торгівлі / 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: "К.І.С.", 2005.- 514 с.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

І.В.Гончаренко, кандидат економічних наук

Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів

Важливим є формування потужного механізму забезпечення значних конкурентних переваг національних підприємств на українських та зарубіжних ринках, одним з ефективних методів підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств є впровадження та вдосконалення систем управління якістю.

Важным является формирование мощного механизма обеспечения значительных конкурентных преимуществ национальных предприятий на украинских и зарубежных рынках, одним из эффективных методов повышения конкурентоспособности продукции предприятий может быть внедрение и совершенствование систем управления качеством.

Постановка проблеми. В основі “філософії СОТ” лежить створення рівних “правил гри” для усіх суб’єктів економічних відносин. Між тим, рівність партнерів в рамках СОТ є досить умовною. Навіть згідно з формальною логікою, рівні правила гри є лише підставою для виявлення сильніших і слабкіших гравців, кожен з яких отримує результат, адекватний виявленій ним здатності до конкурентної боротьби. Переходячи до світових економічних процесів, можна констатувати, що рівні правила торговельних відносин так само сприяють виокремленню в ході конкурентної боротьби компаній-переможців та переможених. Тому особливого значення питання стратегій розвитку конкурентоспроможності продукції національних виробників набули із безпосереднім наближенням перспективи вступу України до Світової організації торгівлі. При цьому досить важливим є формування потужного механізму забезпечення значних конкурентних переваг підприємств на українських та зарубіжних ринках. Як доводить досвід підприємств провідних держав світу, одним з таких ефективних методів підвищення конкурентоспроможності продукції під-

приємств є впровадження та вдосконалення систем управління якістю. Але, на жаль, більшість підприємств цій проблемі належної уваги не приділяє. На нашу думку, для підприємств — виробників сільськогосподарської продукції, запровадження технологій управління якістю є однією з умов виживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними і зарубіжними вченими опубліковано значну кількість напрацювань, щодо сутності конкурентоспроможності, шляхів її підвищення, підготовки вступу до СОТ, проблем конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. М.Портером в теорії конкурентних переваг відзначено, що конкурентні переваги формуються завдяки ефективному використанню всіх видів ресурсів підприємства, а не лише завдяки їх наявності [1]. Тобто це свідомо керований процес, спрямований на досягнення і підтримку високих темпів економічного зростання. Ці питання висвітлено також в роботах Ж.-Ж.Ламбена, Г.А.Азоева, А.П.Челенкова, П.Ю.Беленького, Н.А.Мікули, Є.С.Матвєєва, М.І.Долішнього, В.І.Топіхи та інших [2-5]. Однак, ці публікації не виключають можливості нових пошуків в даному напрямку і створюють умови для генерації нових підходів і рішень актуальних завдань з урахуванням досягнень учених.

Постановка завдання. Сільське господарство займає особливе місце в СОТ, головним чином, через те, що воно впродовж усієї історії цієї організації та її попередниці ГААТ не зазнавало значних обмежень. Поворотним моментом в історії сільського господарства став Уругвайський раунд — для нього вперше було встановлено суттєві правила. Результатом вступу України буде певна лібералізація та відкриття ринку, зміна структури державної підтримки сільського господарства, тому формування механізму забезпечення довгострокової конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції набуває особливої актуальності і є темою даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство, залежне від природних факторів (основний з яких — сезонний, циклічний характер виробництва), є більш відсталою в технологічному плані

сферою у порівнянні з промисловістю. Вкладені в нього капітали, як правило, приносять меншу віддачу. І нарешті, більш відстале в плані розвитку продовольчих сил сільське господарство є статичною галуззю, яке повільніше, ніж інші, пристосовується до мінливих економічних і технологічних умов. З урахуванням цих обставин у більшості країн з ринковою економікою діють розвинуті системи державного регулювання.

Світова організація торгівлі реалізує принцип справедливої конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції (як зовнішніх, так і внутрішніх). Відповідно до цього принципу заходи державної підтримки сільського господарства, що справляють найбільший протекціоністський і стимулюючий вплив на виробництво сільгосппродукції, а також заходи, спрямовані на захист внутрішнього агропродовольчого ринку, мають скорочуватися. Адже вважається, що вони впливають “викривлюючим чином” на ринок, тобто на обсяги виробництва та ціни.

Основні заходи, які не обмежуються СОТ і належать до загальних послуг, наступні: наукові дослідження, в тому числі загальні дослідження, дослідження та програми, пов’язані з вивченням навколишнього середовища та дослідницькі програми щодо окремих видів продукції та продуктів харчування; контроль та боротьба зі шкідниками і хворобами рослин й тварин, а також розробка систем їх попередження; навчання загальне та спеціальне, а також матеріальне забезпечення навчального процесу; надання консультативних послуг та організація роботи дорадчих служб, забезпечення передачі інформації та результатів наукових досліджень до виробників і споживачів продуктів харчування; інспекція продуктів харчування стосовно їх впливу на здоров’я людей, безпеку харчування та дотримання встановлених стандартів; послуги в сфері маркетингу і ринкового просування конкретних продуктів харчування. При цьому до цих послуг не відносять витрати, які впливають на зниження реалізаційних цін та забезпечують прямі вигоди споживачам; розвиток інфраструктури, електрифікація; дороги та інші транспортні комунікації; ринкова інфраструктура, в тому числі в портах; водопостачання, дамби і дренажні системи;

програми покращення навколишнього середовища. У всіх випадках витрати мають спрямовуватися тільки на підготовку проектів та капітальне будівництво і мати загальносуспільний характер. Кошти не можуть спрямовуватися конкретним господарствам та покривати поточні витрати [6].

На жаль, реальний перебіг торговельних стосунків у світі засвідчує, що принципи, проголошені СОТ, не завжди знаходять своє втілення, і порушення цих принципів є досить поширеною політичною практикою.

До того ж, за умов розвитку транснаціоналізації капіталу впливовість провідних ТНК світу виростає значно понад рівень впливовості багатьох національних урядів. Враховуючи, що угода ГАТТ/СОТ має міждержавний характер та поширюється на державне регулювання зовнішньої торгівлі, вона не є обов'язковою для виконання великими корпораціями. Між тим, посідаючи часто монопольне становище на регіональних ринках, ТНК в змозі диктувати свої умови, які ідуть у розріз з вимогами ГАТТ/СОТ.

Отже виробники в Україні вже сьогодні повинні орієнтуватися на рівень конкуренції на ринках сільськогосподарської продукції в країнах — членах СОТ, і в першу чергу — за стандартами якості.

Світова практика удосконалення систем управління якістю має певний арсенал інструментів, серед яких зазначимо: міжнародні стандарти ISO серії 9000, збалансована система показників (Balanced Scorecard), 6-Сигма, структурування функцій якості (Quality Function Deployment), моделі самооцінки організації Т. Конті, Д. Клемерра, модель досконалості Європейського фонду управління якістю (EFQM), бенчмаркетинг та ін. Більшість запропонованих підходів ґрунтуються на принципах концепції всебічного управління якістю — (Total Quality Management- TQM) [7]. В Україні поширення філософії TQM відбулося у застосуванні міжнародних стандартів ISO серії 9000, які увібрали в себе основний досвід міжнародного співтовариства у створенні конкурентоспроможного підприємництва. Широке застосування міжнародних стандартів ISO серії 9000 у всьому світі підтверджує

ефективність упровадження систем управління якістю відповідно до даних стандартів.

Серед небагатьох підприємств АПК України, які змогли запровадити систему управління якістю відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2000, миколаївське підприємство ТОВ “Сандора”. Слід зазначити, що значні відмінності у виробничих циклах розвитку підприємств, які характерні для АПК, відображаються і щодо питань якості. Так, переробні підприємства, які конкурують із західними фірмами, більшою мірою готові впроваджувати елементи сучасних систем управління якістю, порівняно із підприємствами — виробниками сільськогосподарської продукції. Останні ж не готові до ведення активної конкурентної боротьби, управління якістю на цих підприємствах зводиться до контролю вихідної продукції. Технологія запровадження менеджменту якості включає декілька основних етапів: прийняття рішення; складання процесної моделі.

Після опису процесу необхідно визначити порядок моніторингу й виміру даного процесу, критерії результативності процесу, а також чітко визначити відповідальності й повноваження за кожну дію в процесі;

- створення загальносистемних процедур — на даному етапі необхідно визначити й задокументувати загальносистемні процедури — управління документацією, управління записами, управління невідповідною продукцією;
- перевірка загальносистемних процедур — на даному етапі спеціально підготовлена група з персоналу підприємства за затвердженою процедурою й відповідно до графіка проводить перевірку системи менеджменту підприємства, а саме — перевіряється виконання прямих вимог стандартів і зовнішніх нормативних документів, а також виконання вимог встановлених підприємством у вигляді процедур, положень і т.п. За результатами аудита фіксуються виявлені невідповідності й господар процесу повинен їх усунути;
- аналіз системи якості — керівництво підприємства зобов’язане через заплановані проміжки часу аналізувати інформацію про результативність системи менеджменту. На цьому етапі

“спіраль” системи менеджменту завершує свій перший виток і підприємство готове до виходу на сертифікаційний аудит, а в системі менеджменту починається новий виток “Плануй-здійснюй-перевірай-дій”, спрямований на постійне поліпшення системи;

- сертифікаційний аудит — сертифікацію системи менеджменту може здійснювати будь-яка незалежна сертифікаційна компанія, що має відповідну акредитацію.

Висновок. Підбиваючи підсумок, хочемо відзначити, що описаний підхід є орієнтовним і для кожного конкретного підприємства складається індивідуальний план-графік робіт. Як переконує практика, основним джерелом забезпечення успіху в сучасному бізнесі стає сукупність знань, їхнє конкурентне використання, що дає можливість досягти поставлених цілей розвитку і зайняти кращі позиції в економічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Портер М. Стратегія конкуренції. — К.: Основи, 1997.
2. Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок: стратегический и операционный маркетинг/ Пер.с англ.под ред.В.Б. Колчанова. — СПб.: Питер, 2005.
3. Азов Г.Л., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. — М.: Новості, 2000.
4. Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.С. Конкурентність на транскордонних ринках. — Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005.-214с.
5. Долішній М.І., Топіха В.І., Булюк В.В., Романова В.А. Ринок продовольства України в аспектах СОТ.- Миколаїв: МДАУ, 2006.-221с.
6. Сільське господарство України: криза та відновлення/ За ред. Ст. фон Крамона- Таубаделя, Сергія Дем'яненка, Арніма Куна. — К.: КНЕУ, 2004.- 207с.
7. Шустіна І.М. Упровадження системи управління якістю продукції на підприємствах АПК України згідно з міжнародними стандартами серії ISO 9000// Зовнішня торгівля: право та економіка.-2006.-№1.-С.38-41.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТВАРИННИЦТВА М'ЯСНОГО НАПРЯМКУ ЯК ДИВЕРСИФІКОВАНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Л.А.Євчук, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

Однією з найбільш не вигідних сфер аграрного сектору є тваринництво м'ясного напрямку, яке відчуває великий конкурентний тиск імпортової контрабандної продукції. Поряд з цим якість вітчизняної худоби у багатьох випадках є невисокою. Недотримання санітарно-ветеринарних вимог та невідповідність вітчизняних стандартів зарубіжним додатково загострюють проблему.

Одной из невыгодных сфер аграрного сектора является животноводство мясного направления, испытывающее сильное конкурентное давление со стороны импортной контрабандной продукции. В то же время качество отечественного скота во многих случаях невысокое. Несоблюдение санитарно-ветеринарных требований и несоответствие отечественных стандартов зарубежным дополнительно усугубляют проблему.

Постановка проблеми. Обраний Україною шлях до світового економічного простору ставить за необхідне підвищення конкурентоспроможності та формування високої конкурентоздатності вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Основою їх забезпечення є розвиток галузей та якість виробленої продукції. Однією з проблемних сфер аграрного сектору стало тваринництво м'ясного напрямку, яке відчуває великий конкурентний тиск імпортової контрабандної продукції. Невигідність функціонування тваринництва змушує диверсифікованість сільськогосподарських підприємств, що негативно позначається на їх конкурентостійкості. Заплановане на ближній час входження України до Світової організації торгівлі ще більше ускладнює ситуацію.

Вивченню питань розвитку тваринницьких галузей присвятили свої роботи О.М.Комарніцька, О.В.Мазуренко, Н.А.Мазур, В.Я.Месель-Веселяк, М.В.Місюк, Л.Л.Попова, І.В.Свиноус та

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 3, т.2, 2007

інші. Не зважаючи на широке висвітлення, проблема продовжує загострюватися, що пов'язано з динамічним розвитком зовнішнього середовища та небажанням багатьох господарників перелаштовувати свою роботу. Метою статті є дослідження якісних параметрів продукції тваринництва м'ясного напрямку та обґрунтування шляхів вирішення проблеми.

Виклад основного матеріалу. За даними статистики, за період з 2005 по 2007 роки чисельність свиней в Україні зросла на 1,2 млн. голів, кількість великої рогатої худоби скоротилася на 570 тисяч. Поряд з цим збільшується внутрішнє виробництво м'яса в країні, що досягається великим забоем поголів'я. За перші місяці 2007 року приріст склав 32%. Урядом регулярно приймаються різні документи, зміст яких направлений на розвиток сільського господарства і, зокрема, тваринництва. Проте реальних поступів виробники не відчують [1]. Це негативно впливає на розміри й розвиток галузі та зниження якості її продукції.

Проблематичність якості вітчизняної аграрної сировини для м'ясопереробної промисловості полягає, в першу чергу, в усталенні несприятливих умов її виробництва взагалі. Навіть господарства з використанням племінної високопродуктивної худоби, сучасного комп'ютерного устаткування й електроніки, суворим дотриманням технології вирощування тварин, де собівартість є однією з найнижчих у галузі, говорять про збитковість усталених закупівельних цін. Для приватного сектору такі ціни є ще більш невідгідними. Переробники відмовляються закуповувати сировину за цінами рівня 2005-2006 року, оскільки мають велику пропозицію придбання імпортованої, зокрема свинини, за 5,50 гривень за кілограм, а в окремих випадках і по 3,50 гривень за кілограм. Дешевизна зумовлена контрабандним ввезенням м'яса, для чого операторами ринку розроблено декілька схем. Низькі ціни продажу сировини українським переробним заводам при вартості кілограма свинини в Європі 1 євро (близько 6,60 гривень) фахівці пояснюють низькою його якістю. Це м'ясо, яке пролежало в морозильних камерах інших країн як держрезерв 10, 20, а то і 30 років і підлягає утилізації, замість чого воно надходить на наш ринок [2].

Що стосується якості вітчизняної сировини, то, як стверджують експерти, вона часто теж залишає бажати кращого. Так, окремі сільгоспвиробники намагаються прискорити період відгодівлі свиней за рахунок придбання імпортних біодобавок, особливо хімічного і невідомого походження, що не завжди є виправданим. За оцінками фахівців, ферментні препарати значно підвищують фізичний ріст тварин, однак м'язова і жирова тканини в їх організмі не встигають досягти фізіологічного дозрівання. У результаті отримують вади: PSE (бліда, водяниста, м'яка з кислим присмаком свинина) та DFD (темна, суха, жорстка, погано зберігається). У тушах свиней з ознаками PSE і DFD порушується процес гліколізу, знижуються загальні показники м'яса, створюється сприятливе середовище для псування. При подальшій переробці такої свинини це призводить до економічних втрат [3]. Не зайвим буде доповнення щодо негативного впливу такої продукції на здоров'я людини.

Проведення оцінки якості худоби, що утримується, є досить проблемним за відсутності необхідної інформації. По-перше, більшість даних є конфіденційними й підприємства мають право і наміри їх не надавати. По-друге, інформація щодо якості вигодованої та реалізованої худоби і м'яса просто не обліковується, а статистичні органи її не вимагають. Тому, більшу частину аналізу якості ми будемо проводити за непрямими показниками. Одним із них є середнє значення живої ваги однієї голови худоби при реалізації (рис.).

Рисунок показує, що середня вага однієї голови реалізованої худоби постійно коливалася. Проте, якщо порівнювати значення 2005 року з даними 1990 року (коли становище сільського господарства було найкращим за останній п'ятнадцятирічний період), то відбулося зниження показника. Мала місце різниця у вазі худоби, вирощеної сільськогосподарськими підприємствами та населенням. Слабкість розуміння доцільності, менталітет та відсутність економічних розрахунків у домогосподарствах спонукали селян утримувати тварин до по-вищої ваги. За весь досліджуваний період худоба приватного сектору мала більшу вагу при реалізації, ніж у сільськогосподарських підприємствах. При цьому термін її утримання також був довшим. Виняток склала велика рогата худоба у 1990 році.

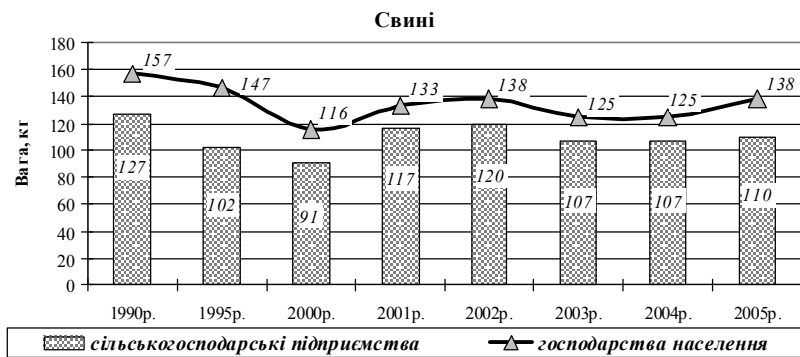

Рис. Середня вага однієї голови худоби, яка була продана переробним підприємствам по Україні [4]

Крім економічних факторів, якість худоби впливає на вміст у тушах м'яса цінних відрубів та іншої продукції. Від складових елементів м'яса залежить його поживність, кулінарні, технологічні та смакові властивості [5]. Якість м'яса значною мірою залежить від категорій вгодованості тварин при їх реалізації. Так, основна частка великої рогатої худоби, що закуповувалася ТОВ "Вознесенська продовольча компанія" у 2004, 2005 та 2006 роках, мала добрий ступінь вгодованості (табл.).

Таблиця

Структура заготівлі худоби за категоріями вгодованості товариством з обмеженою відповідальністю "Вознесенська продовольча компанія", %

Категорії худоби	2004р.	2005р.	2006р.
Велика рогата худоба			
Вищої вгодованості	40,3	63,7	62,3
Середньої вгодованості	37,3	29,8	28,3
Нижче середньої вгодованості	9,2	3,5	6,7
Худа	13,3	2,9	2,8
Свині			
1-ї категорії	-	-	-
2-ї категорії	91,9	98,4	99,1
Нестандартні	8,1	1,6	0,9

Доля заготовленої худоби вищої вгодованості у 2004 році складала 40,3%, у 2005 році — 63,7%, у 2006 році — 62,3%. Питома вага середньої вгодованості також була високою, хоча за роками дещо зменшувалася. У 2004 році вона складала 37,3%, у 2005 році — 29,8%, у 2006 році — 28,3%. Частка худоби нижче середньої вгодованості та худобі становила разом у 2004 році 22,5%, у 2005 році — 6,4%, у 2006 році — 9,5%.

В той же час якості закуплених свиней була нижчою, оскільки у жодному з досліджуваних років тварин першої категорії не придбавали. Доля свиней другої категорії була досить високою. У 2004 році вона складала 91,9%, у 2005 році — 98,4%, у 2006 році — 99,1%. Менше 10% складали нестандартні свині. Худоба закуповувалася підприємством як у громадському секторі, так і домогосподарствах.

Представлена в таблиці інформація тільки на перший погляд показує непоганий стан справ з якістю. Загрозу в цьому напрямі складає повальне зменшення заготовленої сировини, загальна кількість якої за два роки зменшилася: по свиням втричі, по великій рогатій худобі — у 10 разів. На це вплинуло як скорочення поголів'я тварин, що утримуються у вітчизняному аграрному секторі, так і більша вигідність закупівлі імпоротної сировини.

Наступним важливим показником якості вітчизняної худоби й м'яса є їх санітарно-ветеринарний стан. З липня 2006 року забо-

ронено продаж і забій, а також реалізацію молока від великої рогатої худоби без її ідентифікації, присутності паспорта тварини і ветеринарної картки. Такий порядок був визначений Положенням про ідентифікацію і реєстрацію великої рогатої худоби, яке затверджене Наказом Міністерства аграрної політики України. Положення є обов'язковим для всіх суб'єктів господарювання — юридичних і фізичних осіб, що є власниками тварин, займаються їх розведенням, утриманням, торгівлею, транспортуванням, проводять забій, утилізацію тварин, здійснюють ветеринарний контроль, надають сервісні послуги у сфері тваринництва та проводять виставки з участю тварин. Усі тварини, що утримуються в господарстві, повинні бути ідентифіковані за допомогою двох бирок єдиного зразка, які прикріплюються на кожне вухо тварини і не знімаються протягом усього її життя [6].

Такі вимоги ставляться на законодавчому рівні, проте на практиці вони часто порушуються. Як показало проведене нами опитування селян та підприємців-заготівельників, далеко не завжди і не у всіх регіонах при закупівлі молока, худоби, м'яса вимагають ідентифікаційні документи. В окремих районах про їх необхідність люди навіть не знають. Якщо при забої таких тварин для реалізації м'яса населенню на ринках в ринкових лабораторіях проводиться ветеринарне обстеження на з'ясування безпечності продукції, то якість м'яса, яке реалізується поза межами ринків та надходить у переробку, залишається невідомою і лежить на совісті придбавших його підприємців. Відсутність контролю за дотриманням нормативних документів, існування стихійних точок реалізації товару та низький рівень свідомості багатьох покупців є передумовами виробництва і продажу низькоякісної продукції.

Тваринництво м'ясного напрямку не є винятком і в проблемах стандартизації. Українські стандарти на м'ясо і м'ясну продукцію за багатьма параметрами відрізняються від зарубіжних. При затвердженні стандартів на м'ясну продукцію, зазначають фахівці, доцільно розробити спочатку національні стандарти на сировину, вивчивши і регламентувавши при цьому вміст у ній білків, жирів, вологи, фосфору тощо. Сьогодні переробники користуються вимо-

гами тридцятирічної давнини, що не відповідають нинішнім вимогам вмісту речовин у м'ясі [1].

Висновки. Таким чином, недостатній рівень якості вирощеної худоби у поєднанні з економічною не вигідністю й проблемними факторами зовнішнього середовища створили несприятливі умови функціонування і розвитку тваринництва м'ясного напрямку в Україні. Без дієвої державної підтримки галузі всі зусилля вітчизняних сільгоспвиробників будуть марними. Перша повинна полягати у наданні дієвих державних дотацій, сприйняття заходів щодо обмеження ввезення неякісної закордонної продукції, забезпечення повного санітарного контролю за якістю м'ясної продукції по всім ланцюгам її просування від виробника до кінцевого споживача, гармонізації вітчизняних стандартів у зарубіжними вимогами. Немалозначну роль у забезпеченні здоров'я нації грає соціальна реклама, пропаганда екологічно чистого харчування, роз'яснювальна просвітницька робота серед населення.

Розвиток вітчизняного аграрного сектору сприятиме посиленню конкурентоспроможності та конкурентостійкості вітчизняних аграрних підприємств у рамках світового економічного простору та зміцненню продовольчої безпеки країни.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі досліджень полягають у комплексному обґрунтуванні стратегій забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних виробників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сонячна М. Протеїнове безладдя // Агробізнес сьогодні. -2007. -№ 7. -С. 16-17.
2. Козак І. "Ми зі свинями по-людськи, а держава з нами по-свинськи", вважають сільгоспвиробники // Агробізнес сьогодні. -2007. -№ 9. -С. 36-37.
3. Рибалко В. Стан, проблеми і необхідні дії із відродження свинарства в Україні // Агробізнес сьогодні. -2005. -№ 21. -С. 10-11.
4. Статистичний щорічник України за 2005 рік. -К.: Видавництво "Консультант", 2006. -575с.
5. Тимошук І.І., Ясевич А.Н. Справочник технолога м'ясопереробляючого підприємства. К.: Урожай, 1986. -160с.
6. Положення про ідентифікацію і реєстрацію великої рогатої худоби: Положення, затверджене Наказом Міністерства аграрної політики України. -№ 289 від 29.06.2005.

МОНІТОРИНГ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ, ЯК ПОТУЖНОГО ІНСТРУМЕНТУ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Л.М.Каращук, кандидат педагогічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

*Викладено результати дослідження організаційної культури
сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.*

*Изложены результаты исследования организационной культуры
сельскохозяйственных предприятий Николаевской области.*

Необхідність вдосконалення системи організаційних відносин в сільськогосподарських підприємствах, що визначає характер і ефективність управління ними в умовах інтеграції до світового співтовариства, актуалізує вивчення низки проблем аграрних підприємств, серед яких, на наш погляд, найбільш значущі:

- а) невідповідність існуючої культури управління соціально-економічним умовам виробничої життєдіяльності;
- б) нереалізованість потреби у соціологічному моніторингу організації;
- в) відсутність внутрішньої управлінської інформації про реальні організаційні процеси на підприємствах, невідповідність між латентними формами організаційної поведінки та формами поведінки, що декларуються;
- г) відсутність інформації про “соціальне замовлення” на тип, структуру і функції управління;
- д) необхідність оцінки ефективності управлінського середовища, прогноз напрямів вдосконалення управлінської культури новостворених сільськогосподарських підприємств.

Питання організаційної культури за останні десять років стали об’єктом уваги багатьох дослідників пострадянського простору. Серед них можна назвати таких вчених, як Ю.Г.Семенов, Е.А.Смирнов, В.В.Щербина, В.А.Співак, Т.О.Соломанідіна та інші. В Україні дослідженням організаційної культури займаються Ю.І.Палеха, Г.Л.Хаєт, О.Л.Єськов, С.В.Ковалевський,

О.А.Медведєва та інші. Але всі ці дослідження стосуються організаційних культур підприємств та організацій різних галузей, крім сільськогосподарських підприємств.

Основним об'єктом у проведеному нами дослідженні є невідповідність організаційних відносин у виробничих колективах сільськогосподарських підприємств на стадіях планування, проектування, активізації і контролю виробничого процесу, які відображаються у формі стереотипів службової поведінки на рівні організаційної та виробничої культури характеру виробничо-економічних відносин на стадії переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки.

Предметом дослідження стали: специфіка і форми вибору цілей, планування та постановка задач в організації; організаційна структура, скоординованість і ефективність її компонент; інформаційно-діловий обмін; методи і форми активізації організаційної поведінки; специфіка контролю, методи підтримки авторитета суб'єктів управління; організаційно-управлінська реактивність.

Методи дослідження обиралися з урахуванням подвійної спрямованості концепції дослідження на організацію і на суб'єктів організаційної діяльності — керівників, і включали: анкетне опитування; експертне опитування керівників; кореляційний аналіз, системний аналіз.

В якості об'єкту спостережень було обрано взаємовідносини в трудових колективах сільськогосподарських підприємств Миколаївської області. В групу дослідження увійшли підприємства з державною формою власності. На прохання керівників назви підприємств не розголошуються.

В анкетуванні брало участь 563 особи. За віком 14% — до 29 років; 34% — від 30 до 39 років; 29% — від 40 до 49 років; 23% — понад 50 років. З них 32% — керівники і спеціалісти, 68% — робітники. Серед опитаних 54% складали чоловіки, 46% — жінки. Мають стаж роботи до 3 років — 9% респондентів, від 3 до 7 років — 22%; від 9 до 13 років — 27%; від 14 до 18 років — 22%; понад 18 років — 20%.

Результати анкетного опитування для зручності аналізу представлено у вигляді первинного розподілу, а також у вигляді спеціальних індексів, сформованих шляхом алгебраїчних перетворень первинних даних, які характеризують організаційне благополуччя (при позитивних значеннях індексів) або неблагополуччя (при негативних значеннях). Окремі напрями дослідження поєднані в блоки. Розглянемо їх докладніше.

1. *Форми вибору цілей, планування і постановки задач в організації.*

Більша частина опитаних повністю згодні (52%) і скоріше згодні (19%) з тим, що цілі і завдання підприємств встановлюються “згори”, без попереднього обговорення з робітниками. В основному цілі і завдання формуються при повному або частковому врахуванні думок робітників (84%), але колегіальність обговорення мало впливає на діяльність колективів (71%); при цьому цілі у більшості своїй не пов’язані з аналізом зовнішніх і внутрішніх факторів (52%).

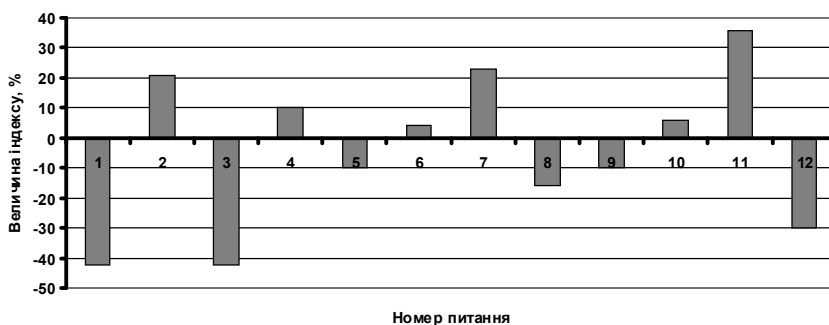

Рис.1. Значення індексів блока 1:

- 1) демократизм, цілеполагання; 2) колегіальність цілеформування;
- 3) зв'язок цілей і дій колективу; 4) ясність викладення цілей керівництвом;
- 5) стратегічність цілей; 6) релевантність цілей; 7) стійкість цілей;
- 8) пріоритетність планів над плинністю; 9) забезпеченість планів ресурсами для їх виконання; 10) досяжність планів; 11) розвиваючий потенціал планів відносно колективів та їх робітників; 12) соціально-психологічна “екологічність” (безконфліктність) процедур прийняття планів.

В дослідженнях відмічається зрозуміле і ясне викладення керівництвом цілей і завдань робітникам (завжди — 29%, часто — 26%, іноді — 29%). На перегляд цілей і завдань підприємства без видимої на те причини вказує більшість респондентів (часто — 38%, іноді — 48%), при цьому в системі управління короткострокові завдання переважають довгострокові (26% проти 16%), а 23% опитаних не мають чіткої уяви про цілі своєї роботи.

Більшість опитаних (58%) вважають, що робота ведеться не за планом, і що реально плани можна виконати лише частково (74%), а 10% навіть вважають, що плани виконати неможливо. Реальні можливості колективу при складанні планів враховуються рідко (55%).

У відповідях на питання про те, чи сприяють плани розвиткові виробничих і творчих можливостей колективів більшість респондентів дала позитивну відповідь (10% — сприяють повною мірою, 58% — скоріше сприяють); атмосфера конфліктності виникає під час обговорення планів час від часу (39%) або рідко (35%), проте 26% опитаних відмічає часте виникнення напруги під час обговорення планів

2. Структура організаційної діяльності.

Більшість робітників (71%) вважають, що організаційна структура підприємств відповідає виконуваним функціям, цілям і завданням; про невідповідність заявили 29%. Більшість опитаних вважає, що основою організаційної взаємодії ослугують дружні контакти (39%) та підтримка (19%); перевагу регламентації прав і обов'язків та посадовим інструкціям віддають 19% та 23% відповідно. У відповідях на питання про способи координації дій підлеглих думки робітників розділились: 23% вважають, що переважає координація “згори”, пропускаючи проміжні ланки; 39% виділяють ланцюг команд як засіб координування; 35% — віддають перевагу самокоординуванню з врахуванням визначеного завдання. Керівник здійснює рішучий позитивний вплив на координацію зусиль колективу у відповідях 68% респондентів, при чому випадки суперечливих команд, які заважають скоординованості дій колективу 45% опитаних відмічають як досить часті, 45% — як такі, що виника-

ють іноді і 10% — завжди. При цьому більшість опитаних упевнені в тому, що існуюча на підприємстві організація і координація не спроможні максимізувати ефект співробітництва.

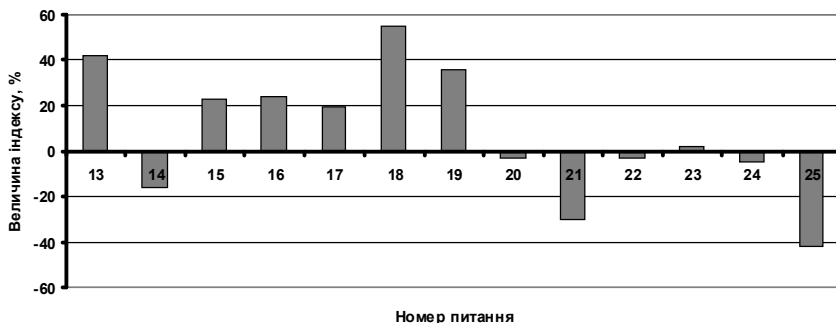

Рис.2. Значення індексів блоку 2:

13) релевантність оргструктури функціям, цілям і завданням; 14) ступінь формалізованості оргвзаємодії; 15) релевантність координації характеру завдань; 16) ієрархічність координації; 17) повнота координації; 18) синергія; 19) вплив безпосередніх керівників на координацію; 20) вплив суперечливих наказів на координацію; 21) оптимальність оргсистеми ділової взаємодії; 22) вплив надлишку управлінців на організованість; 23) вплив особистих інтересів на скоординованість; 24) організаційна самодисципліна; 25) суб'єктивізм оргвідносин.

Залежність координації робіт від характеру виробничих завдань відмічають постійно 29% опитаних і іноді 65%, причому ступінь здійснення координації повною мірою відмічає лише 29%, а зведену до мінімуму — 61% респондентів.

Схему організації ділової взаємодії в колективах більшість (65%) опитаних не вважають оптимальною; при чому з тим, що причиною низької організованості колективу є невинновато велика кількість управлінців, 77% респондентів погоджуються лише частково.

Скоординованість дій колективів іноді (48%) або часто (42%) порушується особистими інтересами і амбіціями його членів, а традиції, неписані правила та особисті зв'язки відіграють значну роль у координації взаємодій (71%).

3. Інформаційно-діловий обмін.

Зв'язок керівництва з підлеглими як односторонній, без зворотного зв'язку оцінили 58% опитаних, при цьому вільне циркулювання ділової інформації характерно як між членами колективу (35%), так і від керівника до підлеглих (42%), 55% відмічають втрату важливої ділової інформації. Члени колективів завжди (19%) або частково (35%) добирають змісту керівництва, але 39% розуміють їх лише інколи.

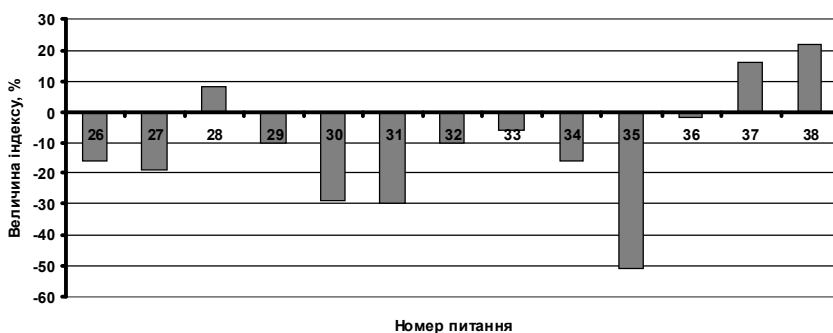

Рис. 3. Значення індексів блоку 3:

26) наявність зворотного зв'язку; 27) диспаритет прямого і зворотного зв'язку; 28) розуміння суті керівних вказівок; 29) втрата ділової інформації під час передачі; 30) рівень інформованості підлеглих; 31) свобода циркулювання ділової інформації; 32) особисте спілкування керівника з членами колективу; 33) обговорення актуальних проблем колективу з керівництвом; 34) глибина обговорення проблем; 35) відкритість обговорення проблем; 36) інформованість керівництва про проблеми робітників; 37) довіра робітників наказам керівництва; 38) довіра керівництва інформації робітників.

Рівень інформованості робітників, що дає їм змогу брати участь в аналізі проблем колективів й прийнятті рішень, оцінюють як високий 13%, як середній 45%, як низький — 42%. Основними джерелами отримання актуальної інформації про те, що відбувається на підприємстві, є колеги (42%) і керівництво (32%), яке приділяє час для спілкування з членами колективу час від часу, на що вказали 58% опитаних, при чому частота обговорення рідше 1

разу на тиждень та 1 разу на місяць вказується у 58% (по 29% у кожному). Більшість респондентів (58%) не погоджуються з тим, що актуальні проблеми колективів обговорюються глибоко і всебічно, і вважають, що можливість говорити відкрито про свої проблеми існує тільки в неформальній обстановці (62%). Відповіді на питання про інформованість керівництва про проблеми робітників поділилися майже порівну (49% — інформовано, 51% — мало інформоване або зовсім не інформоване). Хоча керівництво довіряє інформації, яку отримує від членів колективу (61%), при зборі інформації про робітників воно іноді (48%), а то й часто (35%) використовує практику пліток, спираючись на думку довірених осіб.

4. Основні мотиваційні механізми трудової діяльності.

Результати опитування показують, що низький заробіток є причиною незадоволеності роботою у 73% опитаних, причому 74% не бачать зв'язку між заробітною платою та обсягом і якістю виконуваної роботи. Трудову активність колективу визначає, в основному, звичка працювати — так вважають 29% опитаних, страх втратити роботу — 21% і любов до своєї справи — 21%. Можливість значних досягнень в своїй організації заперечують 58% опитаних. Трудову дисципліну оцінюють як хорошу і задовільну 42% та 39% відповідно.

Більшість опитаних (58%) не відчувають позитивних емоцій від усвідомлення приналежності до колективу. При цьому 58% опитаних вважають, що організація не оцінює відданості робітників. Готовими до переходу на вищу посаду вважають себе лише 33%, не готовими — 68%.

Аналізуючи задоволеність потреби робітників у професійному зростанні, творчості та розвитку, можна виділити такі моменти: більшість (84%) опитаних вважають, що вони повністю реалізують свої здібності, працюючи в організації. При цьому 55% респондентів відмічають, що у них є багато цікавих ідей щодо підвищення ефективності виробництва. Творчий же підхід заохочується рідко — 45%, або час від часу (48%). З ситуаціями коли інноваційні пропозиції не були потрібні організації, зустрічалося часто і іноді 26% та 55% відповідно.

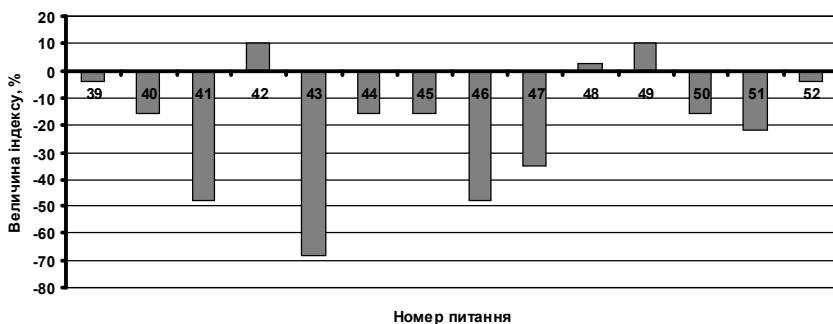

Рис. 4. Значення індексів блоку 4:

39) трудова самовіддача; 40) службово-виробнича перспектива; 41) стимулювання виробничої ефективності заробітною платою; 42) рівень виробничої дисципліни; 43) рівень самореалізації; 44) винагорода за відданість організації; 45) відчуття задоволеності від приналежності до трудового колективу; 46) стимулювання професійно-службового зростання; 47) готовність до службового просування; 48) вплив стилю керівництва на трудову активність; 49) роль організаційних традицій; 50) повага до репутації колективу; 51) пріоритет в оцінці керівництвом реальної ефективності, а не її видимості; 52) твердий намір продовжувати роботу на підприємстві.

Більшість (65%) вважають, що стиль керівництва ніяк не впливає на трудову активність колективу, а от дотримання традицій вважають важливим 65% опитаних, репутацією колективу дорожить меншість робітників (42%).

Настрої колективу більш за все характеризуються байдужістю (32%), незадоволеністю (20%), хоча піднесеність настрою і бадьорість відчувають 25% респондентів. Більшість вважає, що керівництво відмічає тих, хто створює видимість активності і відданості (61%).

Як результат всього сказаного вище 10% збираються звільнитися з підприємств, 42% мають такі думки, і лише 48% збираються продовжити роботу в сільськогосподарських підприємствах.

Крім докладно описаних напрямів дослідження, проаналізовано було форми контролю, співвідношення нормативних та творчих організаційних тенденцій, ступінь ефективності організаційних про-

цесів та силу організаційно-управлінської реактивності.

Узагальнюючи результати досліджень, можна сказати, що організаційна культура досліджуваних господарств досить пасивна, але робітники добре усвідомлюють всі проблеми господарств і мають бажання провести зміни на краще. В умовах інтеграції України до світового співтовариства виникла необхідність у вкрай стислий історичний час і за умов великої соціальної необхідності організувати сучасну цивілізовану соціальну систему, причому якомога гуманістичними методами і на основі соціально-економічних і культурних потенціалів. Організаційна культура, культура управління набуває за таких умов доленосного значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семенов Ю.Г. Организационная культура: управление и диагностика. Екатеринбург: ИЭ УрОРАН, 2004. – 255 с.
2. Соломанидина Т.О. Организационная культура компании. – М.: ООО “Журнал” Управление персоналом”, 2003. – 456 с.
3. Спивак В.А. Корпоративная культура. – СПб.: Питер, 2001. – 352 с.
4. Палеха Ю.І. Ключі до успіху, або Організаційна та управлінська культури. – К.: Вид-во Європ. ун-ту фінансів, інформ. систем, менеджм. і бізнесу, 2000. – 211 с.

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

Ю.Є.Кирилов, кандидат економічних наук

Херсонський державний аграрний університет

У статті розкрито особливості та напрями державної підтримки як необхідного елементу стратегії забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах вступу України до СОТ. Доведено доцільність перегляду напрямів державної підтримки аграрних підприємств в рамках вступу України до СОТ.

В статье раскрыты особенности конкурентоспособности и направления государственной поддержки как необходимого элемента стратегии обеспечения конкурентоспособности аграрных предприятий в условиях вступления Украины в ВТО. Обоснована целесообразность пересмотра направлений государственной поддержки аграрных предприятий в рамках вступления Украины в ВТО. Ключевые слова: Всемирная торговая организация, конкурентоспособность, мировой рынок, аграрные предприятия, государственная поддержка.

Протягом усього періоду формування економічної політики держави, аграрної зокрема, було чимало спроб окреслити стратегію розвитку сільського господарства [1]. Проте в умовах мінливої кон'юнктури світового та вітчизняного аграрного ринку з урахуванням процесу інтеграції України до СОТ необхідною передумовою ефективної діяльності вітчизняних аграрних підприємств в системі світового господарства є розробка та реалізації стратегії забезпечення їх конкурентоспроможності й обґрунтування напрямів подальшого розвитку.

Питанням конкурентоспроможності присвячено дослідження відомих зарубіжних та вітчизняних економістів: М.Портера, Ф.Котлера, П.Друкера, П.Дойля, П.Саблука, О.Шпичака, М.Маліка, І.Кириленко, С.Кваші, В.Власова та ін. Проте в наукових публікаціях недостатньо приділено уваги проблемам забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах вступу України до СОТ.

Для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників

вступ до СОТ означатиме вільний, недискримінаційний доступ на світовий ринок сільськогосподарської продукції (можливість освоєння нових ринків збуту), розширення коопераційної співпраці у виробничій, науковій сферах, вирішення суперечок у торгівлі з використання антидемпінгових заходів, можливість впливати на світову торгівлю продовольством шляхом участі в розробці правил торгівлі, збільшення інвестицій в аграрний сектор. До негативних моментів можна віднести такі: ускладниться захист державою вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через лібералізацію ринків, СОТ ставить вимоги поступової відмови від прямої підтримки сільськогосподарських виробників, що призведе до значного погіршення фінансового стану значної частини сільськогосподарських товаровиробників, наповнення вітчизняних ринків продукцією імпортного походження через зниження митних тарифних ставок.

Сільське господарство — одна з галузей, в якій можливі найбільші ризики, пов'язані зі вступом у СОТ [2]. Експерти виділяють для вітчизняних аграріїв три основні ризики інтеграції до СОТ: лібералізація тарифного режиму, невідповідність української сільськогосподарської продукції стандартам СОТ, обмеження рівня державної підтримки аграрного сектору [3].

Досвід розвитку сільського господарства європейських країн і забезпечення конкурентоспроможності їх аграрних підприємств на світовому ринку вказує на провідну роль держави та державної підтримки в цьому процесі.

Згідно з термінологією, затвердженою у СОТ, державна підтримка поділяється на такі категорії як “зелений кошик”, що включає в себе заходи державної підтримки, які не впливають або впливають несуттєво на торгівлю й виробництво (прикладні розробки у сфері розвитку сільськогосподарського виробництва, маркетинг продукції, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, оздоровлення та відпочинок працівників агропромислового комплексу, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітничих кадрів, культурно-освітня діяльність для працівників агропромислового комплексу, селекція в тваринництві, рослинництві, рибному господарстві, державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників); “синій кошик” — включає в себе відповідні витрати,

що виділяються на фіксовані сільськогосподарські площі або фіксоване поголів'я і також не підлягають скороченню; “жовтий кошик” — включає в себе внутрішню державну підтримку, яка впливає на торгівлю та виробництво, і викривляє їх у ринковому середовищі (фінансова підтримка виробництва продукції тваринництва та рослинництва, фінансова підтримка селянських (фермерських) господарств, здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів, закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками, часткова компенсація вартості мінеральних добрив та сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва).

За вимогами СОТ підлягають скороченню всі програми, які впливають на цінову ситуацію в сільському господарстві, тобто “жовтий кошик”. Це є однією з основних проблем в урегулюванні підтримки до вимог СОТ. Програми, що належать до “жовтого кошика”, нині є об'єктивно необхідними прямими дотаціями і субсидіями для підтримки аграрного сектора. Зниження фінансування за даними напрямками призведе до загрози виникнення продовольчої безпеки в державі та захоплення вітчизняного ринку зарубіжними виробниками.

Аналіз структури вітчизняної державної підтримки АПК (табл.) засвідчує, що з 8,03 млрд. грн. державної підтримки близько 5,5 млрд. грн. відносяться до “жовтого кошика” і, відповідно, підпадають під обмеження при вступі України до СОТ [3].

Як відомо, у ході переговорного процесу Україна погодилася знизити середній тариф на імпорتنу продукцію сільського господарства та харчової промисловості в 2,5 раза — від 30 до 12,53% [4].

Схема скорочень субсидій передбачає, що країни-члени визначають рівень сільського господарства за базовий період і надалі поступово скорочують субсидії. На нашу думку, тут й необхідно державі вжити стратегічні заходи: поряд із обмеженням використання субсидій відповідно збільшити фінансування маркетингових, консультативних і дослідницьких програм, страхування й гарантування безпеки доходів, виплати на відшкодування збитків від стихійних лих, створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки, допомога на структурні реформи в аграрному секторі, виплати за програмами охорони довкілля й регіональними програмами допомоги.

Таблиця

**Структура державної підтримки вітчизняного АПК
у відповідності з правилами СОТ, млн. грн.***

Показники	Роки				2007 р. у % до 2004 р.
	2004	2005	2006	2007	
Обсяг загальних бюджетних витрат та видатків на АПК	3250,5	4379,1	6678,5	8030	247
Програми "жовтого кошика"					
Фінансова підтримка виробництва продукції рослинництва і тваринництва	421,0	689,5	1992,5	2332,5	554
Доплата за ВРХ збільшених вагових кондицій, свиней, кур-бройлерів	338,0	553,5	745,0	-	-
Фінансування закладення садів, виноградників, ягідників, хмельників	109,1	175	227,7	275	252
Фінансова підтримка підприємств АПК через механізм здешевлення коротко- та довгострокових кредитів	141,5	350	260	667	471
Фінансова підтримка фермерських господарств	1,1	27,3	28	38	3454
Часткова компенсація вартості мінераль-них добрив вітчизняного виробництва	109,6	-	-	-	-
Часткова компенсація вартості складної техніки вітчизняного виробництва	36,2	270	32	131	362
Фінансова підтримка підприємств молочної переробки	-	10	4	-	-
Інші програми	-	-	-	2112,5	-
Всього	1156,5	2075,3	3289,2	5556	480
Програми "зеленого кошика"					
Розвиток сільських територій	24,3	23,1	24,4	-	-
Дослідження та розвиток в сфері АПК	77,9	143,1	154,5	99,6	128
Освіта та навчання	619,8	913,5	1041,7	-	-
Державні запаси	50	25,9	10	-	-
Заходи по боротьбі з хворобами та шкідниками	9,9	20	30	44,5	449
Контроль якості та безпеки продуктів	471	585	704	27,2	6
Консультаційні послуги	8,6	8,1	10	10	116
Здешевлення вартості страхових премій	-	54	10	50	-
Земельні ресурси	10,4	15	5	5	48
Програми селекції:					
- тваринництво	112,8	124	110	125	111
- рослинництво	42,8	103,3	104,7	90	210
- рибицтво	2	6,5	6,8	9,9	495
Допомога у випадку стихійного лиха	67,3	20	25	-	-
Охорона навколишнього середовища	61,1	81,8	109,6	-	-
Інші програми	536,4	516,1	1343,6	2023	377
Всього	2094	2303,8	3389,3	2484	119

* - побудовано автором на основі даних [3]

“Зелений” та “синій кошики” — це дозволені субсидії, до яких не застосовуються вимоги щодо їх скорочення. Таким чином, правила СОТ потребують обов’язкового скорочення тільки певних заходів державної аграрної політики, які негативно впливають на ефективність міжнародної торгівлі, тоді як у запасі в держави залишається доволі широкий спектр інших заходів щодо підтримки аграрного сектору.

Обмеження фінансування “жовтого кошика” можна компенсувати за рахунок “зеленого кошика”. Але віддача від такого перерозподілу буде залежати від професіоналізму уряду. Зараз важливо не продовжувати практику застосування механізмів підтримки, що сприяють збереженню неефективного господарювання й стимулюють технічну відсталість виробництва [5].

За результатами проведеного дослідження робимо висновок про необхідність перегляду напрямів державної підтримки аграрних підприємств як стратегічного аспекту забезпечення їх конкурентоспроможності при вступі України до СОТ. За доцільне вбачається фінансування заходів з розробки і впровадження агромаркетингу, з перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів, запровадження світових стандартів якості та розбудови інфраструктури аграрного ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губені Ю.Е. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України // Економіка АПК. — 2006. — № 11. — С. 19.
2. Янукович В.Ф. Виклад виступу на спільному з’їзді Всеукраїнського союзу сільськогосподарських підприємств і Асоціації фермерів та приватних землевласників України 28 листопада 2006 року // Економіка АПК. — 2006. - № 12.- С.4.
3. Молдаван Л. Вторичные меры / Л. Молдаван, Н. Кондратьева, Р. Каменев // Бизнес. — 2007. — № 9. — С. 35-36.
4. Кириленко І.Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК.- 2005.- № 11. - С.69.
5. Бородин Е. О том, как обойти “желтую” корзину // Бизнес. — 2007. — № 9. — С. 37.

ПРОБЛЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ВИНОГРАДАРСЬКО–ВИНОРОБНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СОТ

Г.М.Кулешова, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

У статті відображаються шляхи підвищення якості винограду і винопродукції шляхом запровадження світових стандартів на свіжий виноград, розробкою сертифікатів на саджанці, введення світової класифікації на вино.

В статье отображены пути повышения качества винограда и винопродукции путем внедрения международных стандартов на виноград в свежем виде, разработки сертификатов соответствия на саженцы, введения международной классификации на вино.

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах розвитку агропромислового комплексу важлива роль відведена питанням формування якості продукції (в тому числі виноградарства і виноробства) від етапу її виготовлення до надходження до споживача. Високого рівня якості можливо досягти шляхом державного регулювання агропромислового виробництва. Основним механізмом такого керування є діяльність Державного комітету зі стандартизації в Україні. Проблема встановлення нормативів на продукцію, процеси та послуги та відповідність цих норм світовим стандартам є дуже актуальною. Особливо ці питання гостро постали у період направленості політики держави до світового співтовариства.

Постановка завдання. Перед виробниками продукції (винограду свіжого, соків, вина, виноматеріалів, коньячних виробів та інше) постало основне завдання — досягти найвищого рівня якості, за рахунок поліпшення сортового складу (його стандартизації), реставрації старих насаджень (їх сертифікації), покращення технології і організації виробництва. Економічні аспекти якості винограду і виноробної продукції розглянуто у працях Бузні А.М., Валуйко Г.Г., Власова В.В., Гульчака А.Б., Домарецького В.А., Ляного О.Д., Макаренка П.П., Пеляха М.О., Рибінцева В.О., Фуркевича В.А., Червен Е.В., Червена І.І. та інших. Проблеми

стандартизації, а відповідно і сертифікації, хвилюють багатьох науковців. Вони детально вивчають питання якості продукції і розробляють нормативи на виготовлення продукції виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК. Дослідники дотримуються думки, що якісне виноградарство і виноробство вимагає великих витрат на придбання спеціальних сортів винограду, на їх закладання, вирощування і переробку. Зрозуміло, що їх власники самостійно в сучасних скрутних економічних умовах частіше за все не в змозі фінансувати таку капіталоємну галузь виробництва. Тому повинна існувати допомога з боку держави, як основного інвестора, або з боку потенційних іноземних інвесторів.

Результати. Основним документом, що підтверджує якість продукції, на сьогодні виступає сертифікат відповідності. Результатом його отримання є процес проведення обов'язкової і добровільної сертифікації. У країнах-учасниках СОТ поширено практику добровільної сертифікації, відповідно до якої підприємства, щоб переконати покупця у необхідності придбання своєї продукції, сертифікуються самостійно за власним бажанням і вказують, у кого з авторитетних сертифікаторів пройшли перевірку.

Не завжди національні стандарти відповідають світовим нормам. Існує проблема, яка заважає вітчизняним товаровиробникам виходити на світові ринки. Невідповідність нашої продукції вимогам зарубіжних країн ускладнює можливість вільно реалізовувати продукцію за кордон. Це стосується винограду, і в основному винопродукції (коньяків, вин, шампанських тощо).

На нашу думку, доцільно визначати роль винограду і виноробної продукції на макроекономічному рівні. Оцінка конкурентоспроможності продукції на світовому рівні повинна проводитись за допомогою порівняння якості власної продукції з товаром-еталоном. У виноградарстві і виноробстві за еталон слід приймати нормативні значення якості, які обґрунтовані в нормативних документах стандартизації.

Згідно з національними державними стандартами ДСТУ 2366 — 94 “Виноград свіжий технічний” показниками якості є: цукристість, кислотність та ін. В Україні на сьогодні існує єдиний

нормативний документ, який регулює якість виготовленого винограду і вина – ДСТУ. Але його сутність не містить досконалої класифікації вин (рис.1), що знижує цінність вина на зарубіжних ринках.

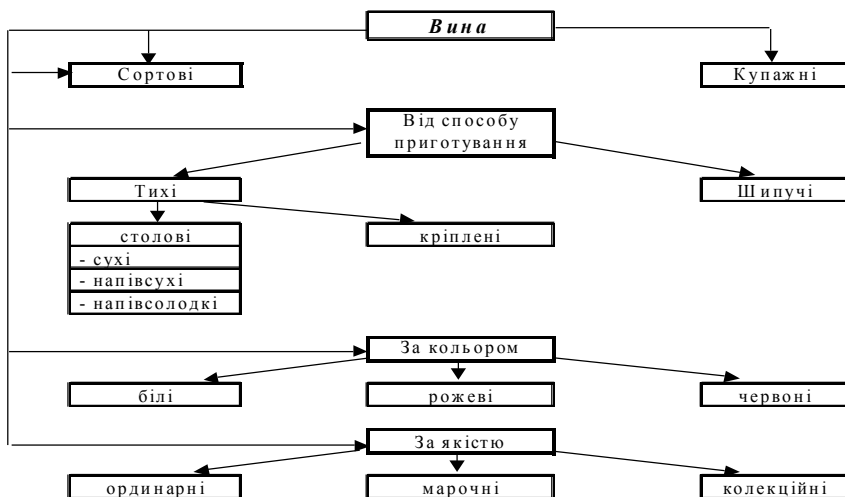

Рис.1. Схема класифікації українських вин

Класифікація вин є одним з найважливих і принципових питань виноробства. Це основа всієї нормативної і технологічної документації і ключовим розділом правил виробництва тихих, ігристих вин і шампанського, стандартів на основні види виноробної продукції, технічних умов і технологічних інструкцій [1].

Деякі вчені вважають, що сучасна класифікація вин увібрала в себе все найкраще з існуючої класифікації продукції. В ній збережені всі традиційні типи вин і їх особливості, що збільшує творчі можливості у виноробстві, створює передумови для нових типів і марок вин, відповідає вимогам ринкової економіки, яка впливає на розвиток конкурентних відносин між виробниками вин, в більшості ускладнює можливість їх фальсифікації [2]. Це ще раз доводить про потребу тільки удосконалення класифікації вин згідно вимогами світового співтовариства.

Поряд з цим, сучасна система стандартів не вимагає сертифікації виноматеріалів і підприємства самостійно за власним бажанням повинні розробляти сертифікат відповідності. Контроль за якістю продукції обов'язково має бути на всіх етапах виготовлення продукції.

В умовах жорсткої конкуренції аграрні підприємства, що займаються переробкою технічного винограду, йдуть до того, що необхідно виробляти вино, яке відповідає саме обраній агрокліматичній зоні (як у провінціях Франції, Іспанії, Італії та інших країнах, де кожен вид продукції захищається від підробки та фальсифікації). До того ж, встановлено певні нормативи на сировину для виготовлення високоякісних виноматеріалів. Такий виноград повинен отримуватись з європейських сортів. В Україні в основному переважно вирощуються гібридні сорти, які відповідають наявним природно-кліматичним умовам. Це також є великою перешкодою для входження України у світову організацію торгівлі.

Тому назріла нагальна потреба у виробленні єдиної технологічної політики виробництва посадкового матеріалу щодо забезпечення контролю за технологією й реалізацією саджанців. Виробництво посадкового матеріалу на найближчі 8-10 років має бути спрямоване на одержання, з одного боку, елітних і, з другого — сертифікованих саджанців.

Крім того, впровадження й виробництво саджанців високих категорій якості дасть змогу одержувати стійкі врожаї винограду, знизити собівартість продукції і підвищити економічну ефективність галузі [3]. Значне зростання виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції і продуктів харчування (в тому числі винограду і винопродукції), як вказують Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Бузовський Є.А. та Іщенко Т.Д., можливе за таких обставин, якщо: протягом кількох років сформувані ефективну систему підтримки українського аграрного виробника відповідно до вимог СОТ і ЄС; гармонізувати національні стандарти сільськогосподарської продукції зі стандартами найбільш розвинених країн світу; розробити і впровадити спеціальну національну програму кредитування високоякісної агропромислової продукції [4].

Процес переведення виноградарства України на сертифіковану основу — процес тривалий, але вкрай необхідний, якщо мова йде про створення могутнього сировинного потенціалу і конкурентоспроможної виноробної продукції. Законодавчо необхідно встановити обов'язкову експертизу проекту закладення чи реконструкції винограднику фахівцями наукової установи перед реалізацією і фінансуванням цього проекту [3].

Вчені Інституту вина і винограду “Магарач” пропонують створити комп'ютерний банк даних “Виноград України”. Його створення і розробка відповідного програмного забезпечення дадуть змогу науково обґрунтовано розмістити виноградники в найсприятливіших для них ґрунтово-кліматичних умовах, обґрунтувати спеціалізацію регіонів на вирощуванні певних сортів, вибрати найкращі способи його обробки. Передбачається виділити унікальні зони виробництва винограду контрольованої якості і розробити систему оцінки земель під виноградниками [5].

Висновки. Для успішної інтеграції України до світового співтовариства слід приділити значну увагу розвитку і формуванню конкурентоспроможності виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК. Цього можливо досягти шляхом перегляду національних стандартів на виноград (як сировину), обов'язкової сертифікації саджанців і винопродукції, удосконалення класифікації вин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фуркевич В.А. Ключевая основа виноделия // Сад, виноград і вино України.- 2004. — № 5-6. — С. 32-37.
2. Валушко Г.Г., Домарецький В.А., Загоруйко В.О., Технологія вина. — К.: Центр учебної літератури, 2003. — 604 с.
3. Власов В., Хилько В. Сертифіковані саджанці — основа продуктивності майбутніх виноградників// Пропозиція. — 2002. — №11. — С.48.
4. Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Бузовський Є.А., Іщенко Т.Д. Якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, як вирішальна складова продовольчої безпеки//Економіка АПК. — 2005. — №1. — С.12-21.
5. Гульчак А.Б., Подгорная Д.Н. и др. Воспроизводство виноградников в условиях перехода к рыночной экономике // Виноградарство і виноробство. — 1998. — Вип. 39. — С. 3 — 1.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ

І.В.Кушнір, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

Досліджено основні проблеми та перспективи виробництва молочної продукції в Україні в контексті вступу до СОТ. Запропоновано шляхи підвищення економічної ефективності виробництва молока.

Исследованы основные проблемы и перспективы производства молока в Украине в контексте вступления в СОТ. Предложены пути повышения экономической эффективности производства молока.

Стабільне забезпечення населення продуктами харчування стає можливим лише в умовах формування повноцінного цивілізованого ринку продовольства, невід'ємною складовою якого є ринок молока і молочних продуктів. Ринок молока і молочної продукції характеризується зменшенням обсягів виробництва, скороченням поголів'я корів, збитковістю галузі, недостатнім використанням виробничих потужностей переробних підприємств, низькою платоспроможністю населення, скороченням рівня споживання молочних продуктів. Ці явища зумовлюють актуальність дослідження ринку молока і молочної продукції, а саме необхідність: виявлення особливостей і недоліків його формування, аналіз стану та прогноз попиту, пропозиції, конкуренції, кон'юнктури, цін, рівня споживання та ефективності функціонування молокопродуктового підкомплексу.

Значний внесок в розробку проблем ринкових перетворень, становлення та розвитку ринку молока і молочної продукції зробили Рудич А.І., Обіход С.В., Шевельова С.О., Давиденко О.Л., Євчук Л.А., Дудар Т.Г., Голомша Н.Є., Зимовець В.Н., Кудлай В.Г. та інші вчені-економісти.

Проте, враховуючи інтеграцію сільського господарства України до світового співтовариства, недостатньо вивченими є перспективи розвитку вітчизняного виробництва молока.

У статті досліджено основні проблеми та перспективи виробництва молочної продукції в Україні в контексті вступу до світової організації торгівлі.

В цілому ж, протягом періоду дослідження відзначається скорочення поголів'я великої рогатої худоби в Україні більш ніж утричі з 23,7 млн. голів у 1992 році до 7 млн. голів у 2005 році. Це позначилося і на погіршенні вітчизняних позицій у світі (табл. 1), і на зниженні обсягів виробництва молока у країні.

Таблиця 1

Частка України у світовому поголів'ї ВРХ, %				
Частка України	1992-1996 рр.	1997-2001 рр.	2002-2005 рр.	1992-2005 рр.
в Європі	11,2	7,9	6,1	8,8
у світі	1,6	0,9	0,6	1,1

Проте, не зважаючи на погіршення екстенсивного фактору, виробництво молока в Україні відносно стабілізувалося на рівні 14 млн. тонн на рік завдяки істотному зростанню середньої продуктивності корови від 2305 кг у 1992 році до 3068 кг у 2005 році. Проте, залишаються величезні невикористані резерви продуктивності. Так, при досягненні рівня продуктивності корів Європейського Союзу, що є цілком можливим та досягається в окремих вітчизняних господарствах, виробництво молока можна збільшити удвічі за існуючого поголів'я корів.

У табл. 2 наведено показники, що характеризують місце України на світовому ринку молока.

Таблиця 2

Частка України у світовому виробництві коров'ячого молока, %				
Частка України	1992-1996 рр.	1997-2001 рр.	2002-2005 рр.	1992-2005 рр.
в Європі	7,8	6,2	6,4	6,9
у світі	3,8	2,7	2,6	3,0

Світовий ринок молока сьогодні визначається обсягом, приблизно в 600 млн. т. З них коров'яче молоко становить понад

80%, решта — буйволяче, козяче, овече. Найбільшим виробником молока і молочних продуктів є Європейський Союз. ЄС має також найбільший у світі експортний потенціал, що на сьогодні становить, у перерахунку на молоко, близько 15 млн. т. І Сполучені Штати, і Євросоюз мають суворо регульовані ринки. Тому навіть якщо вершкове масло з України є дешевшим, воно не зможе конкурувати на європейському ринку через чинні там системи квот і дотацій. Ринки ж Нової Зеландії й Австралії є доволі ліберальними. За цінами на молоко країни світу можна умовно розділити на три основні групи. Перша — це країни з цінами на рівні 15-18 євро/100 кг (Океанія, Південна Америка, Індія). До другої належать США і більшість країн Західної Європи: ціни тут коливаються в межах 27-34 євро/100 кг. І третя група — це країни з високим рівнем цін на молоко (Японія, Швейцарія, Канада). Можна виділити ряд країн із традиційно низьким споживанням молока; навіть за умови успішного їх розвитку споживання молока там перебуватиме на досить низькому рівні. До числа таких країн належать Китай, Мексика, Іспанія, Італія, Японія. В інших країнах — до них належать Україна і Росія — споживання молока традиційно доволі високе, проте в останні роки із загально-економічних причин воно скоротилося. Із збільшенням виробництва молока на душу населення буде зростати і споживання. У країнах Північної Європи і США рівень споживання молока високий, але його зростання не відбувається. Навпаки, у найбільш розвинутих країнах цей показник дещо від'ємний: -1,5% за рік. Водночас у Східній Європі, Латинській Америці, Азії й Африці вбачається перспективним збільшення виробництва молока, оскільки в цих регіонах на молоко і молочні продукти є незадоволений попит. У цілому ж можна констатувати, що споживання молока зростає швидше, ніж його виробництво. Приблизно половина з усіх зовнішньоторговельних обсягів молока реалізується в рамках регіональних торгових потоків, наприклад, у рамках ЄС або СНД.

Інші 50% міжнародної торгівлі — це міжконтинентальні товаропотоки. Для того, щоб збільшити збут продукції найбільших виробників молока, у рамках СОТ нині ведуться переговори, спрямовані на полегшення доступу розвинутих країн на ринки країн менш розвинутих.

Молочний сектор України, щоб набути конкурентоздатності, потребує дотацій та інших форм державної підтримки. Проте Україні не варто копіювати політику Євросоюзу. Ще в 50-60-і роки, коли Європейський Союз лише створювався, ідея підтримки сільгоспвиробників полягала в тому, щоб запропонувати їм ціну, яка перевищує ціну світового ринку. З погляду “приборкання” імпорту це доволі легко: досить застосувати мито. Проте в цьому разі стає набагато складніше експортувати товар. Подібну ситуацію Україна переживала торік із зерном, коли ціна на нього піднялася вище за світову і експорт зупинився. Щоб врегулювати ці проблеми, у ЄС було вирішено запровадити систему інтервенцій, тобто обсяги продукції, що перевищують розмір внутрішнього споживання, держава повинна була скуповувати. Передбачалося, що ці надлишки будуть викидатися на світовий ринок. Таким чином, бюджет країн Євросоюзу став субсидувати на молочне виробництво великі суми. У 2005 році в цілому по ЄС молочний ринок поглинув 9,4 млрд. євро бюджетних коштів, з них 2,3 млрд. пішло на відшкодування експорту. З погляду нинішніх бюджетних можливостей України, подібні цифри вбачаються абсолютно нереальними. Крім того, питомі витрати на відшкодування експорту в ЄС значно випереджають аналогічні показники зростання виробництва молока. Так, при збільшенні виробництва за останні роки на 9% експортні відшкодування збільшилися вдвічі. Це пояснюється тим, що споживання молока всередині “єврозони” не збільшувалося, тому вся прибавка повинна була надходити на зовнішній ринок. Тому в ЄС було вирішено запровадити спеціальні стабілізатори, що дали б змогу дещо зменшити пропозицію молока. Почали

виплачувати спеціальні премії за забій худоби. Були впроваджені квоти, що визначають граничні обсяги виробництва для кожного підприємства. Проте квоти не могли бути стабільними, оскільки в середовищі підприємств проходили процеси злиття, банкрутств, перепрофілювань тощо. Тому була запроваджена торгівля квотами, ціна квоти також лягла на собівартість молока. І що більшою була ціна молока, то більший вона забезпечувала прибуток, то дорожчою була квота. За підсумками 2005 року, на дотування молочної галузі ЄС повинен виділити 80 млрд. євро.

Протягом 1992-2005 рр. мало місце значне зниження виробництва молока в Україні, яке було зумовлене переважно скороченням внутрішнього споживчого ринку, тоді як експорт молочної продукції мав незначну але тенденцію до нарощування. Проте є позитивним певне нарощування обсягів споживання сиру та масла в Україні протягом періоду дослідження.

Для досягнення збалансованості розвитку ринку молока, адекватного відображення інтересів всіх учасників ланцюга виробництво-обмін-розподіл-споживання доцільно розвивати ринок молока на ґрунті інтеграції всіх сфер молокопродуктового підкомплексу з врахуванням дії основних факторів його формування, зокрема макроекономічного планування і прогнозування, якості продукції, розвитку нових технологій виробництва, аналітичного, освітньо-інформаційного, консультаційного, координаційного. Вважаємо, що у чинному законодавстві доцільно передбачити норми, які б поживлявали інвестування інтегрованих структур із замкненим виробничим циклом. Інвестиційні ресурси тут, з одного боку, сприятимуть пропорційності удосконалення виробничої бази всіх учасників ринку молока, а з другого — приросту необхідної величини капіталу для розвитку галузі молочного скотарства.

Мінімізацію негативних наслідків, максимальне використання позитивних можливостей інтеграції України у ВТО здатні забез-

печити молочарські асоціації, великотоварні виробники та кооперативи із замкненим виробничим циклом. Саме ці суб'єкти є перспективними з точки зору виробництва широкого асортименту конкурентоздатної продукції відповідно до вимог ВТО. Особливу увагу при цьому необхідно приділити розвитку конкуренції між молочарськими кооперативами та молокопереробними підприємствами як основі демонополізації ринку молока.

Інфраструктура регіонального ринку молока не має достатнього розвитку. У зв'язку з цим необхідно на регіональному рівні активізувати організаційно-адміністративні важелі щодо нефункціонуючих її елементів (аукціонні торги живою та племінною молочною худобою, виставки, ярмарки, система витратно-цінового моніторингу) та на державному рівні забезпечити пільгове оподаткування і цільове фінансування молочарських кооперативів на предмет закупки обладнання для доїння, охолодження, промислової переробки молока на молочні продукти, організації заготівельних пунктів [1].

Отже, молочне виробництво в Україні має великі перспективи, насамперед, за рахунок стимулювання та нарощування внутрішнього попиту, а також при зваженій зовнішньоекономічній політиці на світових ринках, що особливо актуально на порозі вступу до СОТ.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

Т.В.Стройко, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглядаються основні проблеми, що постають перед аграрним сектором економіки в процесі вступу України до СОТ. Також досліджено потенційні переваги цього процесу.

В статье рассмотрены основные проблемы аграрного сектора экономики в процессе вступления Украины в СОТ. Также проанализированы потенциальные преимущества этого процесса.

Україна сьогодні вийшла практично на заключну стадію переговорного процесу щодо вступу до Світової організації торгівлі (СОТ). Провідні вітчизняні економісти досліджують історичні засади становлення та розвитку Спільної аграрної політики Європейського Союзу, здійснюють критичний аналіз економічних, соціальних процесів в аграрній сфері України. Серед них: Бородіна О.М., Гайдуцький П.А., Саблук П.Т., Молдаван Л.В, Могильний О.М. та інші. На сучасному етапі особливої актуальності набуває дослідження проблем адаптації аграрного сектора до інтеграції в єдиний європейський агропродовольчий простір, позитивні та негативні наслідки цих процесів.

Сучасний світ характеризується процесами глобалізації та інтеграції країн у міжнародну торговельну систему, і тому жодна держава не може дозволити собі залишитись в ізоляції та сподіватись лише на власні сили. Таким чином, на порядку денному для України стоїть питання набуття членства в СОТ, яке є передумовою започаткування переговорного процесу щодо укладання угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС та, згодом, підписання угоди про асоційоване членство в ЄС.

Процес вступу України до СОТ і майбутнє членство потребують відповідного інституційного та правового забезпечення. Сьогодні в Україні створено такі базові елементи організаційної

структури, що забезпечують переговорний процес:

- міжвідомча комісія з питань вступу України в СОТ;
- делегація України на переговорах зі вступу в СОТ;
- департамент співробітництва з СОТ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, який виконує функції Секретаріату МК;
- підрозділи та робочі групи з питань вступу в СОТ у міністерствах і відомствах;
- постійне представництво України при міжнародних організаціях у Женеві [1].

Український уряд формує переговорну позицію, виходячи з необхідності поступової лібералізації доступу до ринку послуг та створення умов для залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності. Виходячи з цього, особливе занепокоєння викликає доля сільського господарства після вступу України до СОТ.

В рамках переговорів щодо сільського господарства узгоджуються обсяги державних субсидій, які країна-кандидат зможе надавати своїм сільгоспвиробникам після вступу до СОТ та рівень субсидій для підтримки експорту вітчизняної сільгосппродукції. Насамперед ми повинні розуміти, що правила світової організації торгівлі не передбачають скасування субсидій у сільському господарстві, вони визначають лише їх максимальну суму, яка обґрунтована рівнем державної підтримки, яку країна-кандидат мала на момент вступу.

Багаторічний досвід показує, що, незважаючи на велику кількість позитивних та негативних сторін вступу до СОТ, постійну зміну ситуації, розвиток міжнародної торгівлі вигідний для всіх. За останні 30 років бар'єри взаємної торгівлі постійно зменшувалися, швидко зростали її обсяги, інвестиції, і в результаті спостерігалось також зростання виробництва, підвищення добробуту населення як у розвинутих, так і у країнах, які розвиваються.

СОТ, по-перше, це правова та інституціональна основа міжнародних багатосторонніх торговельних відносин. СОТ виконує шість основних функцій:

- здійснює нагляд за виконанням багатосторонніх угод, які є невід'ємною частиною Угоди про створення СОТ;
- є форумом для проведення багатосторонніх міжнародних торговельних переговорів;
- забезпечує швидке і ефективне вирішення торговельних спорів між країнами-членами;
- оцінює торговельну політику кожної країни-члена;
- в рамках питань розвитку глобальної економіки здійснює співробітництво з іншими міжнародними організаціями;
- надає технічну допомогу країнам, що розвиваються, найменш розвиненим країнам та країнам з перехідною економікою [2].

Оцінюючи позитивні і негативні наслідки вступу України до СОТ для її сільського господарства, можна сказати наступне.

Потенційно членство в СОТ може зумовити для України такі переваги:

- прискорення структурної реформи та створення стимулів для підвищення конкурентоспроможності;
- активізація структурних реформ в аграрному секторі. Структурні пріоритети визначатимуться потенціалом конкурентоспроможності галузей і підприємств на зовнішніх ринках, а спрощення процедур доступу до цих ринків має прискорити структурні зміни;
- зміцнення міжнародних економічних позицій;
- покращення інвестиційного клімату;
- розвиток інновацій завдяки поліпшенню захисту інтелектуальної власності;
- пожвавлення виробництва в експортноорієнтованих галузях економіки, у т.ч. й АПК, внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків;
- розширення асортименту та якості пропонованих на ринку продовольчих товарів, зниження їх ціни, що є позитивним для споживачів;
- зменшення втрат експортерів від застосування дискримінацій-

них антидемпінгових механізмів;

- створення прозорого середовища для підприємницької діяльності;
- стимулювання технічного оновлення аграрної галузі відповідно до світових стандартів.

Однак не всі потенційні переваги країна, що вступила до СОТ, може реалізувати. Крім того, членство у цій організації може зумовити і певні негативні наслідки. Для українського АПК ці потенційні недоліки та ризики є наступними:

- витіснення українських товарів з ринку більш дешевими імпортними;
- зменшення дотацій, субсидій з боку держави може негативно вплинути на фінансовий стан підприємств;
- переваги вільного доступу на ринки більшою мірою стосуються ринків сировинної продукції. Тому, якщо Україна покладатиметься лише на дію ефектів торговельної лібералізації, то вона ще тривалий час утримуватиметься у сфері низькотехнологічного експорту з низьким рівнем прибутків;
- зростання експорту таких товарів, що споживаються на українському ринку (насіння соняшнику, продовольчого та кормового зерна), може спричинити підвищення цін на них на внутрішньому ринку;
- можливе звуження ринку збуту для національних товаровиробників;
- загострення конкурентної боротьби в галузі цукровиробництва, виробництва молочної продукції, овочів, фруктів, картоплі.

Варто зазначити, що зробити точні економічні розрахунки цих наслідків надзвичайно складно, зважаючи на ряд обмежувальних чинників.

Але слід сказати, що у розвинутих країнах, наприклад у Данії, в сільському господарстві працює 1% працездатного населення, а у нас — 17% [2]. Якщо ми йдемо до ринку, то неминуче

кількість зайнятих в сільському господарстві людей повинна скорочуватися і відбуватиметься міграція у міста. Цей процес неминучий і його треба враховувати.

Необхідно підвищувати продуктивність виробництва за рахунок високих технологій та сучасної техніки, інакше проблеми конкурентоспроможності аграрної продукції не вирішаться ніколи. Необхідно зазначити, що використання сільськогосподарських земель з таким рівнем розораності, яких не має жодна розвинута країна, вимагає від нас перегляду стратегії використання цих земель та розвитку екологічнобезпечного землеробства.

Переваги від участі України в СОТ отримують конкурентоспроможні галузі економіки, тому головним напрямом підготовки до членства в цій організації має стати прискорення структурного реформування аграрного сектору для підвищення його конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осика С.Г., Пятницький В.Т. Світова організація торгівлі / 3-є видання, перероблене і доповнене. – К.: К.І.С., 2005.-514с.
2. Мельник Л. Можливості для українських підприємств після вступу до СОТ та створення зони вільної торгівлі з ЄС./ <http://agroua.net/news/news>

ВІДНОВЛЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛЬОВОГО КОРМОВИРОБНИЦТВА – ВАЖЛИВИЙ ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ СКОТАРСТВА ЯКІСНИМИ КОРМАМИ

Т.Я.Іваненко, старший викладач

Миколаївській державний аграрний університет

Розглянуто актуальність, сучасний рівень та шляхи покращення забезпеченості існуючого поголів'я великої рогатої худоби якісними і збалансованими за білком кормами за рахунок відновлення і ефективного розвитку польового кормовиробництва у господарствах усіх категорій та створення ринку кормів у агропромисловому комплексі Миколаївської області.

Определены актуальность, существующий уровень и пути улучшения обеспечения имеющегося поголовья крупного рогатого скота качественными и сбалансированными по белку кормами за счет возрождения и эффективного развития полевого кормопроизводства в хозяйствах всех категорий и создания рынка кормов в агропромышленном комплексе Николаевской области.

Значне скорочення виробництва продукції молочного скотарства і стрімке підвищення цін на молоко та продукти його переробки у 2005 році — першій половині 2007 року змушує нас усвідомити складність і необхідність швидкого відродження польового кормовиробництва у господарствах суспільного сектору і на цій основі — розвитку ефективного великотоварного молочного скотарства. З приводу останнього неодноразово свої думки виголошували відомі економісти-аграрники Азізов С.П., Васильчак С.В., Ільчук М.М., Зимовець В.Н., Саблук П.Т., Топіха І.Н., Червен І.І. Шморгун Л.Г. та інші. Але питання відродження ефективного польового кормовиробництва у господарствах суспільного сектору і створення стабільного ринку об'ємних кормів для господарств усіх категорій, як важливішої умови збільшення обсягів виробництва молока в Миколаївській області у пореформений період, на нашу думку, висвітлені недостатньо.

Мета статті полягає у тому, щоб на матеріалах господарств усіх категорій Миколаївської області показати доцільність і ефективність відродження та удосконалення польового кормовиробництва у сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення, як основної умови відродження молочного скотарства Миколаївщини.

За твердженням директора Інституту кормів Української академії аграрних наук В.Ф. Петриченка, в 1990 році Україна входила до числа розвинених країн світу з виробництва молока на душу населення і посідала 2-е місце, а зараз за цим показником знаходиться на 84-му місці. У 2006 році на душу населення у країні було вироблено 279 кг молока (або на 41,0% менше, ніж у 1990 році), а по Миколаївській області — 340 кг (або на 38,8% менше, ніж у 1990 році). Скорочення обсягів виробництва молока пов'язане в першу чергу зі скороченням поголів'я корів. Так, за 1990 — 2006 роки по господарствах усіх категорій Миколаївщини поголів'я великої рогатої худоби в цілому і в тому числі корів зменшилося відповідно з 820,4 і 281,2 тис. голів до 171,4 і 105 тис. голів, або у 4,8 та 2,6 раза.

Слід відмітити, що, якщо з 1990 по 2002 роки поголів'я великої рогатої худоби, а також виробництво яловичини і молока у господарствах населення зростали, то в подальшому (з 2002 по 2006 рр.) щороку спостерігалось зменшення поголів'я великої рогатої худоби загалом і окремо корів — відповідно на 34,3 і 21,5 тис. голів, або на 19,8 і 18,7%. Щорічне виробництво молока у господарствах населення за останні 2 роки також зменшувалося і у 2006 році становило 93,5 тис. тонн, що на 65,5 тис. тонн (або на 16,2% менше, ніж у 2004 році). За цей же період виробництво яловичини у господарствах населення зменшилося на 1,2 тис. тонн, або на 9,3%, і склало у 2006 році 11,6 тис. тонн.

Але слід зауважити, що у 2006 році питома вага господарств населення у загальному виробництві яловичини по Миколаївській області склала 80%, а по молоку цей показник дорівнював 90,8%. Тому подальше скорочення поголів'я великої рогатої худоби і зменшення виробництва молока у господарствах населення вкрай негативно вплине на рівень споживання в регіоні дешевого в

порівнянні з імпортованими молокопродуктами за ціною молока і продуктів його переробки власного виробництва.

Скорочення господарствами населення Миколаївщини в останні роки поголів'я великої рогатої худоби, на наше переконання, є вимушеним і дуже болячим кроком. В умовах прихованого безробіття на селі корова, поряд з присадибною ділянкою, є доброю "годувальницею" менш захищених в соціальному плані мешканців сільської місцевості — пенсіонерів, працівників бюджетної сфери, тимчасово безробітних та ін. І тільки відсутність в достатній кількості об'ємних кормів штовхає селян позбавитися корів.

На наш погляд, основних причин зменшення рівня забезпеченості поголів'я великої рогатої худоби об'ємними кормами (силом, сінажем, сіном та інше) декілька. В першу чергу до них відносяться скорочення площі посівів кормових культур у сільськогосподарських підприємствах, які або значно скоротили поголів'я великої рогатої худоби, або перестали сіяти кормові культури (крім зернових культур на фуражні цілі) у зв'язку з ліквідацією дійного стада та великої рогатої худоби взагалі (табл. 1).

Дані табл.1 свідчать, що площа посіву кормових культур (без врахування зернофуражних) у середньому по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області з розрахунку на 1 умовну голову великої рогатої худоби за останні чотири роки зменшились на 30,5%. В 14 районах області з 19 також за вказаний період цей показник зменшився, особливо у Жовтневому та Новоодеському — в середньому у 1,7-1,8 раза, у Арбузинському, Березанському, Новобузькому і Кривоозерському районах — в середньому у 2,0-2,2 раза, а по сільськогосподарських підприємствах Єланецького району — у 4 рази.

Посівна площа кормових культур (без врахування зернофуражних) з розрахунку на 1 умовну голову великої рогатої худоби в середньому по господарствах населення Миколаївської області за 2003 — 2006 роки зросла більше як на дві третини і у 2006 році склала 0,27 гектара. Цей показник у 5 разів менший, ніж у середньому по сільськогосподарських підприємствах області.

**Динамика посівних площ кормових культур (без зернофуражних)
з розрахунку на 1 умовну голову великої рогатої худоби
по господарствах усіх категорій Миколаївської області, га**

	Сільськогосподарські підприємства				Господарства населення			
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Арбузинський	1,97	1,21	1,23	1,00	0,13	0,14	0,16	0,17
Баштанський	2,97	1,49	1,32	2,01	0,10	0,32	0,84	0,92
Березанський	1,65	1,20	1,08	0,82	0,08	0,06	0,06	0,10
Березнегуватський	2,46	2,11	2,30	2,69	0,07	0,07	0,09	0,08
Братський	1,55	1,55	1,43	2,39	0,23	0,13	0,19	0,17
Веселинівський	1,59	1,16	1,03	2,61	0,12	0,16	0,15	0,17
Вознесенський	2,63	2,14	2,07	2,17	0,07	0,10	0,12	0,10
Врадіївський	2,05	2,35	3,47	2,20	0,28	0,27	0,28	0,33
Доманівський	1,96	1,35	1,58	1,47	0,09	0,08	0,08	0,11
Єланецький	4,00	1,12	1,09	1,09	0,10	0,09	0,13	0,13
Жовтневий	2,00	1,06	0,95	1,16	0,29	0,25	0,41	0,37
Казанківський	1,64	1,67	1,12	1,31	0,67	0,78	0,93	0,96
Кривоозерський	6,78	3,60	3,24	3,08	0,05	0,10	0,11	0,13
Миколаївський	1,41	1,54	1,08	1,02	0,16	0,14	0,18	0,14
Новобузький	1,79	1,27	1,13	0,91	0,14	0,13	0,13	0,24
Новоодеський	1,96	1,69	1,02	1,05	0,04	0,09	0,19	0,21
Очаківський	1,89	1,55	0,97	1,67	0,05	0,06	0,06	0,13
Первомайський	2,14	2,09	1,51	1,48	0,14	0,17	0,17	0,15
Снігурівський	1,60	1,29	1,33	1,66	0,18	0,14	0,29	0,28
В середньому по області	1,97	1,48	1,26	1,37	0,16	0,17	0,26	0,27

У 16 районах області з 19 цей показник зріс, хоча і не в однаковій мірі. В 1,4-2,8 раза він зріс у середньому по господарствах населення Казанківського, Новобузького, Кривоозерського і Очаківського районів за 2003 – 2006 роки, але по останніх двох районах у 2006 році цей показник був менше, ніж у середньому по господарствах населення області у 2 рази. У 5,2 раза зросла площа посіву кормових культур (без зернофуражних) з розрахунку на 1 наявну голову великої рогатої худоби в середньому по господарствах Новоодеського району, хоча знову ж таки цей показник у 2006 році був менше, ніж у середньому по господарствах населення області, на 18,3%. Найбільший приріст посівної площі кормових культур з розрахунку

на 1 голову (у 9 разів) мав місце у середньому по господарствах населення Баштанського району. При цьому його значення у 2006 році було у 3,4 раза більше, ніж у середньому по Миколаївській області.

За даними статистичних спостережень (форма 29-сг), у середньому по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області за останні 3 роки врожайність 1 гектара посівів кормових культур (без зернофуражних) за кормовими одиницями зменшилася на 5,1 ц к. од., або 25,9%, і склала у 2006 році 14,6 ц к. од. У цілому по сільськогосподарських підприємствах у 2/3 всіх районів Миколаївської області вихід кормових одиниць з 1 гектара посівів кормових культур з'явився меншим, ніж у середньому по області.

Розрахунки, виконані за статистичними даними Головного управління статистики у Миколаївській області, свідчать, що продуктивність і якість кормів з розрахунку на 1 гектар посівів кормових (без зернофуражних) культур у господарствах населення багатьох районів дещо вища і не така строката. Однак у 2006 році у середньому по області в них було одержано по 14,6 ц к. од., що на 2,1% менше, ніж у середньому по сільськогосподарських підприємствах. Кормових одиниць більше одержано у середньому за три роки по господарствах населення Кривоозерського, Врадіївського, Вознесенського і Первомайського районів — від 18,9 до 20,3 ц к. од., що на 1,9 — 3,3 ц к. од. більше, ніж у середньому по господарствах населення в цілому по Миколаївській області.

Скорочення посівних площ під кормовими культурами і низька їх врожайність призвели до зменшення кількості вироблених об'ємних кормів з розрахунку на 1 умовну голову великої рогатої худоби (табл. 2).

Як свідчать дані табл.2, у середньому по сільськогосподарських підприємствах області за 2004 — 2006 роки виробництво об'ємних кормів з розрахунку на 1 умовну голову великої худоби зменшилося майже на третину і склало у 2006 році 20 ц к. од., тоді як в середньому по господарствах населення цей показник

виявився у 5 разів менше. Лише у господарствах суспільного сектору Кривоозерського району було одержано достатньо кормів — у 2,7 раза більше, а по Казанківському, Баштанському, Березнегуватському, Братському і Снігурівському районах відповідно було одержано у середньому на 1 умовну голову на 10-60% більше кормів, ніж у середньому по області.

Таблиця 2

Динаміка виробництва об'ємних кормів (без концентрованих) з розрахунку на одну умовну голову великої худоби в Миколаївській області, ч.к.од.

Адміністративні райони	Сільськогосподарські підприємства за роками				Господарства населення за роками			
	2004 р.	2005 р.	2006 р.	у середньому за 2004-2006 рр.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	у середньому за 2004-2006 рр.
Арбузинський	27,2	25,8	17,7	22,3	2,8	2,7	2,6	2,7
Баштанський	24,1	19,4	24,3	23,1	7,8	12,6	16,5	10,5
Березанський	26,9	15,4	12,9	17,1	1,1	0,9	1,5	1,1
Березнегуватський	32,9	29,6	28,8	30,4	1,5	1,7	1,3	1,5
Братський	26,3	22,0	32,0	25,7	2,4	2,7	2,4	2,5
Веселинівський	21,5	21,9	20,9	21,4	3,3	2,8	2,7	2,9
Вознесенський	32,5	22,7	20,3	26,5	2,4	2,3	1,5	2,0
Врадіївський	16,4	19,7	8,6	14,9	5,9	6,5	5,5	5,9
Доманівський	21,6	21,8	20,8	21,4	1,7	1,4	1,9	1,6
Єланецький	17,4	21,7	12,2	18,3	1,4	2,2	1,9	1,8
Жовтневий	22,2	20,1	16,9	20,8	4,8	6,5	5,2	5,5
Казанківський	28,9	20,8	22,0	22,6	10,9	15,2	18,3	14,8
Кривоозерський	65,8	73,2	54,5	61,9	2,8	2,1	2,0	2,3
Миколаївський	32,0	14,6	11,5	19,4	2,9	3,0	2,1	2,7
Новобузький	23,8	20,9	18,0	19,4	2,5	2,2	3,9	2,9
Новоодеський	28,4	21,1	17,1	22,2	1,7	3,5	3,0	2,7
Очаківський	34,2	12,3	20,5	22,3	1,1	1,0	2,1	1,4
Первомайський	32,8	26,8	21,3	28,2	3,9	3,2	2,4	3,1
Снігурівський	40,5	29,5	31,7	35,1	3,1	4,7	4,3	4,0
У середньому по області	29,1	21,5	20,0	23,6	3,6	4,4	4,0	4,0

У 2006 році з розрахунку на 1 умовну голову великої худоби було вироблено кормів у господарствах населення Снігурівського — на 7,5%, Баштанського і Казанківського районів — відповідно у 3 і 3,6 разів більше, ніж у середньому по Миколаївській області. В решті районів області за рахунок власного виробництва

господарства населення забезпечують лише десяту частину потрібної кількості кормів з розрахунку на одну умовну голову великої рогатої худоби.

В окремих районах, за даними Балансу кормів в сільськогосподарських підприємствах (Статистичний бюлетень Головного управління статистики Держкомстату України у Миколаївській області), у 2006 році в цілому по області було продано та передано населенню господарствами суспільного сектору 266,3 тис. ц кормових одиниць грубих і соковитих кормів, що склало 47,6% від вироблених у господарствах населення. Найбільшого поширення це набуло у Снігурівському районі, де було продано населенню 18,5 тис. ц кормових одиниць, або 40,3% від вироблених населенням кормів.

На наше глибоке переконання, основними шляхами підвищення рівня забезпеченості кормами великої рогатої худоби господарств населення є кооперація останніх з господарствами суспільного сектору та створення ринку кормів на селі. Значну допомогу з вирішення цих питань має надати держава шляхом компенсації певної частки вартості окремих видів матеріальних ресурсів (насіння багаторічних кормових культур, пальне та ін.), що використовуються у польовому кормовиробництві, а також за рахунок державних програм зі створення культурних пасовищ та сіножатей для потреб господарств населення, які виробляють продукцію скотарства.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ВЕЛИКИХ (СЕРЕДНІХ) АГРОПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГОРИЗОНТАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ З ФОРМУВАННЯМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

О.М.Ковбаса, старший викладач

Сумський національний аграрний університет

І.М.Пономаренко, бізнес-аналітик, Spector, Sachs&Company м.Київ

С.К.Полтавський, асистент

Сумський національний аграрний університет

У статті розглядаються проблеми трансформації організаційних структур, як складової частини формування нових інтеграційних механізмів, обґрунтовується перспективність даного напрямку удосконалення організаційної діяльності аграрних підприємств розглядається досвід впровадження мережевої оргструктури в діючому аграрному підприємстві.

В статье рассматриваются проблемы трансформации организационных структур, как составной части формирования новых интеграционных механизмов, обосновывается перспектива этого направления усовершенствования организационной деятельности аграрных предприятий, рассматривается опыт внедрения сетевой оргструктуры в действующем аграрном предприятии.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Глобалізація економіки і світових агропродовольчих ринків, поява нових інформаційних технологій управління — це ті фактори, які в найближчій перспективі значною мірою матимуть вплив на розвиток процесів виробничої інтеграції в аграрному секторі економіки і вимагатимуть напрацювання нових механізмів її побудови. Формування цих механізмів є ключовою проблемою функціонування сучасного АПК, наукове і практичне вирішення якої є одним із загальних практичних завдань кожного підприємства зазначеної сфери діяльності. Важливим напрямком формування таких механізмів є трансформація діючих організаційних структур в структури нових типів, які відповідали би перспективним інтеграційним стратегіям аграрних

підприємств в умовах процесів глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких застосовано розв'язання даної проблеми; виділення невирішених частин загальної проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблем формування нових інтеграційних механізмів і, зокрема, напрацювання, адекватних цим механізмам, моделей організаційних структур (у числі яких можна назвати дослідження Аістової М.Д., Бикової А.А., Мазура І.І., Шапіро В.Д., Гительмана Л.Д., Кондратьєва В.В. та ін.) показав, що більшість їх присвячена обґрунтуванню окремих елементів і підходів до формування інтеграційних механізмів, визначенню переваг і недоліків існуючих і перспективних оргструктур, як складових частин цих механізмів, відслідковуванню тенденцій в розвитку інтеграції і оргструктур. Але при цьому практично не приділяється увага особливостям і напрямкам створення інтеграційних механізмів і організаційних структур в сфері аграрного виробництва, яке вимушене буде знаходити своє місце і способи конкурування в умовах і викликах глобалізації економіки. Враховуючи останнє, в статті зроблено спробу розглянути окремі теоретичні і практичні питання трансформації організаційних структур, як важливого напрямку створення нових інтеграційних механізмів в аграрному секторі економіки.

Формування цілей статті. Цілі статті можна сформулювати наступним чином: обґрунтування необхідності трансформації діючих організаційних структур при зміні стратегій підприємств; визначення змістовної характеристики мережевої організаційної структури, як складової частини механізму горизонтальної інтеграції; обґрунтування вимог і практичних підходів до розробки моделі мережевої оргструктури в експериментальному господарстві; узагальнення факторів позитивного впливу процесу трансформації діючих оргструктур і впровадження мережевих оргструктур на розвиток горизонтальної інтеграції.

Виклад основного матеріалу статті. Для кожного підприємства на кожній стадії розвитку існує ефективна організаційна структура, при якій цілі функціонування підприємства досягаються оптимальним способом.

Організаційна структура впливає на ефективність виробництва через реальних лідерів та розподілу функцій між ними. При цьому мається на увазі діяльність і поведінка менеджерів і спеціалістів апарату управління, які ведуть сумісний пошук оптимальних рішень. Визначення проблем організаційних структур необхідно здійснювати у взаємозв'язку з цілями підприємств, характером його діяльності, зовнішнім оточенням. Слід врахувати той факт, що зміна організаційної структури обов'язково зумовлює зміну системи управління в цілому.

Зважаючи на те, що організаційні структури підприємств повинні бути ефективними, їх формування здійснюється за певними правилами, яких потрібно дотримуватися. До таких правил належить наступні: структура відповідає стратегії розвитку організації; структура відповідає середовищу функціонування організації; відсутні протиріччя між елементами оргструктури; основні ланки оргструктури формуються на базі стратегічно значущих видів діяльності організації; зміна стратегії передбачає зміни оргструктури.

Сучасний стан розвитку аграрних підприємств характеризується тим, що вони під впливом кон'юнктури ринку вимушені міняти стратегії підприємств і таким чином адаптуватися до зміни економічного середовища. При цьому організаційні структури таких підприємств трансформуються тим чи іншим способом. На жаль, процес трансформації часто проходить неусвідомлено і необґрунтовано з точки зору оптимізації і прив'язки до нової стратегії. Останнє призводить до значних додаткових витрат всіх видів ресурсів і зниження якості управління, внаслідок чого різко падає виробництво і прибутковість підприємства.

Змінити ситуацію на краще і знизити негативні наслідки від необґрунтованих трансформацій оргструктури допоможе організаційне проектування процесу трансформації оргструктури.

Автори статті, в ході виконання досліджень по держбюджетній темі, були учасниками експерименту по моделюванню процесу трансформації організаційної структури досить великого агропідприємства, яке в ході реорганізацій в закрите акціонерне товариство

во, створило мережу автономних бізнес-одиниць, що співпрацювали з підприємством на принципах горизонтальної виробничої інтеграції.

Виникнення такої форми інтеграції було обумовлено низкою чинників, до яких можна віднести: необхідність радикальних якісних змін в організації бізнес-процесів підприємства; низька ефективність діяльності внутрішніх підрозділів підприємства в раніше діючій оргструктурі; відсутність балансу економічних інтересів підрозділів і підприємства; необхідність структурування кадрового потенціалу підприємства в зв'язку з неможливістю забезпечити працівників роботою протягом всього календарного року і необхідний рівень оплати праці; бажання певної кількості спеціалістів підприємства відкрити власну справу; необхідність зниження кількості крадіжок продукції і ресурсів в підприємстві; активізація процесу формування малого бізнесу в пореформений період розвитку аграрного сектору; налагодження більш ефективного просування с.-г. продукції на внутрішні і зовнішні ринки; необхідність захисту економічних інтересів тощо.

Після оцінки і виявлення проблем, які існували в старій організаційній структурі, та враховуючи необхідність визначення способу об'єднання підприємства з малими підприємницьким формуваннями на принципах горизонтальної виробничої інтеграції, було прийнято рішення трансформувати існуючу комбіновану оргструктуру в оргструктуру мережевого типу.

Під мережевою структурою при цьому розуміється така структура, в якій встановлені стійкі відносини координування і взаємодії між самокерованими автономними бізнес-одиницями.

Мережі бізнес-формувань виникають тоді, коли для координації діяльності бізнес-одиниць вже недостатньо чисто ринкових механізмів, а інтеграція в межах одного великого підприємства не забезпечує необхідної гнучкості системи.

Мережева структура має особливу гнучкість, вона сприяє не тільки швидким змінам у виробництві продукції, в зв'язку з непередбаченими обставинами, але й додає або виключає потрібні бізнес-формування у разі виникнення такої необхідності.

Особливістю мережевої структури є її побудова на принципах мережевої кооперації, що дозволяє розподіляти витрати і комбінувати ресурси, а також розподіляти по мережі ризик невдалих рішень (технологічних, управлінських).

Мережева структура ґрунтується на сучасних інформаційних технологіях управління, які дозволяють формувати додаткові координуючі механізми взаємодії бізнес-формувань, зокрема за рахунок створення сучасних комп'ютерних систем планування і проектування виробництва.

Причини, що спонукають бізнес-формування входити в мережеві структури, можуть бути наступні: доступ до “ноу-хау” і високотехнологічних виробничих баз; зниження ринкової невизначеності і доступ до ринків збуту; зниження витрат і розподіл ризиків при участі в спільних виробничих програмах; підвищення потреби в організаційній гнучкості тощо.

Сучасні дослідники виділяють наступні типи мереж: мережі постачальників, мережі виробників, споживчі мережі, коаліції по стандартах, мережі технологічної кооперації та інші.

Мережеві структури можуть формуватись як на базі великих корпоративних альянсів, так і шляхом створення горизонтальних мереж малих і середніх підприємств. Останні представляють особливий інтерес для аграрного сектора економіки. Ще одним напрямком формування мережевих структур в аграрному секторі може бути впровадження так званої “ліцензійно-субпідрядної” моделі виробництва під “парасольковою” корпорацією (великим підприємством). При такій моделі велике підприємство розміщає замовлення на виготовлення продукції серед малих агроформувань, підприємців-фізичних осіб і домогосподарств (особистих господарств населення). Реалізація продукції здійснюється при цьому під строгим контролем головного підприємства; а мережева структура будується на системі субпідрядників (підрядників). Органіграму моделі мережевої оргструктури, яка була запропонована в процесі трансформації, наведено на рис.

Органіграма показує, що структура включає в себе адміністративно-корпоративний центр з функціями спеціалізованого сільсько-

господарського “бізнес-інкубатору”; групу підрозділів сервісно-інфраструктурного спрямування і мережу автономних бізнес-одиниць — СПД фізичних осіб, які обслуговують на умовах договорів бізнесові процеси експериментального господарства.

До числа таких бізнес-процесів належать: процес виробництва продукції рослинництва (процес ВПР); процес виробництва продукції тваринництва (процес ВПТ); процес допоміжного і обслуговуючого виробництва (процес ДОВ). Обслуговування процесу ВПР — здійснюють 7 бізнес-одиниць; ВПТ — 9 бізнес-одиниць, ДОВ — 4 бізнес-одиниці.

Під бізнес-одиницею при цьому розуміється автономна виробнича одиниця, яка створюється суб'єктом підприємницької діяльності — фізичною особою і входить в інтегроване формування на основі відносин партнерства, які визначаються певною сукупністю господарських і цивільно-правових договорів. Бізнес-одиниця має трудові відносини з визначеною кількістю найманих працівників і діє як специфічна форма малого бізнесу.

В процесі моделювання структури значна увага була приділена: обґрунтуванню механізмів на рівні взаємовідносин агрофірми з бізнес-одиницями; взаємодії механізмів економічних взаємовідносин всередині агрофірми (між підприємством і його внутрішніми підрозділами).

На першому напрямку були напрацьовані механізми горизонтальної виробничої інтеграції, координування і регулювання договірних відносин, загального госпрозрахунку, інформаційного управління, а також механізм, що зумовлюється функціями і технологіями “бізнес-інкубації”. Напрацювання механізмів другого напрямку було пов'язане з визначенням дії механізмів внутрігосподарського розрахунку: механізму матеріального стимулювання та відповідальності, механізму ціноутворення та формування нормативної бази, механізму планування, механізму комерційного розрахунку та інших.

У процесі створення і впровадження мережевої оргструктури в експериментальному господарстві були проведені порівняльні розрахунки виконання робіт по обслуговуванню бізнес-процесів підприємства внутрішніми підрозділами і автономними бізнес-одиницями. Приклад такого розрахунку наведено в таблиці.

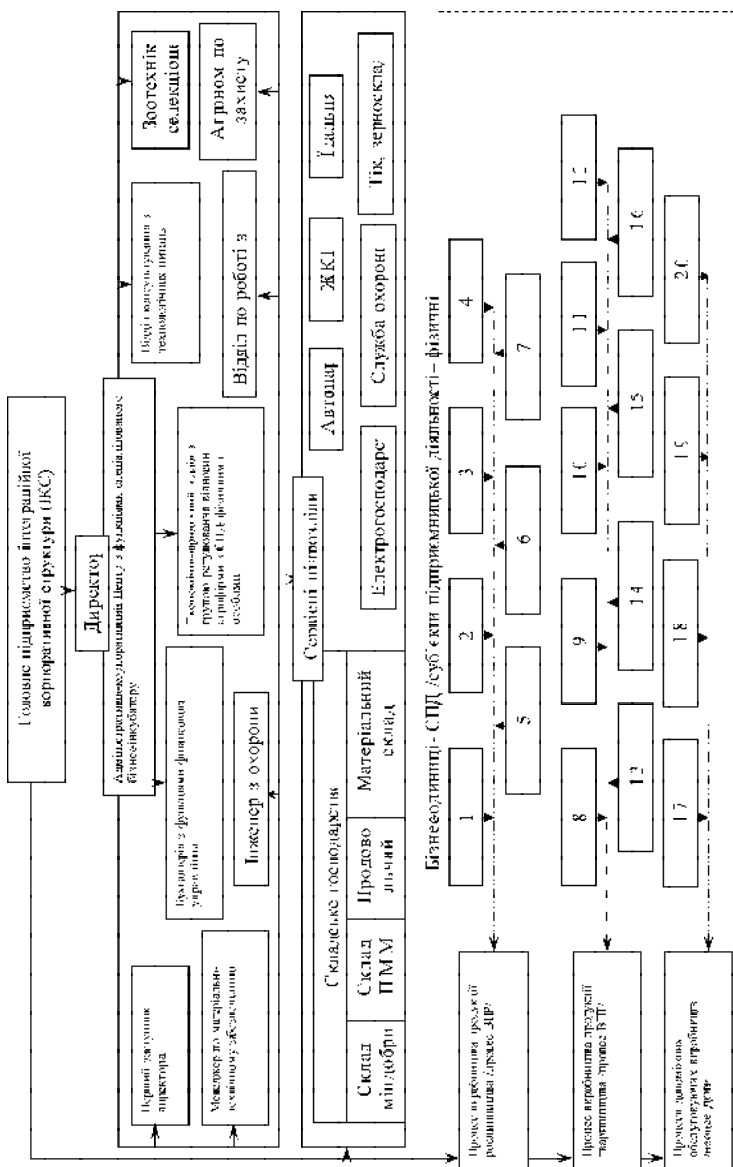

Рис. 1. Органіграма мережевої організаційної структури, яка була розроблена в процесі трансформації

Таблиця

Порівняльні дані з виробництва продукції структурним підрозділом аграрного підприємства і автономною бізнес-одиницею, яка є формуванням малого бізнесу (на прикладі виробництва молока в конкретному господарстві)

Показники	Виробництво		
	в структурному підрозділі підприємства (на фермі)	в автономній бізнес-одиниці, яка працює на умовах орендно-підрядних відносин	Відхилення у %
Поголів'я корів, гол.	238	238	100,0
Продуктивність ц/кор.	28,0	35,0	125,0
Валове виробництво, ц.	6664	8330	125,0
Кількість працюючих, чол.	24	14	58,3
Витрати праці люд.год./на 1 ц молока	7,1	3,3	46,5
Виручка від реалізації продукції, тис.грн.	689,7	899,6	130,4
Загальна сума змінних витрат, тис.грн.в т.ч. витрати	800,2	743,7	92,9
на оплату праці	169,9	211,5	
на корми	433,6	333,5	124,5
Загальна сума постійних витрат, тис.грн.	70,1	25,7	76,9
Всього витрат, тис.грн.	870,3	769,4	36,7
Операційний прибуток, тис.грн.	-180,6	130,2	-

Дані таблиці підтверджують більш високу ефективність виробництва в бізнес-одиниці, яка є елементом нової мережевої структури.

Модель мережевої оргструктури проходить зараз стадію виробничої апробації і вже є досить ефективною; окремі елементи нової оргструктури доопрацьовані з врахуванням коректив, які зумовлені ринковою кон'юнктурою. Очікуваний прибуток від впровадження мережевої структури може скласти 570 тис. грн. (за результатами діяльності підприємства у 2007 році).

Висновки з дослідження і подальші перспективи у даному напрямку. На завершення статті можна зробити наступні висновки: трансформація організаційних структур зумовлюється змінами в

стратегії підприємств, а також змінами зовнішнього середовища, яке оточує підприємство; розвиток мережевих організаційних структур є перспективним напрямком трансформації організаційної діяльності аграрних підприємств, поява якого обумовлена глобалізацією економіки і розповсюдженням нових інформаційних технологій; мережеві структури передбачають стійкі відносини координації і взаємодії між самоврядними бізнес-формуваннями. Число останніх може необмежено зростати без втрат керованості системою; мережі виникають, коли для координації діяльності бізнес-формувань вже недостатньо ринкових механізмів, а існуюча інтеграція не забезпечує системі необхідної гнучкості; практика впровадження авторами статті мережевої оргструктури в експериментальному господарстві підтверджує високу ефективність такої структури і дозволяє зробити висновок про те, що мережева модель не заперечує інші типи оргструктур, а доповнює і удосконалює їх; модель мережевої організаційної структури, яка запропонована авторами статті для експериментального господарства, в перспективі може успішно використовуватись в інших регіональних АПК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аистова М.Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления, стратегии, координация структурных параметров, снижения сопротивления преобразованиям. – М.: Альпина Пабlishер, 2002. – 287с.
2. Быкова А. Организационные структуры управления. – М.: ОЛМА-ПРЕСС Инвест., 2003. – 160 с.
3. Гительман Л.Д. Преобразующий менеджмент: Лидерам реорганизации и консультантам по управлению. Учебное пособие. – М.: Дело, 1999. – 496 с.
4. Кондратьев В.В., Краснова В.Б. Реструктуризация управления компаний: 17-модульная программа для менеджеров “Управление развитием организации”. Модуль 6. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 240 с.
5. Реструктуризация предприятий и компаний: Учеб. пособие для вузов / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро; Под общ. ред. И.И. Мазура. – М.: ЗАО Изд-во “Экономика”, 2001. – 456 с.

СТРАТЕГІЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПТАХІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Н.О.Аверчева, асистент

Херсонський державний аграрний університет

У статті обґрунтовано основні фактори, які формують конкурентоспроможність птахівничих підприємств області та регіональні конкурентні переваги. Доведено необхідність їх використання при стратегічному плануванні в області.

В статье обоснованы основные факторы, которые формируют конкурентоспособность птицеводческих предприятий области и региональные конкурентные преимущества. Доказана необходимость их использования при стратегическом планировании в области.

Постановка проблеми. В умовах вступу України до СОТ забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств набуває першочергової ваги, оскільки на цій основі формується конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Перед птахівничими підприємствами поставлено важливі стратегічні завдання: наповнення внутрішнього ринку конкурентоспроможною продукцією, вихід на європейський і світовий ринки.

Проблема конкурентоспроможності для птахівничих підприємств регіону набуває особливої гостроти, тому що на ринку вони діють в умовах жорсткої конкуренції із зарубіжними і вітчизняними виробниками м'яса і яєць. В країні існує п'ять основних виробників продукції птахівництва, двоє з яких контролюють 60% внутрішнього ринку. Це свідчить про високий рівень конкуренції. Тому завоювання певної ніші на ринку для окремого підприємства, ведення ефективної конкурентної боротьби можливе лише на основі використання внутрішніх і зовнішніх факторів конкурентоспроможності, дотримання науково обґрунтованих витрат праці і засобів виробництва.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення наукових джерел за темою доводить, що категорія конкурентоспроможності багатопланова і в економічній літературі немає єдиного, загальноприйня-

того підходу до її оцінки. В основному розглядають її в двох аспектах: за ціновими і неціновими факторами.

Андрійчук В.Г. вважає, що високу цінову конкурентоспроможність мають ті підприємства, які можуть знижувати власну ціну на продукцію порівняно з ринковою ціною, і при цьому забезпечувати беззбитковість виробництва [1]. Бондаренко А.С. в якості факторів оцінки конкурентоспроможності пропонує використовувати ринкову долю підприємства, конкурентоспроможність пропонованого товару і фінансовий стан підприємства [2]. Червен І.І., Євчук Л.А. вважають за необхідне впроваджувати у виробництво ті види продукції, які забезпечують конкурентні переваги, зменшують витрати виробництва і при цьому застосовувати витратно-прибутковий метод оцінки конкурентоспроможності [3].

Конкурентоспроможність за якістю розглядається з точки зору завоювання споживача і забезпечення більш високої ціни при реалізації продукції вищої категорії. В ринкових умовах кожне підприємство самостійно реалізує політику якості, залучає до цього процесу кожний структурний підрозділ. У птахівництві особливо важливий контроль якості кормів, преміксів, вітамінів, які формують якісні показники готової продукції. Висока якість продукції птахівництва забезпечує для товаровиробника конкурентні переваги, а для споживача є головним критерієм вибору [4, 5].

На нашу думку, при вступі України до СОТ вітчизняні птахівничі підприємства не витримають конкуренції з дешевою імпортною продукцією через високу собівартість. Але за якісними і екологічними характеристиками їх продукція значно краща, оскільки у виробництві менше застосовуються різні стимулятори росту і біологічно активні добавки, сильнодіючі ветеринарні препарати, які впливають на якість готового продукту. Але виникає необхідність стандартизації споживчих товарів, без якої вітчизняна продукція не може реалізуватися на ринках інших країн.

Виклад основного матеріалу. Ми пропонуємо при визначенні рівня конкурентоспроможності підприємств враховувати фактори, які відображені на схемі (рис.).

Рис. Фактори забезпечення конкурентоспроможності птахівничих підприємств

При побудові стратегії конкурентоспроможності на рівні окремого регіону необхідно враховувати наявні виробничі можливості, ресурсний потенціал і конкурентні переваги для завоювання ринку і споживача. Херсонська область має значний потенціал у використанні природних, трудових і економічних ресурсів для забезпечення високої ефективності галузі птахівництва, конкурентоспроможності продукції на споживчому ринку і вирішення проблеми забезпечення населення продукцією птахівництва власного виробництва. Ми пропонуємо при стратегічному плануванні використати наступні конкурентні переваги регіону з метою завоювання місцевого ринку, виходу на республіканський і європейський рівень:

1. Природно-кліматичні умови Південного регіону дозволя-

ють значно економити енергетичні ресурси при оптимальних технологічних умовах утримання птиці. Тривалість безморозного періоду дозволяє здійснювати 2-3 цикли вирощування качок на м'ясо в неспеціалізованих підприємствах, без значних капіталовкладень в пристосованих для цього приміщеннях на основі кооперації зі спеціалізованими підприємствами.

2. Рослинництво Херсонської області має чітко виражений зерновий і технічний напрям, що є основою для створення повноцінної кормової бази. За статистичними даними 2005р. питома вага Херсонської області у загальнореспубліканському виробництві зерна становить 4,0%, а у виробництві соняшнику — 6,1%. В той час, як в області в 2005р., вироблено лише 1,9% яєць і 0,9% м'яса птиці від республіканського рівня. Це свідчить про неефективний і нераціональний розподіл і використання кормових ресурсів.
3. Значний потенціал має потужна наукова і селекційно-племінна база для забезпечення потреби у добовому молодняку високопродуктивних кросів курей і водоплавної птиці. Відновлення роботи племптахорепродукторів області забезпечить поліпшення генофонду птиці, зростання її продуктивності, здешевлення племінного матеріалу для формування продуктивного стада.
4. Кадрове забезпечення галузі вирішує підготовка спеціалістів в Херсонському ДАУ на біотехнологічному факультеті, спеціалізація "Птахівництво". Крім того, розвиток птахівництва допоможе вирішити соціальні проблеми села за рахунок залучення вільних трудових ресурсів. За підрахунками науковців кожна 1000 тонн приросту виробництва м'яса бройлерів, із урахуванням необхідної інфраструктури, дає можливість додатково створювати 800 робочих місць.
5. Перспективним напрямком розвитку птахівничої галузі в

Херсонській області є гусівництво. Комплексний розвиток галузі передбачає виробництво і переробку м'яса і субпродуктів, використання перо-пухової продукції у легкій промисловості, жиру — у фармацевтичній. Це дозволяє значно підвищити ефективність виробництва. Підприємство ВАТ ППР “Придніпровський” має статус племптахорепродуктора, утримує батьківське стадо гусей і використовує потужний інкубатор для забезпечення населення і підприємств області добовим молодняку гусей.

6. Вважаємо за необхідне у перспективному плануванні розвитку галузі птахівництва враховувати наявність у Херсонській області дуже широкої туристично-рекреаційної зони на берегах Чорного і Азовського морів, де розташовані 229 санаторно-курортних закладів тривалого перебування. Щорічно на території області відпочиває близько 190 тис. громадян. В зв'язку з цим попит на продовольчому ринку дуже розширюється в літній період. Тому птахівничі підприємства, враховуючи цей фактор, повинні максимально забезпечити потреби відпочиваючих у якісній продукції галузі.
7. Значні конкурентні переваги мають підприємства області перед виробниками з інших регіонів в економії транспортних витрат на доставку продукції до місця збуту (в зв'язку із подорожчанням паливно-енергетичних ресурсів).

Висновки. Таким чином, ми пропонуємо розробку стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств птахівництва регіону проводити на основі наступних заходів: встановлення основних економічних показників підприємств; визначення конкурентних сил, які діють в галузі і методів їх впливу на ситуацію на ринку; прогнозування можливих змін в структурі конкурентів для підприємств області; встановлення фірм і підприємств, які мають сильні і слабкі конкурентні позиції; розробка заходів і можливих кроків конкурентів; використання ключових факторів успіху у бізнесі;

прийняття рішення щодо інвестування галузі, виробництва продукції, створення нових підприємств.

Ці етапи формують основу для розуміння умов ринкового середовища і конкурентної ситуації в галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Ціна як інструмент аналізу, оцінки і прогнозу економічних показників та виробничих параметрів підприємства // Економіка АПК.- 2002.- № 3.- С. 65-70.
2. Бондаренко А.С. Факторный метод оценки конкурентоспособности предприятия // Проблемы эффективного функционирования АПК в условиях новых форм собственности и хозяйствования : Кол. монография в 2 т. / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є.Мазнева.-К.: ІАЕ, 2001.- Т.1.- С.620-623.].
3. Формування ефективного ринку продукції птахівництва // Забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання регіонального АПК: Монографія / За ред. І.І. Червена, Л.А. Євчука.- Миколаїв, 2005.- С. 244-263.
4. Денин Н.В. Роль качества в повышении эффективности производства и реализации птицеводческой продукции // Международный сельскохозяйственный журнал.- 2003.- № 1.- С. 21-24.
5. Давлетханова О.Х. Стан управління якістю продукції птахівництва та шляхи його удосконалення в умовах трансформаційного періоду // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету / Відп.ред. П.Г. Копитко.- Умань, 2005.- Вип. 61, Ч. 2.- С. 243-252.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

Д.О.Грабовський, аспірант

Київський державний аграрний університет

Статтю присвячено проблемам перспективи розвитку фермерських господарств в контексті вступу України до СОТ. Автор аналізує проведені раніше дослідження в цій галузі і пропонує свою точку зору на дану ситуацію. Робота описує позитивні та негативні сторони вступу до СОТ та моделює можливі ситуації в аграрному секторі після вступу до цієї міжнародної організації.

Статья рассматривает перспективы развития фермерских хозяйств в контексте вступления Украины в ВОТ. Автор анализирует проведенные ранние исследования в этой отрасли и предлагает свою точку зрения на данную ситуацию. Работа показывает позитивные и негативные стороны вступления в ВОТ и моделирует возможные ситуации в аграрном секторе после вступления в эту международную организацию.

Постановка проблеми. Одним із шляхів подальшого розвитку економіки України є вступ до Світової організації торгівлі. Це зумовлено тим, що сьогодні неможливо ефективно діяти у системі міжнародної торгівлі, не будучи при цьому членом СОТ. Інтеграція України в цю систему, що почалась з розвитку експорту сільськогосподарської продукції, стане в наступному десятиріччі визначальним чинником формування і розвитку аграрного виробництва нашої країни.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Основні мотиви щодо необхідності вступу України до СОТ стосовно сільського господарства проаналізовані, зокрема, в роботі академіка П.Т.Саблука [1]. Вирішуються також проблеми, пов'язані з розрахунками розмірів внутрішньої підтримки сільського господарства і зобов'язань щодо її скорочення згідно з умовами СОТ [2]. Проте, приведені перспективи розвитку малого аграрного підприємства потребують подальших досліджень.

Тому метою нашого дослідження є оцінка перспектив розвитку малого підприємництва на селі і, зокрема, фермерського господарства.

Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є малий бізнес. В аграрному секторі України його основними представниками є особисті селянські і фермерські господарства. Таким чином, малі приватні підприємства постали перед проблемою адаптації до низки вимог та правил СОТ.

Становлення малого бізнесу України проходило (і зараз проходить) в динамічних, часто змінюваних умовах. З перших років здійснення економічної реформи в Україні, попри об'єктивні труднощі перехідного періоду, відбувається швидке зростання недержавного сектора економіки, яке супроводжувалося зростанням кількості суб'єктів малого бізнесу, що свідчить про гарні перспективи розвитку малого підприємництва, в тому числі й аграрного. Але, як свідчить здійснений нами аналіз динаміки розвитку фермерських господарств в Україні, їх загальна чисельність, починаючи з 2004 року, почала скорочуватися (таб.).

В умовах сільського господарства України фермерські господарства мають зайняти достатнє місце, оскільки їх специфіка як малих форм господарювання на селі, пов'язана з реалізацією приватної власності на землю та інші засоби виробництва, а також організацією виробництва.

Сьогодні саме в аграрному секторі створюється більше третини національного доходу, формується 70% обсягу загального роздрібного товарообороту, зосереджено майже третину основних виробничих фондів, працює четверта частина населення, зайнятого в економіці України.

На даний момент розвиток фермерства регулюється нормами Закону України "Про фермерське господарство", а заходи щодо подолання депресивності слаборозвинених сільських територій визначаються положеннями Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів", "Про пріоритетність соціального розвитку села і агропромислового комплексу в народному господарстві України",

“Про колективне сільськогосподарське підприємство”, “Про плату за землю”, “Про сільськогосподарську кооперацію”, “Про оренду землі”, “Про фіксований сільськогосподарський податок”, Господарським і Земельним кодексом України тощо. Однак норми та положення цих законів сьогодні не узгоджені і реального механізму стимулювання розвитку фермерських господарств в Україні фактично немає.

Таблиця

**Динаміка розвитку фермерських господарств України
(на початок 2007 року)***

Роки	Кількість, всього	Створено за рік	Площа сільськогосподарських угідь					
			всього, тис. га	у % до загальної площі угідь	на 1 ФГ, га	у тому числі		
						ріплі, тис.га	у % до загальної площі	на 1ФР, га
1991	82	-	4,0	-	48,8	2,0	-	24,4
1992	2098	2015	48,9	0,1	23,3	41,2	0,1	19,6
1993	14681	12583	349,8	0,8	23,8	315,6	1,0	21,4
1994	27739	13058	619,1	1,5	22,3	561,6	1,7	20,2
1995	31983	4244	699,7	1,7	21,9	638,5	1,9	20,0
1996	34778	2795	786,4	1,9	22,6	718,5	2,2	20,7
1997	35353	575	835,0	2,1	23,6	765,0	2,3	21,6
1998	35927	574	932,2	2,3	26,3	857,4	2,6	24,2
1999	35485	-	1029,2	2,5	29,0	953,6	2,9	26,9
2000	35884	399	1162,3	2,9	32,4	1082,2	3,4	30,2
2001	38428	2544	2157,6	5,6	56,1	1994,0	6,3	51,9
2002	41599	3171	2585,8	6,8	62,2	2410,9	7,7	58,0
2003	43052	1443	2822,7	7,4	65,6	2637,5	8,4	61,3
2004	43016	-	3094,6	8,2	74,9	2891,1	9,3	67,2
2005	42533	-	3420,6	9,1	80,4	3246,1	10,4	76,3
2006	42527	-	3602,0	9,3	84,7	3359,6	10,7	79,0
2007	42501	-	3910,1	9,7	92,0	3536,0	11,0	83,2

*За даними МІНАП України

Наприклад, Закон України “Про фермерське господарство” не містить кількісних параметрів щодо фінансової підтримки фермерсь-

ких господарств, що призводить до розпорошення коштів та неможливості створення за їхній рахунок сучасних дійсно високотехнологічних фермерських господарств.

Для виходу із кризового стану в агропромисловому комплексі уряд України розробив Національну програму розвитку основних галузей сільського господарства, ключовою метою якої є зупинення спаду агропромислового виробництва, досягнення раціональних норм споживання продуктів харчування на душу населення, визначення основних напрямів економічних, спеціальних та правових відносин в аграрній сфері, створення економічного механізму функціонування різних форм власності та господарювання.

Основними шляхами реалізації Національної програми є докорінне поліпшення наявного ресурсного потенціалу, нарощування його якісних і кількісних параметрів, державна підтримка пріоритетних напрямів розвитку агропромислового виробництва, широке застосування економічних важелів у виробничих відносинах, формування господаря землі. Зокрема, Кабінет Міністрів України запроваджує програми стимулювання розвитку фермерських господарств та інших підприємств, які займатимуться сільським господарством на професійній основі і з використанням сучасних індустриальних технологій на найближчі наступні роки.

На нашу думку, саме на комплексний розвиток сільської місцевості поступово переміститься фокус аграрної політики після вступу України до СОТ і в ході європейської інтеграції. Вимоги СОТ вимагають поступової зміни структури внутрішньої підтримки сільського господарства у бік зростання частки заходів, спрямованих на розвиток сільської місцевості, а заходи підтримки виробників будуть обмежуватись. У довгостроковій перспективі членство у СОТ сприятиме економічному зростанню, інтеграції національного агропромислового комплексу у систему світового агропродовольчого ринку і забезпечить пріоритетний розвиток сільської місцевості.

Дотримання вимог СОТ стане неоднозначним системним чинником, що впливатиме у довгостроковій перспективі на розвиток

економічних і соціальних процесів, і наслідки впливу не виключають як позитивних надбань, так і певних втрат.

Головними позитивними наслідками для аграрного сектору від набуття Україною членства у СОТ можуть стати: додаткові можливості доступу до зовнішніх ринків; стимулювання технологічного оновлення національного виробництва відповідно до світових стандартів внаслідок збільшення іноземних інвестицій в АПК; збільшення передбачуваності, прозорості та послідовності економічної політики уряду у сфері сільського господарства, що зменшить ризики ведення бізнесу та стимулює інвестиційну діяльність у секторі; прискорення структурних реформ в аграрному секторі; скорочення транспортних та інших витрат на ведення бізнесу с/г виробників (гарантований вільний транзит через територію країн-членів СОТ, зменшення ризиків тощо), що сприятиме підвищенню конкурентноздатності українських агропродовольчих товарів.

Можливі негативні наслідки для аграрного сектору від набуття Україною членства в СОТ: зменшення рівня граничних тарифів ввізного мита може призвести до тиску імпорту на ті галузі АПК, які не мають переваг щодо рівня собівартості (виробництво цукру), а також на ті, що отримували значну державну підтримку (виробництво м'яса птиці і свинини) і, як наслідок, можливе звуження внутрішнього ринку збуту для цих товаровиробників, може відбутися підвищення внутрішніх цін на насіння соняшника та олію внаслідок відміни експортного мита та збільшення вивозу цієї продукції.

Однією із проблем розвитку малого аграрного підприємництва є жорсткі вимоги СОТ до товаровиробників стосовно технологій виробництва і якості сільськогосподарської продукції, що стосується безперечно особистих селянських господарств. В цьому плані вихід вбачаємо в їх трансформації у фермерські господарства, що безумовно активізує зростання кількості останніх. [3].

Висновки. На основі викладеного вище, вважаємо, що набуття членства у СОТ прискорить динаміку ринкових реформ в Україні шляхом створення цивілізованих умов конкуренції, зростання прозорості державної політики і приведення законодавства у

відповідність до норм і правил СОТ. Це сприятиме не тільки зростанню обсягів іноземних інвестицій в економіку України, але і покращанню умов для підприємництва, у тому числі і у сільській місцевості, що позитивно позначиться на вирішенні ряду соціальних проблем села. Членство у СОТ стане каталізатором активізації створення таких ринкових інституцій в аграрному секторі, як фермерські господарства що сприятиме виходу сільського господарства із стану депресії і створення умов для пріоритетного розвитку сільської місцевості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саблук П.Т. Основні мотиви щодо вступу України до Світової організації торгівлі // Економіка АПК. 2002. № 10. С.8-10.
2. Кобута І., Шевцов О. Внутрішня підтримка сільського господарства в контексті приєднання України до Світової організації торгівлі // Актуальні питання аграрної політики. Зб. праць Проекту "Аграрна політика для людського розвитку". Київ. 2002. С. 342-412.
3. Осташко Т.О., Міщенко Н.М. Структурні зміни в аграрному секторі і розвиток аграрного ринку // Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку /за ред. акад. Гейця В.М. Київ: Фенікс, 2003, С.755-770

ЕФЕКТИВНІСТЬ ГОДІВЛІ В ПЛЕМІННОМУ МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ

Ю.М.Дзинюк, здобувач

Національний аграрний університет

У статті досліджено залежність між рівнем годівлі та продуктивністю корів у племінних і товарних підприємствах.

Исследована зависимость между уровнем кормления и производительностью коров в племенных и товарных предприятиях.

Актуальність. Виробництво молока та його економічна ефективність тісно пов'язані з рівнем годівлі племінних тварин. Із збільшенням затрат кормів на одну голову худоби відповідно має зростати її продуктивність та знижуватися собівартість одиниці продукції. Це можливо лише за умови створення міцної кормової бази племінних підприємств. Отже, збільшення виробництва молока можна забезпечити лише за рахунок раціональної організації кормовиробництва, збалансованої з потребами галузі, підвищення рівня годівлі худоби молочного контингенту високоякісними кормами та оплати корму продукцією.

Ступінь дослідження. Вагомий внесок в теорію засад збільшення виробництва молока за рахунок раціональної організації кормовиробництва, підвищення рівня годівлі молочного скотарства зробили вчені В.І.Бойко, П.Т.Саблук, М.П.Коржинський, А.П.Калашников, Н.И.Клейменов, В.Н.Баканов та інші вчені. Проведені ними дослідження показали, що цілеспрямоване вивчення залежності між рівнем годівлі та продуктивністю корів в підприємствах племінного молочного скотарства до цього часу не проводилося.

Постановка проблеми. Значна частина питань, пов'язаних з економічною ефективністю виробництва молока, ще залишаються недостатньо розробленими. Тому метою нашого дослідження є визначення залежності між рівнем годівлі та продуктивністю корів у племінних і товарних підприємствах в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. За науковими дослідженнями, продуктивність великої рогатої худоби на 65-70% залежить від рівня і якості годівлі. Саме рівень і тип годівлі значно негативно впливає на продуктивність корів. Недостатній рівень годівлі впливає на термін вирощування ремонтного молодняка і нетелей, на якісні характеристики худоби, збільшення витрат кормів на одиницю молока чи приросту живої маси. У скотарстві за рахунок збалансованості раціонів годівлі можна досягти зрілості теличок за 2-2,5 роки, а витрат кормів на виробництво привісу 8,0-9,0 кг кормових одиниць [1,2].

Проведені нами дослідження сільськогосподарських підприємств Хмельницької області показали, що витрати кормів на виробництво 1 ц молока досить високі (1,51 ц. к. од. на 1 ц молока у 2006 р.) і мають тенденцію до зниження (1,82 ц. к. од. на 1 ц молока у 2002 р.). Існуючий рівень витрат кормів значно перевищує нормативні показники і в середньому по Україні і саме тому протягом багатьох років відсутня можливість знизити витрати на вироблене молоко.

Отже, кормова база залишається однією з основних причин стримування інтенсивного ведення молочного скотарства. Послідовна інтенсифікація на основі зміцнення кормової бази і забезпечення збалансованої годівлі корів є необхідним напрямом підвищення економічної ефективності молочного скотарства поряд з удосконаленням племінних і продуктивних якостей поголів'я. Проведене нами дослідження свідчить про те, що більшість підприємств Хмельницької області не дотримуються технології годівлі та утримання корів. Деякі підприємства через диспаритет цін на молоко і корми були вимушені обмежувати тварин у повноцінних кормах. В результаті надої молока почали знижуватися, зменшився вихід телят. Влив рівня годівлі на продуктивність корів у племінних підприємствах представлений у табл.1.

Дані таблиці 1 свідчать, що в підприємствах III групи, де витрати кормів становлять 61,6 ц. к. од., у структурі раціонів корів найвища частка концентрованих кормів. Збалансована годівля за всіма поживними елементами (речовинами) дозволила уникнути

перевитрачання кормів та отримати більш високу продуктивність худоби. Так по III групі підприємств вихід телят на 100 корів на 13,2% вищий ніж у підприємствах I групи і на 5,6% вищий, ніж у II групи. Як відомо, із збільшенням рівня витрат кормів збільшується рівень собівартості виробництва 1 ц молока, що негативно впливає на рівень отриманого прибутку від реалізації продукції та на рівень рентабельності виробництва племінних ресурсів.

Таблиця 1

Залежність між рівнем годівлі та продуктивністю корів у племінних підприємствах Хмельницької області, 2005р. *

Показники	Групи підприємств за рівнем витрат кормів на корову, ц.к. од.			
	до 51,0	51,1-60,0	понад 60,0	у середньому
Кількість підприємств	9	12	16	37
Середні витрати кормів на корову, ц. к. од.	49,6	54,3	61,6	56,7
Частка концкормів у структурі раціонів, %	25,4	27,8	30,1	29,1
Середньорічний надій молока на корову, кг	3870	4180	5140	4370
Вихід телят на 100 корів, голів	83	89	94	92

* Розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Однак слід відзначити окремі підприємства, де високопродуктивне стадо корів у поєднанні з повноцінною годівлею забезпечує високу продуктивність. Так, у племзаводі ТОВ “Старт” Теофіпольського району Хмельницької області від української чорно-рябої породи корів отримували надой на рівні 6500-7000 кг молока на рік і 100 телят на 100 корів.

Товарні підприємства значно гірше забезпечують молочне стадо корів необхідними кормами. У більшості підприємств області дефіцит протеїну в раціоні складає до 35%, вітамінів та інших біологічно активних речовин — понад 50%. Відповідно продуктивність корів залишається дуже низькою (табл.2).

Дані табл. 2 показують, що у товарних підприємствах області для годівлі однієї корови витрачали на 12,6-22,5% менше кормових одиниць, ніж у племінних підприємствах. А низька продуктивність корів і перевитрати кормів не дозволяли досягти зниження

собівартості молока і більшість підприємств отримували збитки від його реалізації. Основною причиною низьких надойв залишається неповноцінна і незбалансована за вмістом амінокислот, вітамінів і мікроелементів годівля тварин.

Таблиця 2

**Вплив рівня годівлі корів на їх продуктивність у товарних підприємствах
Хмельницької області, 2005р. ***

Показники	Групи підприємств за рівнем витрат кормів на корову, ц.к. од.			
	до 35,0	35,1-45,0	45,1-55,0	понад 55,0
Кількість підприємств	16	165	188	41
Середні витрати кормів на корову, ц. к. од.	33,1	40,3	48,2	56,4
Частка концкормів у структурі раціонів, %	8,7	9,2	11,1	14,6
Середньорічний надій молока на корову, кг	2110	2650	3260	3940
Вихід телят на 100 корів, голів	75	76	84	87

* Розраховано за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області

Для подальшої інтенсифікації галузі племінного скотарства необхідно забезпечити виробництво та продаж молока при мінімальних витратах кормів не більше 1,2-1,3 ц корм од в товарних підприємствах і 1,1-1,15 ц к. од. у племінних підприємствах [3]. Тільки при повноцінній і збалансованій годівлі племінні ресурси зможуть повністю проявити свій генетичний потенціал і дати високу продуктивність. Отже, збільшення поголів'я великої рогатої худоби у товарних підприємствах повинно базуватися на оптимізації годівлі тварин, удосконаленості технологій їх утримання та виробництва молока і приросту молодняку, а також селекційній роботі. Суттєвою умовою інтенсивного ведення молочного скотарства є наявність приміщень з відповідним мікрокліматом, фронтом годівлі, вільним доступом до води і корму, виходом тварин для прогулянок і на пасовища тощо

Висновки. Рівень годівлі протягом періодів вирощування і використання корів має забезпечити запрограмовану продуктивність поголів'я та оплату корму. Сівозміни в племінних підприємствах повинні забезпечувати концентрованими, грубими та соковитими кормами для більш повного використання генетичного

потенціалу продуктивності худоби. Наукове обґрунтування шляхів забезпечення підприємств з інтенсивною технологією виробництва власних кормових ресурсів, організація повноцінної годівлі корів за необхідними елементами корму дозволять підвищити ефективність їх використання. Відповідно буде отримано меншу собівартість 1ц молока і приросту молодняку великої рогатої худоби та кращі фінансові результати в кінці року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основы интенсификации производства продуктов животноводства. В.Л. Владимиров, Ю.Н. Григорьев, А.М. Жиряков и др. – М.: Агропромиздат, 1987. – 255с.
2. Нормы и рационы кормления сельскохозяйственных животных: Справочное пособие / Под ред. А.П. Калашникова, Н.И. Клейменова, В.Н. Баканова и др. – М.: Агропромиздат, 1985. – 352с.
3. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні / За ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 340с.

ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ

Д.О.Завтур, здобувач

Інститут регіональних досліджень НАН України м.Львів

У статті розкрито наслідки вступу України до світової організації торгівлі для сільського господарства країни. Висвітлено досвід інших держав щодо членства в СОТ. Визначено позитивні моменти та ризику для сільськогосподарських товаровиробників.

В статье рассмотрены последствия после вступления Украины во всемирную торговую организацию для сельского хозяйства страны. Раскрыто опыт других стран-членов ВТО. Показаны положительные моменты и риски для сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Вступ. Вступ України до СОТ може справити різний вплив на галузі економіки. Це пов'язано з тим, що деякі галузі характеризуються високим ступенем експортоорієнтованості, інші, навпаки, задовольняють потреби майже виключно внутрішнього ринку, деякі галузі потребують дуже значних капітальних інвестицій з досить значним терміном окупності, інші — можуть забезпечити стабільні прибутки вже через порівняно незначний проміжок часу. Все це впливає на те, яким чином та як довго певні галузі пристосовуються до умов діяльності на лібералізованому ринку. Питання вступу України до СОТ розглядалось у багатьох публікаціях вітчизняних вчених, зокрема, у працях І.Майорової [1], Ю.Макогона, В.Панкова [2], Т.Мельник, О.Куринської [3], С.Осики, О.Оніщука, А.Осики, В.Пятницького, О.Штефанюка [4, 5, 7], Т.Поді [6] та інших.

Постановка завдання. Завданням статті є вивчення наслідків вступу України до світової організації торгівлі для окремих галузей економіки.

Результати. В сільському господарстві України зайнято більше 16% від загальної кількості працюючих; зосереджено більше 20% основних виробничих фондів держави; створюється майже третина валового внутрішнього продукту України; зосереджено 41,8 млн.га сільськогосподарських угідь, в тому числі, 32,7 млн.га ріллі.

Здійснені упродовж останніх двох років реформи в агропромислового комплексу дозволили перебудувати земельні та майнові відносини та створити якісно нові організаційно-правові форми господарювання, які базуються на принципах непорушності права приватної власності на землю та майно. Вдалося зробити кроки в напрямі подальшого формування прозорого ринкового середовища, запровадити механізми здешевлення кредитів, що сприяло притоку фінансових ресурсів комерційних банків для фінансування потреб сільськогосподарського виробництва. Надання приватному виробнику права самостійно обирати форми господарювання, каналів реалізації, партнерів по співпраці, зміни форм і методів державного впливу на процеси соціально-економічних перетворень на селі сприяли закріпленню позитивних тенденцій, що намітилися з 2000 року. Зокрема, здійснено реформування сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю.

Головними позитивними наслідками для аграрного сектору від набуття Україною членства в СОТ можуть стати: стимулювання технологічного оновлення та переозброєння національного виробництва відповідно до світових стандартів внаслідок суттєвого збільшення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс України; поширення доступу українських товарів до ринків 145 країн-членів СОТ, частка торгівлі яких складає більше 95% від загальносвітових обсягів; поживавлення виробництва в експортоорієнтованих галузях економіки, у т.ч. й АПК, внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків; скорення структурних реформ в аграрному секторі. Структурні пріоритети визначатимуться потенціалом конкурентоспроможності галузей і підприємств на зовнішніх ринках, а спрощення процедур доступу до цих ринків має прискорити структурні зміни; розширення асортименту та якості пропонованих на ринку продовольчих товарів, зниження їх ціни, що є позитивним для споживачів.

Можливі негативні наслідки для аграрного сектору від набуття Україною членства в Світовій організації торгівлі: загострення конкурентної боротьби між національними та іноземними виробниками цукру, молочних продуктів, картоплі, овочів та фруктів;

можливе звуження внутрішнього ринку збуту для національних товаровиробників; зростання експорту товарів, що споживаються в українському АПК (насіння соняшнику, продовольчого та кормового зерна) може спричинити підвищення цін на них на внутрішньому ринку.

Важливим є те, що правила СОТ не передбачають скасування субсидування сільського господарства, а лише вимагають введення граничного рівня для державних субсидій. Так, якщо в останні роки державне субсидування сільськогосподарського сектору в Україні було практично відсутнє, то на переговорах щодо вступу до СОТ Україна відстоює рівень внутрішньої державної підтримки у сумі 1,37 млрд. дол. США на рік. Слід відзначити, що в Україні загалом існує значно менший рівень державної підтримки сільського господарства, ніж у розвинених країнах. І хоча Україні доведеться обмежити використання субсидій, що підлягають скороченню згідно з Угодою СОТ про сільське господарство, вона може відповідно збільшити використання дозволених субсидій, зокрема на такі цілі, як фінансування дослідницьких, учбових, консультативних і маркетингових програм, створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки, страхування та гарантування безпеки доходів, виплати на відшкодування збитків від стихійних лих, допомогу на структурну перебудову, виплати за програмами охорони довкілля та регіональними програмами допомоги. Внаслідок лібералізації доступу до ринку аграрної продукції України не слід очікувати критичного для національного сільського господарства збільшення обсягів імпорту. Ринок сільськогосподарської продукції, виробництво якої є для України традиційним, захищений від імпорту наступними факторами: суттєвими транспортними витратами на доставку імпоротної продукції порівняно з продукцією місцевого виробництва; відсутністю інфраструктури надходження та розподілу значних обсягів імпоротної сільськогосподарської продукції у регіонах; невисокою купівельною спроможністю населення; традиційними уподобаннями людей (в першу чергу, у сільській місцевості).

Завдяки зменшенню втрат від дискримінаційних заходів, що становлять 2-3 мільярди доларів на рік, від вступу до СОТ виграють насамперед експортнозорієнтовані галузі економіки. Українські споживачі виграють від збільшення асортименту товарів, підвищення їхньої якості та зниження ціни. Підвищення платоспроможності населення вплине на зростання виробництва та поліпшення соціально-економічних показників країни. Та найголовнішим ефектом, пов'язаним зі вступом України до СОТ, стане поява додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ. Створення цивілізованих умов конкуренції стимулюватиме прискорення структурних реформ, даючи поштовх для підвищення конкурентності економіки. Цьому сприятиме приведення українського законодавства в сфері податків, митного регулювання, регулювання у сфері послуг, в охороні інтелектуальної власності відповідно до норм і правил СОТ.

Досвід різних країн свідчить, що швидкість вступу до СОТ залежить від політичної волі влади й рівня професіоналізму людей, яким доручено вести переговорний процес. Багаторічні переговори, пов'язані зі вступом України до СОТ, можуть свідчити не тільки про недостатню увагу до цього процесу з боку влади, а й про слабкість реформ у національній економіці. Нинішній уряд зміг впритул наблизити Україну до вступу до цієї організації.

Україна, всупереч зарубіжним прогнозам, подолавши політичну кризу, прийняла останній пакет законів, який впритул наближує державу до вступу в СОТ. За прогнозами Мінекономіки, після вступу України до СОТ вітчизняну економіку чекає додатковий приріст на 2% і зростання прибутків населення на 3% завдяки подорожчанням вартості праці.

Висновок. Набуття членства України у СОТ надасть їй створення цивілізованих умов конкуренції, зростання прозорості державної політики і приведення законодавства у відповідність до норм і правил СОТ. Вважаємо, що ці чинники сприятимуть зростанню обсягів іноземних інвестицій в економіку України і покращенню умов для аграрного підприємництва.

Аналіз досвіду інших країн і можливих наслідків від набуття України членства у СОТ, навіть для одного із товарних ринків України (агропродовольчого) вказує, що цілковита реалізація можливостей від участі в цій організації і мінімізація соціальних та економічних втрат здійснюється лише за умови ефективної реалізації довготермінової соціально-економічної стратегії країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Майорова І. Процеси консолідації у світовій торгівлі: постановка проблеми для українських виробників // Економіст. – 2005. – №6. – С. 67-69.
2. Макогон Ю., Панков В. Інноваційна діяльність і стратегія підвищення конкурентоспроможності продукції: міжнародний і регіональний аспект // Економіст. – 2005. – №6. – С. 40-48.
3. Мельник Т., Куринська О. Шляхи удосконалення нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України за умов вступу до СОТ // Економіст. – 2004. – №6. – С. 76-80.
4. Осика С., Онішук О., Осика А., Пятницький В., Штефанюк О. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ / у регулюванні світової торгівлі. – К.: УАЗТ, 2000. – 288с.
5. Осика С., Пятницький В. Світова організація торгівлі – відкриті двері на шляху інтеграції України у світовий економічний простір // Вісник УАДУ. – 1999. – №3. – С. 78-85.
6. Пода Т.О. Врегулювання суперечок в СОТ // Зовнішня торгівля. – 2006. – №3 (26). – С. 18-24.
7. Пятницький В. Стратегії розвитку торгівлі в контексті вступу України до СОТ // Вісник КДТЕУ. – 1999. – №3. – С. 3-10.

НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМ ВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА З МЕТОЮ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

А.О.Касьяновська, здобувач

Миколаївський навчально-науковий інститут Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Вступ України до СОТ зобов'яже її виробити стабільну і "прозору" аграрну політику, метою якої мають стати створення висококонкурентного аграрного виробництва і забезпечення продовольчої безпеки країни.

Вступление Украины в ВТО обяжет ее выработать стабильную и "прозрачную" аграрную политику, целью которой должны стать создание высококонкурентного аграрного производства и обеспечение продовольственной безопасности страны.

Угода про створення Світової організації торгівлі (СОТ) набрала чинності 1 січня 1995 року. Створення цієї організації було результатом останнього раунду переговорів країн — членів ГАТТ — Уругвайського раунду. В рамках ГАТТ/СОТ діє правило про єдність зобов'язань, за яким держави, що бажають стати членами СОТ, повинні приєднатися до всіх угод, на які поширюється це правило. СОТ створена, в першу чергу, для того, щоб сприяти виконанню цього пакету угод, що разом називають Угодами Уругвайського раунду.

СОТ дозволяє державам "захищати" свій внутрішній ринок, але ці обмеження повинні бути тільки у формі тарифів. Це означає, що заборонені такі засоби обмеження імпорту, як:

- занадто складні митні процедури;
- завищені митні збори;
- складні процедури підтвердження походження товарів;
- деякі види державних субсидій підприємствам;
- стандарти на товари.

Вступ України до СОТ зобов'яже її виробити стабільну і "прозору" аграрну політику та дотримуватися її. Усе це сприятливо вплине на залучення до галузі іноземних і внутрішніх інвести-

цій. Будучи членом цієї організації, наша держава зможе брати участь у виробленні спільної аграрної політики і правил міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією, а також поліпшити перспективи сільськогосподарського зростання за рахунок скорочення неефективних затрат на неринкові заходи. Україна дістане можливість впливати на врегулювання суперечок і захищатися від свавілля торгових партнерів.

Як член СОТ Україна зможе істотно підтримувати своє сільське господарство. Правила СОТ передбачають застосування заходів підтримки сільського господарства, що належать до так званого “зеленого кошика”, які не підлягають скороченню і контролю з боку СОТ, а також є найбільш ефективними для забезпечення стабільного і довгострокового розвитку цієї галузі.

Стратегічною метою розвитку аграрної політики України мають стати створення висококонкурентного аграрного виробництва і забезпечення продовольчої безпеки країни. Продовольча безпека — офіційно прийняте у міжнародній практиці поняття, що використовуються для характеристики стану продовольчого ринку країни або групи країн.

Українські експерти мають дві точки зору щодо поняття “продовольча безпека”: 1) це підтримання постачання продуктами на рівні, достатньому для забезпечення здорового харчування; 2) це самозабезпечення сільськогосподарською продукцією і захист вітчизняних виробників.

Досягнення національної продовольчої безпеки можливо забезпечити за умов:

- визначення рівня самозабезпечення основними продовольчими товарами і критичного рівня імпорту;
- використання комплексу заходів щодо підтримки вітчизняного сільськогосподарського виробництва;
- розробки і використання захисних заходів зовнішньоекономічного характеру;
- створення і підтримання на необхідному рівні страхових перехідних запасів продовольства.

Сучасний стан продовольчої безпеки України можна охарактеризувати як позитивними так і негативними тенденціями.

До позитивних тенденцій належать:

- зростання доходів населення;
- поліпшення умов самозабезпечення населення продовольством внаслідок розширення розмірів особистих селянських господарств сільського та масового наділу міських жителів земельними ділянками для виробництва сільгосппродукції;
- поступове відновлення на основі прийнятих на державному рівні двосторонніх угод порушених традиційних продовольчих зв'язків з країнами СНД;
- формування ринкової інфраструктури, яка включає систему оптових продовольчих ринків та маркетингової інформації.

До негативних тенденцій належать:

- зниження купівельної спроможності населення, що призвело до скорочення споживання продовольства та погіршення структури харчування;
- недосконалість регулювання державою зовнішньої торгівлі продовольством.

У розвинених країнах, які є основними експортерами продовольства реалізовується державна продовольча політика, яка характеризується державним регулюванням і підтримкою сільгоспвиробництва з використання кредитів, позик, дотацій, контролем над збутом і зовнішньою торгівлею, становленням особливих умов до якості. Рівень державної підтримки сільського господарства в Україні становить 8,3% (для порівняння у США — 40%, Японії і Франції — 72%, країнах ЄС — 35%). Варто було б зазначити, що частка субсидій у вітчизняному сільському господарстві у 2001 році становила 2,4% ВВП.

В Україні відсутня програма державної продовольчої політики, хоча в СРСР на період до 1990 року була розроблена продовольча програма, мета якої була в якомога стисліше строки розв'язати завдання безперебійного постачання населення продовольством. Радянська продпрограма передбачала забезпечення єдиного планування пропорційного і збалансованого розвитку сільського господарства і галузей промисловості, що його обслуговують, чіткої їх взаємодії по нарощуванню виробництва сільгосппродукції,

поліпшення її зберігання, транспортування, переробки і доведення до споживача. Але в Україні створено правову базу розвитку, виробництва і збуту високоякісної продовольчої продукції, захисту прав споживачів, посилено контроль державних органів за якістю продукції.

Однак, сільськогосподарські підприємства зможуть вирішити проблему забезпечення безпеки країни і самостійно. Для цього вони можуть створити об'єднання між собою. Розрахувавши потребу у своїй продукції на певний проміжок часу і зробивши прогнози врожаїв на цей період, підрахувати необхідні стратегічні запаси продукції. Ці запаси зможуть забезпечити потреби населення і держави у сільськогосподарській продукції, зменшивши закупівлі її у зарубіжних постачальників за більш високою ціною. Тому можна пропонувати законодавчо закріпити державні гарантії підприємствам, які самостійно фінансують себе.

Визначаючи стратегію розвитку своєї аграрної політики, Україна повинна орієнтуватися на перспективу вступу до ЄС. Однак на момент вступу до цієї організації Спільна аграрна політика ЄС матиме зовсім інший зміст, ніж сьогодні. Тому збалансована, ефективна аграрна політика України, яка забезпечить високу конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на внутрішньому і світових аграрних ринках, слугуватиме важливим позитивним аргументом при розв'язанні питання про її членство в ЄС, а також дозволить їй зайняти належне місце в міжнародному поділі аграрної праці. В таких умовах сільське господарство України дійсно може стати житницею не тільки Європи, але й інших континентів, спеціалізуючись на виробництві видів продукції, найбільш ефективних для наших умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'яненко С., Свідерська І. До питання про стратегію розвитку аграрної політики України // Економіка України.- 2004.-№8.
2. Марченко О. До питання поєднання державного і ринкового регулювання продовольчої безпеки // Економіка України.- 2004.-№ 7.
3. Менеджмент внешнеэкономической деятельности./ Под ред.Кириченко А.А.- Киев, 1998. – 464с.
4. Циганкова Т.М, Гордєєва Т.Ф. Міжнародні організації: Навч. Посібник.- Вид.2-ге, переоб. і доп. -К:КНЕУ,2001 – 340 с.

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОВОЧЕКОНСЕРВНОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

Г.М.Рябенко, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто основні засади організації маркетингової діяльності в овочеконсервному підкомплексі АПК та запропоновано етапи її здійснення на регіональному ринку овочів.

Рассмотрены основные положения организации маркетинговой деятельности в овочеконсервном подкомплексе АПК и предложены этапы ее осуществления на региональном рынке овощей.

Постановка проблеми. Ринкова орієнтація і реформування економічних відносин агропромислових підприємств зумовлюють розвиток вільної конкуренції, швидкої реакції на зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі країни, готовність виважено ризикувати, обов'язково ефективно використовувати науковий, виробничий і людський потенціал та прагнення суспільства до більш високого рівня життя. Ринковий механізм господарювання не має географічних обмежень, адже він становить систему об'єктивно діючих і свідомо регульованих правових, економічних та організаційних відносин, які в процесі господарської діяльності визначають її рівень ефективності і кінцеву результативність.

У нинішніх економічних умовах успішне функціонування ринку може бути забезпечене наявністю кількох елементів: виробників і споживачів, попиту і пропозиції, цін, конкуренції. Закономірно, що об'єднуючою ланкою між даними елементами виступає маркетингова діяльність, за допомогою якої здійснюється вплив на всі стадії відтворювального процесу (виробництво, розподіл, обмін, споживання), а також на зовнішнє середовище.

Враховуючи ринкові умови, продукція, що виробляється повинна знайти покупця, тобто ринок збуту. Саме тому, проведення маркетингового аналізу діяльності підприємства є необхідним особливо в сучасних умовах, коли більшість вітчизняних аграрних

підприємств залишаються збитковими.

Аналіз останніх публікацій. Проблемами маркетингу в АПК займається певна частина вчених-економістів. Серед них: Г.М.Биков, О.П.Гоголя, Т.Г.Дудар, І.Г.Матчина, В.М.Рабштина, В.А.Рибінцев, П.Т.Саблук, В.І.Топіха, І.І.Червен та ін.

Постановка завдання. Аналіз літературних джерел показав, що деякі витання, пов'язані з маркетинговою діяльністю підприємств, об'єднань та інших формувань, все ж залишаються не до кінця вирішеними. Саме вони і послужили предметом дослідження статті, метою якої є вивчення сучасного стану маркетингової діяльності підприємств овочеконсервного підкомплексу АПК, виявлення існуючих тут недоліків і розроблення пропозицій щодо удосконалення та підвищення ефективності організації маркетингу.

Виклад основного матеріалу. В основі ефективного ведення сільськогосподарського виробництва лежать сучасні підходи й методи господарювання, тому неможливо господарювати в ринкових умовах без добре налагодженої маркетингової служби за всіма напрямками господарської діяльності. Сільське господарство характеризується певним рівнем ризику, який можна зменшити за допомогою належним чином організованих маркетингових заходів [1].

Організація стабільного конкурентоспроможного господарського механізму взаємопов'язана із нарощуванням виробництва, збутом продукції і зниженням виробничих витрат. Проте в продовольчому комплексі відбулися зміни, які характеризуються тим, що урізноманітнилися форми господарювання, скоротилося виробництво продукції. Домінуючі позиції у виробництві продукції належать приватному сектору.

Дедалі більшу частку сільгоспвиробників становлять невеликі приватні господарства, рівень товарності яких постійно зростає. Втрачають значимість традиційні канали збуту, не викоренений бартер, частина продукції видається в рахунок орендної плати та оплати праці. За цих умов є необхідним застосування маркетингових заходів на всіх рівнях. Цьому сприяє кооперація й інші об'єднання товаровиробників для організації ефективних збутових партій продукції. Останніми роками виробництво овочів із суспіль-

ного сектора перемістилося у приватний, відповідно зросли пропозиції продукції господарств населення.

Перед сільськогосподарськими товаровиробниками постає низка серйозних економічних проблем, зокрема: відсутність інформації про ринки; низькі реалізаційні ціни та низький споживчий попит; обмежена конкурентність на ринку; відсутність впевненості у точному виконанні угод, що перешкоджає налагодженню довгострокових стосунків із покупцями та клієнтами; обмежений доступ до конкурентних пропозицій щодо постачання продукції та нерозвинена інфраструктура тощо [2].

Разом із тим, нарощування обсягів товарної овочеконсервної продукції, забезпечення її реалізації потребує освоєння нових додаткових ринків, включаючи вихід на зарубіжні ринки, що становитиме зміст поточних завдань кожного господарства в сфері маркетингу.

Для розв'язання цих завдань розробляється стратегія маркетингу, суть якої полягає в раціональній, логічній і осмисленій структурі, керуючись якою великі сільськогосподарські підприємства окреслюватимуть сегменти ринку, визначатимуть комплекс маркетингу з метою одержання прибутку.

Маркетинговий аналіз овочеконсервного підкомплексу АПК являє собою систему знань, які пов'язані з дослідженням ринкових процесів. Маркетинг є видом підприємницької діяльності, методом господарського управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства, спрямованою на задоволення існуючих потреб споживачів та виявлення і задоволення нових шляхом послідовних дій відповідно до вимог ринку, вироблення конкурентоспроможного товару, його ефективного збуту, скорочення часу руху товару до споживача тощо.

Головним завданням маркетингу овочеконсервного підкомплексу АПК є забезпечення постійної конкурентоспроможності продукції і підприємства, що характеризується його прибутковістю вище середнього рівня серед учасників ринку. Основною метою маркетингу є підвищення рівня споживання за рахунок удосконалення виробництва і якості продукції.

Кінцева мета маркетингу овочеконсервного підкомплексу

АПК — одержання максимального прибутку за рахунок розширення обсягів виробництва та продажу виробленої продукції.

Водночас маркетинг овочеконсервного підкомплексу АПК передбачає не тільки орієнтацію на наявний попит, але і стимулювання та розширення його. Результативність маркетингових заходів великою мірою залежить від своєчасного їх опрацювання. Вони мають охоплювати, крім збуту, всі процеси господарської діяльності, включаючи й технологічний процес виробництва.

Маркетингова діяльність у сільськогосподарських формуваннях овочеконсервного підкомплексу АПК повинна забезпечити: надійну, достовірну і своєчасну інформацію про кон'юнктуру ринку, структуру та динаміку конкретного попиту, смаки й уподобання покупців, цінову ситуацію, тобто інформацію про зовнішні умови функціонування сільськогосподарського підприємства. Така інформація має дати відповіді сільськогосподарському підприємству, яку продукцію виробляти, в якій кількості, та де і кому вигідніше реалізувати вироблену продукцію.

Саме тому в сучасних умовах важливого значення набуває необхідність створення служби маркетингу на підприємствах овочеконсервного підкомплексу АПК, основними завданнями якої є:

- комплексне вивчення ринку овочів і перспектив його розвитку, пристосування виробництва до вимог споживача;
- вивчення діяльності конкурентів, стратегії і тактики їхнього впливу на покупців (реклама, цінова політика, інші методи конкурентної боротьби);
- чітка організація виробництва, залучення до неї науково-дослідних установ.

Співробітники служби маркетингу повинні вміти вибирати вигідні ринки, аналізувати ринкову ситуацію, готувати рекомендації та рекламні повідомлення про випуск нових сортів і гібридів овочевих культур і прогнозувати ринки, розробляти стратегію, тактику торгівлі, забезпечувати основні вимоги до насіння, його асортименту, визначати цінову і збутову політику господарства та контролювати її здійснення.

Система маркетингу в овочеконсервній сфері має охоплювати такі складові частини, як заготівля, зберігання, транспортування,

товарна доробка й доочищення, оптова та роздрібна торгівля. Конкуренція та інші принципи функціонування ринкових відносин зумовлюють необхідність розширення та істотного поліпшення роботи кожної складової частини системи маркетингу на основі впровадження досягнень науки й передового досвіду.

Маркетингову діяльність овочеконсервного підкомплексу АПК доцільно розпочинати з формулювання маркетингової стратегії, оскільки вона забезпечує обґрунтування ринкової спрямованості підприємства. При цьому слід враховувати особливості аграрного ринку, зокрема, деякі види продукції сільського господарства мають спільні характеристики; більшість видів продукції збирають раз на рік і споживаються протягом року нерівномірно, що зумовлює коливання попиту і, відповідно, сезонне коливання цін; наявність великої кількості виробників аналогічної продукції породжує рівень конкуренції, високу цінову циклічність на агропродукцію.

Маркетингові дослідження овочеконсервного підкомплексу АПК дозволяють визначити мету відносно рівня продажу (на підставі оцінки обсягу ринку, визначення основних та потенційних споживачів); намітити рівень прибутковості, визначити рівень продажу; розробити стратегії для окремих сегментів ринку на підставі даних про кон'юнктуру кожного окремого ринку; встановити фінансові цілі на підставі прогнозу продажної ціни товару; розробити стратегію комунікації та заходи щодо просування товару на ринки, встановити перспективні цілі та розробити стратегію розвитку підприємства.

Висновки та пропозиції. Маркетинг в овочеконсервному підкомплексі АПК є одним із шляхів стимулювання зростання виробництва і реалізації овочевої продукції, основним завданням якого є нарощування випуску конкурентоспроможної овочевої продукції та обмеження виробництва тих з них, які не користуються попитом. Основним завданням маркетингової служби є формування перспективних обсягів та асортименту овочевої продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоголя О.П. Становлення маркетингу у ринковій трансформації сільсько-го господарства//Економіка АПК. – 2002. – № 5. – С.110-114
2. Козуб Н.М. Вплив маркетингової діяльності господарств на їх фінансовий стан//Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2003. – № 4(24). – С.65.

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ ДО СОТ

В.В.Сальдо

Інститут регіональних досліджень, м. Львів

Підвищення добробуту нації на основі розвитку конкурентних переваг підприємств на українських і закордонних ринках є одним з найважливіших завдань держави.

Повышение благосостояния нации на основе развития конкурентных преимуществ предприятий на украинских и зарубежных рынках является одним из важнейших заданий государства.

Постановка проблеми. Підвищення добробуту нації на основі високого рівня конкурентоспроможності є не тільки основною метою уряду, а й загальнонаціональним завданням, до вирішення якого мають бути залучені всі верстви українського суспільства. Як відомо, уряди приділяють велике значення питанню конкурентоспроможності національних економік у зв'язку з надзвичайною важливістю соціально-економічного завдання, що на них покладається: забезпечення стабільно високого рівня життя громадян суспільства. Внаслідок існування тісного зв'язку між розвитком економіки та рівнем життя у суспільстві регулювання економічного механізму має пов'язуватися з удосконаленням методів, що надають розвитку нового поштовху. А отже, створення умов підвищення конкурентоспроможності економіки є одним із головних факторів забезпечення високого рівня життя нації. Натомість, сприяння монополізму через усунення конкурентів призведе до зниження фінансових можливостей, зокрема й для поліпшення якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними і зарубіжними вченими опубліковано значну кількість напрацювань щодо сутності конкурентоспроможності, шляхів її підвищення, підготовки вступу до СОТ. Наскільки важливим є рівень конкурентоспроможності для інших країн свідчить вислів професора

Гарвардського університету Роберта Рейча: “Америка завжди процвітала за рахунок конкуренції, тому одна думка про втрату конкурентоспроможності на світових ринках викликає у жителів США загальну стурбованість, яку можна назвати своєрідною масовою хворобою” [1].

Існує безліч тлумачень визначення конкурентоспроможності національної економіки та чинників, що її утворюють. Але у зв’язку з тим, що практично конкурують саме фірми, найповніше, на наш погляд, визначення конкурентоспроможності національної економіки наводить Міжнародна організація “Європейський форум з проблем управління”. Відповідно до нього конкурентоспроможність — це реальна і потенційна можливості фірм в існуючих для них умовах проектувати, виготовляти та реалізовувати товари, що за ціновими та не ціновими характеристиками є привабливішими для споживачів, ніж товари їхніх конкурентів.

Стан конкурентоспроможності залежить від взаємозв’язку між умовами пропозиції та попиту. Кожен з цих елементів не може окремо створювати для нації високий потенціал, особливо у перспективі. Характерно, що низька платоспроможність нерозвинутих країн не дозволяє їм спожити велику кількість товарів, що були вироблені у розвинутих країнах. Це стримує розвиток останніх, накопичуються проблеми реалізації, що, зрештою, призводить до зменшення їхньої конкурентоспроможності.

Майкл Портер, один із провідних сучасних дослідників проблем конкурентоспроможності, наголошував на необхідності відмови від терміна “конкурентоспроможність нації” як такого, що забезпечує економічний розквіт країни. “Головна мета держави — зазначає він, — забезпечити власним громадянам досить високий та зростаючий рівень життя. Здатність держави це зробити залежить не від якогось аморфного терміна “конкурентоспроможність”, а від того, наскільки продуктивно використовуються національні ресурси — праця та капітал” [2].

Постановка завдання. Як суб’єкт міжнародних економічних відносин Україна має свідомо входити до системи світогосподарських зв’язків з метою якнайефективнішого використання усіх їхніх

можливостей та підвищення рівня конкурентоспроможності. Однак на практиці конкурентоспроможність національної економіки поки що постійно знижується. Отже, для з'ясування причин такого стану слід проаналізувати внутрішні та світові тенденції, що пояснюють походження цих процесів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку МЕРВ відзначається викривленнями конкуренції. Вони полягають у тому, що ефективність виробництва товарів відходить на другий план, а провідну роль починають відігравати фактори вартості ресурсів у різних економічних системах і можливість отримання більшої рентабельності, не зумовленої ефективністю використання ресурсів. Таким чином, стали наявними усі протиріччя злиття нерівномірно розвинених економічних систем на не паритетній основі. Для конкурентоспроможності це означатиме руйнацію її базових засад.

Класичні концепції конкурентоспроможності, що розглядають умови її досягнення у стабільному ринковому демократичному середовищі, часто не можуть відповісти на те, які заходи треба вжити щодо її збереження у сучасних умовах обома сторонами — сильною та слабкою. А швидкість цих процесів практично не залишила часу для впровадження адекватного регулювання. На сучасному етапі, коли вже виявляються негативні наслідки, зокрема і у високорозвинутих країнах (неплатежі за надані кредити, перевиробництво, підвищення міграції до цих країн, фінансова криза тощо), частіше виникають питання щодо необхідності регуляції та підвищення ролі держави у збереженні конкурентоспроможності, що зазнає надзвичайних ударів від зазначених наслідків.

Нерівномірність систем з різним рівнем продуктивності виробництва, заробітної плати, ставки доходності капіталу, вартості ресурсів, техніко-технологічних можливостей, що визначає масштаб цін, спричинила значне перетікання ресурсів до “сильних” економік. У свою чергу, там відбувається перевиробництво товарів, що не можуть бути реалізовані на внутрішньому ринку (через його насиченість), а також на зовнішньому (через низьку платоспроможність населення). Цих чинників досить для того, щоб обережно підходити до відкриття кордонів і “слабких” економік, що залиша-

ються у ситуації дефіциту. Це є попередженням і для “сильних” економік, де утворюється така кількість ресурсів, яку вони не в змозі використати. Проте, як свідчить практика, розвинуті країни дедалі частіше закривають доступ до свого ринку через встановлення різних бар’єрів, чим створюють для країн зі “слабкою” економікою нерівні умови. Частково така політика пояснюється прагненням країн досягти позитивного сальдо торговельного балансу за будь-яку ціну і без належного врахування побічних результатів як для країн-партнерів, так і для власної економіки. У подальшому заходи щодо виснаження конкурентів та посилення власного монополізму призводитимуть до втрати стимулів підтримки високого рівня конкурентоспроможності.

Аналізуючи вплив держави на формування високого рівня конкурентоспроможності національної економіки, доцільно розглянути конкурентоспроможність нації як вектор складових конкурентоспроможності товару, підприємства, сектора економіки та стану попиту в країні. Взаємодія зазначених складових визначає загальнонаціональний рівень конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність підприємства водночас залежить від конкурентоспроможності товарів і комплексу економічних умов їхнього виробництва та збуту. Сучасні процеси вказують на загострення питань стосовно рівня втручання держави при створенні найбільш сприятливого середовища для національних суб’єктів. Протиріччя нинішніх світових зрушень підтверджують те, що створення у межах однієї країни або регіонального блоку осередку з високою конкурентоспроможністю можливе лише за умов автаркії. В іншому випадку однобічний процес функціонування одного суб’єкта за рахунок іншого призведе до суттєвих негативних наслідків і позбавить першого можливостей розвитку.

Конкурентоспроможність товару визначається на основі ціни споживання, що складається з ціни товару та витрат, пов’язаних з його експлуатацією порівняно з конкурентами. Розвиток економік багатьох регіонів світу дозволяє “сильним” економікам отримувати доступ до дешевших ресурсів, значно зменшуючи ціну виробництва продукції. Так, ціна робить товар привабливішим для покупців.

А отже, через дії окремих виробників, які використовують переваги дешевих ресурсів, неминуче здійснюватиметься тиск на конкурентів. Це змушує останніх або зменшувати ціну, або виходити з ринку. Проте на такій основі відбуватиметься спотворення розвитку конкурентоспроможності: ціна споживання має зменшуватися, а ціна виробництва за рахунок інновацій, прогресивних технологій може і збільшуватися, адже це потребує додаткових капіталовкладень. Натомість триватиме зворотний процес відходу від нецінової конкуренції до її цінових методів, що також негативно впливатиме на конкурентоспроможність.

Отже, до визначення ефективності у тлумаченні конкурентоспроможності треба додати “за інших рівних умов”. Не останню роль у вирівнюванні цих умов відіграє держава.

Уроки світової фінансової кризи висвітлили проблему цінової лібералізації за відсутності ринкових регуляторів. У цьому аспекті важливо зазначити, що абсолютно вільної і нерегульованої цінової політики немає в жодній економічній системі: навіть у країнах з розбудованим ринком цінове регулювання здійснюється численними, не менш впливовими, непрямыми важелями. Отже, у нових умовах важливим завданням уряду є вирівнювання економічних і правових параметрів розвитку суб'єктів економічних відносин з країнами-партнерами для уникнення некерованого перетікання ресурсів, що створює їх дефіцит у межах однієї країни та надлишок — у іншій. Регулювання внутрішнього середовища та нарощення конкурентоспроможного потенціалу виявляється ефективнішим засобом протистояння сильним конкурентам, ніж закриття кордонів.

Підсумовуючи наведене вище, слід зазначити особливості сучасних світових процесів, що суттєво впливають на конкурентоспроможність.

1. Посилення монополізації та тиску на “слабкі країни” (сьогодні транснаціональні компанії контролюють до 40% світового промислового виробництва та понад 50% світової торгівлі).
2. Посилення цінової конкуренції.

3. Диспаритетність розвитку світових економічних систем і прискорення процесу їхнього зближення;
4. Часткова зміна якості конкурентної боротьби (через оволодіння певною кількістю напрямів унаслідок штучного ослаблення конкурентів, наприклад, на території колишнього СРСР).
5. Структурні зрушення у світовому господарстві.
6. Переважання факторів рентабельності над факторами ефективності (через відсутність паритетного регулювання економічних відносин між країнами з різними умовами розвитку).

Висновок. Визначення та оцінка конкурентних можливостей України ускладнені сучасним станом економічного розвитку. Сьогодні визначальним чинником формування високого рівня конкурентоспроможності є відновлення ефективної роботи усіх секторів національної економіки на розширеній основі, оскільки саме така політика стане корисною у змаганні з іноземними конкурентами, які практично усунули національного виробника від конкурентної боротьби. У зв'язку з цим необхідна розробка поміркованої політики внутрішнього курсу, що була б здатна подолати кризові явища у країні та завоювати для неї гідне місце серед країн-партнерів на основі високої конкурентоспроможності національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубовий І.О. Економічні і торговельні відносини США з Японією. – Черкаси: Б. в., 1994.
2. Портер Майкл Е. Международная конкуренция. – М.: Междунар. отношения, 1993.

СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА У КОНТЕКСТІ ПРИЄДНАННЯ ДО СОТ

О.В.Дяченко, аспірант

*Науковий керівник: Л.І.Михайлова, професор, доктор економічних наук
Сумський національний аграрний університет*

Зроблено аналіз соціально-економічного стану українського села, узагальнено та конкретизовано слабкі місця сільського господарства, а також накреслено напрямки дій, які мали б змогу пом'якшити інтеграційні процеси в агропромисловому комплексі України.

Проанализировано социально-экономическое положение украинского села, конкретизированы и обобщены слабые места сельского хозяйства, а также предложены мероприятия, способные смягчить интеграционные процессы в агропромышленном комплексе Украины.

З огляду на наполегливість українського політичного бомонду щодо приєднання до світового співтовариства, залишились лічені місяці до вступу України до СОТ. І хоча багато вже згадано про переваги та недоліки інтеграції, достатньо гострим досі є питання — чи готовий аграрний сектор України до цього, чи здатне українське село при наявних соціально-економічних умовах відігравати відведену йому роль — конкурентоспроможного виробника якісної продукції?

На ці питання намагаються відповісти провідні вчені України: Б.К.Супіханов, Б.Панасюк, П.Т.Саблук та інші, але якщо ми запитасмо пересічного українського селянина, чи дає йому надію вже недалекий та довгоочікуваний вступ до СОТ, навряд чи ми отримаємо позитивну відповідь.

Тому спроба конкретизувати та узагальнити слабкі місця українського села на порозі інтеграції, а також пошук розумних дій, які мали б змогу поліпшити соціально-економічну ситуацію та покращити агропродуктивність, і є метою даної статті.

Багато політиків та вчених зазначають, що вступ України до СОТ загострить конкуренцію на внутрішньому ринку [1]. Дійсно,

вимоги СОТ щодо якості та кількості товарів не завжди відповідають розрахункам українського селянина. З іншого боку, постійно зростають і вимоги українських споживачів щодо якості сільськогосподарської продукції та досягнення прийняттого рівня продовольчої безпеки держави. Бо рівень споживання продуктів в Україні ще не досяг норми [2] не стільки за рахунок неплатежеспроможності населення, скільки за рахунок недостатнього виробництва якісної вітчизняної продукції.

Оскільки законодавство стосовно захисту внутрішнього ринку від неякісної продукції, стандартизація та оцінка імпорту, митне законодавство тощо є слабкими місцями української економіки, звісно, що з відкриттям ринку наповнення внутрішнього ринку продовольства може відбуватися за рахунок неякісного непотребу — яскраво оберненого та дешевого. А це вже загроза не тільки українському виробнику, а й здоров'ю всього населення України.

Не менш слабким місцем є позиція самого сільгоспвиробника: зниження ефективності сільськогосподарського виробництва, великі затрати праці на вирощування сільгосппродукції (у десяткі разів вищі ніж у європейських країнах та США [2]), депопуляція (вимирання) українського села — найгостріші проблеми сьогодення. Але головною, на наш погляд, є проблема деградації людського капіталу. Саме конкурентоспроможний людський капітал є запорукою виробництва конкурентоздатної продукції на всіх рівнях ринку [3].

Усі, хто був у Європі, не можуть не помітити, як комфортно почуває там себе людина, яку б посаду вона не обіймала. І секрет цього для європейських політиків не є взагалі секретом, бо європейська модель ринкової економіки — це економіка із соціальною орієнтацією, а у центрі суспільного проекту — гідність людини, особистості. А чи забезпечено гідність людини, яка працює або мешкає в українському селі? Чи відчуває себе гідним український селянин?

Щоб аграрна економіка була конкурентоспроможною, необхідно, щоб люди, від яких залежить якість, кількість сільськогосппро-

дукції — селяни — жили та працювали у “конкурентоспроможних” умовах. Досвід багатьох країн свідчить, що не пільги, не субсидії, а саме сприяння активізації господарського життя на селі, диверсифікація джерел доходів сільського населення, розвиток позаагровних видів підприємництва, розвиток сільської інфраструктури [4, с. 10] призводить до значних проривів в розвитку сільських територій та підвищення ефективності сільгоспвиробництва. До цього ж спонукає і “зелений кошик” державної підтримки сільського господарства, який регламентується правилами СОТ.

Таким чином, необхідно накреслити основні напрямки дій, необхідних українському селу, які мали б змогу покращити соціально-економічні умови працівників, підвищити ефективність сільгоспвиробництва, допомогти у виробництві конкурентоспроможної продукції.

Перш за все, необхідно розпочати із законодавства, яке захистить внутрішній ринок від неякісної продукції. Власне, українська харчова продукція достатньо якісна та екологічно чиста і може конкурувати із європейською. Необхідно лише законодавчо довести норми та стандарти виробництва і переробки до європейських, а також посилити контроль за якістю у пунктах реалізації.

З цього випливає наступний необхідний крок: перенесення переробної та харчової промисловості у сільську місцевість. По-перше, знижується собівартість готової продукції (матеріальні та часові витрати на транспортування). По-друге, одержуючи кошти за продукцію кінцевого споживання, селянин отримує більше прибутку, тобто більше коштів залишається в селі. Обговорюється навіть можливість створення кластерів [5] за територіальною ознакою: об’єднання сільськогосподарських, переробних та торгівельних підприємств. Поєднання сільського господарства, переробної промисловості і торгівлі кінцевими продуктами споживання створить умови, за яких капітал осідатиме рівномірно на території країни [6]. Це здатне вирішити чимало проблем розвитку територій: надати робочі місця, розвивати інфраструктуру сільських регіонів тощо.

Не менш важливим кроком є впровадження інновацій (новітніх технологій) в аграрному секторі економіки. Це стосується і механізації сільського господарства: використовуючи закордонну техніку, ми все ж таки йдемо позаду розвинутих країн. В той же час ми маємо потенціал власних передових технологій, не можемо працевлаштувати талановитих випускників сільськогосподарських вузів механізаторських факультетів — втрачаємо наявні людські ресурси. Великий потенціал підвищення ефективності маємо у впровадженні інноваційних технологій по переробці сільськогосподарської продукції та її відходів (у тому числі виробництво біопалива), переробка побутових відходів (більшість яких накопичується саме в сільській місцевості, займаючи величезні площі, які мають використовуватися значно ефективніше).

Разом з тим, необхідним є створення якомога більш сприятливих умов для розвитку альтернативної підприємницької діяльності — зеленого туризму, ремесел та інших, що дозволить підвищити доходи сільського населення, підняти рівень зайнятості, сприяти підвищенню престижу сільських територій.

Основним же має стати надання переваги при складанні державного і місцевих бюджетів закладам із “зеленої скриньки”, а саме: розвиток інфраструктури на селі, земельна реформа, науково-дослідні роботи, охорона навколишнього середовища тощо. Цим Україна не тільки виконує зобов’язання перед СОТ, а й сприятиме підвищенню якості життя українського селянина, надаючи йому конкурентні переваги у контексті інтеграційних процесів.

Таким чином, усі вищезгадані заходи мають привести до покращення агропродуктивності, а саме: підвищити реальні доходи сільського населення, створити робочі місця при диверсифікації сфер прикладання праці, посилити конкурентоспроможність українського товару (за рахунок зниження собівартості та поліпшення якості), додати впевненості селянам у їх власних здібностях та майбутньому, збільшити обсяги інвестування, покращити престиж сільських територій України.

Усі ці фактори мають незмінно відігравати позитивну роль у позиціонуванні українського товару на світовому ринку та пом'якшити процеси інтеграції для кожного громадянина особисто.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краснодарська З. Погода на аграрному просторі буде сприятливою // Урядовий кур'єр.. -20 вересня 2005р.- №177. – С.5
2. Супіханов Б.К. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в умовах підготовки вступу до СОТ //Економіка АПК.- 2007. – №5. – С.44 – 49.
3. Соловьёва Т.Н. Конкурентоспособность человеческого капитала как условие формирования конкурентоспособной аграрной экономики //Аграрний форум 2006: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25-29 вересня 2006р., Суми, Україна). – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006. – 360с.
4. Губені Ю. Нова політика – шанс для села. // Урядовий кур'єр.. -1 грудня 2005р.- №229. – с. 10.
5. Ціхановська О.М. Кластеризація як новий методичний механізм розвитку сільських територій //Економіка АПК.- 2007. – №5. – С.153 – 155.
6. Панасюк Б. Безвихідь на селі – загроза для держави. // Урядовий кур'єр.-14 червня 2007р.- №104. – с.9.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СОТ

Л.С.Кравчук, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Прийнявши економічні умови СОТ, Україна спрямовує аграрну політику у ринково-орієнтоване та ліберальне русло. Формування конкурентних відносин сприяє створенню розвиненого, цивілізованого ринку, що включає сферу виробництва й товарообміну.

Приняв экономические условия ВОТ, Украина направляет аграрную политику в рыночно-ориентированное и либеральное русло. Формирование конкурентных отношений оказывает содействие созданию развитого, цивилизованного рынка, который включает сферу производства и товарообмена.

Постановка проблеми. Сільське господарство та торгівля сільськогосподарською продукцією відіграють важливу роль в українській економіці. На державному рівні агровиробництво розглядається як стратегічний сектор економіки. Політика самозабезпечення, значні бар'єри в зовнішній і внутрішній торгівлі продукцією сільського господарства та засобами виробництва, разом із втручанням уряду в агробізнес і відсутністю ринкових інституцій, призвели до стагнації сектора.

Торговельна політика будь-якої держави має вирішальний вплив на механізм передачі цінових сигналів зі світового ринку на внутрішній, і, таким чином, суттєво впливає на ефективність використання внутрішніх ресурсів країни, її здатність використовувати свої порівняльні переваги у зовнішній торгівлі [1]. Отже, адекватна передача цінових сигналів на внутрішній ринок країни повинна супроводжуватися інтеграцією до системи світової торгівлі. Членство в СОТ та підвищення рівня конкурентоспроможності продукції є важливою і навіть необхідною умовою досягнення цієї інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські аграрники-економісти, аналітики, вчені, політики та іноземні фахівці вже

більше десяти років працюють над вирішенням вищезазначеної проблеми. Особливу увагу слід приділити аналітичним спостереженням Сергія Зорі та Штефана фон Крамона-Таубаделя, які проводять аналіз питань аграрної політики, пов'язаних з можливістю України стати членом СОТ. Також С. Зоря, М. Бетлій та О. Кобзев у своїх дослідженнях використовують модель міжнародної сільськогосподарської торгівлі для аналізу впливу аграрної торговельної політики на добробут сільгосптоваровиробників і споживачів в Україні. Питанням розробки методології управління конкурентними перевагами різних об'єктів присвячені роботи як закордонних вчених-економістів — І.Ансоффа, Г.Асселя, Ф.Котлера, М.Портера, А.А.Томпсона, так і вітчизняних дослідників — Е.М.Азаряна, А.Є.Воронкової, В.І.Герасимчука, І.Л.Решетникової, Ю.Ф.Ярошенка. Безпосередньо проблемі аналізу конкуренції в галузі присвятили свої праці такі російські вчені, як Г.Л.Азоєв, А.П.Градов, Н.К.Мойсєєва, А.Д.Юданов та інші.

Ціль статті. Актуальність поставленої проблеми, її теоретична значимість і практична цінність зумовили логічну послідовність розгляду основного питання та постановку завдання — вступ України до СОТ в контексті забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Членство в СОТ вимагає від України завершення переходу до ринкової економіки та передбачає суттєві реформи в економіці і створення ринково-орієнтованих інституцій у сфері сільськогосподарського виробництва та інших областях. Таким чином, в першу чергу необхідно розглянути конкурентоспроможність продукції в сфері АПК України. Зазначимо, що конкурентоспроможність товару — це не тільки висока якість і технічний рівень, а також уміле маневрування в ринковому просторі й у часі, а головне — максимальний облік вимог і можливостей конкретних груп покупців [2]. Наприклад, в основі теорії М.Портера лежать принципи стратегії підвищення конкурентоспроможності в окремо взятих галузях. Жодна країна не може бути конкурентоспроможною абсолютно в усьому. Міжнародна

торгівля дає країні можливість підвищувати продуктивність свого виробництва, спеціалізуючись на тих галузях і сегментах ринку, де її підприємства порівняно більш конкурентоспроможні, ніж іноземні, та імпортуючи ті товари й послуги, за якими її суб'єкти діяльності поступаються закордонним.

Завдяки активному інтересу до проблем підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, досліджено конкурентоспроможність Миколаївської області в розрізі по районах за основними видами сільськогосподарської продукції. Сформований рейтинг ознак конкурентоспроможності територіальних одиниць дає змогу оцінити господарську діяльність кожного району та визначити перспективи розвитку регіону. Оцінка основних видів продукції та кінцевих показників діяльності кожного адміністративного району була проведена базуючись на рейтинговій системі з використанням бальної методики (19 балів є максимум для найбільшого значення, у відповідності до такої ж кількості об'єктів дослідження). Для аналізу продукції рослинництва було згруповано такі показники: урожайність, виробництво та собівартість продукції, рентабельність окремого виду продукції. Продукцію тваринництва характеризували наступні показники: надій на одну корову, виробництво та собівартість продукції, середня ціна реалізації на худобу та птицю, продану переробним підприємствам, прибуток (збиток) від реалізації в розрахунку на одну голову, рентабельність продукції. Узагальнюючими фінансовими показниками було обрано рентабельність продукції рослинництва та тваринництва, сума прибутку і збитку в розрахунку на одне господарство. Після групування вихідних даних по кожному району області та оцінки показників відповідну суму балів було перенесено до зведеної рейтингової таблиці. В результаті перше місце належить Снігурівському району, де виробництво різних видів сільськогосподарської продукції на належному рівні. Друге місце посів Первомайський район, це сталося за рахунок виробництва зерна та соняшнику. Третє місце належить Жовтневому району, де успішно займаються виробництвом картоплі та овочівництвом. Молочне та м'ясне скотарство успішно розвинено в Арбузинському районі. Найприбутко-

вішими у 2005 році були господарства Арбузинського та Миколаївського районів, а найбільше збитку було отримано на одне підприємство Врадіївського району.

Висновки. Отже, в Миколаївській області сільгосппідприємства можуть скласти конкуренцію та здійснювати виробництво конкурентоспроможної продукції не лише на внутрішньому регіональному, а й на зовнішньому ринку. Розвиненими є виробництво зерна, соняшнику та картоплі й овочів. Стабілізується розвиток тваринницького підкомплексу. Останнім часом виробництво м'яса птиці має позитивний рівень рентабельності. Тобто, Україна має високоякісний продовольчий потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сільське господарство України: криза та відновлення/ За редакцією Штефана фон Крамона-Таубаделя, С.Демяненка, А.Куна.- К.: Гарант-Сервіс, 2004.-207 с.
2. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник.- К: Центр навчальної літератури, 2006.-384 с.
3. Економічна енциклопедія. К.: ВЦ "Академія".- 2000.- 278 с.

ДО ПИТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ ДО СОТ

Н.М.Куцмус, аспірантка

Науковий керівник: **Т.О.Зінчук**, кандидат економічних наук, доцент
Державний агроекологічний університет, м.Житомир

У статті аналізуються основні проблеми конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва в Житомирській області на перспективу вступу до СОТ.

В статье анализируются основные проблемы конкурентоспособности сельскохозяйственного производства в Житомирской области на перспективу вступления в ВТО.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Членство у Світовій організації торгівлі виступає одним з головних пріоритетів зовнішньої політики України, фактором підсилення конкурентоздатності її економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі, забезпечення сприятливого бізнес-клімату. Але в процесі інтеграції до СОТ одними з найважливіших виступають інтереси та проблеми сільського господарства, оскільки ця галузь є пріоритетною для України, проте характеризується суттєвими проблемами.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблематика інтеграції сільського господарства України до СОТ досліджується у працях багатьох вчених, серед яких особливо слід відмітити внесок Зорі С., Галушко В., Осташко Т., Дем'яненко С., Зінчук Т., Бородіної О. та багатьох інших. Але аналіз останніх досліджень свідчить про неоднозначність позиції науковців щодо протікання цього процесу, а тому потребує подальших досліджень у зазначеному напрямі.

Особливої уваги проблеми аграрного сектору в умовах середовища Світової організації торгівлі потребують в регіонах радіоактивного забруднення, до числа яких традиційно належить і Житомирська область. Це пояснюється їх додатковими труднощами у забезпеченні якості продукції, а отже і її конкурентоспроможності, що вимагає проведення системних досліджень у цьому

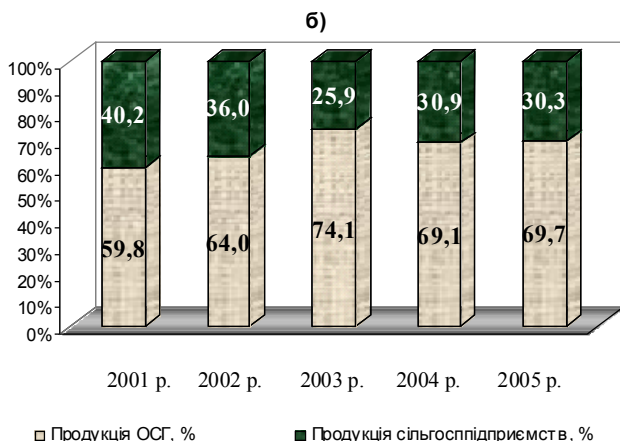
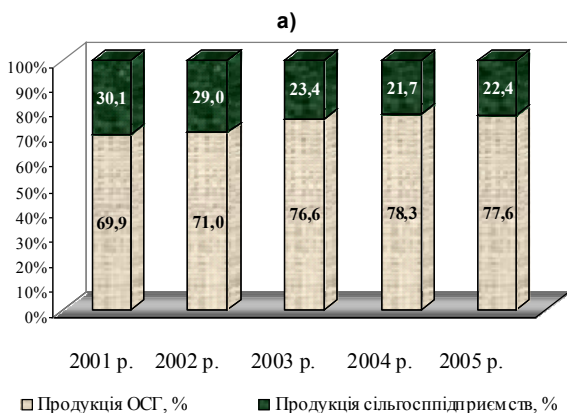
напрямі. З огляду на зазначене, цілями статті є ідентифікація основних проблем забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора Житомирської області в умовах вступу до СОТ, а також перспектив його розвитку на майбутнє, вплив на соціально-економічний стан села.

Результати дослідження. Розвиток та стабілізація ринкових процесів в Україні потребують впевнених кроків у напрямі світової економіки, що забезпечать перебудову принципів внутрішньої політики, перспективи та стимули для економічного та соціального розвитку на майбутнє. Одним з таких кроків є вступ до Світової організації торгівлі, який, за словами президента Європейського руху в Україні Білецького О., виступає як "... механізм покращення конкурентоспроможності держави на світовому ринку" [1]. Процес приєднання до СОТ відбуватиметься особливо гостро саме в аграрному секторі, який, зважаючи на загальні характеристики свого стану та тенденції розвитку, є мало конкурентоспроможним.

Сільське господарство Житомирської області розвивається зі збереженням загальноукраїнських тенденцій, а саме: поступово зростають обсяги виробництва, зменшується частка утилізованих сільгоспугідь, зберігається домінуюча позиція особистих селянських господарств як виробників агропродукції (рис. 1).

Як свідчать дані рисунку, особисті селянські господарства області являються основними виробниками продукції як у галузі тваринництва, так і рослинництва. За даними 2005 р. вони виробляють 73,2% або 1606,0 млн. грн. агропродукції.

У той же час, у 1404 сільськогосподарських підприємствах виробляється 589,4 млн. грн. продукції, що становить лише 85% рівня 2001р. При цьому збитковими є 61% господарств, а середній рівень рентабельності становить 5,9%. Всі ці процеси супроводжуються паралельним зменшенням капіталу агроформувань, оскільки основні засоби сільського господарства оцінюються в 3217,5 млн. грн. або на 1180,5 млн. грн. менше ніж у 2001 р. Крім того, за аналізований період майже вдвічі скоротилася кількість штатних працівників сільгосп підприємств.

*Джерело: розраховано за даними
Головного управління статистики в Житомирській області*

Рис. 1. Частка особистих селянських господарств у виробництві валової продукції а) тваринництва, б) рослинництва у Житомирській області, %

Парадоксальним у цій ситуації виступає співвідношення між обсягами виробництва та часткою використовуваних сільгоспугідь — забезпечуючи виробництво 73,2% продукції, особисті селянські господарства використовують всього 17,5% сільськогосподарських угідь.

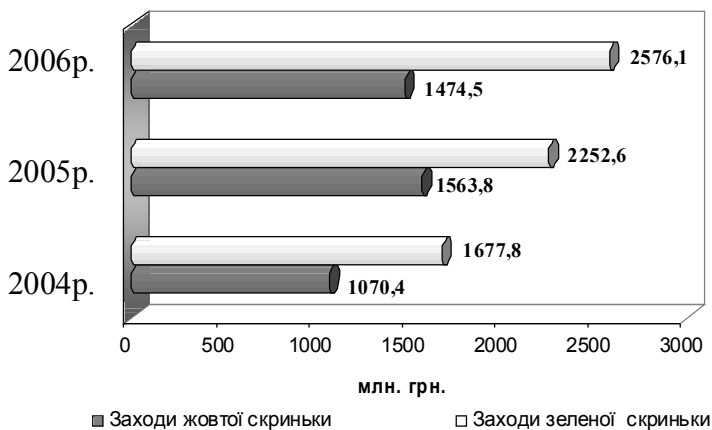
Факт виробництва основної частки продукції сільського господарства саме у особистих селянських господарствах виступає головною детермінантою конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва Житомирської області за умови вступу України до СОТ. Це пояснюється рядом чинників, зокрема: низька технічна та технологічна забезпеченість, переважання ручної праці, недостатнє використання агротехнічних заходів, нерозвиненість кооперативної мережі, зокрема у сфері збуту, мережі фітосанітарного контролю за якістю продукції і т.д. Все це призводить до існування проблем якісного характеру щодо продукції господарств населення.

Окрім переліченого, на заваді підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора Житомирської області, як і України в цілому, стоїть також відсутність у сільгоспвиробників реальної власності на землю. Адже завдяки використанню кредитних ресурсів під заставу землі виробники змогли б переоснастити своє виробництво. Дещо сприяє вирішенню зазначеної проблеми програма здешевлення кредитів комерційних банків (у 2006 р. — 500,0 млн. грн.), яка фінансується з держбюджету. В цілому, досліджуючи питання розподілу бюджетних коштів для підтримки сільського господарства в Україні, варто зауважити, що використання їх переважної більшості зорієнтовано на заходи “зеленої скриньки” (рис. 2). Крім того, зважаючи на процес підготовки вступу України до СОТ, серед заходів “зеленої скриньки” зросла вартість заходів, які зорієнтовані на проведення перевірок загального характеру і перевірки окремих продуктів для виявлення відповідності нормам охорони здоров’я, безпеки, рівня якості та стандартів. Так, наприклад, у 2006 р. на їх фінансування було витрачено 891,3 млн. грн.

Проте, для того щоб сільське господарство було конкурентоспроможним, необхідно відмовитися від дотаційного характеру підтримки [3] — вона повинна бути інвестиційною, сприяти розвитку інфраструктури, доступу агровиробників до ноу-хау, оновленню їх виробничих потужностей і т.д.

Досліджуючи процес інтеграції України до СОТ, зокрема аграрний аспект цього процесу, необхідно відмітити, що проблеми та перспективи сільського господарства безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний стан села. Тому, з одного боку,

низька конкурентоспроможність агропродукції посилюватиме економічні проблеми села, а з другого — активізація заходів “зеленої скриньки” поряд з перевагами більш довгострокової перспективи (як-то зростання цін у сільському господарстві) сприятимуть його розвитку та підвищенню якості життя сільського населення.

Джерело: побудовано за даними [2]

Рис. 2. Розподіл видатків Державного бюджету України на Міністерство аграрної політики відповідно до правил СОТ

Враховуючи аспект сільського розвитку, інтеграція до СОТ матиме значний вплив на розвиток сіл Житомирської області, зокрема за рахунок заходів “зеленої скриньки”. В умовах радіаційної забрудненості ряду районів області ці заходи набувають особливої ваги, оскільки сприятимуть розвитку інфраструктури та покращенню умов життя сільського населення. Крім того, заходи зазначеного характеру матимуть також вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва в регіоні, зокрема сприятимуть підвищенню якості, а отже, і конкурентоздатності сільгосппродукції завдяки проведенню різносторонніх наукових досліджень в аграрній сфері, зокрема що стосуються не лише якості продукції, а й проблем менеджменту у сільському господарстві, освоєння нових

технологій. Потреба в останніх зумовлена технологічною відсталістю регіонального сільськогосподарського виробництва. Крім того, в умовах радіаційної забрудненості територій області корисною була б адаптація передового досвіду вирощування та переробки культур для виробництва біопалива, що може стати основою сільськогосподарського виробництва в забруднених районах, забезпечить використання наявного ресурсного потенціалу з врахуванням екологічних особливостей території.

Зважаючи на домінування у виробництві сільськогосподарської продукції особистих селянських господарств, необхідною є підтримка розвитку обслуговуючої і збутової кооперації, розрахованої на дрібних товаровиробників, створення системи контролю за якістю їх продукції. Це сприятиме зростанню рівня товарності селянських господарств, просуванню їх продукції не лише на локальному ринку, а й на більш віддалених, що забезпечить суттєвий вплив на розвиток аграрних ринкових відносин в регіоні та продовольчу безпеку.

Отже, вступ до СОТ матиме для сільського господарства України як позитиви, так і, зважаючи на низьку конкурентоспроможність агровиробництва, недоліки. Для подолання негативних тенденцій у національному аграрному секторі необхідно забезпечити виконання таких заходів, як підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, впровадження міжнародних стандартів якості, розвиток обслуговуючої та збутової кооперації для дрібних товаровиробників, сприяння розвитку сільської місцевості, розширення експортного потенціалу тощо. Водночас, приєднання до СОТ виступатиме своєрідним “каталізатором” для реалізації перелічених заходів, а отже, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства, що є необхідною передумовою для реалізації цілей національної політики більш віддаленого характеру, зокрема європейська інтеграція.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стенограма круглого столу “Вступ України до СОТ: аграрна перспектива” від 7 грудня 2005 року // Аспекти сільського розвитку. – 2006. – №1-2 (7). – С. 9-17.
2. Нів’євський О. Бюджетна підтримка АПК України. // Аспекти сільського розвитку. – 2006. – №1-2 (7). – С. 22-29.
3. Матеріали до другого засідання Спільної парламентсько-урядової комісії з інтеграції України до Світової організації торгівлі, 5 жовтня 2004 року.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА В УМОВАХ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

А.Ф.Борисова, магістр

Державний агроекологічний університет

Досліджено ефективність функціонування галузі свинарства на сучасному етапі, визначено наслідки вступу України до Світової організації торгівлі для вітчизняних виробників свинини.

Исследована эффективность функционирования отрасли свиноводства на современном этапе, определены последствия вступления Украины во Всемирную торговую организацию для отечественных производителей свинины.

Постановка проблеми. Галузь свинарства є традиційною для України, але на сучасному етапі вона знаходиться у депресивному стані. Стрімке зменшення поголів'я свиней вдалося зупинити лише протягом останніх двох років, рентабельність виробництва залишається на низькому рівні, не дотримуються технології вирощування та відгодівлі тварин. На даному етапі вступ України до Світової організації торгівлі призведе до зниження ефективності ведення галузі свинарства, збитковості господарств з вирощування та відгодівлі свиней, зменшення темпів розвитку вітчизняної племінної справи та зниження рентабельності комбікормових заводів. Така ситуація зумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності галузі в контексті вступу України до СОТ.

Стан вивчення проблеми. Проблемам вступу України до Світової організації торгівлі присвячено роботи І.Бураковського, В.Вавришука, А.Гайдуцького, В.Головинської, Є.Єнсена, С.Кваши, О.Кілієвича, І.Кобута, В.Оболенського, Ф.Павела, Н.Селіцької, А.Чиркіна та ін. Однак наслідки вступу України до СОТ саме для галузі свинарства ще недостатньо вивчені, а отже потребують окремого дослідження.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є вивчення ефективності функціонування галузі свинарства на сучасному етапі і обґрунтування наслідків вступу України до Світової

організації торгівлі для вітчизняних виробників свинини. У процесі дослідження використані такі методи: монографічний — при вивченні стану галузі свинарства в Україні, абстрактно-логічний — при дослідженні організаційної структури галузі свинарства і пошуку напрямків зменшення негативного впливу вступу України до СОТ, аналізу і синтезу — для вивчення практичного змісту діяльності Світової організації торгівлі, статистико-економічний — для опрацювання масиву статистичних даних, опитування — при проведенні анкетування, графічний — для наочної ілюстрації досліджуваних явищ.

Результати досліджень. Свинарство — традиційна галузь тваринництва України, яка до 1914 р. посідала четверте місце у світі по виробництву і реалізації м'яса [1]. Важливим показником, який характеризує стан галузі, є поголів'я тварин (рис. 1). Різке зменшення кількості свиней вдалося зупинити лише протягом останніх двох років, в той час як поголів'я овець, кіз та великої рогатої худоби продовжує скорочуватись.

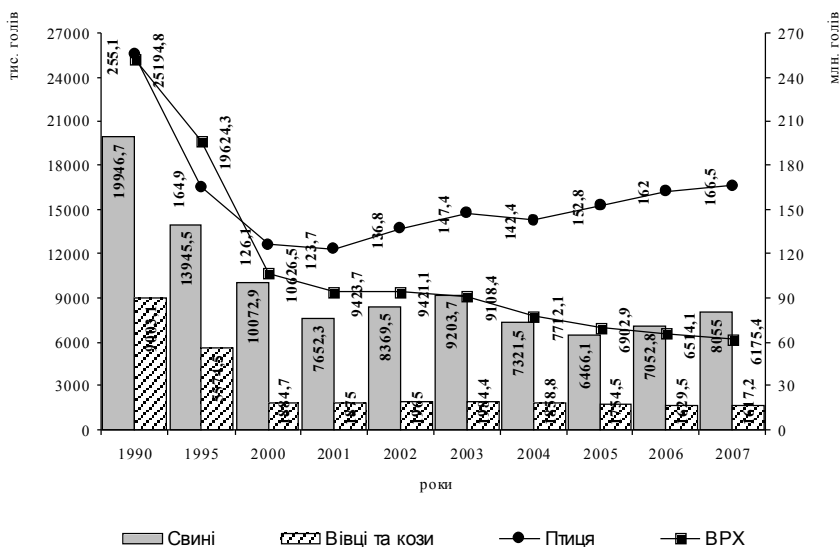

Рис.1. Поголів'я худоби та птиці на 1 січня

Джерело: Сайт Держкомстату України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

Близько двох третин поголів'я свиней перебуває у господарствах населення, але потрібно зауважити, що в середньому в одному господарстві знаходиться дві свині. За таких обставин виробництво свинини не може бути ефективним, оскільки в цих господарствах не дотримані технології вирощування та відгодівлі свиней, не використовуються досягнення племінної справи і кількість тварин в господарстві є недостатньою, щоб забезпечити його ефективне функціонування. Водночас третина поголів'я свиней знаходиться у сільськогосподарських підприємств, де середня чисельність поголів'я близько 280 гол. Більшу частину своєї продукції сільськогосподарські підприємства реалізують переробним господарствам. Останнім часом спостерігається відчутне зниження закупівельної ціни на свинину. Однак на цінах роздрібних ринків ця тенденція не знайшла свого відображення.

Про низьку ефективність ведення галузі тваринництва і, зокрема свинарства, говорять дані табл. 1. За останні дванадцять років галузь свинарства була прибутковою лише раз — у 2005 році.

Таблиця 1

**Результати фінансово-господарської діяльності
сільськогосподарських підприємств за 2006 рік**

Вид продукції	Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн	Повна собівартість реалізованої продукції, млн.грн	Доход (виручка) від реалізації, млн.грн	Рівень рента- бельності, %
М'ясо великої рогатої худоби	877,83	2042,7	1259,1	-38,4
М'ясо свиней	779,51	1546,9	1402,3	-9,3
М'ясо овець і кіз	1151,04	14,9	9,9	-33,9
М'ясо птиці	391,64	1393,9	1523,1	9,3
Молоко	90,34	1816,1	1738,2	-4,3
Яйця тис.штук	180,14	1442,5	1286,0	-10,8
Вовна	1793,09	8,6	1,8	-79,3

Джерело: Сайт Держкомстату України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

Щоб стати повноправним учасником Світової організації торгівлі, Україна повинна виконати два головні завдання: підписати двосторонні протоколи про доступ на ринки товарів і послуг з країнами-членами СОТ і внести необхідні зміни до вітчизняного законодавства відповідно до норм та стандартів організації [2].

Проведене опитування серед 30 наукових співробітників і фахівців, які працюють в галузі свинарства, племінної справи і переробної галузі показало, що 50% респондентів вважають, що після вступу України до Світової організації торгівлі збанкрутують українські господарства-виробники свинини, 23% — очікують зростання обсягів імпорту дешевого м'яса, і стільки ж респондентів прогнозують збільшення іноземних інвестицій в галузь свинарства України. Структуру відповідей респондентів показано на рисунку 2.

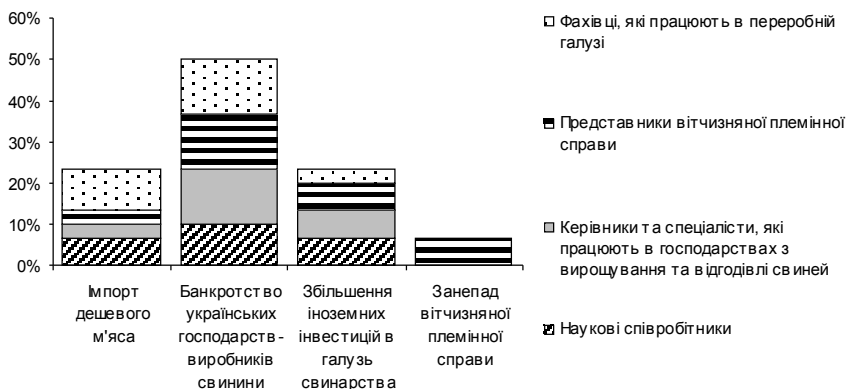

Рис.2. Структура респондентів за наслідками вступу України до СОТ
Джерело: власні дослідження

Дійсно, за сучасних умов вступ України до СОТ знищить галузь свинарства, оскільки собівартість виробництва вітчизняної свинини значно вища, ніж в розвинених країнах. Майже всі заходи державної підтримки українського сільського господарства, завдяки яким галузь розвивалась протягом останніх п'яти років (зокрема введення з 2000 року часткової компенсації сільгоспви-

робникам за рахунок держбюджету облікової ставки за користування кредитами; доплати з держбюджету за здачу продукції відповідної якості; списання господарствам державних боргів) найімовірніше підлягатимуть певному скороченню [3].

На фоні постійного зростання обсягів імпорту і контрабанди м'яса відбувається зниження закупівельної ціни на свинину, яка вже зараз нижче собівартості. Мотивація імпорту базується на демпінгових низьких цінах імпорту продукції та можливостях перепродати її за вищими цінами на внутрішньому ринку й на експорт в Російську Федерацію та інші країни СНД [4].

Із вступом України до СОТ зміниться порядок державної підтримки аграрного виробництва. Скорочення державних видатків на сільське господарство становитиме майже 1,4 млрд. доларів США [5], що негативно вплине на галузь свинарства. Зниження ефективності функціонування галузі свинарства призведе до занепаду племінної справи і зниження прибутковості комбікормових заводів, оскільки значно зменшиться попит на високопродуктивний племінний молодняк і корми.

В ході опитування респонденти визначили такі методи уникнення негативного впливу вступу України до СОТ: 23% — вважають, що спочатку потрібно вжити заходів для підвищення конкурентоспроможності галузі, 20% — звернули увагу на невідповідність вітчизняних стандартів якості вимогам СОТ, вони вважають, що гармонізація цих стандартів допоможе уникнути негативних наслідків, 17% — впевнені, що потрібне створення вертикально інтегрованих систем в галузі свинарства і 7% респондентів бачать вихід в покращенні племінної бази України, а третина — вважають необхідним відкласти вступ до СОТ (рис. 3).

Висновки. На сучасному етапі галузь свинарства України знаходиться у депресивному стані і потребує державного регулювання і підтримки. При вступі до СОТ Україна повинна буде відкрити свій ринок м'яса і значно скоротити дотації, субсидії та інші пільги сільськогосподарських виробників, що призведе до банкрутства господарств з вирощування та відгодівлі свиней, зменшення прибутковості комбікормових заводів та значно знизить

ефективність ведення вітчизняної племінної справи. Таким чином, щоб уникнути негативних наслідків вступу України до СОТ, необхідно спочатку підвищити конкурентоспроможність галузі.

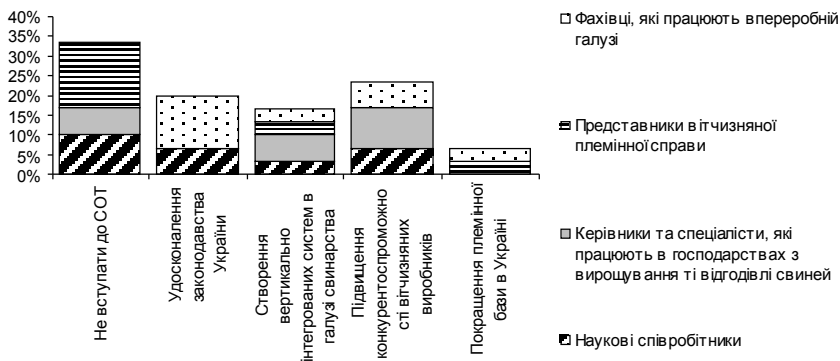

Рис.3. Структура респондентів за напрямками уникнення негативного впливу вступу України до СОТ

Джерело: власні дослідження

ЛІТЕРАТУРА

1. Свиноус І.В. Ринкове ціноутворення на продукцію свинарства приватного сектору // Економіка АПК. - 2007. - №3. - С.81-84.
2. Тепла М.М. Україна на шляху до Світової організації торгівлі // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - №3. - С.35-40.
3. Осташко Т. Інтеграція України до СОТ: реальні та уявні ризики для сільського господарства // Економіст. - 2005. - №10. - С.30-33.
4. Супіханов Б.К. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в умовах підготовки вступу до СОТ // Економіка АПК. - 2007. - №5. - С.44-49.
5. Дем'яненко С. Вступ до СОТ: реалії і перспективи // Харчова і переробна промисловість. - 2005. - №7. - С.5-6.
6. Результати фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств за 2006 рік. Експрес доповідь від 30.03.2007р. <http://www.ukrstat.gov.ua/> - Сайт Державного комітету статистики України.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ЛОХВИЦЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В.М.Коленко, студент

Науковий керівник: **А.Д.Діброва**, кандидат економічних наук, доцент
Національний аграрний університет

Визначено рівень та ефективність державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників Лохвицького району Полтавської області. На основі проведеного аналізу сформульовано відповідні висновки.

Определенны уровень и эффективность государственной поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей Лохвицкого района Полтавской области. На основе проведенного анализа сформулированы соответствующие выводы.

Постановка проблеми. Формування конкурентоздатного агропродовольчого виробництва потребує розробки та впровадження ефективного механізму державної підтримки аграрного сектора. Об'єктивна необхідність державної підтримки сільського господарства теоретично загальноновизнана і обумовлена специфікою галузі. Серед найбільш важливих причин державного втручання виділяють: необхідність забезпечення продовольчої безпеки, низький рівень конкурентоздатності, продуктивності праці та ефективності сільськогосподарського виробництва, ціновий диспаритет щодо сільськогосподарської продукції, значний ризик ведення агробізнесу та його висока ресурсомісткість тощо. Із врахуванням вищезазначених обставин в розвинутих країнах сформовано відповідні системи державної підтримки, які характеризуються прозорістю та регулюються вимогами СОТ (Світової організації торгівлі) [1].

Україна з кожним роком наращує обсяги фінансових ресурсів, призначених на підтримку розвитку сільськогосподарського виробництва. Проте вони не обертаються бажаною продуктивною віддачею і необхідним фінансовим забезпеченням товаровиробників, що свідчить про недостатню ефективність системи державної підтримки сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема обґрунтування рівня та ефективності підтримки аграрного сектора економіки посідає чільне місце у наукових дослідженнях. Помітний внесок у розробку методологічних і методичних питань названих аспектів зробили В.Галушко, С.Дем'яненко, С.Кваша, І.Кобута, О.Могильний, Т.Осташко, Є.Серова та інші науковці. Проте, в сучасних умовах вимагає додаткового дослідження ефективність державної підтримки сільського господарства на регіональному рівні як продовження системи регулювання макроекономічних процесів.

Постановка завдання. Мета дослідження — розробити науково обґрунтовані пропозиції і практичні рекомендації щодо вдосконалення державної підтримки сільського господарства на регіональному рівні.

Виклад отриманих наукових результатів. Розташована в мальовничому лісостепу Лохвиччина належить до тих історичних земель, довкола яких формувалась Українська держава. Значні природні ресурси, помітні історико-культурні надбання, потужний народногосподарський потенціал обумовлюють важливу роль Лохвицького району не тільки у розвитку Полтавської області, а й розбудові всієї держави.

На сьогодні Лохвиччина являє собою потужний промислово-сільськогосподарський регіон. Рівнинний рельєф, родючі ґрунти, сприятливі кліматичні умови створюють необхідні передумови для розвитку сільського господарства, що є однією з провідних галузей економіки Лохвиччини.

Важливою складовою успішного розвитку сільськогосподарського виробництва, особливо галузі рослинництва є наявність такого фактора, як земля. Земельні ресурси району становлять більше 130 тис. га, питома вага сільськогосподарських угідь становить 76,6%, у тому числі рілля — 61,6%. Основними користувачами є: в складі сільськогосподарських підприємств товариства з обмеженою відповідальністю та господарства населення. На них припадає понад 80% площі сільськогосподарських угідь (84,5 тис.га) і 83% ріллі (67,4 тис.га) відповідно.

В період з 2004р. по 2006р. в сільському господарстві

району валова продукція в усіх категоріях господарств зросла з 118,9 до 122 млн.грн, або на 2,6%. В структурі валової продукції у 2006р. по всіх категоріях господарств продукція рослинництва і тваринництва складає 62% і 38% відповідно. Частка сільськогосподарських підприємств в структурі валової продукції району протягом 2004-2006рр. практично не змінилась і складає 55-56%. За підсумками 2006р. сільськогосподарські підприємства виробили 61% валової продукції рослинництва і 47% — тваринництва, відповідно. Слід відмітити вагомий внесок у формування валової продукції тваринництва господарств населення, їх частка становила у 2006р. 53% або 24,6 млн грн., при цьому досить високими є також показники виробленої ними продукції рослинництва — 40% або 30,3 млн.грн.

Одним з головних напрямів державного регулювання в ринкових умовах господарювання є бюджетна підтримка виробників сільськогосподарської продукції Лохвицького району незалежно від їх організаційно-правової форми. На даному етапі розвитку агропромислового комплексу Лохвицького району найбільш впливовою і ефективною функцією економічного регулювання аграрного сектору економіки є бюджетна підтримка сільськогосподарських товаровиробників. За період з 2004р. по 2006р. Лохвицький район отримав бюджетну підтримку в сумі 4724,6 тис. грн., значна частина якої припадає на 2006р. (табл.). Як свідчать дані табл. в 2006р. в порівнянні з 2004р. абсолютні обсяги бюджетної підтримки сільського господарства зросли майже в 3 рази.

Проте значне зростання обсягів бюджетної підтримки суттєво не вплинуло на обсяги виробництва валової продукції сільського господарства Лохвицького району (рис.1).

Причому за діючим порядком розподілу бюджетних коштів підтримку отримують сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства. Окремі програми для підтримки особистих селянських господарств в бюджеті не передбачені. Зростання обсягів державної фінансової підтримки відбулося як за рахунок збільшення прямої бюджетної підтримки, так і за рахунок запровадження спеціальних режимів і механізмів оподаткування.

Таблиця

**Бюджетна підтримка сільського господарства
Лохвицького району Полтавської області**

Заходи підтримки	2004р.		2005р.		2006		2006р. до 2004 р.,%
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн.	%	
Всього виділено з бюджету у т.ч. на програми:	1028,7	100	553,9	100	3051	100	296,6
селекція в рослинництві	55,8	5,4	177,0	32,0	156,1	5	279,6
компенсація витрат з посіву озимих	354,6	34,5	x	-	1046	34,3	294,9
компенсація витрат з посіву ярих	280,0	27,2	x	-	1175	38,5	419,6
припадає на 1 га с.г. угідь	7,1	-	1,7	-	22,6	-	318,3
дотації в тваринництві	338,3	32,9	376,9	68,0	674	22,1	199,2
дотації в розрахунку на 1 гол.	2,6	-	1,2	-	2,3	-	88,5

Джерело: Власні розрахунки на підставі "Звітів Лохвицької районної державної адміністрації" за 2004р., 2005р. та 2006р.

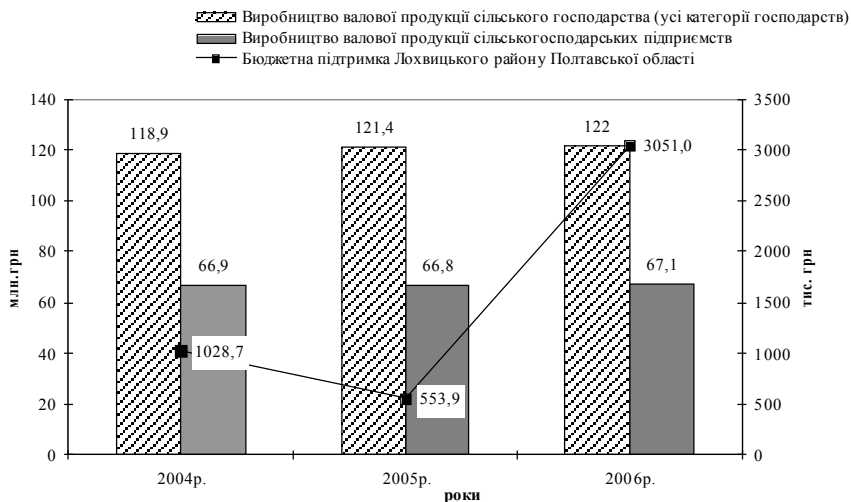

Рис. 1. Виробництво валової продукції та бюджетна підтримка сільського господарства Лохвицького району Полтавської області

Саме діючий метод ПДВ — підтримки в даний час є найбільш важливим для сільськогосподарських товаровиробників, оскільки його ефект можна вважати подвійним, з одного боку, відсутній відтік частини виручених від реалізації коштів, які спрямовуються на поточні виробничі потреби, з іншого — частина коштів повертається через дотації та отримується через бюджетне відшкодування [2]. Через механізм виплати дотацій переробними підприємствами за здане молоко та м'ясо в живій вазі сільськогосподарські товаровиробники Лохвицького району у 2006р. отримали 1314,1 тис. грн., що більше в порівнянні з 2004р. майже на 8,6%.

Таблиця 2

Показники ефективності дотацій за рахунок коштів ПДВ усім категоріям господарств Лохвицького району Полтавської області за продаж переробним підприємствам м'яса (в живій вазі) та молока

Показники	2004р.	2005р.	2006р.	2006р.до 2004р., %
Продано худоби, тис. тонн	180,6	203,0	203,0	112,4
Вартість проданої худоби, тис. грн.	1140,4	1391,0	1161,3	101,8
Дотації за продане м'ясо, тис. грн.	206,7	259,6	232,9	112,7
Дотації на 1 тону живої маси, грн.	1144,5	1278,8	1147,3	100,2
Питома вага дотацій у вартості проданого м'яса, %	18,1	18,7	20,1	111,0
Продано молока, тис. тонн	4895,7	5923,0	4775,0	97,5
Вартість проданого молока, тис. грн.	3916,6	6238	4848,6	123,8
Дотації за продане молоко, тис. грн.	1003,1	1311,1	1081,2	107,8
Дотації на 1 тону молока, грн.	204,9	221,4	226,4	110,5
Питома вага дотацій у вартості проданого молока, %	25,6	21,0	22,3	87,1

Джерело: Власні розрахунки на матеріалах Управління статистики Лохвицького району Полтавської області

Питома вага дотацій у 2006р. у вартості проданого молока та м'яса в живій вазі склала 20,1% та 22,3% відповідно (табл. 2). Дотації і компенсації, які надаються сільгоспвиробникам напряду, пов'язані із забезпеченням стабілізації сільськогосподарського виробництва і підвищення його ефективності, безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 3).

Таблиця 3

**Фінансові результати від реалізації сільськогосподарської продукції
в Лохвицькому районі Полтавської області**

Рік	Галузь	Повна собівартість, тис. грн.	Виручка, тис. грн.	Прибуток (збиток), тис. грн.	Сума дотацій і компенсацій витрат із бюджету, тис. грн.	Рівень рентабельності, %	
						без дотацій	з дотаціями
2004	Всього	69900	72100	2200	1028,7	3	4,6
	в т.ч. рослинництво	57700	60800	3100	690,4	5	6,6
	тваринництво	11000	9000	-2000	338,3	-18	-15,1
2005	Всього	68500	72800	4300	553,9	6	7,1
	в т.ч. рослинництво	57300	61800	4500	177,0	8	8,2
	тваринництво	11200	11000	-200	376,9	-2	1,6
2006	Всього	67800	74300	6500	3051,0	9	14,1
	в т.ч. рослинництво	57600	62700	5100	2377,0	9	12,9
	тваринництво	10200	11600	1400	674,0	13	20,3

Джерело: Власні розрахунки на матеріалах Управління статистики Лохвицького району Полтавської області

Висновки. На підставі проведених досліджень на матеріалах Лохвицького району Полтавської області можна зробити висновок, що на даний час державна підтримка сільського господарства має важливе значення. Проте, збільшення обсягів державної підтримки не стимулює товаровиробників до зростання обсягів та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Тому фінансова підтримка повинна орієнтуватися на стимулювання аграрного виробництва і надаватися, в першу чергу, товаровиробникам, які забезпечують ефективне використання наявних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діброва А.Д. Удосконалення системи державної підтримки аграрного сектору економіки України // Вісник ХНАУ. Серія "Економіка АПК і природокористування". – 2007. – №4. – с.79-84.
2. Шиндирук І.П. Організація фінансування підприємств методами податкової підтримки // Облік і фінанси АПК. – 2006. – №7 – с.84-93

МІСЦЕ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УГОДІ ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Н.З.Мерза, аспірант

Волинський державний університет ім. Лесі Українки

Розглядається сучасний стан торговельного співробітництва сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС. Аналізуються проблеми і наслідки переходу до режиму вільної торгівлі для сільського господарства.

Рассматривается современное состояние торгового сотрудничества сельскохозяйственной продукцией между Украиной и ЕС. Анализируются проблемы и последствия перехода к режиму свободной торговли для сельского хозяйства.

Україна вже отримала статус країни з ринковою економікою. Однак реформи, потрібні для ефективного функціонування внутрішнього ринку та глибшої інтеграції до світової економіки, не завершено. Навесні 2008 р. закінчується термін виконання Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною та Європейським Союзом, і на заміну їй має прийти нова угода. Якою буде майбутнє угода? Який буде її зміст? Питання, які є на порядку денному у сучасних відносинах України та ЄС. Вирішенню підлягає питання про режим вільної торгівлі продукцією сільського господарства. Адже для обох сторін сільське господарство — це великою мірою захищений і політично вразливий сектор.

Аналіз публікацій П.Брентона, О.І.Шниркова, І.В.Бураковського, В.Р.Сіденка засвідчив актуальність даної проблематики. У 2006 р. було оприлюднено результати дослідження, проведеного Центром європейських політичних досліджень (м.Брюссель), Інститутом світової економіки (м. Кіль) та Міжнародним центром перспективних досліджень (м. Київ), в якому запропоновано основні моделі зони вільної торгівлі: стандартна та поглиблена [1].

Актуальним питанням залишається оцінка переваг та недоліків варіантів укладання угоди про вільну торгівлю для окремих секторів економіки (у даному дослідженні для сільського господарства) з точки зору національних інтересів.

Існує два дослідження, які аналізують можливість створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС — одне зроблене Брентоном (Brenton) в 1999 р. та інше центром СЕПС (CEPS) в 2006 р. Обидва дослідження дійшли висновку, що вузький варіант зони вільної торгівлі, який включав би тільки зниження тарифів для промислових товарів, не принесе великої користі ані Україні, ані Євросоюзу, оскільки торгівля у цьому секторі вже лібералізована. На думку Брентона, включення сільськогосподарських товарів в таку угоду принесло би набагато більшу користь Україні і не спричинило би ніяких значних негативних наслідків для ринку ЄС. Згідно з його розрахунками, в результаті лібералізації торгівлі, товарообіг між Україною та ЄС збільшився би на 50% у сільськогосподарському секторі [2]. СЕПС оцінює, що така посилена угода про вільну торгівлю могла би принести покращення добробуту в Україні, рівнозначне росту ВВП на 4-7%; а якщо врахувати динамічні ефекти, то в два-три рази більше.

Український сектор сільськогосподарської і харчової продукції слабо інтегрований у систему міжнародної торгівлі. Інтеграція України до системи СОТ, а згодом і до зони поглибленої вільної торгівлі з ЄС — суттєва передумова для прискорення структурних реформ у країні та повного розкриття її потенціалу на міжнародних ринках. Вступ України до СОТ унеможливує використання експортних субсидій і вочевидь означатиме зниження імпорتنих тарифів на деякі види сільськогосподарської продукції.

До 2005 року імпорт сільськогосподарської продукції в Україну було обмежено переважно високими митними тарифами, а також деякими нетарифними бар'єрами. У 2005 р. запроваджено

вагомі зміни щодо митних тарифів на імпорتنу сільськогосподарську продукцію, що суттєво лібералізувало український ринок. Зокрема встановлено нульові або низькі адвалорні ставки для деяких продуктів на рівні 5-10%. Для кількох “чутливих” товарів залишено ставки на рівні 30% (деякі види продукції птахівництва).

Хоча імпорт харчової та сільськогосподарської продукції в Україну у 2005 р. становив лише 7,4% загального обсягу, зростання імпорту цих видів продукції становило 40%, тоді як загальні обсяги імпорту 2005 року збільшилися на 24,5%. Чинники швидкого зростання імпорту — зменшення митних тарифів і зростання приватного споживання в країні.

Експорт сільськогосподарської продукції України до ЄС становив у 2005 р. 20,6% усього експорту України до країн ЄС. Експорт сільськогосподарської продукції до країн ЄС збільшився на 24,3%.

Частка сільськогосподарської продукції в імпорті з ЄС до України 2005 року становила 35,2%. Імпорт сільськогосподарської продукції збільшився на 43,5%, тоді як загальний експорт — на 26,6%. У 2005 р. найсуттєвіше збільшився імпорт готових харчових продуктів (на 49,1%). Натомість їхній експорт скоротився на 11,9% [3]. Основні чинники швидкого зростання імпорту цієї продукції — зниження імпортних тарифів та зростання попиту українських споживачів на відповідну продукцію внаслідок суттєвого зростання їхніх доходів. Чинники зниження експорту цієї продукції — низька конкурентоспроможність українських товарів. Така сама тенденція відбувалася у торгівлі живими тваринами та продукцією тваринного походження. Додатковим чинником зниження експорту продукції тваринництва було зростання попиту на неї на внутрішньому ринку. Обмежувальним чинником імпорту є також заборона на імпорт до ЄС живих тварин.

Зазвичай більшість позицій сільськогосподарської продукції вилучають з угод про вільну торгівлю з Європейським Союзом.

У рамках торгівлі між Україною та ЄС можна очікувати, що угода покриватиме тільки деякі позиції. Зернові залишатимуться основним видом продукції українського сільськогосподарського експорту до ЄС, тому для України важливо закріпити режим вільної торгівлі цим товаром. Цукор, найімовірніше, буде вилучено з угоди з огляду на високий ступінь протекціонізму в галузі з обох сторін. Експорт продукції тваринництва з України до ЄС матиме обмеження з огляду на невідповідність стандартів. Україна може домовитися про розклад поступового відкриття ринку ЄС мірою досягнення відповідності стандартів. Режим вільної торгівлі також сприятиме розвитку українського плідівництва й овочівництва. На початкових етапах підгалузь потребуватиме державної підтримки задля нівелювання негативних наслідків зростання конкуренції [4].

Поглиблена вільна торгівля з ЄС може сприяти досягненню такої мети, як підвищення конкурентоспроможності української сільськогосподарської та харчової продукції через увідповіднення стандартів захисту здоров'я та інтересів громадян до стандартів ЄС. Тому важливе включення сільського господарства до угоди, з погляду заходів, що сприятимуть поліпшенню якості товарів через гармонізацію українських санітарних і фітосанітарних стандартів з європейськими, та створення належної інфраструктури (наприклад, лабораторій) для забезпечення ефективної системи контролю за якістю сільськогосподарської та харчової продукції. Досягти цього можна буде завдяки застосуванню “неторговельних” способів співпраці (запровадження програм навчання українських сільгоспвиробників, сприяння залученню інвестицій з країн-членів ЄС, використанню технологій та новітньої сільськогосподарської техніки в Україні).

Виробники сільськогосподарської та харчової продукції можуть “недовіриливо” поставитися до потреби прилаштування до нових стандартів. Інформаційна кампанія щодо позитивних наслідків

важлива для запобігання формуванню негативного сприйняття угоди та реформ, що настануть.

Отже, хоча “поглиблений” варіант угоди і потребуватиме чималих ресурсів, а також інституційних і законодавчих змін, він може стати основою для нової економічної стратегії країни та посилити інтеграцію України з ЄС. Поглиблена зона вільної торгівлі може сприяти залученню європейських інвестицій, технологій, техніки в Україні та запровадженню програм навчання українських сільгоспвиробників. Пристосування до нових стандартів і правил гри потребуватиме від українських сільськогосподарських виробників збільшення витрат у короткостроковій перспективі. Однак у довгостроковій перспективі це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної продукції та, як наслідок, збільшенню її експорту на світові ринки. Крім того, поліпшення якості сільськогосподарської продукції зміцнить позиції вітчизняних виробників на внутрішньому ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Emerson Michael. The prospect of deep free trade between the European Union and Ukraine. Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels, Institut für Weltwirtschaft (IFW), Kiel, International Centre for Policy Studies (ICPS), Kyiv. – Brussels: Centre for European policy studies, 2006. – 243 p.
2. Brenton Paul, Whalley John. Evaluating A Ukraine-EU Free Trade Agreement Using a Numerical General Equilibrium Trade Model, report prepared for TACIS project. Policy Advice on GATT/WTO to Ukraine, mimeo, Brussels, CEPS, 1999.- 54 p.
3. Товарна структура зовнішньої торгівлі України за 2005 р. // Державний комітет статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).
4. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС. – К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2007. – 320 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

О.І.Мищенко, студентка

Науковий керівник: **А.Д.Діброва**, кандидат економічних наук, доцент
Національний аграрний університет

Визначено ефективність економічного механізму регулювання виробництва зерна в Київській області. На основі проведеного аналізу сформульовано відповідні висновки.

Определена эффективность экономического механизма регулирования производства зерна в Киевской области. На основе проведенного анализа сформулированы соответствующие выводы.

Постановка проблеми. Продукти із зерна у їх великій різноманітності посідають основне місце в раціонах харчування переважної частини населення України. Це пов'язано з двома обставинами. Перша належить до давніх національних традицій української нації, а друга, на жаль, пов'язана з низькою платоспроможністю громадян. Навіть слухи про підвищення цін на хлібні вироби викликають обурення громадян, породжують соціальний неспокій. Це об'єктивно підвищує актуальність питання продовольчого захисту населення України, досягнення належної стійкості в забезпеченні суспільних потреб зерновими ресурсами, які посідають значне місце у підтриманні і підвищенні рівня продовольчої безпеки держави. Рівень цін на зерно і продукти з нього постійно перебувають у полі пильної уваги органів державного управління всіх рівнів ієрархії [1].

Проте, незважаючи на вжиті заходи, на ринку зерна спостерігається цінова нестабільність, яка негативно відображається на показниках ефективності виробництва зерна. Це свідчить про недостатню ефективність механізму регулювання виробництва зерна в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема удосконалення економічного механізму регулювання виробництва зерна

посідає чільне місце у наукових дослідженнях. Помітний внесок у розробку методологічних і методичних питань названих аспектів зробили В.Галушко, С.Дем'яненко, С.Кваша, І.Кобута, Т.Осташко, Л.Худолій, О.Шпичак та інші науковці. Проте, в сучасних умовах вимагає додаткового дослідження удосконалення економічного механізму регулювання виробництва зерна на регіональному рівні. Конкретні дослідження здійснено на матеріалах Київської області.

Постановка завдання. Мета дослідження — розробити науково обґрунтовані пропозиції і практичні рекомендації щодо удосконалення економічного механізму регулювання виробництва зерна на регіональному рівні.

Виклад отриманих наукових результатів. Традиційно Київська область вважається одним із найбільш розвинутих індустріально-аграрних регіонів України. Проте в перехідний період в області спостерігалось значне скорочення виробництва продукції сільського господарства, обсяг якої у 2000р. склав лише 53,6% від рівня 1990р. Проте, починаючи з 2001р., щорічні темпи приросту обсягів виробництва продукції сільського господарства становили в середньому 8,5% і лише у 2003р. було зафіксовано незначне зменшення виробництва. У 2005р. загальний обсяг сільськогосподарської продукції становив 4331,4 млн. грн. (71,4% рівня 1990р.), у тому числі 52,6% його припадало на продукцію рослинництва, а 47,4% — тваринництва.

Пріоритетним напрямом сільськогосподарського виробництва Київської області відповідно до її природно-кліматичних та географічних умов є вирощування зерна, зокрема, пшениці, ячменю та кукурудзи.

У 2006р. валовий збір зерна в Київській області зріс порівняно з 2000р. майже у 1,3 рази, проте це не перевищило обсяги виробництва в 1990р. (табл. 1).

Як свідчать дані (табл. 1), валові збори зерна в області з року в рік мають значні відхилення. Основними причинами цього є погіршення ресурсного забезпечення галузі, зниження технічної оснащеності, зменшення застосування добрив та засобів захисту рослин.

Таблиця 1

**Основні показники виробництва зерна в Київській області
в усіх категоріях господарств**

Роки	Зібрана площа, тис. га	Урожайність, ц з 1 га	Валовий збір, тис. т
1990	594,1	35,6	2112,2
2000	587,2	24,7	1430,5
2001	616,3	27,0	1661,5
2002	616,1	30,0	1847,6
2003	533,8	25,7	1369,8
2004	670,7	34,5	2314,0
2005	668,1	34,2	2283,8
2006	638,1	29,1	1856,5
2006р. у % до 1990р.	107,4	81,7	87,9

Джерело: Головне управління статистики в Київській області

У 2000-2006рр. на зернові культури в області в середньому припадало 54,3% всіх посівних площ. Середня посівна площа зернових культур за 2000-2006рр. склала 640,5 тис. га, при середній урожайності 29,3 ц/га. Провідне місце в системі виробництва зерна Київської області належить пшениці (табл.2).

Таблиця 2

Валовий збір основних зернових культур в Київській області, тис. тонн

Культура	Роки								2006р. у % до 1990р.
	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Пшениця озима та яра	2070	497,1	1538,7	1355,1	33,1	1011,1	1069,3	871,7	42,1
Ячмінь	305,6	312,6	391,3	392,5	519,1	414,9	455,1	496,6	162,5
Кукурудза на зерно	187,3	112,0	118,0	239,1	397,5	622,9	565,3	445,9	238,1

Джерело: Держкомстат України

У середньому за 2000-2006рр. питома вага пшениці у валових зборах зерна становить майже 50%. Проте, її виробництво в 2006р. в порівнянні з 1990р. склало лише 42,1%. Натомість за аналізований період виробництво ячменю зросло більш ніж в 1,6 раза, а кукурудзи — майже в 2,4 раза. Насамперед це викликано, тим, що даний вид зерна має високий попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. В структурі зібраної площі зернових

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 3, т.2, 2007

культур в середньому за 2000-2006рр. в області пшениця займала 42,3%, ячмінь — 24,1% та кукурудза на зерно — 10,9%.

За підсумками 2006р. у виробництві зернових та зернобобових культур (включаючи кукурудзу) питома вага Київської області в Україні склала 5,4%, посівши при цьому 8 місце серед областей за абсолютними показниками виробництва зерна. Як свідчать дані (табл. 3), Київська область забезпечує свої потреби в зерні, а перехідні запаси мають тенденцію до збільшення.

Таблиця 3

**Баланс зернових та зернобобових культур в Київській області
за 2003-2005рр., тис. тонн**

Показники	Роки			2005р. у % до 2003р.
	2003	2004	2005	
Надходження				
Запаси на початок року	398,3	412,3	711,4	178,6
Вироблено	1369,9	2314,0	2283,8	166,7
Споживання				
Витрачено на посів	135,2	149,5	129,7	95,9
Витрачено на корм	45,3	77,9	65,9	145,5
Передано на переробку:				
на борошно, крупу	169,1	177,2	177,0	104,7
на комбікорм	245,3	296,6	279,6	114,0
Продано переробним та заготівельним організаціям	75,3	72,5	85,8	113,9
Продано на ринок	72,1	75,8	84,3	116,9
Видано в рахунок оплати праці	39,8	59,7	46,6	117,1
Видано за оренду	112,8	133,2	127,4	112,9
Реалізовано за іншими напрямками	695,5	702,6	1028,5	147,9
Втрати при зберіганні	10,3	12,5	19,8	192,2
Запаси на кінець року	412,3	711,4	679,2	164,7

Джерело: Розраховано за даними статистичного Головного управління статистики в Київській області

За 2003-2005рр. спостерігається тенденція до збільшення в балансі зерна області витрат на корми на 45%, що свідчить про поступове відновлення тваринницької галузі. Проте, незважаючи на нарощування обсягів виробництва зерна в Київській області, за останні роки суттєво знизились показники економічної ефектив-

ності виробництва зерна. Причому як свідчать дані табл.4., в 2005р. рівень рентабельності виробництва зерна знизився до 3%, що не дозволяє здійснювати процеси розширеного відтворення в галузі.

Таблиця 4

Економічна ефективність виробництва зернових та зернобобових культур в Київській області за 2003-2005рр.

Показники	Роки			2005р. до 2003р., %
	2003	2004	2005	
Прибуток (збиток) від реалізації, тис. грн.	106624,1	110259,7	14491,6	13,6
Рівень рентабельності, %	27,2	29,6	3,0	11,0
Прибуток (збиток) на 1 гектар посівів, грн./га	251	247	40,3	16,1
Затрати на 1 га посівів, грн./га	1243	1146	1389	111,7
Повна собівартість продукції ,грн./тонну	392	365	406	103,6
Середня реалізаційна ціна, грн./тонну	485	473	419	86,4
Виробництво продукції на 1 працівника, тонн на особу	54,3	55,4	52,4	96,5
Продуктивність праці, грн./особу	16987	16276	18054	106,3
Затрати праці на виробництво продукції, люд.год/тонну	14,9	12,6	11,6	77,9
Ефективність затрат праці на виробництво, грн./люд.год	17,9	23,4	26,9	150,3

Джерело: Розраховано за даними статистичного Головного управління статистики в Київській області

Головною причиною цього стало зниження середніх закупівельних цін майже на 80 грн. за тонну в 2005р. в порівнянні з 2003р. Це свідчить про недосконалість економічного механізму регулювання виробництва зерна. Адже із збільшенням обсягів виробництва зерна в 2005р., в порівнянні з неврожайним 2003р., сільськогосподарські товаровиробники Київщини отримали менший прибуток в розмірі 40,3 грн. на 1 га посівів проти 251 грн.

Основною ланкою збуту зерна протягом 2003-2005рр. стали інші канали реалізації, у т. ч. комерційні структури. У 2003-2005рр. через них продано понад 82%, тоді як у 2003р. на їх частку припадало 71,9%. Внаслідок непрозорості збуту продукції цим каналом виникає найбільше цінових і фінансових

проблем зернового виробництва, мають місце заниження ціни реалізації на зерно.

Таблиця 5

**Структура реалізації зерна в сільськогосподарських підприємствах
Київської області за 2003-2005рр.**

Канали реалізації	2003р.		2004р.		2005р.		2005р. у % до 2003р.
	тис. тонн	%	тис. тонн	%	тис. тонн	%	
Переробним підприємствам	750,3	10,1	720,5	7,2	850,8	6,8	67,2
На ринку, через власні магазини і ларьки	720,1	9,7	750,8	7,5	840,3	6,7	69,1
Населенню	471,0	6,3	480,3	4,8	361,0	2,9	45,4
За бартерними угодами	130,7	1,8	281,0	2,8	120,3	1,0	54,5
Інші канали реалізації	5340,3	71,9	7721,0	77,4	10340,9	82,5	114,7
Всього реалізовано	7430,4	100	9971,5	100	12540,3	100	100

*Джерело: Розраховано за даними статистичного Головного управління
статистики в Київській області*

Висновки. Для усунення в подальшому можливості виникнення цінових дисбалансів органи державної влади мають налагодити механізми попередження таких наслідків передбачених чинним законодавством методами — шляхом інтервенційних закупок. Для того, щоб вони були ефективними, необхідно разом із зацікавленими сторонами провести ґрунтовний аналіз розрахунків балансових показників ринку зерна на регіональному рівні та визначити обсяг зерна, який мають закупити державні агенти [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Діброва А.Д. Внутрішня підтримка вітчизняних виробників зерна // Агроінком. — 2006. — №3-4. — с.12-17.
2. Про результати перевірки та аналізу використання коштів державного бюджету, виділених на виконання програми “Зерно України 2001-2004” / Підготовлено департаментом контролю видатків на АПК та виробничу інфраструктуру і затверджено постановою Колегії Рахункової палати від 22.06.2004 № 13-3 / — Київ: Рахункова палата України, 2004. — Випуск 13.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЗАКРИТОМУ ҐРУНТІ У РЕГІОНІ

Р.В.Моторна, аспірант

Уманський державний аграрний університет

На прикладі ПОСП "Уманський тепличний комбінат" розкрито ефективність вирощування овочів у закритому ґрунті.

Проанализирована эффективность выращивания овощей закрытого грунта Уманского тепличного комбината. С целью увеличения рентабельности этой отрасли предложено введение интенсивных технологий.

Метою нашого дослідження є вивчення ефективності функціонування виробничої сфери, зокрема такого актуального напрямку, як виробництво овочів закритого ґрунту. Ця проблема набуває першочергового значення для покращення якості життя українських споживачів. Тепличне виробництво овочів важливе не стільки як продукт харчування для населення країни, але і як найважливіший і найбільш простий спосіб забезпечити людину багатьма вітамінами, макро- та мікроелементами у позасезонний період. Це найважливіша підстава для вирощування овочів закритого ґрунту [1]. Потрібно відзначити, що з початку 90-х років через різке подорожчання газу, електроенергії та матеріалів багато тепличних господарств були зруйновані та самоліквідовані. Сьогодні в Україні в овочівництві закритого ґрунту працює близько 600 га зимових теплиць і невелика кількість голландських і російських.

Проблема ефективного ведення виробництва постійно привертає увагу теоретиків і практиків у галузі економіки. Питанням підвищення ефективності виробництва присвячено дослідження таких вчених, як В.М.Месель-Веселяк, В.К.Афанасьєв, І.І.Лотоцький, В.Г.Андрійчук, В.М.Андрєєв, О.М.Шестопаль, Є.П.Оглобін, П.М.Макаренко, В.І.Бойко, А.І.Шумейко, Р.В.Левкіна, В.І.Ліхацький. Проте, на етапі становлення та розширення ринкової економіки постає ряд інших проблем, таких як: запровадження для тепличних комбінатів пільгової ціни на природний газ та електроенергію, впровадження у виробництво нових ресурсозберігаючих технологій та ряд інших.

Випереджаючий ріст цін на техніку, насіння, добрива, засоби захисту рослин, на енергоносії у порівнянні з цінами на овочі призводить до високої собівартості овочів закритого ґрунту. Тепличне овочівництво для одержання продуктів вимагає високих витрат, особливо в частці споживання мінеральних добрив і енергоносіїв [2].

Методика досліджень. Теоретичною та методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання, положення економічної теорії, порівняння, узагальнення, групування та економіко-математичне моделювання.

Результати досліджень. Вивчивши досвід вітчизняних виробників, ми зупинились на роботі Уманського тепличного комбінату, який знаходиться у центрі України і є важливим регіональним постачальником цієї необхідної продукції для населення. Для України важливою економічною проблемою є впровадження ресурсозберігаючих технологій та реконструкція існуючих теплиць. Незважаючи на труднощі, Уманський тепличний комбінат продовжує впроваджувати прогресивні технології, що відповідають найвищим світовим стандартам. Стратегічний курс комбінату є незмінним — це збільшення обсягів виробництва овочів на основі використання прогресивних енергозберігаючих технологій з метою забезпечення потреб споживачів в якісній овочевій продукції. Керівництво підприємства розуміє, що втриматися на ринку дозволяє конкурентний товар, гарантованість його поставок замовникам та значні обсяги пропозиції. А тому продовжує інвестувати кошти в будівництво теплиць, тим самим забезпечуючи подальший розвиток підприємства.

Основою тепличного господарства є теплиці. Станом на 01.01.07 р. площа теплиць, в яких вирощуються сільськогосподарські культури закритого ґрунту на Уманському тепличному комбінаті, дорівнює 22,3 га, з них 10,5 га працюють за найсучаснішими світовими технологіями.

Не таємниця, що стримуючим фактором для розвитку тепличного господарства є необхідність значних капіталовкладень для модернізації старих і будівництва нових теплиць. Інвестиції в

реконструкцію 1 га зимової теплиці складають приблизно 300 тисяч дол., а інвестиції в будівництво 1 га нових теплиць в 1 млн. дол. Цей факт вимагає значних витрат власних коштів підприємства на придбання конструкцій теплиць, обладнання, матеріалів, оплати робіт і послуг, а також залучення кредитів банків. Крім того, важливим є комплексний підхід в реалізації проекту. Таким чином, в 2002 році підприємством придбано теплицю площею 1 га в м. Христинівка. В 2003 і 2004 роках побудовано відповідно 0,5 га і 1,8 га теплиць в м. Тальне. Починаючи з 2004 року, Уманський тепличним комбінатом розпочато реалізацію проекту по будівництву 8 га теплиць сучасного європейського зразка для вирощування томатів за голландською технологією.

Будівництво першої та другої черги теплиць закінчено протягом 2004-2005 років і 4 га голландських теплиць успішно введено в експлуатацію. В 2006 році збудовано ще 4,2 га теплиць. Таким чином на кінець 2006 року загальна площа теплиць комбінату становить 22,3 га. За 5 останніх років підприємству вдалося майже вдвічі збільшити свої виробничі площі.

З метою збільшення врожайності овочів та зменшення витрат енергії у теплицях роблять зашторювання, що дозволяє в нічний час доби зменшити витрати енергоносіїв до 40%, 2-3-контурний обігрів теплиці з комп'ютеризацією і автоматизацією, створюють мікроклімат, що забезпечує рівномірне температурне поле, створено умови для регулювання концентрації вуглекислого газу в ґрунті і пригрунтовому повітрі атмосфери, повністю переведено систему живлення рослин на мінеральний субстрат, згідно з вимогами нових голландських технологій впроваджено крапельне живлення рослин. Переваги крапельного поливу в порівнянні з традиційною системою наступні: точне регулювання кількості водного розчину, яка подається до кожної рослини в потрібний момент, точне дозування добрив, відсутнє змочування самої рослини, ощадлива витрата водного розчину.

Новітнім досягненням тепличного комбінату є те, що він використовує нетрадиційний спосіб підживлення рослин вуглекислим газом через перфоровані поліетиленові рукави, що створює

постійні рухомі потоки вуглекислого газу (CO_2) з рівномірним розподілом в зоні листової поверхні рослин. Крім того, є можливість підтримувати режим підживлення CO_2 навіть при частково відкритих фрамугах, що дозволяє продовжити період підживлення на 2-3 місяці у зимово-весняний сезон вирощування та на 1,5-2 місяці при літньо-осінній культурі [3]. Все це забезпечує Уманському тепличному комбінату підвищення врожайності овочів закритого ґрунту. За цим показником комбінат займає лідируючі позиції серед підприємств галузі в Україні. Починаючи з 2002 року, середньорічний приріст урожайності дорівнює в середньому 9%. Таким чином, в 2005 році вдалося досягти урожайності овочів 46,7 кг/кв. м, що втричі перевищує рівень 1996 року, коли урожайність становила 15,2 кг/кв.м. Удосконалення технічних процесів та впровадження новітніх технологій дало змогу тепличному комбінату забезпечити високий економічний ефект (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективність роботи ПОСП "Уманський тепличний комбінат"

Показник	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2005 р.
Дохід (виручка) від реалізації продукції, тис.грн.	8998,0	11040,6	12460,3	15198,0	22458,7
Податок на додану вартість, тис. грн.	1499,7	1840,1	2074,9	2533,0	3744,6
Чистий дохід (виручка від реалізації), тис. грн.	7498,3	9200,5	10385,4	12665,0	18713,1
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	5562,8	6473,2	6594,1	7273,5	10757,4
Валовий прибуток, тис. грн.	1935,5	2727,3	3791,3	5391,5	7955,7
Чистий прибуток, тис. грн.	-	259,8	263,9	4753,9	3978,8
Збиток, тис. грн.	2276,3	-	-	-	-
Рівень сукупної рентабельності, %	-40,9	4,0	4,0	65,4	36,9
Норма прибутку, %	-8,0	1,0	1,7	15,0	12,6

Аналізуючи дані таблиці 1, ми бачимо, що тепличний комбінат вибрав правильний шлях для виживання, а саме — впровадження голландських технологій. Якщо в 2001 році підприємство мало збиток 2276,30 тис.грн., то в 2003 році — 4753,9 тис грн. прибутку, а в 2005 році — 3978,80 тис грн. прибутку і на кожну

гривню витрат було отримано 65,4 коп. чистого прибутку, а в 2005 — 36,9 коп. чистого прибутку і відповідно на кожну гривню капіталу підприємство отримувало 15 коп. і відповідно 12,6 коп.

У таблиці 2 показано порівняльну ефективність виробництва овочів в Уманському тепличному комбінаті.

Таблиця 2

**Ефективність виробництва томатів та огірків в
ПОСП "Уманський тепличний комбінат"**

Показник	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Томати					
Площа, га	6	6	6	6	6
Виробництво, т	2389	2716	2723	2946	3012
Виручено від реалізації, тис. грн.	5335	6078	7197	8249	8430
Всього витрат, тис. грн.	4157	4269	4896	5656	5816
Урожайність, кг/м	42,8	39,8	45,5	49,1	50,3
Собівартість 1 ц, грн.	136,4	145,1	143,8	192	193,10
Реалізаційна ціна 1 ц, грн.	233	231	273	280	281
Прибуток, тис. грн., всього	1178	1809	2301	2593	2614
У т.ч. на 1 га, тис. грн.	196,3	301,5	383,5	432,2	135,7
Рівень рентабельності, %	28,3	42,4	47,0	45,8	46,2
Огірки					
Площа, га	4	4	4	4	4
Виробництво, т	1119	1269	1261	1600	1340
Виручено від реалізації, тис. грн.	2812,8	3045,7	3458,5	4464	4108,4
Всього витрат, тис. грн.	2092,7	2102,4	2141,3	2976	3012
Урожайність, кг/м	28,0	25,4	31,5	40,0	38,4
Собівартість 1 ц, грн.	147,2	146,5	140,1	186,0	224,80
Реалізаційна ціна 1 ц, грн.	251	244	275	279	306,60
Прибуток, тис. грн., всього	720,1	943,3	1317,2	1488,0	1096,4
У т.ч. на 1 га, тис. грн.	180,0	235,8	329,3	372,0	274,1
Рівень рентабельності, %	34,4	44,9	61,5	50,0	36,4

Аналіз даних таблиці по вирощуванню томатів підтверджує, що обсяги зростають з 2389 т до 3012 т, а виробництво огірків — з 1119 т до 1340 т. З даних видно, що більш ефективним є вирощування томатів, рентабельність томатів у 2005 році становила 46,2%, а в огірків — 36,4%. Сприяє підвищенню врожайності

томатів те, що їх висаджують у ґрунт, коли тривалість світлового дня більша, ніж у огірків. Все це робить вирощування томатів дуже привабливим з точки зору виробника, але вивчення споживчого попиту довело, що купівельна привабливість огірків набагато вища.

З розвитком ринку овочевої продукції ростуть вимоги покупців до якості та асортименту товарів, які реалізуються через постійно зростаючу мережу супермаркетів. В зв'язку з тим, що значна частина продукції “Уманського тепличного комбінату” поставляється саме оптовим покупцям, які ставлять свої вимоги до упакування, сортування сільськогосподарської продукції, постало питання про використання сортувальної лінії.

У 2006 році підприємством придбано сучасну сортувальну лінію для томатів. Вона може сортувати одночасно за декількома параметрами: вага, колір, діаметр, форма. Основною особливістю лінії є делікатне поводження з продуктом, тобто відсутня фаза падіння овочів.

Норма споживання овочів складає 139 кг на рік. При збереженні нинішніх темпів економічного зростання виробництва тепличний комбінат забезпечить норму споживання для населення. Уманський тепличний комбінат пережив і часи піднесення, і скрутні періоди. Тепличний бізнес залежить від газо- та електропостачання. Саме вони впливають на ринок овочевої продукції. А не буде наших виробників, з'являться закордонні, які будуть пропонувати продукцію свого виробництва набагато дешевшу за вітчизняну. Виходом з такої ситуації було б застосування заходів державної підтримки у вигляді дотацій на виробництво та впровадження ресурсозберігаючих технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. М.В.Гордій, В.Д.Васянович, А.О.Одонецька. Вирощування овочів у міжгосподарському теплично-овочевому комбінаті. – К.: Урожай, 1990. – С. 90-94.
2. Д.М.Трачева. Енергозбереження, як передумова ефективного функціонування тепличних підприємств. // Ринкові трансформації та розвиток продуктивних сил аграрного сектора / Вісник ХНАУ. – 2004. – № 9. – С. 217-221.
3. П.С.Котик, Л.Ф.Бурик. Ефективність вирощування овочевої продукції у закритому ґрунті // 36. наук. праць Уманського державного аграрного університету. – 2007. – С. 215-221.

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САДІВНИЦТВА РЕГІОНУ

Л.Ф.Пилипчинець, аспірантка

*Науковий керівник: О.Ю.Єрмаков, доктор економічних наук, професор
Національний аграрний університет*

Розглянуто кластерну модель галузево-територіальної організації виробництва як фактор підвищення ефективності діяльності садівницьких підприємств.

Рассмотрена кластерная модель отраслевой и территориальной организации производства как фактор повышения эффективности деятельности садоводческих предприятий.

Постановка проблеми. Садівницькі господарства знаходяться в складних економічних умовах, що унеможливує стабільний розвиток і нарощування потужностей. Такі особливості галузі, як велика капіталоємність, наявність значних ризиків, проблеми в сфері збуту продукції вимагають нових підходів до організації садівництва на регіональному рівні. Значним поштовхом до розвитку галузі може стати організація кластерної моделі галузево-територіального виробництва плодоягідної продукції, що передбачає тісний зв'язок між товаровиробниками, обслуговуючими підприємствами та споживачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше ґрунтовний аналіз кластерної моделі територіальної організації виробництва зробив М.Портер. З вітчизняних вчених даною проблематикою займалися М.Войнаренко, О.Длугопольний, А.А.Мигранян, В.Чужиков та ін. Разом з тим в садівництві дане питання ще не розглядалось.

Ціль роботи. Метою роботи є обґрунтування доцільності застосування кластерної моделі галузево-територіальної організації виробництва плодоягідної продукції як фактору підвищення ефективності галузі в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямів активізації діяльності підприємств певної галузі є розробка кластерної моделі організації виробництва. В економічній літературі [1-5] кластер

визначається як індустріальний комплекс, сформований на основі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників та споживачів, що технологічно пов'язані між собою. Так, В.Чужиков визначає кластер як конкурентоспроможну організаційну форму, територіально-ієрархічну модель виробництва з різними рівнями локалізації, яка дає вищий господарсько-соціальний ефект порівняно з іншими подібними галузями за рахунок мінімізації витрат [5].

Важливою умовою кластеризації є формування мереж стійких зв'язків між усіма учасниками кластерів: підприємствами, дослідницькими інститутами, урядом, фінансовими структурами та інститутами співробітництва (рис. 1).

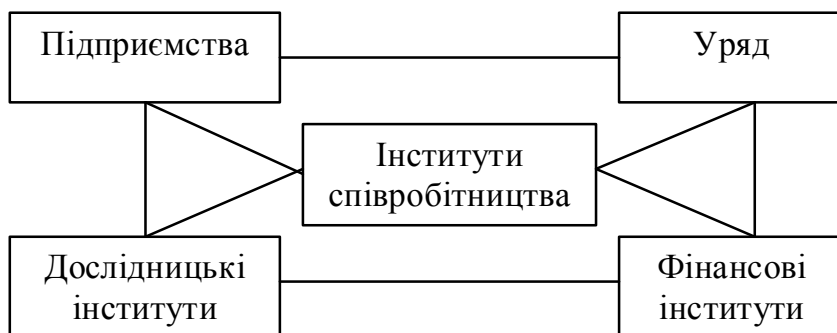

Рис. 1. Учасники кластерної моделі галузево-територіальної організації виробництва

Формування кластерів передбачає інституціональні перетворення в певних регіонах та вдосконалення ринкового механізму господарювання. В ході функціонування кластера, як галузево-територіальної організації товаровиробників, на вищий щабель підноситься інноваційна складова економічного розвитку.

Успішність діяльності кластерів досягається за рахунок таких факторів: взаємозв'язки між підприємствами учасниками кластеру сильніші порівняно з тими господарствами, що працюють поодиночі; співпраця та кооперація виступають стимулами до пошуку нових

методів роботи, залучення інвестицій, орієнтація на інновації; орієнтація на потреби ринку, стратегія розвитку кожного окремого підприємства відповідатиме загальній стратегії розвитку всього регіону.

Підвищення ефективності діяльності окремого господарства досягається шляхом скорочення трансакційних витрат, що сприяє зниженню собівартості та, відповідно, ціни продукції. При цьому, посилюється відповідальність керівників окремих підприємств за відповідні рішення у зв'язку із тісною співпрацею з партнерами по кластеру, що водночас є партнерами по бізнесу. Зростає відповідальність щодо розвитку власного регіону та захисту інтересів своєї громади.

Таким чином, кластери виступають перспективною формою регіонального економічного розвитку, забезпечуючи вирішення комплексу таких взаємопов'язаних проблем, як: 1) раціональне використання місцевих ресурсів; 2) формування сприятливих умов міжсекторної співпраці; 3) залучення нових як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій; 4) підвищення кокурентоздатності господарств і регіону в цілому та збільшення обсягів виробництва регіонального продукту; 5) розширення міжрегіонального обміну; 6) підвищення рівня та якості життя населення.

Необхідність створення кластерного територіального об'єднання садівницьких підприємств в Закарпатті обумовлена наступними факторами: а) тривалий занепад галузі, що супроводжувався скороченням площ насаджень та зниженням урожайності культур; б) неспроможність господарств самотужки вийти з кризи у зв'язку із недостатньою матеріально-технічною базою; в) незадоволений внутрішній ринок на плодоягідну продукцію; г) можливість вирощування конкурентоспроможної продукції, що матиме ряд принципових переваг порівняно з продукцією, вирощеною в інших регіонах; д) сприятливі природно-економічні умови для розвитку галузі.

Створення кластеру сприятиме підвищенню ефективності кожного окремого садівницького підприємства через впровадження нових технологій, одержання доступу до фінансових ресурсів,

підвищення конкуренції в отриманні контрактів, формування оптимальної структури виробництва та нарощення її обсягів. Це дасть змогу не лише ефективно функціонувати садівницьким господарствам, а й забезпечить розвиток галузі регіону в цілому. Сьогодні кластер можна розглядати як інноваційно-територіальне об'єднання.

Садівницькі підприємства — учасники кластерної моделі галузево-територіальної організації виробництва матимуть низку переваг над більш ізольованими конкурентами. Це проявляється в доступі до більшої кількості постачальників та послуг підтримки, адаптованих до вимог споживачів, до кваліфікованої робочої сили та передачі знань та навичок, що відбувається при зустрічах підприємців та обговоренні бізнесу. Кластерний підхід дозволяє сфокусувати підприємцям усю свою увагу на тому, що вони виробляють. Сукупність підприємств в даному випадку функціонує як система, відповідно при цьому більш ефективно використовуються ресурси, зростає обсяг виробництва. Найважливішою перевагою кластерної моделі є доступ до інновацій, знань та “ноу-хау”.

Основою нового організаційного утворення може слугувати вже існуючий територіальний розподіл садівницьких господарств в області. Для цих цілей нами з використанням методики І.П.Житньої та інших [6] проведено групування районів за двома показниками — обсяг виробництва продукції та її потреба при фактично досягнутому рівні споживання 42 кг/особу (рис. 2).

Проведений аналіз показав, що найбільш розвинутими є райони, що ввійшли до першого кластера. Тут спостерігається високий рівень виробництва та потреби в плодоягідній продукції. Саме вони є центрами розвитку садівництва в області (в даній групі сконцентровано 80% садівницьких господарств, а середній рівень виробництва плодів та ягід тут становить 102 тис. ц при потребі — 66 тис. ц).

Компактне розміщення виробників плодів та ягід, підприємств переробної галузі і наукових установ слугує ще одним фактором

доцільності створення даного об'єднання. Таким чином, є можливість створення кластеру галузево-територіальної організації виробництва на базі підприємств наступних районів: Іршавський, Мукачівський, Тячівський, Ужгородський, Хустський, Берегівський та Виноградівський. Основною формою об'єднання підприємств можуть бути угоди про співпрацю та загальна стратегія розвитку садівництва області. В цьому аспекті важлива роль відводиться органам центральної влади області, зокрема в сприянні налагодження зв'язків між товаровиробниками, переробними господарствами та науковими установами.

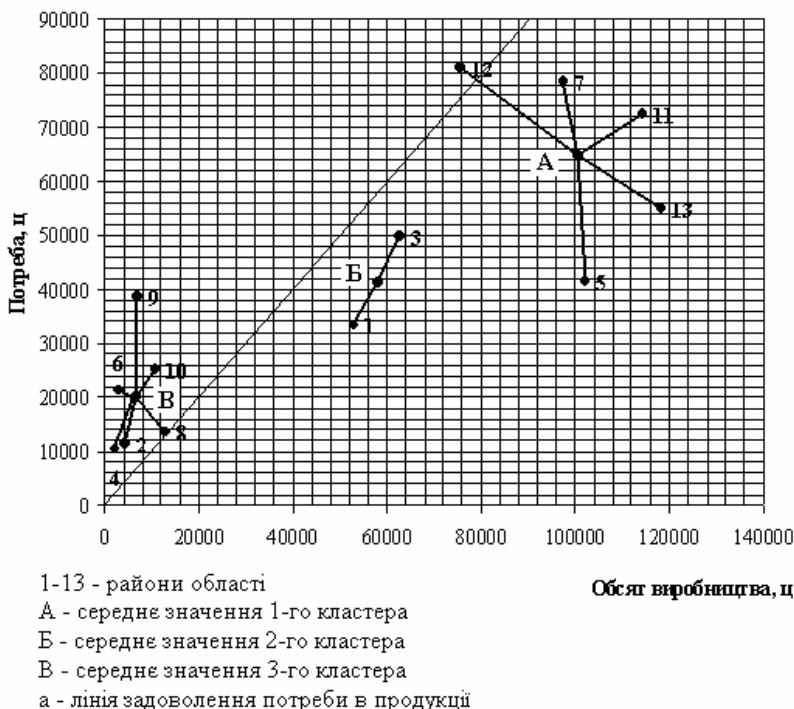

Рис. 2. Зображення трьох кластерів в площині показників – обсяг виробництва та потреба плодоягідної продукції (2005 рік)

Висновки. Основними перевагами кластерної моделі галузево-територіальної організації виробництва є: тісне співробітництво виробників плодоягідної продукції з науковими установами, яке дасть змогу значно покращити якість продукції, її зовнішній вигляд та знизити собівартість продукції шляхом впровадження інноваційних технологій; всередині кластеру формуватимуться єдині фінансові відносини у вигляді підтримки через торгівельні точки; реалізація кластерної моделі дасть змогу підвищити функціонування галузі в цілому, а отже, сприятиме розвитку плодоягідного виробництва регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Портер М. Конкуренція: Учебное пособие /Пер. с англ. -М.: Вільямс, 2001. – 495с.
2. Войнаренко М. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні //Економіст. – 2000. – №1. – С. 29-31.
3. Длугопольний О. Кластерна модель розвитку промислового виробництва регіону як фактор ефективних структурних реформ – Інтернет-ресурс: [http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20030225&n= 2&y=2003](http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20030225&n=2&y=2003).
4. Миграмян А.А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров. – Інтернет-ресурс: <http://www.krsu.edu.kg/vestnik/v3/a15.html>
5. Чужиков В. Кластери як об'єкт державного регулювання //Вісник УАДУ. – 2001. – №4. – С. 160-167.
6. Житная И.П., Таций И. В., Житный П. Е. Теория экономического анализа: Учебное пособие / Восточноукраинский национальный ун-т им. Владимира Даля. – Луганск: ВНУ им. В.Даля, 2004. – 336с.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СОТ

О.А.Поліщук, аспірант

Науковий керівник: **В.І.Ткачук**, кандидат економічних наук

Розглянуто основні напрями підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах вступу України до СОТ.

Рассмотрены основные направления повышения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий в условиях вступления Украины в СОТ.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку України характеризується реформуванням усіх сфер суспільного життя та активної інтеграції у світове співтовариство. Не є виключенням і аграрна сфера, свідченням чого є факт визначення одним із стратегічних орієнтирів сучасної політики утвердження конкурентоспроможного, експортно орієнтованого та екологічно безпечного сільськогосподарського виробництва відповідно до принципів і норм СОТ [1]. Вступ України до СОТ поступово переходить зі стадії ідеї до практичної реалізації, тому набувають актуальності питання щодо наслідків даного процесу для економіки України та можливості усунення їх негативного ефекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтеграції України до світового співтовариства є багатоаспектною, тому стала предметом дослідження багатьох теоретиків і практиків економічної науки. Зокрема, питання щодо наслідків вступу до СОТ для сільськогосподарських товаровиробників та основні напрями аграрної політики України в рамках даного процесу знайшли своє відображення у працях О.Бородіної, С.Дем'яненка, В.Галушко, Т.Зінчук, С.Зоря, С.Кваша, О.Могильного, О.Нів'євського, Т.Осташко та ін. Відсутність єдиної думки вчених щодо поставленої проблеми та шляхів її вирішення, конкретних пропозицій стосовно забезпечення ефективного функціонування, конкурентос-

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 3, т.2, 2007

роможності та економічної стійкості виробників аграрної продукції в нових швидкозмінних умовах залишають широке поле для подальшої праці і визначають мету даного дослідження. З огляду на це, метою статті є визначення основних напрямів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах вступу України до СОТ.

Результати дослідження. Починаючи з 2002 року, в сільському господарстві України намічаються позитивні тенденції — поступовий вихід із затяжної системної кризи і нарощування обсягів виробництва. Та незважаючи на це, невирішеними залишаються такі проблеми, як виснаження ресурсного потенціалу та брак коштів. Необхідність швидких та радикальних змін щодо ситуації в аграрному секторі загострюється поступовою інтеграцією української економіки у світове співтовариство. Стратегічною ціллю державної політики став вступ України до СОТ. Його неминучість обумовлює необхідність не лише визначення наслідків, а й глибокого аналізу можливості швидкої адаптації до цього процесу сільськогосподарських товаровиробників, які вже сьогодні готові використати переваги, що надасть їм вступ до СОТ, але не готові стикнутися з можливими загрозами та негативними наслідками.

Одним з наслідків інтеграції України в світове співтовариство стане зростання конкуренції національних товаровиробників з імпортерами в результаті відкритості продовольчого ринку. В ринкових умовах даний процес об'єктивно вважається позитивним, проте сучасний стан більшості сільськогосподарських підприємств (деградація земельних ресурсів, низька техніко-технологічна оснащеність та ефективність виробництва) не дозволить їм підтримувати власну конкурентоспроможність та економічну стійкість, зокрема конкурувати з іноземними виробниками сільськогосподарської продукції. На думку експертів, найменш конкурентоспроможними на внутрішньому ринку після приєднання до СОТ виявляться виробники молока, яєць, м'яса, картоплі, овочів та фруктів [2]. За даних умов підвищення конкурентоспроможності підприємств потребує належного фінансування. Нині ж основним джерелом інвестицій аграрних підприємств є їх власні фінансові засоби, що обумовлює

необхідність покращення фінансового стану та підвищення економічної стійкості. Підприємствам доцільно формувати й використовувати власні резерви, зокрема шляхом диверсифікації своєї діяльності. Це дозволить отримати більші прибутки від якіснішої різноманітної продукції та більш широкого асортименту, раціональніше використовувати наявний ресурсний потенціал.

Поряд з цим сільськогосподарським підприємствам доцільно використовувати вже наявні конкурентні переваги, що частково сприятимуть захисту внутрішнього ринку:

- відсутність інфраструктури надходження та розподілу значних обсягів імпоротної сільськогосподарської продукції у регіонах;
- суттєві транспортні витрати на доставку імпоротної продукції в порівнянні з продукцією місцевого виробництва;
- невисока купівельна спроможність та традиційні уподобання населення, зокрема, у виборі продуктів харчування.

У більшості розвинених країн особливо ЄС, США, Японії активну участь у вирішенні проблеми підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору приймає держава, оскільки їх сільськогосподарська продукція загальноновизнано є неконкурентоспроможною, порівняно з іншими суб'єктами зовнішнього ринку [3]. Для даних країн звичною практикою стало штучне підвищення конкурентоспроможності товаровиробників за допомогою дотацій та експортних субсидій, що дозволяє продавати продукцію за демпінговими цінами. Вітчизняне сільськогосподарське виробництво без цілеспрямованої державної підтримки також не здатне бути конкурентоспроможним, тим більше порівняно з іноземною продукцією. Воно потребує активної підтримки через податки, підтримку цінового паритету, пільгове кредитування, цільове фінансування та інші методи.

Зокрема необхідним є внесення коректив в аграрну політику стосовно фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. Відповідно до Угоди про сільське господарство, заходи внутрішньої підтримки доцільно класифікувати залежно від впливу на виробництво і торгівлю. Заходи “жовтої скриньки”, фінансування яких Україна матиме зобов'язання скоротити, оскільки вони справ-

ляють “викривлюючий” вплив на виробництво і торгівлю, протягом останніх років, навпаки, мають тенденцію до зростання (табл.).

Таблиця

**Розподіл видатків Державного бюджету України на МінАП
відповідно до правил СОТ ("жовта скринька"), млн. грн.**

Статті видатків	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
Фін. підтримка виробництва продукції тваринництва і рослинництва	421,0	689,5	1992,5	3785,0
Здешевлення кредитів комерційних банків	141,5	350,0	260,0	653,0
Фін. підтримка фермерських господарств	5,1	27,3	28,0	63,0
Закладка молодих садів, виноградників, ягідників, хмільників	109,1	175,0	227,7	275,0
Часткова компенсація вартості техніки та мінеральних добрив	393,7	270,0	32,0	131,8
Фін. підтримка розвитку підприємств молочної переробки	0,0	10,0	4,0	0

Джерело: розроблено за даними [4, 5]

За даними таблиці, найсуттєвіше зростає фінансова підтримка виробництва продукції тваринництва і рослинництва — у 2007 р. На дані цілі Держбюджетом України передбачено виділити 3785,0 млн. грн., що на 1792,5 млн. грн. більше, ніж у попередньому році. Щодо заходів “зеленої скриньки”, які відповідно до вимог СОТ відкривають найбільші можливості для підтримки ефективності та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора, то їх фінансування протягом останніх років також поступово зростало. Так, у 2006 р. на їх реалізацію було виділено 2576,1 млн. грн., що на 323,5 млн. грн. більше, ніж у 2005р. і на 898,3 млн. грн. — ніж у 2004 р. Розширюючи й надалі фінансування заходів “зеленої скриньки”, Україна матиме можливість надавати сільсько-господарським товаровиробникам підтримку, що буде достатньою для довгострокового стійкого зростання, не породжуючи конфлікти з іноземними партнерами.

Таким чином, стає цілком очевидним факт, що приєднання України до СОТ справлятиме суттєвий вплив на конкурентоспроможність аграрного сектору. Це обумовлює необхідність розробки

та впровадження ефективного та відповідного до вимог СОТ механізму захисту вітчизняних виробників, що включатиме заходи державного протекціонізму та засоби, які доцільно активізувати на рівні окремих підприємств. Державна підтримка конкурентоспроможності сільського господарства в свою чергу повинна включати заходи щодо:

- гармонізації стандартів на продукцію із світовими, впровадження систем контролю за безпечністю і якістю продукції, вдосконалення системи оцінки відповідності;
- гарантування рівних умов підтримки всім сільськогосподарським виробникам;
- збільшення фінансування бюджетних програм “зеленої скриньки”;
- гарантування особливого режиму для розвитку стратегічно важливих галузей сільського господарства;
- стимулювання внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних товаровиробників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Трегобчук В.М., Б.Й. Пасхавер та ін. Про довгострокову стратегію сталого розвитку агропромислового комплексу // Економіка АПК. – 2005. – №7. – С. 3-11.
2. Осташко Т. Що Сот прийдешня нам готує? // Пропозиція. – 2004. – №8-9. – С. 36-38.
3. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції / За ред. О.М. Бородіної – Ужгород: “ІВА”, 2006. – С. 85.
4. Нів'євського О. Бюджетна підтримка АПК // Аспекти сільського розвитку. – 2006. – №1-2(7). – С.22-29.
5. Зуб Г.І. Фінансова підтримка аграрного сектору в Держбюджеті на 2007 рік // Облік і фінанси АПК. – 2006. – №11. – С. 34-35.

СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА

О.С.Пристемський, аспірант

Херсонський державний аграрний університет

Висвітлено сутність та види конкурентоспроможності фермерських господарств. Визначено фактори її формування. Обґрунтовано шляхи її досягнення.

Освещены сущность и виды конкурентоспособности фермерских хозяйств. Определены факторы ее формирования. Обоснованы пути ее достижения.

Постановка проблеми. В умовах вступу України до СОТ важливе значення має забезпечення конкурентної спроможності аграрних підприємств. При цьому велика увага приділяється стратегії розвитку та конкурентоспроможності великих аграрних господарств. Як показують наші дослідження, всебічний огляд літератури, фермерські господарства не достатньою мірою вивчені. Вони займають значну площу сільськогосподарських угідь, відіграють велику роль у виробництві продукції і мають великий потенціал. Тому в перспективі важливе значення матиме забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств.

Стан вивчення проблеми. Значний внесок у розв'язання проблем інтеграції України у світове співтовариство та розроблення стратегій входження у світові господарські структури зробили науковці А.Філіпенко, С.Злупко, С.Мочерний, С.Авдашева, В.Кронін, А.Михальов, В.Нємцов, Є.Злобін та інші.

Завдання та методика досліджень. Розроблення стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектора економіки є нині одним із найважливіших народногосподарських завдань. Актуальність забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств нині сягає свого апогею через близьке приєднання України до Світової організації торгівлі. Конкурентоспроможність вітчизняних аграрних товаровиробників на світовому

ринку знаходиться на порівняно невисокому рівні через недостатню матеріально-технічну забезпеченість, невисоку кваліфікацію трудових ресурсів, використання застарілих технологій, нерегульованість кредитного механізму.

Найважливішою стадією у процесі забезпечення конкурентоспроможності підприємств є оцінка їхнього поточного стану. Традиційні методики, які використовуються для цього, або не дають очікуваного результату за сучасного рівня розвитку аграрної сфери, або розраховуються простим порівнянням із базовим підприємством таких факторів, як конкурентоспроможність продукції підприємства, як фактори виробничого, маркетингового, фінансового, трудового та іншого характеру.

На нашу думку, жодна з методик оцінки конкурентоспроможності не дасть очікуваного результату за сучасного рівня розвитку аграрного сектора економіки України, тому конкурентоспроможність підприємства, виходячи з її економічної природи, слід поділяти на потенційну конкурентоспроможність і конкурентоспроможність продукції. Конкурентоспроможність підприємства — це можливість забезпечувати випуск і реалізацію продукції, яка за своїми ціновими й неціновими факторами привабливіша за продукцію підприємств-конкурентів, а потенційні можливості продукції забезпечити конкурентоспроможність при зміні ринкової ситуації і попиту споживачів — це потенційна конкурентоспроможність. Зовнішнім виявом конкурентоспроможності підприємства є конкурентоспроможність продукції, яка характеризує, наскільки успішно підприємство реалізовує свій потенціал.

Результати досліджень. Оцінка конкурентної позиції аграрного підприємства на ринку здійснюється з метою визначення подальшої його конкурентної стратегії. Конкурентні стратегії дозволяють господарству зайняти стійку позицію у боротьбі з конкурентами.

Успішна конкурентна стратегія підприємства повинна передбачати:

- правильний вибір типу конкурентної стратегії (ідентифікацію конкурентних переваг, стратегію формування ринку і роботи з покупцями і т. ін.);
- визначення адекватних інструментів підвищення якості продукції (відповідність вимогам конкуренції, міжнародним нормам і стандартам вимог споживачів);

- досягнення злагодженості в управлінні підприємством (побудова цілісної системи стратегічних цілей, задач, пріоритетів та інструментів їх реалізації);
- забезпечення належного економічного аналізу (з метою виявлення ефективності роботи, прогнозування динаміки підприємства, аналізу і прогнозування ситуації на ринках і т. ін.);
- забезпечення відповідної трудової мотивації персоналу (а також мотивації до підвищення рівня кваліфікації).

Висновки. Основними факторами конкурентоспроможності фермерських господарств є: величина агоресурсного потенціалу територіального розміщення; стан матеріально-технічного забезпечення; прибутковість господарства. Державна підтримка фермерських господарств, вдосконалення нормативно-правової бази функціонування, заохочення вітчизняного виробника, дотації є засобом досягнення конкурентоспроможності. З їх допомогою фермерські господарства зможуть зайняти певний спектр виробництва та експорту продукції.

Перспективи подальших досліджень. Для підвищення конкурентної спроможності фермерських господарств слід більше уваги приділити диверсифікації виробництва та розвитку альтернативних видів діяльності, підвищенню якості продукції, що випускається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дадашев Б. Конкурентоспособность АПК Украины // Международный с.-х. журнал. – 2003. – № 6. – С.32 – 34.
2. Кваш С. Конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції в умовах вступу до СОТ // Економіка України. – 2003. – №10. – С.79 – 85.
3. Мазур Н.А., М.В. Місюк. Конкурентоспроможність виробництва с.-г. продукції та основні напрями її підвищення // Економіка АПК. – 2007. – №2. – С.123-127.
4. Максимова Е.В. Конкурентоспособность национальной экономики // Студенческий вестник аграрных наук. – 2006. – №11. – С.45-46.
5. Міжнародна економіка: Підручник/ за ред. А.П.Румянцева. – 3-те вид., переробл. і допов. – К.:Знання, 2006. – 479с.
6. О.Л.Притикіна, Ю.М.Стасюк, О.В.Щипанова. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС // Фінанси України. – 2005. – №5. – С.36-43.
7. Проблемы и перспективы агропромышленной интеграции в СНГ// Международный с.-х. журнал. – 2004. – №7. – С.14-16.
8. Статівка А. Сільське господарство України та його інтеграція в міжнародні с.-г. й торговельні організації: проблеми і питання // Право України. – 2003. – №4. – С.42-45.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

І.Ю.Рудь, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті проведено аналіз розвитку молочного скотарства у Миколаївській області. В останній час значно зменшилося валове виробництво молока, основною причиною чого стало скорочення поголів'я корів. Продуктивність худоби справила незначний вплив.

В статье проведен анализ развития молочного скотоводства в Николаевской области. В последнее время значительно уменьшилось валовое производство молока, основной причиной чего стало сокращение поголовья коров. Продуктивность коров имела незначительное влияние.

Постановка проблеми. Провідну роль у забезпеченні населення найбільш цінними продуктами харчування, вирішенні соціально-економічних проблем у суспільстві займає тваринництво і, насамперед, молочне скотарство, яке комплексно впливає на обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, піднесення економіки господарств тощо.

В останні роки внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин молочне скотарство в господарствах громадського і приватного секторів зазнало істотних негативних змін. Подолання кризи в галузі є актуальним і своєчасним як для України, так і Миколаївської області зокрема. Проблема стабілізації вітчизняного ринку молока та молочної продукції безпосередньо пов'язана з підвищенням соціально-економічного рівня життя населення країни.

Важливість даної проблеми з часом не зменшується, тому їй приділяють увагу дедалі більше фахівців. Питаннями дослідження стану молочного скотарства займаються ряд вітчизняних вчених — М.М.Ільчук, С.Р.Камілова, Т.А.Мостенська, М.К.Пархомець, П.Т.Саблук [2] та інші. Проте, слабка державна підтримка та швидкі зміни у зовнішньому середовищі аграрного сектору гальмують розвиток галузі. У зв'язку з цим метою статті є дослідження сучасного стану молочного скотарства у Миколаївській області. Незважаючи на спільність проблем, кожен регіон має свої особли-

вості прояву.

Експерти молочного ринку заявляють про розвиток останнім часом його негативних тенденцій. Однією з основних причин кризи є зменшення виробництва молока, що зумовлюється багатьма факторами. Насамперед, збитковістю молочної галузі, порушеннями технологічної годівлі, зниженням рівня мотивації до праці, недосконалістю цінової та фінансово-кредитної політики в агропромисловому комплексі.

Виклад основного матеріалу. За останні роки (1990-2005) виробництво молока всіма категоріями господарств у Миколаївській області значно змінювалося. В 2005 році порівняно з 1990 роком воно зменшилося на 41,8% (рис. 1). Порівняно з 2003 роком виробництво молока у 2005 році, навпаки, зросло на 1,6%.

Починаючи з 1990 року, виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах до 2005 року скоротилося в 14 разів, або на 543,1 тис. тонн. У той же час у господарствах населення відбулося зростання майже у 2,5 раза, або на 232 тис. тонн, що пояснюється зацікавленістю суб'єктів особистих господарств, для яких молоко є вагомим джерелом їх доходів. У 2005 році в сумарному обсязі виробництва продукції частка господарств населення склала 90%, у той час як у 1990 році цей показник становив 21%.

Особливістю тенденції відрізняються останні роки. Загальне виробництво молока у 2005 році, в порівнянні з 2003 роком практично не змінилось, за винятком сільськогосподарських підприємств, де воно зменшилось на 14,3%.

Досліджена ситуація скорочення виробництва молока пояснюється зменшенням поголів'я великої рогатої худоби та корів. Зі знищенням системи колгоспів і радгоспів змінилася структура розподілу поголів'я корів, що утримуються в господарствах суспільного й приватного секторів агровиробництва. З 1990 року це співвідношення кардинально змінилося: якщо в 1990 році у Миколаївській області частка худоби громадського виробництва становила 77%, а приватного сектору 23%, то в 2005 році цей показник мав прямо протилежну тенденцію й склав 13:87 (рис.2).

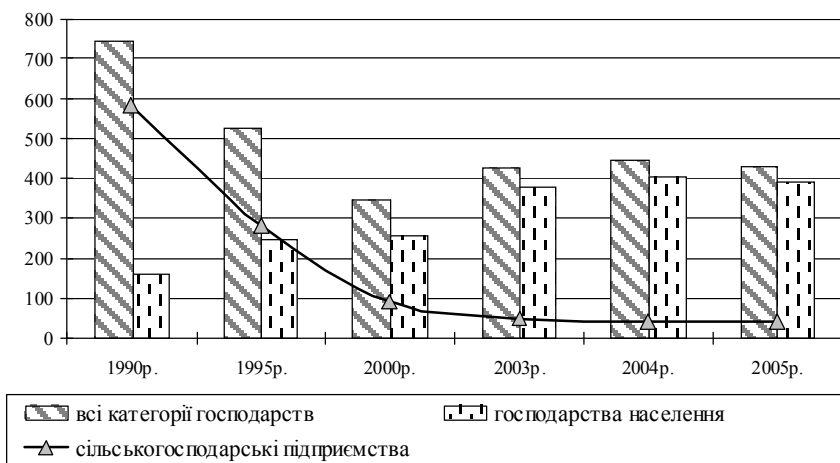

Рис. 1. Динаміка виробництва молока у Миколаївській області, тис. тонн

Ринкові умови господарювання зробили свою справу та об'єктивно зумовили зменшення поголів'я корів. Так, кількість корів в усіх категоріях господарств скоротилася у 2005р. порівняно з 1990р. на 159 тис. голів, або у 2,3 раза. Найбільше скоротили стадо аграрні підприємства — на 202 тис. голів, або у 14 разів. Водночас, особисті селянські господарства області у 2003р. проти 1990р. збільшили поголів'я корів на 51 тис. голів, або у 1,8 раза, однак утримати досягнуту чисельність не вдалося. Починаючи з 2004 року, мешканці села почали зменшувати утримуване стадо, у 2005 році скоротили поголів'я корів у порівнянні з 2003 роком на 8,5 тисяч голів, або на 7,4%.

Зменшення кількості великої рогатої худоби і корів аграрними підприємствами відбулося внаслідок суттєвого зниження матеріальної зацікавленості у виробництві молока: диспаритет цін промислової та сільськогосподарської продукції, низькі ціни продукції тваринництва тощо.

Вагомим чинником скорочення обсягів виробництва молока за досліджуваній період, крім різкого зменшення поголів'я корів, є їх продуктивність. Інтенсивний чинник розвитку молочного скотарства

меншою мірою вплинув на зниження валового виробництва, проте рівень продуктивності корів близько 2 тис. кг на рік є досить низьким (рис. 3).

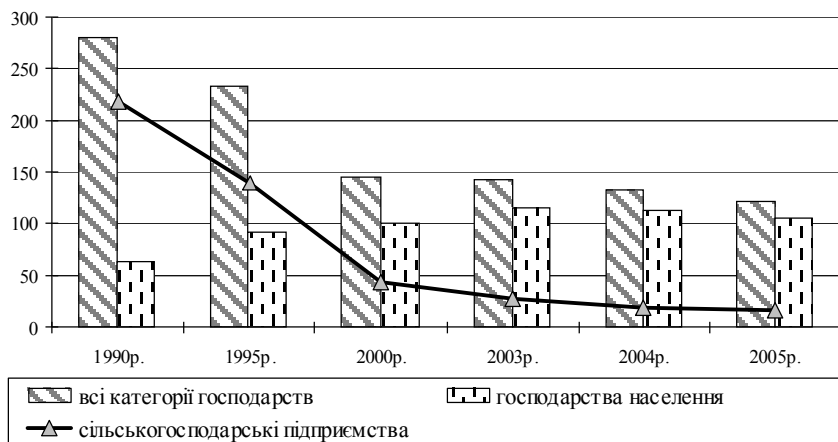

Рис. 2. Динаміка поголів'я корів у миколаївській області, тис. голів

Середній річний надій молока від однієї корови по всім категоріям господарств Миколаївської області у 2005 році в порівнянні з 1990р. зріс на 34,7%, а у порівнянні з 2003р. на 18,2%. У свою чергу продуктивність корів у господарствах населення підвищилася у 2005 році в порівнянні з 1990 роком на 42,3%, а у порівнянні з 2003 роком на 11,2%. Така тенденція спостерігається і в сільськогосподарських підприємствах. Якщо у 2005 році в порівнянні з 1990 роком ситуація не змінилась, то у порівнянні з 2003 роком надій збільшився на 52,6%.

Причини зростання продуктивності пояснюються великими темпами зменшення поголів'я корів. На сьогоднішній день галузь залишилася, в основному, в ефективно працюючих господарствах, де намагаються дотримуватися технології утримання худоби внаслідок чого досягають високих надойів. Тобто, за рахунок виведення галузі з економічно слабких підприємств з низькими надоями

середня продуктивність корів по всіх господарствах збільшилася. У приватному секторі зростання надоїв зумовлено тим, що худоба для багатьох селян є вагомим джерелом їх доходів.

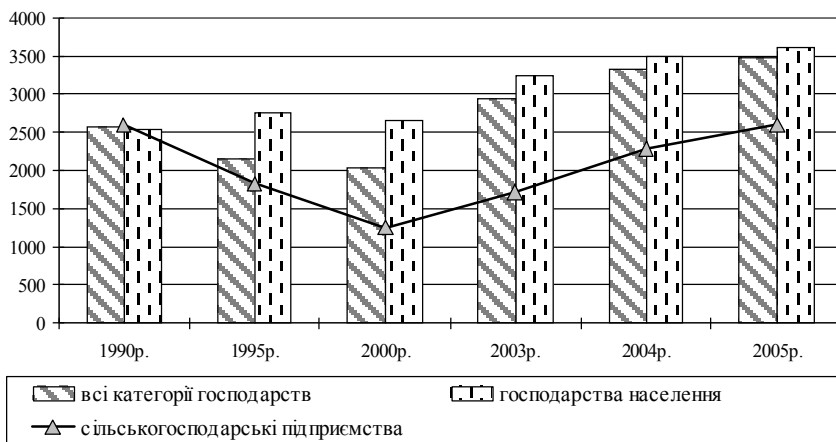

Рис. 3. Динаміка продуктивності корів у Миколаївській області, кг

Особливими тенденціями у розвитку молочного скотарства відрізняються останні півтора року. Заборона ввозу на територію Росії української молочної продукції негативно вплинула на галузь. Через проблеми зі збутом молокопереробні підприємства значно знизили закупівельні ціни на сировину. В результаті прозбитковість молочного скотарства стали заявляти майже всі сільгоспвиробники, що зумовило значне зниження за цей період поголів'я корів. Додатковим фактором постали несприятливі природно-кліматичні умови весни-літа 2007 року: посуха негативно позначилася на формуванні кормової бази скотарських виробництв. Проблемною стала заготівля зеленої маси, сіна; невідомо як складуться справи із заготівлею силосу. В таких умовах без значного вкладення коштів у галузь відродження та розвиток її є неможливим.

Молочна підгалузь тваринництва є досить капіталомісткою.

Виходячи з нормативів, за розрахунками, здійсненими в ННЦ “Інститут аграрної економіки”, потреба сільськогосподарських підприємств в основних засобах молочного скотарства в 2015 році становитиме 44 млрд. грн., або 23% їх вартості у тваринництві [2]. Щоб забезпечити таку потребу в основних засобах, необхідно щорічно виділяти 8 млрд. грн. інвестицій в основний капітал, спрямовуючи їх, передусім, на здійснення реконструкції тваринницьких приміщень, будівництво крупних комплексів, придбання машин для механізації виробничих процесів та інших проблем розвитку тваринництва.

Тому, якщо не будуть задіяні кардинальні державні важелі, молочне скотарство не вийде з кризового стану. Так, згідно з прийнятим урядом порядком, дотація буде надаватися, якщо сільгосп підприємства утримують не менше 100 голів корів. Також влада обіцяє дотувати ті підприємства, що побудували або відремонтували тваринницьку ферму і закупили у приміщення не менше 50 корів чи нетелів. Господарники, в свою чергу, ставлять питання, де взяти на це не тільки кошти, а і продуктивних нетелів? Необхідні інвестиції. Власних засобів виробники не мають, а кредити на розвиток тваринництва банки дають неохоче.

Висновок. Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки. Вітчизняне молочне скотарство знаходиться у занепаді. Основною причиною скорочення є зменшення поголів'я корів через невиконаність їх утримання. Самостійно подолати кризу селяни не в змозі. Галузь вимагає державної і фінансової підтримки, комплексної програми її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник “Тваринництво Миколаївщини за 2005 рік”. -Миколаїв, 2006.
2. Саблук П. Чи будуть “молочні ріки” України повноводними - // Агробізнес сьогодні. – 2006. – № 24. -С. 15.

ВПЛИВ КОНЦЕНТРАЦІЇ ГАЛУЗІ БДЖІЛЬНИЦТВА НА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ

О.А.Христенко, старший викладач

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто концентрацію галузі бджільництва в Миколаївській області та її вплив на основні економічні показники. Наведено пропозиції щодо покращення стану в галузі.

В статье рассмотрена концентрация отрасли пчеловодства и ее влияние на основные экономические показатели в Николаевской области. Внесены предложения по улучшению состояния отрасли на современном этапе.

Вступ. Розвиток продуктивних сил сільського господарства тісно пов'язаний з поглибленням спеціалізації та посиленням концентрації виробництва. Остання, як об'єктивний економічний процес, ґрунтується на закономірностях розвитку продуктивних сил, суспільного розподілу праці й прискорення НТП. Концентрація є об'єктивною закономірністю розвитку і сприяє підвищенню ефективності виробництва. При великих розмірах сільськогосподарських галузей значно розширюються можливості застосування прогресивних технологій, інтенсивніше і раціональніше використовуються засоби виробництва. Питаннями дослідження розвитку продуктивних сил, спеціалізації та концентрації виробництва та його ефективності займаються вчені: П.Т.Саблук, О.М.Шпичак, Л.М.Худолій [2], Чехов С.А. [3,4], Юрчишин В.В. [6]. Однак це питання є актуальним.

Постановка завдання. Ціллю статті є дослідження впливу концентрації на економічну ефективність галузі бджільництва.

Результати. В сучасних умовах в аграрному секторі економіки підвищується рівень невизначеності, ризику, виникає необхідність у пристосуванні до ринкових умов, які поступово змінюються. Першочерговою метою успішного функціонування підприємств повинно бути підвищення їх конкурентноспроможності. Підприємство, як головна ланка ринкової системи, має реалізувати головну мету економіки — випускати максимальну кількість продукції за мінімальних витрат для задоволення суспільних потреб і отримання на цій основі прибутків.

В науковій організації виробництва одним з головних принципів є принцип спеціалізації і концентрації виробництва.

Бджільництво є важливою галуззю сільськогосподарського виробництва. Розведенням бджіл в Україні займаються сільськогосподарські підприємства, серед них: приватно-орендні, кооперативні, акціонерні та інші, що виникли в умовах реформування різних форм власності. Значну питому вагу в загальній чисельності займають пасіки фермерських господарств, а основна маса бджолиних сімей зосереджена в приватному секторі. Як і для інших галузей сільськогосподарського виробництва, для бджільництва характерна спеціалізація та виробничий напрямок, які мають свої особливості у зв'язку зі специфікою галузі. Спеціалізація, напрямки господарського використання бджіл, рівень виробництва і структура окремих видів продукції бджільництва залежать від багатьох факторів, основними серед яких є кліматичні умови, кормова база бджільництва, розвиток землеробства, його культура, стан економіки та ін. Основними показниками, на нашу думку, є середній розмір пасіки та кількість сімей на 100 га сільськогосподарських угідь (табл. 1).

Дані таблиці 1 свідчать, що на Миколаївщині значно скоротилась кількість бджолосімей та середній розмір пасіки. Якщо в 2001 році загальна чисельність сімей в області становила 8824, то в 2006 році склала 4487, що становить 50,8%. Як наслідок — зменшення середнього розміру пасіки майже на 20%. Слід відмітити що найбільша чисельність сімей — в Арбузинському, Кривоозерському, Новобузькому та Первомайському районах. Найбільша чисельність бджолосімей на 100 га сільськогосподарських угідь — в Кривоозерському районі.

Як відомо, при використанні бджіл галузь рослинництва отримує додатковий урожай та підвищує якість продукції, яка в 10-15 разів перевищує вартість продукції медової галузі. Незважаючи на велику роль бджіл у підвищенні врожайності сільськогосподарських культур їх кількість в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь дуже мала. Хоча за нормою при запиленні 1 га соняшнику рекомендується одна бджолосім'я на гектар, гречки та ріпаку — 2, для плодкових насаджень — 2-4.

Таблиця 1

Концентрація галузі бджільництва в Миколаївській області

Райони	Кількість сімей				Середній розмір пасік, сім'ї				Приходиться на 100 га сілсько-господарських угідь, сімей			
	2001 р.	2005 р.	2006 р.		2001 р.	2005 р.	2006 р.		2001 р.	2005 р.	2006 р.	
Арбузинський	835	304	438		170	61	146		1,1	0,52		0,74
Баштанський	423	217	206		67	31	52		0,4	0,5		0,5
Березанський	124	63	108		33	21	54		0,1	0,1		0,3
Березнегуватський	227	92	91		45	30	30		0,3	0,2		0,2
Братський	631	353	364		85	58	73		0,7	0,6		0,6
Веселинівський	159	24	26		31	24	26		0,2	0,01		0,03
Вознесенький	731	324	244		135	54	122		0,8	0,5		0,4
Врадівський	284	21	20		39	21	20		0,6	0,06		0,08
Доманівський	753	346	316		150	69	63		0,9	0,5		0,5
Єланецький	415	159	159		89	75	75		0,5	0,4		0,4
Жовтневий	501	427	484		95	85	87		0,5	0,5		0,6
Казанківський	192	80	56		73	40	26		0,2	0,1		0,1
Кривоозерський	688	450	523		105	75	81		1,2	0,9		1,0
Миколаївський	366	190	138		57	47	32		0,4	0,3		0,2
Новобузький	610	366	435		140	47	87		0,7	0,6		0,7
Новоодеський	710	130	182		170	26	45		0,7	0,2		0,4
Очаківський	216	125	50		82	74	17		0,4	0,3		0,1
Первомайський	749	624	597		143	69	66		0,9	0,8		0,7
Снігурівський	210	31	50		39	31	50		0,2	0,1		0,1
Область	8824	4326	4487		97	65	78		0,5	0,4		0,4

Аналіз показав, що виробництво меду в 2006 році порівняно з 2001 роком скоротилося на 42%. Але споживання меду на душу населення в Україні, за даними статистичних органів, становить 1,5 кг на душу населення, при нормі 40 кг. За ринкових умов господарювання галузь збереглася завдяки приватному сектору, де знаходиться 90% бджолосімей.

В умовах Миколаївської області із 298 сільськогосподарських підприємств бджільництвом займаються лише 59. Проведено групування господарств Миколаївської області за виробництвом меду на одне господарство (табл. 2).

Таблиця 2

Залежність ефективності виробництва меду від розміру галузі, 2005 рік

Показники	Групи за кількістю виробленого меду на господарство, кг				Разом та в середньому
	I до 500	II 501-1000	III 1001-2000	IV більше 2000	
Кількість господарств в групі	20	17	15	7	59
Середнє виробництво меду, кг	272	808	1403	3028	1039
Прямі витрати праці на 1 ц, люд.-год.	112,2	123,7	109,3	146,3	125,6
Собівартість 1 ц меду, грн.:					
-виробнича	921,84	943,37	846,24	616,64	829,80
-реалізованої продукції	1172,91	1410,67	1001,58	629,67	985,85
Ціна реалізації 1ц меду, грн.	743,65	737,47	787,56	640,20	721,69
Прибуток на 1 ц, грн. (збиток)	-429,26	-673,2	-214,02	10,53	-264,16
Рівень рентабельності, %	-36,6	-47,7	-21,4	1,7	-26,8

Результати групування господарств Миколаївщини, які займаються бджільництвом, показали, що із збільшенням виробництва меду на господарство, ефективність галузі дещо покращується. Лише в господарствах четвертої групи, в яку увійшло лише сім господарств, а в середньому на господарство виробляється мед майже 30 центнерів, на один центнер меду отримано прибутку 10,53 гривни, а рівень рентабельності виробництва меду склав 1,7%. В решті господарств галузь є збитковою: в середньому збиток на 1 ц меду склав 264,16 грн.

Висновки. Отже, в умовах сьогодення перспективним в галузі бджільництва є напрямок, пов'язаний з комплексним використанням бджіл: запилення сільськогосподарських культур, виробництво товарного меду та іншої продукції галузі з одночасним підвищенням рівня концентрації, а саме — збільшенням середнього розміру пасік та кількості сімей на 100 га сільськогосподарських угідь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про бджільництво” від 22 лютого 2000р. № 1492-III
2. Посібник для практичної роботи щодо прискорення процесу формування і розвитку ринкового середовища в АПК України /П.Т.Саблук, О.М. Шпичак, Л.М.Худолій та ін.-К.:ІАЕ,1997.-123 с.
3. Чехов С.А. Проблеми і перспективи розвитку бджільництва в Україні // Вісник аграрної науки.-2000.-№6.-С.79-80.
4. Чехов С.А. Продукція бджільництва //Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків України / За ред. О.М.Шпичака-К.ІАЕ, 2000.-С.210-218.
5. Шпичак О.М.Реальна оцінка економічного стану АПК України як необхідна умова виходу його з кризи // Економіка АПК.-2007.-№5
6. Юрчишин В.В. Деякі узагальнення і проблеми сучасної аграрної політики / Економіка АПК.-2007.-№4.

ЦУКРОБУРЯКОВИЙ ПІДКОМПЛЕКС НА ПОРОЗІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СОТ

А.М.Ужва, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто сучасний стан цукробурякового підкомплексу України та перспективи його розвитку з урахуванням майбутнього вступу України до Світової організації торгівлі. Зроблено висновки щодо запровадження заходів, які сприятимуть захисту цукробурякового підкомплексу в умовах вступу України до Світової організації торгівлі.

В статье рассмотрено нынешнее состояние свеклосахарного подкомплекса Украины и перспективы его развития с учетом будущего вступления Украины в Мировую организацию торговли. Сделаны выводы по внедрению путей, способствующих защите свеклосахарного подкомплекса в условиях вступления Украины в Мировую организацию торговли.

Постановка проблеми. В сучасних умовах становлення ринкової економіки для нашої держави стратегічного значення набув процес інтеграції до Європейського Союзу. Обов'язковою передумовою повноправного членства в Європейському Союзі є вступ України до Світової організації торгівлі, в яку нині входять 150 країн світу, вона являє собою законодавчу й інституційну основу сучасної міжнародної торгової системи, механізм багатостороннього узгодження і регулювання політики країн-членів у галузі торгівлі товарами і послугами, в регулювання торгових суперечок та розробки стандартної зовнішньоторговельної документації [1].

Цукробуряковий підкомплекс — один з найбільш вагоміших продуктивних підкомплексів агропромислового комплексу України. Тривалий час Україна за обсягами виробництва цукрових буряків і цукру входила в першу десятку країн світу. У недалекому минулому виробництво цукросировини та цукру задовольняло не лише власні потреби товаровиробників і переробників, а й слугувало джерелом значних, стабільних грошових надходжень до державного бюджету.

Протягом останніх років підкомплекс опинився в критичному

стані, внаслідок чого цукробурякове виробництво в Україні перетворилось з експортно-стратегічної галузі в імпоротно-дотаційну, що призвело до реальної загрози щодо забезпечення власних потреб країни цим важливим продуктом харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації вступу України до СОТ розглядали Ю.Я.Лузан, Т.Осташко, П.Т.Саблук, В.Медведев, Ю.Паханов. Водночас питання оцінки наслідків у цукробуряковому виробництві від приєднання до СОТ обумовлює необхідність його подальшого дослідження.

Цілі статті. Оцінити основні проблеми, що виникли в цукробуряковому підкомплексі в зв'язку з вступом України до СОТ.

Результати дослідження. Для членства в СОТ Україна повинна досягти необхідних економічних параметрів, за яких політика держави відповідала б вимогам цієї світової організації: надання режиму найбільшого сприяння в торгівлі; надання вільного доступу до ринку; національний режим (ввезені в країну товари прирівнюються до продукції національного виробника з усіма правами збуту); передбачливість торгівлі; розвиток справедливої конкуренції та створення кваліфікованого механізму розв'язання суперечок; режим протекціонізму, що має прояв тільки у формі тарифів на імпорт; квоти і податки на імпортований товар після його надходження до країни одержувача повністю заборонені [2].

Отже, в першу чергу СОТ вигідна країнам-експортерам, так як вона відкриває для них ринки інших держав. Що стосується країн-імпортерів, то для них при членстві в СОТ в деяких випадках виникає серйозна загроза підризу національного товаровиробника.

В процесі переговорів щодо вступу до СОТ такі країни, як США, Канада, Австралія і деякі інші спонукають Україну до зменшення існуючої і так невисокої державної підтримки сільськогосподарства, а це ще більше знизить його конкурентоспроможність на світовому ринку.

Кризовий стан бурякоцукрового виробництва з кожним роком стає все більш вираженим (табл.).

Таблиця

Динаміка основних показників цукробурякового виробництва в Україні

Показники	Роки					2005 р. в % до 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	
Зібрана площа, тис. га	853,1	763,3	665,6	696,5	623,3	73,06
Урожайність, ц/га	182,6	189,3	201,2	238,3	248,2	135,93
Валовий збір, тис. тонн	15574,6	14452,5	13391,9	16600,4	15467,8	99,31
Виробництво цукру - всього	1947,0	1623,0	2342,0	2147,0	1910,0	98,10
в тому числі із:						
- цукрових буряків	1657,0	1430,0	1454,0	1790,0	1590,0	95,96
- цукру-сирцю з тростини	290,0	193,0	888,0	357,0	320,0	110,34

Так, в 2005 році порівняно з 2001 роком зібрана площа під солодкими кореннями зменшилась на 26,94%. Проте, урожайність культури зросла на 35,9% внаслідок застосування інтенсивних технологій вирощування буряків. Виробництво цукру з цукрових буряків в Україні за цей період скоротилось на 4,04%, але збільшилось з імпортованого цукру-сирцю тростинного з 290 тис. тонн до 320 тис. тонн. Отже, нагальною потребою сьогодення є нарощування цукробурякового виробництва, що в перспективі дозволить забезпечити внутрішню потребу держави цукром виключно за рахунок власного виробництва його з цукрових буряків, відновити експортний потенціал та відмовитись від ввезення цукру-сирцю із тростини для внутрішніх потреб, а імпортувати його лише на давальницьких засадах. Перед виробниками цукрових буряків і цукровими заводами виникли проблеми забезпечення конкурентоспроможності виробництва якісної продукції, адже вітчизняні цукровиробники після інтеграції України до СОТ виявляться нездатними до жорсткої конкуренції. Значно дешевший цукор-сирець тростинний, собівартість переробки якого нижча за цукрові буряки, призведе до неминучого занепаду цукробурякового підкомплексу України. Тому проблемним питанням, яке залишається неузгодженим, є встановлення тарифної квоти на ввезення в нашу країну цукру-сирцю тростинного. Під час переговорів щодо інтеграції України в СОТ група країн-виробників цукрової тростини,

поставили умовою доступ на український ринок цього продукту в обсязі 200-260 тис.тонн з подальшим збільшенням цієї квоти до 350 тис.тонн.

Використовуючи розрахунки, здійснені Українською академією аграрних наук та Міністерством аграрної політики, М.Ярчук зазначив, що якщо в країну завезуть лише 200 тис. тонн цукру-сирцю тростинного, то закриється 17 цукрових заводів, втратять роботу 64 тис. робітників, площі посіву буряку скоротяться на 87 тис. га, якщо 260 тис. тонн, то відповідні показники дорівнюватимуть — 22 заводи, 83 тис. робітників, 113 тис.га. При квоті 350 тис. тонн імпорту цукру-сирцю тростинного скорочення кількості заводів сягатиме 30, кількості робочих місць — 112 тис. чоловік, посівних площ — 152 тис. га. Фінансові втрати також будуть вражаючими. Введення дозвільної квоти на імпорт дешевого цукру-сирцю тростинного за надто низькою ставкою ввізного мита в розмірі 1% митної вартості товару призведе до того, що Державний бюджет України недоотримає 318 млн. грн. при квоті 200 тис. тонн, 413 млн. грн. при квоті 260 тис. тонн, 556 млн. грн. при квоті 350 тис. тонн. Вивіз капіталу за кордон буде дорівнювати відповідно 40,52 та 70 млн.дол. [3].

Слід підкреслити, що механізм застосування квот для захисту внутрішнього ринку активно використовується в багатьох країнах-членах СОТ. Зокрема, в США введено 54 квоти на сільськогосподарську продукцію, ЄС — 87, Болгарією — 73, а в Норвегії — 232 квоти. Цивілізовані країни світу захищають внутрішній ринок цукру високими ставками ввізного мита, які часто дорівнюють 50-100% вартості цукру на внутрішньому ринку [4].

Висновки. Проблема цукробурякового підкомплексу на шляху вступу України до СОТ ще не знайшла свого узгодженого рішення і вимагає, на нашу думку, політичного втручання. Державне регулювання цукробурякового підкомплексу має бути спрямоване на підвищення ефективності та конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, надання субсидій виробникам цукросировини на початковому етапі реструктуризації галузі. Важливою

передумовою при цьому є розвиток ефективних форм господарювання та інтенсифікації цукробурякового виробництва протягом короткого періоду, оскільки зростання тенденції до нарощування виробництва цукру з тростини означатиме для України посилення експансії країн-експортерів дешевого цукру-сирцю на внутрішній ринок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лузан Ю.Я. Україна та Світова організація торгівлі // Економіка АПК. – 2002. – № 10.- С.3.
2. Овсяннікова С.П. Сучасні тенденції вітчизняного і світового ринків цукру // Економіка АПК. – 2006. – № 10.- С.120.
3. Ярчук М.М. Стан та проблеми цукрової галузі України // Цукор України. – 2005. – №1-2, -С. 13- 16.
4. Імас Є.В. Ринок цукру в економічній системі України // Економіка АПК. – 2001р. – №4.- С. 102.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕФОРМОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Т.О.Фурман, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Досліджено основи створення та розвитку реформованих підприємств аграрного сектора економіки Миколаївської області та запропоновано шляхи підвищення ефективності їх функціонування.

Исследованы основы становления и развития реформированных предприятий аграрного сектора экономики Николаевской области, а также предложены пути повышения эффективности их функционирования.

Постановка проблеми. У процесі проведення аграрної реформи сільськогосподарське виробництво зазнало суттєвих змін: впроваджена приватна власність на землю, проведено роздержавлення земель із передачею їх у власність колективним сільськогосподарським підприємствам і громадянам (працівникам та пенсіонерами з їх числа). Замість домінуючої колгоспно-радгоспної форми господарювання на рівноправній основі створені й розвиваються різні форми господарювання. Подальший розвиток одержали побудовані на приватній власності на землю й індивідуальний або сімейний організації праці особисті селянські господарства, створена нова форма — фермерство. Колективні сільськогосподарські підприємства і значна частина радгоспів реформовані у різні господарські формування ринкового типу, побудовані на приватній і державній власності на землю у поєднанні з колективними формами організації праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку реформованих сільськогосподарських підприємств висвітлювалися в працях П.І.Гайдуцького, П.Т.Саблука, В.Я.Месель-Веселяка, М.И.Маліка та інших авторів. Проте посилення конкуренції на ринку оренди землі, складність процесів формування багатуукладної ринкової економіки, зміни у настроях селян свідчать про необхідність подальших досліджень цих проблем.

Постановка завдання. В сучасних умовах, коли продовжується подальше реформування аграрної економіки, з великими труднощами створюються нові й удосконалюються старі форми господарювання, особливо зростає важливість проблеми економічного дослідження організаційних форм виробництва. Продовжується процес пошуку найбільш оптимальних з них у певних умовах форм організації сільськогосподарського виробництва, оскільки немає такого аграрного формування, яке б забезпечувало в будь-яких умовах високу ефективність сільськогосподарського виробництва.

Результати досліджень. У процесі реформи здійснено перерозподіл землі між сільськогосподарськими підприємствами, фермерами й особистими селянськими господарствами. Якщо у 1990 році сільськогосподарські підприємства використовували 93,5%, а населення — 6,5% сільськогосподарських угідь, то у 2005 році — відповідно 52,9 і 35,8%, а фермери — 11,7%. На основі приватної власності на землю і земельні частки (паї) створено різні господарські формування, побудовані на індивідуальній, сімейній та колективній організації праці.

В останні роки активно розвиваються нові господарські формування, що створюються шляхом оренди землі потужними промисловими підприємствами, фінансовими і сервісними структурами, які інвестують кошти у виробничу і соціальну сферу села. Особливістю таких крупних за розмірами підприємств є те, що вони на основі залучення капіталу з інших галузей мають змогу організувати високоефективне виробництво на індустріальній основі, а також забезпечити власну переробку сільськогосподарської сировини і уникнути монопольного економічного впливу переробних підприємств. На практиці вони досягають високих врожаїв сільськогосподарських культур і продуктивності тварин та забезпечують прибуткове ведення виробництва.

Законодавчо створено умови для вільного вибору селянином сфери трудової діяльності: чи формувати власне виробництво в особистому селянському чи фермерському господарстві, або брати участь у сільськогосподарському підприємстві шляхом передачі земельної ділянки чи частки (паю) в оренду, або спільно викорис-

товувати їх на кооперативних і акціонерних засадах, при цьому самому працювати у створеному сільськогосподарському підприємстві за наймом, або не працювати. По суті створено в Україні три форми господарювання — особисті селянські та фермерські господарства, а також сільськогосподарські підприємства ринкового типу. За розмірами вони відповідають практиці багатьох високорозвинутих країн світу, що забезпечують ефективне ведення сільського господарства і мають перевиробництво продукції. Створені в Україні форми господарювання відповідають вимогам різного бізнесу — великого, середнього та малого.

Значного розширення землекористування за бажанням селян досягли особисті селянські господарства. Використовуючи 35,8% сільськогосподарських угідь, вони виробили у 2005 році 53,2% валової продукції, у тому числі тваринництва — 81,7%. Якби не ці господарства, то в Україні виробили б менше валової продукції на третину, а молока і м'яса — в 1,5 раза. Порівняно з 1990 роком у них був значно менший спад виробництва в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, ніж у сільськогосподарських підприємствах, а за розмірами — відповідають японській і китайській моделям господарювання (1-2 га).

Проведене Миколаївським інститутом АПВ (Шеїн І.В.) вибіркове обстеження 150 особистих селянських господарств області показало, що їх середній розмір становить 2,4 га, у тому числі земельної частки (паю) — 2,15 га. У 2005 році на одне господарство в них вироблено продукції на 11,9 тис. грн., виручка від реалізації — 8,6, валовий дохід — 6,5, а умовний прибуток — 2,4 тис. грн. при рівні рентабельності 25,3%.

Створено й розвиваються фермерські господарства, притаманні передовим країнам Європи і Америки, їх налічується 3687. Ця форма господарювання відповідає високоефективній моделі ведення фермерства в Європейських країнах, де середній розмір господарства становить 18 га, а в Англії — 70 га, Німеччині — 32, у тому числі на нових землях (колишня НДР) — 197 га, з яких 20% землі використовують господарства середнім розміром 714 га і 50% — 1751 га. Слід зазначити, що в Україні фермерам надано

ділянки із земель запасу, до яких включено найгірші землі. Проте ці господарства працюють прибутково, на 100 га сільськогосподарських угідь виробляють валової продукції рослинництва на рівні сільськогосподарських підприємств. Що стосується тваринництва, то через збитковість воно в цих господарствах розвивається недостатньо, а в сільськогосподарських підприємствах скорочується.

Миколаївським інститутом АПВ обстежено також 150 фермерських господарств, їх середній розмір становить 59,8 га, вироблено валової продукції на суму 75,2 тис. грн., реалізовано — на 59,3, валовий дохід — 43,4, умовний прибуток — 3,2 тис. грн. при рівні рентабельності 57,6%

Сільськогосподарські підприємства в Україні у 2005 році використовували 52,9% сільськогосподарських угідь, а виробили лише 46,8% валової продукції, з них 58,9% — рослинницької і 18,3% — тваринницької. За площею вони перевищують американську модель, де середній розмір фермерського господарства становить 179 га угідь, у тому числі 10,1% землі там використовують господарства з середнім розміром 893 га, а 10,6% — 1352 га. В Миколаївській області середній розмір 741 господарства становить 1435 га. Отже, великі господарства в Україні є і їм потрібно на практиці реалізувати свої переваги. У 2005 році рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва становив 9,1%.

З огляду на пройдений шлях у формуванні сільськогосподарських підприємств ринкового типу, спираючись на його оцінку селянами, можна зробити такі висновки:

- реформування колгоспів і радгоспів у господарські структури ринкового типу, серед інших складових економічної реформи було науково обґрунтовано, теоретично досліджено, нормативно забезпечено і практично здійснено;
- в Україні була відпрацьована власна модель реформування земельних відносин і аграрного сектора;
- створено багатоукладність виробництва на селі, функціонують різні рівноправні форми господарювання, побудовані на приватній власності на землю у поєднанні з індивідуальною, сімейною та колективною формами організації праці, які

поєднують практику різних країн світу щодо створення малих, середніх і великих підприємств;

- земля, на відміну від промислових об'єктів, залишилася у власності селян — тих, хто на ній працює;
- створено нові сільськогосподарські підприємства ринкового типу, які в організаційному плані мають більші можливості й перспективи ефективного господарювання;
- особисті селянські господарства значною мірою забезпечили трудову зайнятість селян і виконують буферну функцію при зменшенні потреби сільського господарства в трудових ресурсах та нерозвиненості інфраструктури на селі;
- створено нову для нашої країни форму господарювання — фермерство, яке у розвинутих країнах світу забезпечує перевиробництво продукції і високоефективне ведення галузі;
- відбулися позитивні соціальні зрушення. Збулися історичні прагнення селян: земля передана їм у власність і збережена за ними, власник може вільно розпоряджатися нею, створювати власне господарство, передавати в оренду й одержувати орендну плату, передавати спадкоємцям і, нарешті, зможе продавати.

Висновки. Таким чином, з організаційного погляду проведено реформування, яке відповідає різним варіантам світового розвитку із збереженням вітчизняних особливостей великотоварного виробництва. Є також можливість створення великих підприємств за рахунок кооперування малих і середніх. Фактор високої концентрації сільськогосподарського виробництва в країні присутній. Великий, середній і малий бізнес мають рівні права на існування, тому адміністративне втручання тут є зайвим.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.Я.Месель-Веселяк. Розвиток форм господарювання в аграрному секторі України (результати, проблеми)//Економіка АПК.-2006.-№12.-С.34-41.
2. Л.Я.Зрібняк. Виробничі ресурси і ефективність їх використання в різних організаційно-правових формах сільськогосподарських підприємств України//Науковий вісник НАУ. - 2006. - №97. -С.19-24.
3. Сільське господарство Миколаївщини за 2005 рік//Державний комітет статистики Миколаївської області.-Миколаїв, - 2006.

ДОСВІД МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

В.М.Ганганов, кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

Подальше просування України на шляху інтеграції в Європейський Союз неможливе без підвищення ролі регіонів. У приморських регіонах України накопичено значний досвід міжрегіонального співробітництва та участі у міжнародних організаціях, який може стати важливим чинником в інтеграційних процесах.

Дальнейшее продвижение Украины на пути интеграции в Европейский Союз невозможно без повышения роли регионов. В приморских регионах Украины накоплен значительный опыт межрегионального сотрудничества и участия в международных организациях, который может стать важным фактором в интеграционных процессах.

Вступ. Досвід показує, що подальше просування України на шляху інтеграції в Європейський Союз неможливе без підвищення ролі регіонів. Інтегрування України в європейські структури потребує створення та реалізації такої моделі взаємовідносин з регіонами й управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла становленню нових форм співпраці у форматі “центр-регіони”, загальновизнаних практик внутрішнього міжрегіонального співробітництва та міжнародної співпраці територій.

Основна частина. Останнім часом в приморських регіонах України накопичено значний досвід міжрегіонального співробітництва та участі у міжнародних організаціях, який може стати важливим чинником в інтеграційних процесах. Так, починаючи з 1994р., Приморський регіон є членом міжрегіональної організації — Робочої співдружності придунайських країн, — котра, згідно з класифікацією К.Содупа, є прикладом “функціональної” асоціації “трансрегіонального” типу. Цей досвід сам по собі не може бути проігнорований з огляду на завдання української зовнішньої політики, особливо, якщо взяти до уваги, що вже на етапі свого

створення РСПК була прикладом налагодження співробітництва між регіонами Західної Європи та Центральної і Східної Європи.

Офіційною датою заснування Робочої співдружності придунайських країн вважається 17 травня 1990 р., день підписання Спільної декларації, яке відбулося у Вахау, земля Нижня Австрія. Але відправною точкою у створенні РСПК був симпозіум “Дунай — лінія життя Європи”, що відбувся в червні 1982 р. за ініціативою Австрійської радіомовної корпорації. Доктор Томас Венінгер з Координаційного офісу Співдружності у Відні характеризує атмосферу того часу так: “За часів, коли ознаки зміну політичної ситуації в Європі ще навіть не почали з'являтися, багато людей жили сподіваннями на створення зони миру, яка б пролягла через континент. Існувало усвідомлення того, що Дунай і є такою об'єднувальною лінією та однією з артерій життя в Європі. Робоча співдружність мала стати форумом для діалогу між регіонами, які існували в різних соціально-політичних системах”.

У грудні 1982 р. відбулася перша зустріч на рівні регіональних урядів, де були представлені Баварія, Верхня Австрія, Нижня Австрія, Відень, Західна Словаччина та угорський повіт Сопрон. Також на цій зустрічі були присутні представники посольств Югославії та Угорщини.

Через 8 років голови урядів 14-ти придунайських регіонів підписали спільну декларацію і, таким чином, офіційно заснували Робочу співдружність придунайських країн. Сьогодні кількість її членів сягнула 33-х.

Головною метою нової організації визначено просування співробітництва між її членами заради розвитку Дунайського простору в інтересах людей, які його населяють, а також підтримки мирного співіснування в Європі.

Структуру Робочої співдружності придунайських країн утворюють: Конференція голів урядів регіонів-членів, Робоча група старших посадових осіб, Генеральний секретаріат, 5 робочих груп (з регіонального планування та охорони навколишнього середовища; з питань економіки та туризму; з питань культури та науки; з питань спорту; транспорту і судноплавства).

Визнаючи важливість розвитку міжрегіональної співпраці в кожному з напрямків відповідальності кожної з робочих груп, варто зробити наголос на діяльності п'ятої — “Транспорт і судноплавство” — як такої, до чияї компетенції входить питання, виключно важливе не тільки для приморських регіонів, а й загалом для України. Це зумовлено тим, що саме Україна володіє одним із найпотужніших портово-промислових комплексів у Дунайському басейні, що має відігравати істотну роль у створенні 7-го Критського транспортного коридору — “Дунайський водний шлях”, котрий, в свою чергу, після відкриття у вересні 1992р. судноплавного каналу Дунай-Майн-Рейн перетворився на транспортну артерію справді загальноєвропейського значення. Слід також звернути увагу, окрім зазначеного, на те, що загальноєвропейського звучання цьому питанню додає погляд на нього під кутом зору концепції створення Єдиної мережі європейських водних шляхів, на що було звернуто увагу під час Другої міжнародної конференції з питань Дунайського простору (8-го грудня 1999р., Відень), зокрема у зв'язку з роллю водного шляху Дунай-Одер-Ельба-Канал у розвитку внутрішньої водної мережі та посиленні потенціалу Дунайського регіону за умов порушення судноплавного режиму в результаті останнього воєнного конфлікту в Югославії.

Треба відмітити, що діяльність робочої групи з транспорту та судноплавства РСПК, що спрямована на розвиток міжрегіонального співробітництва в галузі створення інфраструктури Дунайського водного шляху та шляху Дунай-Чорне море, в одному контексті з діяльністю таких авторитетних організацій, як Дунайська комісія та Секретаріат ЄС TINA, у колі питань яких створення єдиної трансєвропейської транспортно-комунікаційної мережі. В свою чергу, членство приморських регіонів в Робочій співдружності придунайських країн, і, зокрема, участь у діяльності робочої групи з питань транспорту та судноплавства є дуже важливою з огляду на потенційні можливості України щодо інтеграції в загальноєвропейську транспортну мережу, особливо, якщо взяти до уваги, що вона має один з найвищих коефіцієнтів транзитності серед країн континенту.

Нині, саме в рамках Робочої співдружності придунайських країн, триває робота щодо створення судноплавної лінії “Відень (Австрія) — Ізмаїл (Україна)” з використанням суден Українського Дунайського пароплавання (УДП); партнерами приморських регіонів в цьому проекті є земля та місто Відень. Слід зазначити, що втілення такого проекту дуже важливе з огляду на наслідки обох воєнних конфліктів в Югославії для Українського Придунав'я: в результаті прийняття рішення Радою Безпеки ООН про запровадження санкцій щодо допомоги конфлікуючим сторонам під час першого Югославського конфлікту була припинена робота судноплавної пасажирської лінії від Альп до Чорного моря, що спричинило довгострокові негативні наслідки не тільки для діяльності УДП, але й для розвитку туристично-рекреаційної галузі та сфери послуг у регіоні; до ще сумніших наслідків призвели події 1999р. Важливим напрямком роботи є також налагодження співпраці з Віденським портом, який має позитивний досвід модернізації та впровадження ноу-хау в галузі менеджменту і де, до того ж, створено один з найпотужніших контейнерних терміналів. За цих умов саме Віденський порт було обрано Секретаріатом ТІНА головним партнером для проекту створення контейнерних терміналів у дунайських портах України; реалізація такого проекту була б вагомим внеском в їх модернізацію та пожвавлення діяльності з огляду на те, що протягом останніх років саме комбіновані перевезення вважаються одним з найперспективніших видів надання транспортних послуг.

Ще на початку 1990-х років почало обговорюватися питання про регіональний чинник втілення Концепції трансєвропейської транспортно-енергетичної мережі, яка з'явилася в 1990р. і мала подвійну мету: “першу — зробити доступними периферійні регіони, другу — подолати перевантаженість у більшості центральних регіонів...”. З метою втілення цієї концепції Радою Європи, засідання якої відбулося в грудні 1994р. в Ессені, схвалено 26 пріоритетних проектів, завданням яких було досягти того, щоб транспорт став швидшим, безпечнішим, відповідав цілям охорони навколишнього середовища і сприяв розширенню торгівлі та зближенню держав-

членів ЄС з їх сусідами на Сході та Півдні.

Реалізація проектів створення міжнародних транспортних коридорів і трансєвропейської транспортно-комунікаційної мережі визнається як чинник, що має інтеграційне значення для країн Європейського континенту, тож міжрегіональне співробітництво щодо створення окремих їх елементів також має розглядатися як ще один внесок регіонів у процес розбудови єдиної Європи.

Міжрегіональне співробітництво базується не тільки на наявності загальних ознак, таких як географічне положення, схожість інтересів у просуванні економічної, соціальної, екологічної, культурної та іншої діяльності, або наявності спільних проблем, основою для його налагодження та розвитку можуть стати також чинники, що належать до територіального розподілу праці та визначають місце в ньому окремих регіонів і територій.

Проект Європейської хартії для Дунайського простору розроблено за рішенням Парламентської Асамблеї Ради Європи, ухваленим в 1994 р., і передано на розгляд Комітету міністрів Ради Європи. В проекті рекомендацій Парламентської Асамблеї Комітету міністрів щодо цього документу, зокрема, говориться: "Дунайський басейн є регіоном, де проживає багато народів, яких об'єднують історичні, соціально-культурні та економічні відносини, а також ріка Дунай, що виконує різноманітні функції. Просування співробітництва між державами цього регіону, а також між ними та іншими країнами як на Сході, так і на Заході Європи до 1989 р. було досить стриманим. Повернення в 1989 р. східноєвропейських країн до кола демократичних держав і до ринкової економіки, безперечно, відкриває нові перспективи співробітництва та розвитку в Дунайському просторі".

Підкреслюючи важливість Дунаю як транспортної артерії, що має величезний вплив на економічний розвиток прилеглих регіонів, а також на навколишнє середовище та екологію Чорного моря, враховуючи наявність нових перспектив для регіонів Дунайського басейну, які з'явилися з відкриттям країн Центральної та Східної Європи, а також досягнення домовленостей щодо проектів у галузі охорони довкілля, розвитку судноплавства, економічного співробіт-

ництва, використання водного простору, туризму тощо, в проєкті рекомендацій зазначається, що "існуючі в Дунайському регіоні проблеми можуть бути розв'язані на основі глобальної та інтегрованої діяльності. Надзвичайно важливо, щоб це співробітництво відбувалося на всіх рівнях - міжнародному, національному, регіональному і місцевому, а також охоплювало всі рівні влади - державних службовців, депутатів, державні та недержавні установи".

Метою Хартії визначається "досягнення довгострокового і стабільного співробітництва між урядами держав, національними парламентами, регіональними владами та їх головами і виборними органами, європейськими інституціями та міжнародними установами заради гармонійного та сталого розвитку регіонів Дунайського басейну в інтересах його жителів і збереження природної та культурної спадщини".

Висновки. Отже, як можна було пересвідчитися на прикладах Асамблеї європейських регіонів і Робочої співдружності придунайських країн, діяльність міжрегіональних асоціацій відіграє помітну роль у залученні регіонів до інтеграційного процесу в Європі. Однак, важливо зауважити, що міжрегіональне співробітництво не обмежується лише зв'язками та спільними діями регіонів, які вони встановлюють і втілюють у їх рамках. Важливою формою міжрегіонального співробітництва є прямі стосунки між регіонами різних країн.

Серед можливих пріоритетів співробітництва регіонів України із країнами-членами ЄС, а також кандидатами на вступ до ЄС хотіли б виділити наступні:

- організація та координація дій, спрямованих на підтримку економічної, наукової, екологічної, культурної та освітньої співпраці, сприяння в налагодженні контактів з міжнародними організаціями та інституціями;
- реалізація єдиної транспортної політики щодо митних та головних транспортних напрямків, будівництва автомагістралей і головних доріг, розвитку регіональної системи залізниць, будівництва регіональних аеропортів, розвитку

- регіонального повітряного транспорту в рамках Єврорегіонів;
- поширення технологічних інновацій і подальший розвиток інфраструктури, яка необхідна для їх запровадження;
 - створення спільних фондів, асоціацій, реалізація проектів спільного розвитку, укладання міжрегіональних угод, які забезпечать ефективне використання та розвиток потенціалу прикордонних територій, сприятимуть формуванню єдиного господарського комплексу в рамках Єврорегіонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pierret, G. The original role of the CPMR in the birth of the AER // Regions of Europe - 1995 - № 10 - P. 8.
2. Van den Brande, L. The Committee of the regions: its real political finality // Regions of Europe - 1995 - № 10 - P. 18.
3. Weninger, Th. Working Community of the Danube Regions - Arbeitsgemeinschaft Donauländer: An Example for Interegional Cooperation / Presentation made at the 17 th Conference Europe of Regions "Regionalism as a Means for Promoting Democracy. Stability and Development" - Odessa - 1996 - P. 3.

ABSTRACTS

I.I.Cherven, O.V.Shebanina. DEVELOPMENT OF FOOD MARKET IN UKRAINE.

The necessity of appropriate food market development in Ukraine is considered in the country and its Black Sea regions. The available problems are clearly recognized and the main directions of their solutions are offered.

A.S.Lysetsky, I.I.Dumych. AGRICULTURE COMPETITIVENESS IN UKRAINE COMPARED TO WORLD STANDARDS.

The competitiveness of agro-industrial complex in Ukraine and its place in the world economy has been analyzed. The problems, advantages and disadvantages of joining the WOT have been considered.

O.L.Burlyay, L.A.Parkhomenko. VEGETABLES QUALITY STANDARDS IN UKRAINE AND EC REQUIREMENTS.

The article deals with the standards of quality for green goods in Ukraine and EC countries in the context of Ukraine's integration to this organization.

O.M.Vishnevskya. MARKET OPPORTUNITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES UNDER CONDITIONS OF WTO.

The question of realization of market opportunities of agricultural enterprises under conditions of Ukraine's integration to the World Organization of Trade has been considered. The basic problems of agricultural commodity producers, the reasons and consequences of extensive development have been analyzed.

I.V.Goncharenko. FORMATION OF MECHANISM OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCTS UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The article is devoted to the formation of powerful mechanism of competitive advantages at the national enterprises in the Ukrainian and foreign markets, the introduction and improvement of the systems of quality control being one of the effective methods of increasing competitiveness.

L.A.Yevchuk. COMPETITIVE MEAT LIVESTOCK BREEDING AS CONSTITUENT OF AGRARIAN ENTERPRISES COMPETITIVENESS.

One of the unbeneficial spheres of the agrarian sector is the livestock-breeding of meat direction. The competitive pressure on the part of imported illegal products is rather strong. At the same time the quality of domestic livestock is low. The problem is aggravated by non-observance of sanitary and veterinary requirements and differences in domestic and foreign standards.

L.M.Karshschuk. *MONITORING OF ORGANIZATIONAL CULTURE AS INSTRUMENT OF AGRARIAN ENTERPRISES DEVELOPMENT.*

The results of research on organizational culture of agricultural enterprises in Mykolayiv region have been considered.

Y.Y.Kyrylov. *STRATEGIC FEATURES OF AGRARIAN ENTERPRISES COMPETITIVENESS UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.*

The article deals with the specific features of competitiveness and directions of state support as the necessary element of agrarian enterprises competitiveness under conditions of Ukraine's integration to WTO.

G.M.Kuleshova. *STANDARDIZATION PROBLEMS OF GRAPE AND WINE PRODUCTION UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.*

The article deals with the ways of improvement of grapes and wine quality by means of introduction of international standards for fresh grapes, developing certificates of conformity on saplings and introduction of international classification of wine.

I.V.Kushnir. *PROSPECTS OF MILK PRODUCTION IN UKRAINE UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.*

The main problems and prospects of milk production in Ukraine have been considered. The ways of increasing the economic efficiency of milk production have been suggested.

T.V.Stroyko. *PROBLEMS AND PROSPECTS OF AGRARIAN SECTOR DEVELOPMENT UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.*

The article deals with the main problems of the agrarian sector of economy under conditions of joining WTO. The advantages and disadvantages of the process have been analyzed.

T.Y.Ivanenko. *IMPROVEMENT OF FIELD FEEDS PRODUCTION AS IMPORTANT FACTOR OF PROVIDING HIGH QUALITY FORAGE.*

The article deals with the level of development and ways of improvement of providing cattle with protein- balanced feeds of high quality due to effective development of field feed production on the farms of different types and creation a forage market in the agro-industrial complex in Mykolayiv region.

O.M.Kovbasa, I.M.Ponomarenko, S.K.Poltavsky. *INTEGRATION OF BIG AND SMALL AGRARIAN BUSINESSES AND TRANSFORMATION OF ORGANIZATIONAL STRUCTURES.*

The article deals with the problems of transformation of organizational structures as an element shaping new integration processes. The prospects of improvement of management at agricultural enterprises and introduction of network organizational structure have been considered.

N.O.Avercheva. *REGIONAL STRATEGY OF COMPETITIVE POULTRY FARMING.*

The article substantiates basic factors responsible for forming the competitiveness of poultry farms in the region. The expediency of their use in the regional strategic planning has been shown.

D.O.Grabovsky. *PROSPECTS OF INDIVIDUAL FARMS DEVELOPMENT UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.*

The article deals with the prospects of Ukrainian farms in the context of Ukraine's integration to WTO. The author analyzes the research done in this sphere and suggests his own point of view concerning this problem. As a result, the article presents pros and cons of joining the WTO for farms in Ukraine and constructs possible models of future prospects for them.

Y.M.Dzyniuk. *EFFECTIVE FEEDING IN DAIRY CATTLE BREEDING.*

The article deals with the research on the dependence of feeding level of dairy cows on their productivity.

D.O.Zavtur. *PROBLEMS AND RESULTS OF INTEGRATION TO WTO.*

The consequences of Ukraine joining into World commercial organization for country agriculture are considered in this article. The experience of another WTO country - members is discovered. The positive moments and chances for agricultural commodity producers are shown.

A.O.Kas'yanovska. *IMPORTANCE OF AGRARIAN REFORMS UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.*

The article deals with the necessity to develop a stable and transparent agrarian policy in Ukraine under conditions of integration to WTO and creation highly competitive agrarian production.

G.M.Ryabenko. *MARKETING ACTIVITY AS FACTOR OF COMPETITIVE VEGETABLES PROCESSING SUB-COMPLEX IN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX.*

The substantial provisions for organization of marketing activity in vegetable processing sub- complex have been considered and stages of its realization in the regional market of vegetables have been suggested.

V.V.Saldo. *PROBLEM OF COMPETITIVENESS IN NATIONAL ECONOMY AND PROSPECTS OF JOINING WTO.*

Increase of well-being of the nation on the basis of development of competitive advantages of the enterprises in the Ukrainian and foreign markets, is one of the major tasks of the state.

O.V.Dyachenko, L.I.Mykhaylova. *SOCIAL AND ECONOMIC FEATURES OF UKRAINIAN COUNTRYSIDE UNDER CONDITION OF*

JOINING WTO.

The article is devoted to the analysis of social and economic condition of the Ukrainian rural areas. The weak points in agriculture have been generalized and specified. The measures for improving the integration processes in the agro-industrial complex of Ukraine have been suggested.

L.S.Kravchuk. COMPETITIVE AGRICULTURAL PRODUCTS UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

Accepting the economic terms of WOT, Ukraine is developing a market- oriented and liberal agrarian policy. Forming competition relations is important for creation a civilized market which includes the sphere of production and commodity exchange.

N.M.Kutsmus, T.O.Zinchuk. COMPETITIVENESS OF AGRARIAN SECTOR IN ZHYTOMYR REGION UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The article deals with the analysis of basic problems of agricultural production competitiveness in Zhytomyr region and the prospects of joining WTO.

A.F.Borysova. PROSPECTS OF PIG BREEDING DEVELOPMENT UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The article examines the efficiency of pork production, determines the consequences of Ukraine's joining the World Trade Organization for domestic pork producers.

V.M.Kolenko, A.D.Dibrova. EFFECTIVE STATE SUPPORT OF AGRARIAN PRODUCERS IN LOKHVYTSK DISTRICT OF POLTAVA REGION.

The level and efficiency of state support for agricultural commodity producers in Lokhvytsk district of Poltava region have been analyzed, and proper conclusions based on the analysis have been formulated.

MEP3A?
?????????

O.I.Mischenko, A.D.Dibrova. IMPROVEMENT OF ECONOMIC REGULATION MECHANISM IN GRAIN PRODUCTION.

The efficiency of economic mechanism of regulation of grain production in Kyiv region has been determined. The proper conclusions have been formulated on the basis of the conducted analysis.

R.V.Motorna. EFFICIENT GROWING OF VEGETABLES IN GREEN HOUSES.

The efficiency of greenhouse vegetables production in Uman region has been analyzed. The application of intensive technologies in order to

increase the efficiency of the branch has been suggested.

L.F.Pylypchynets, O.Y.Yermakov. CLUSTERIZATION AS FACTOR OF EFFECTIVE HORTICULTURE DEVELOPMENT.

A cluster model of the branch and territorial organization of production has been considered as the factor of increasing the efficiency of horticulture enterprises.

O.A.Polischuk, V.I.Tkachuk. STRATEGY OF INCREASING COMPETITIVENESS OF AGRARIAN ENTERPRISES IN UKRAINE UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The basic directions of increasing agricultural enterprises competitiveness under conditions of Ukraine's integration to WTO have been considered.

O.S.Prystemsky. COMPETITIVE AGRARIAN ENTERPRISES STRATEGIES UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The essence and kinds of competition on farms have been studied. The main factors forming the competitiveness and the ways of its achievement have been grounded.

I.Y.Rud. DEVELOPMENT OF DAIRY CATTLE BREEDING IN MYKOLAYIV REGION.

The article deals with the analysis of development of dairy cattle breeding in Mykolayiv region. Total milk production has considerably decreased. The reason is the reduction of the herds of cows, the productivity of cows being insignificant factor.

O.A.Khrystenko. INFLUENCE OF CONCENTRATION OF BRANCH OF BEEKEEPING ON HER BASIC ECONOMIC PARAMETERS.

In clause it is considered concentration of branch of beekeeping and its influence on the basic economic parameters of century. The Nikolaev area. Offers on improvement of a condition of branch at the present stage are brought.

A.M.Uzhva. SUGAR BEET SUB-COMPLEX IN UKRAINE UNDER CONDITIONS OF JOINING WTO.

The present condition of sugar beet production in Ukraine and the prospects of its development have been considered. The ways of protecting the sugar beet sub- complex under conditions of Ukraine's integration to WTO have been analyzed.

T.O.Furman. RESULTS AND PROSPECTS OF REFORMED AGRARIAN ENTERPRISES DEVELOPMENT IN MYKOLAYIV REGION.

The foundations for creation and efficient development of agricultural

production units in Mykolayiv region and the ways of improvement of their functioning have been considered.

V.M.Ganganov. THE EXPERIENCE OF INTERREGIONAL COLLABORATION IN THE SEASIDE REGIONS OF UKRAINE.

Kurthier advance of Ukraine on the path to integration in European Community is impossible without increase of regions' role. The significant experience of interregional collaboration and participation in international organizations are accumulated. This experience will be important fact in integration processes.

Вісник аграрної науки Причорномор'я
Спеціальний випуск 3(т.2)'2007 р. (42).

Технічний редактор: О.М.Кушнарьова.
Комп'ютерна верстка: К.Є.Яновський,
І.Р.Василишин.

Підписано до друку 26.06.2007 Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір друк. Друк офсетний. Ум.друк.арк. 17,75.
Тираж 300 прим. Зак. № _____. Ціна договірна.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського державного аграрного університету
54010, м.Миколаїв, вул.Паризької комуни, 9